การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ปริญญานิพนธ์

ของ

อรอนงค์ นิยมธรรม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2555

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ปริญญานิพนธ์
ของ
อรอนงค์ นิยมธรรม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2555
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

บทคัดย่อ

ของ

อรอนงค์ นิยมธรรม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
พฤษภาคม 2555

อรอนงค์ นิยมธรรม. (2555). *การพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร.มารุต พัฒผล, รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่, อาจารย์ ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก และประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร มีขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 4 แนวทาง ดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา 3) ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา 4) สังเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบและตัวชี้วัดของความเมตตากรุณา และตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลสรุปว่าคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การไม่ทำร้ายเบียดเบียน 2) การให้อภัย 3) การให้ 4) การมีวาจางาม 5) การช่วยเหลือบริการ และ 6) การวางตนสม่ำเสมอ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการ โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ 1) การรับประสบการณ์ 2) การวิพากษ์ใคร่ครวญ และ 3) การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล

ขั้นตอนที่ 2: การสร้างหลักสูตร เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งประกอบด้วย สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล และตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องทุกองค์ประกอบ และนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3: การทดลองใช้หลักสูตร แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ได้แก่ 1) การทดลองนำร่อง พบหลักสูตรมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ 2) การทดลองจริง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษา วศ.บ. (วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 2 ห้องเรียนๆละ 30 คน สุ่มแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้แบบแผนการทดลองแบบสองกลุ่มทดสอบก่อน-หลัง ผลพบว่า (1) ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาหลังทดลองใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (3) พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองสังเกตโดย

ผู้วิจัย อาจารย์ และเพื่อนนักศึกษา อยู่ในระดับดีมาก และ (4) คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองประเมินจากบันทึกอนุทิน อยู่ในระดับดีมาก

ขั้นตอนที่ 4: การตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร พบว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลตามเกณฑ์ แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาได้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรเกี่ยวกับรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้ภาษา และใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญ

THE DEVELOPMENT OF CURRICULUM TO ENHANCE LOVING-KINDNESS AND COMPASSION THROUGH TRANSFORMATIVE LEARNING THEORY FOR STUDENTS IN RAJAMANGALA UNIVERESITY OF TECHNOLOGY LANNA TAK

AN ABSTRACT

BY

ONANONG NIYOMTHAM

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education degree in Curriculum Research and Development
at Srinakharinwirot University
May 2012

Onanong Niyomtham. (2012). *The Development of Curriculum to enhance loving-kindness and Compassion Through Transformative Learning Theory for Students in Rajamangala University of Technology Lanna Tak.* Dissertation, Ed.D. (Curriculum Research and Development). Bangkok: Graduate School, Srinakarinwirot University. Advisors Committee: Dr.Marut Patphol, Assoc. Prof.Dr.Wichai Wongyai Dr.Umaporn Lorsomrudee.

The purpose of this research was to develop the curriculum to enhance loving-kindness and compassion through transformative learning theory for students in Rajamangala University of Technology Lanna Tak and to evaluate the effectiveness of the curriculum. The study was conducted under a research and development process in 4 stages as follow:

Stage 1: Studying Fundamental Data. This stage was operated in 4 ways: 1) reviewing related literature, 2) surveying the opinions of teachers about enhancing loving-kindness and compassion, 3) observing learning behavior of students, and 4) synthesizing the meaning, components and indicators of loving-kindness and compassion characteristics and verification by experts. The results found that the loving-kindness and compassion characteristics consist of 6 components: 1) cause no harm to and take no advantage of others, 2) forgiveness, 3) generosity, 4) kind speech, 5) useful services, and 6) even and equal treatment. The curriculum was an enrichment curriculum which was using a process-oriented approach and consisted of 3 steps of learning activities through transformative learning theory as follows: 1) getting experiences, 2) critical reflection, and 3) rational discourse.

Stage 2: Creating the Curriculum. The draft curriculum was developed according to the fundamental data which consisted of problem conditions and needs, fundamental concepts, curriculum objectives, curriculum structures, substance and learning activities, learning materials, and measurement and evaluation. The appropriation and consistency of draft curriculum was validated by experts, the results were all components of a drafted curriculum were appropriate and consistent, then improved the drafted curriculum according to experts' suggestion.

Stage 3: Implementing the Curriculum. This stage was operated in 2 steps: 1) pilot study. The result was appropriated curriculum for implementation, and 2) curriculum try out. The curriculum was implemented on 2 classes, first year electrical engineering students during the second semester of 2011 academic year. The pretest-posttest control group

design was utilized, each experimental group and control group comprising 30 students. The finding revealed that (1) loving-kindness and compassion average posttest scores of experimental group were higher statistical significantly than control group ($p < .01$), (2) loving-kindness and compassion average posttest scores of experimental group were higher statistical significantly than pretest ($p < .01$), (3) loving-kindness and compassion behaviors of experimental group which were observed by researcher, teacher, and students were at a very good level, and (4) loving-kindness and compassion of experimental group which were evaluated from journal writing were at a very good level.

Stage 4: Evaluation and Improving the Curriculum. It was found that the implemented curriculum had reached every criteria of curriculum effectiveness, and it indicated that the curriculum could enhance loving-kindness and compassion for students. The researcher improved the curriculum in term of detail of learning activities, language, and critical reflection worksheet.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้
เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก
ของ
อรอนงค์ นิยมธรรม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. 2555

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

..... ประธาน
(อาจารย์ ดร.มารุต พัฒผล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(อาจารย์ ดร.ศรีสมร พุ่มสะอาด)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.มารุต พัฒผล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี)

..... กรรมการ
(อาจารย์ พันโทหญิง ดร.ปราณี อ่อนศรี)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความเมตตากรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ อาจารย์ ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี และอาจารย์ ดร.มารุต พัฒผล คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านเสียสละช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษาอันมีค่าในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน และให้กำลังใจเสมอมา รวมทั้ง ดร.ศรีสมร พุ่มสะอาด และ พ.ท.หญิง ดร.ปราณี อ่อนศรี ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบนมัสการขอบพระคุณพระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ และพระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวโส และกราบขอบพระคุณ อาจารย์ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ อาจารย์อุทุมพร มุลพรม ดร.จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เวทย์ บรรณกรกุล พ.ท.หญิง ดร.ปราณี อ่อนศรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ทองไทย รองศาสตราจารย์ ดร.วิชิต สุรัตน์เรืองชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตันยะ รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ และ ดร.ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือสำหรับการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหาร อาจารย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ที่ให้ความอนุเคราะห์ในพัฒนาเครื่องมือวิจัย และขอบคุณนักศึกษา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2554 ที่สละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตร

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ประจำสาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลืออำนวยความสะดวก และ ดร.จักรกฤษณ์ เคลือบวัง ที่มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกราบขอบพระคุณผู้ช่วยวิจัย อาจารย์วรเกียรติ ทองไทย อาจารย์เสรี พันธุศิลป และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศีลพร พึ่งเจริญ ที่ให้ความอนุเคราะห์มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดการทดลองใช้หลักสูตร ทำให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี และขอขอบคุณนักศึกษา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2554 ที่เสียสละเวลาและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมตลอดหลักสูตรเป็นอย่างดีและแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหลักสูตร

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการพิจารณาทุนอุดหนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้การสนับสนุนการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

ท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และพี่น้องทุกคน ที่ส่งเสริม สนับสนุนในทุกๆ ด้าน รวมทั้งให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา คุณประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นสิ่งบูชาแด่บุพการี ครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณ ที่ได้ให้การศึกษา อบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัย

อรอนงค์ นิยมธรรม

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	8
	ความสำคัญของการวิจัย	8
	ขอบเขตของการวิจัย	8
	นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	13
	ความเมตตากรุณา	13
	ความหมายของความเมตตากรุณา	13
	คุณลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตากรุณา	18
	ความสำคัญของความเมตตากรุณา	24
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา	25
	การพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	35
	ความยุติธรรมกับความเมตตากรุณา	44
	การวัดความเมตตากรุณา	45
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา	52
	ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	67
	ความหมายของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	67
	แนวคิดของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	68
	ความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	69
	สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	71
	กระบวนการในการเปลี่ยนแปลง	74
	การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	76
	การเรียนรู้จากเรื่องเล่า	80
	ความหมายของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า	80
	ความสำคัญของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า	81
	ประเภทของเรื่องเล่า	83
	องค์ประกอบของเรื่องเล่า	85
	ลักษณะของโครงสร้างเรื่องเล่าที่ดี	86

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ทฤษฎีพื้นฐานการเรียนรู้จากเรื่องเล่า	87
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า	89
การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม	97
ความหมายของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม	98
ความสำคัญของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม	98
คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักกิจกรรม	99
รูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม	101
จิตสาธารณะ	106
ความหมายของจิตสาธารณะ	106
ความสำคัญของจิตสาธารณะ	106
องค์ประกอบของจิตสาธารณะ	107
คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ	109
แนวทางการสร้างจิตสาธารณะ	110
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ	112
หลักสูตรเสริม	116
ความหมายของหลักสูตรเสริม	116
วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม	117
ลักษณะของหลักสูตรเสริม	117
ประเภทของหลักสูตรเสริม	118
องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม	121
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับของหลักสูตรเสริม	124
กรอบความคิดของการวิจัย	138
3 วิธีดำเนินการวิจัย	140
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน	146
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร	151
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร	159
ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	164

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	166
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน.....	166
ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตร.....	169
ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตร.....	174
ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร.....	190
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	192
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	192
วิธีดำเนินการวิจัย.....	192
สรุปผลการวิจัย.....	194
อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	196
อภิปรายผลการวิจัย.....	196
ข้อเสนอแนะ.....	209
บรรณานุกรม.....	211
ภาคผนวก.....	228
ภาคผนวก ก.....	229
ภาคผนวก ข.....	268
ภาคผนวก ค.....	283
ภาคผนวก ง.....	287
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	295

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	องค์ประกอบของความเมตตากรุณา……	18
2	พฤติกรรมเมตตากรุณาภายใต้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4……..	22
3	การวิเคราะห์ความสอดคล้องของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและทฤษฎีเซลล์กระจกเงากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง……	79
4	การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้จากเรื่องเล่ากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ……..	96
5	การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง……..	105
6	การวิเคราะห์ความสอดคล้องของจิตสาธารณะกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง……	115
7	ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก……..	142
8	การวิเคราะห์ความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้กับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม และแนวคิดจิตสาธารณะ……..	153
9	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมของหลักสูตร……..	171
10	ดัชนีความสอดคล้องของหลักสูตร……	173
11	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองใช้หลักสูตร……	176
12	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองใช้หลักสูตร……	177
13	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร……..	178
14	การประเมินพฤติกรรมเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองโดยผู้วิจัย อาจารย์ประจำสาขา และเพื่อนนักศึกษา……	179
15	คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลอง……..	180
16	ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา……	269

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
17	ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา……..	271
18	ผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา……..	273
19	ผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา	275
20	ผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบบันทึกอนุทิน…….	277

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะภายใน คุณลักษณะภายนอก องค์ประกอบของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และสัปปุริสธรรม 7..... 23

2 พื้นที่บริเวณเอฟ 5 พีเอฟ และเอสทีเอส ซึ่งอยู่ด้านข้างสมองลิง โดยลูกศรแสดงการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ (ภาพซ้าย) พื้นที่ของสมองมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตการกระทำและขณะกระทำ (ภาพขวา)..... 28

3 ส่วนต่างๆของสมอง 4 ด้าน ได้แก่ สมองด้านหน้า (Frontal Lobe) ด้านกลาง (Parietal Lobe) ด้านข้าง (Temporal Lobe) และด้านหลัง (Occipital Lobe) รวมทั้งบริเวณมอเตอร์ คอร์เท็กซ์ (Motor Cortex) และเซ็นซอรี คอร์เท็กซ์ (Sensory Cortex) 29

4 โมเดลพุทธิปัญญาทางสังคม..... 33

5 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา และพฤติกรรมเมตตากรุณา..... 35

6 สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง..... 74

7 การบูรณาการทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและทฤษฎีเซลล์กระจกเงากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา..... 80

8 สภาวะการทำงานของความถี่ของคลื่นสมอง 4 ระดับ..... 88

9 สาระสำคัญของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า..... 89

10 การบูรณาการการเรียนรู้จากเรื่องเล่ากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา..... 97

11 สาระสำคัญของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม..... 102

12 การบูรณาการการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา..... 105

13 สาระสำคัญของจิตสาธารณะ..... 111

14 การบูรณาการจิตสาธารณะกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา..... 115

15 องค์ประกอบของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก..... 123

16 แนวคิดการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก..... 137

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ **หน้า**

17 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 139
18 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา..... 145

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

ความเมตตากรุณาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นเครื่องค้ำจุนสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับโลก หากมนุษย์มีคุณธรรมเรื่องความเมตตากรุณาแล้ว สังคมย่อมมีแต่ความสุขสงบและมีความเจริญก้าวหน้า ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ ข่มเหง รังแกกัน มนุษย์จะช่วยเหลือเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ความเมตตากรุณาเป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่นทั้งที่เป็นคนใกล้ชิด คนแปลกหน้า มวลมนุษยชาติ และสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ซึ่งประกอบด้วยความเมตตากับความกรุณา โดยความเมตตาเป็นความรัก มีไมตรีจิต เผื่อแผ่ ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับประโยชน์ มีความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์ ไม่คิดร้าย ไม่อาฆาตพยาบาท ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่น เป็นจิตใจที่มีความนุ่มนวลอ่อนโยนและละเอียดอ่อน ส่วนความกรุณา คือ ความสงสาร เห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น มีความปรารถนาหรือคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเมตตากรุณาจึงช่วยทำลายความเห็นแก่ตัว ทำให้ไม่ทำร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่ข่มเหงรังแกหรือทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ เสียใจหรือเป็นทุกข์ ไม่คิดร้ายหรือคิดอาฆาตพยาบาท แต่จะทำให้เกิดการสนับสนุนช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอาใจใส่ ห่วงใย เห็นใจ ให้กำลังใจ และให้อภัยผู้อื่น ผู้มีเมตตาจะไม่โกรธง่าย มีจิตใจเยือกเย็นเป็นสุขและทำให้ผู้อื่นเป็นสุข ดังเช่นที่พระพรหมมังคลาจารย์ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ (2552: 126-127) กล่าวว่า ความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมค้ำจุนโลก ถ้ามนุษย์มีใจรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความโลภจะน้อยลง มีแต่เผื่อแผ่ให้แก่กัน ไม่หุนหัน เมื่อมีสิ่งมากระทบอารมณ์ความเห็นอกเห็นใจจะเกิดขึ้น เรื่องร้ายๆต่างๆจะหายไป และเกิดความสงบสุข

สังคมไทยมีวัฒนธรรมของการให้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจมานาน แต่เนื่องจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และสภาวะความทันสมัยที่เน้นปัจเจกบุคคลและค่านิยมในการบริโภคและวัตถุนิยม ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งกระแสเศรษฐกิจของประเทศและโลกส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ทำให้มุ่งแสวงหาความเจริญทางวัตถุ เกิดความไม่สมดุลทางจิตใจ มีการแข่งขัน แย่งชิงกันมากขึ้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เอารัดเอาเปรียบ ต่างคนต่างอยู่ปราศจากความเมตตากรุณาต่อกัน ใช้อารมณ์และความรู้สึกตนเองเป็นที่ตั้ง เกิดความสับสนวุ่นวายในจิตใจ ความเครียด และไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้ สะท้อนให้เห็นได้จากภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวและสังคมไทยจากสื่อมวลชนต่างๆ เช่น การข่มขืน ฆาตกรรม ยาเสพติด เด็กแว้นท์ การเลียนแบบเกมฆ่า (คณพศ สิทธิเลิศ. 2551: 39)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันวัยรุ่นมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการขาดความเมตตากรุณาต่อกัน ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ ไม่สนใจว่าใครจะเป็นทุกข์หรือเดือดร้อน คิดแต่จะทำร้ายเบียดเบียน อาฆาตพยาบาทผู้อื่น โดยแสดงออกด้วยความก้าวร้าวรุนแรง ดังเช่นภาพข่าวเหตุการณ์กรณีนักศึกษายกพวกตีกัน ใช้อาวุธฟัน แทง ยิง ปาระเบิดใส่กัน และจากการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล (2552: 101-102) พบว่ารูปแบบของพฤติกรรมรุนแรงในเด็กและเยาวชนมีหลากหลาย ตั้งแต่การประพฤติเกเร ทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายกันเอง แก๊งวัยรุ่น อาชญากรรม ความผิดทางเพศหลายแบบ และการมั่วสุมในอบายมุข เช่น ยาเสพติด การพนัน ซิ่งมอเตอร์ไซค์และติดเกมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น แม้สังคมจะตระหนักอยู่แล้วว่าเป็นปัญหา แต่ก็ดูเหมือนว่าพฤติกรรมเหล่านี้จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นทั้งด้านจำนวนและความซับซ้อน สถิติจำนวนเด็กและเยาวชนถูกจับกุมส่งสถานพินิจและคุ้มครองเด็กระหว่าง พ.ศ. 2546-2550 ชี้ให้เห็นว่าเด็กและวัยรุ่นที่เข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะผู้กระทำความรุนแรงที่ร้ายแรงมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาตลอด กลุ่มความผิดที่มีอัตราเพิ่มรวดเร็วอย่างน่าเป็นห่วงคือ กลุ่มความผิดต่อทรัพย์ (ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์) จำนวนคดีเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 13.2 ต่อปี กลุ่มความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ทั้งเสพและค้า) เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 14.9 ต่อปี และกลุ่มความผิดต่อชีวิตและร่างกาย (ทำร้ายร่างกาย ฆ่าผู้อื่น) เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 12.1 ต่อปี ในช่วงเวลา 5-6 ปีที่ผ่านมาอุบัติการณ์นักเรียนตีกันเฉพาะในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในปี 2551 สถิติตำรวจรับแจ้งเรื่องนักเรียนก่อเหตุทะเลาะวิวาทกันเพิ่มขึ้นร้อยละ 29 ส่วนการรับแจ้งนักเรียนที่จับกลุ่มกันเพื่อเตรียมจะก่อเหตุเฉลี่ยวันละประมาณ 3 ครั้ง ล่าสุดที่ปรากฏเป็นข่าวบ่อยขึ้นในช่วงเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมาคือการตบตีกันของนักเรียน นักศึกษาหญิง

พฤติกรรมการขาดความเมตตากรุณาในวัยรุ่นเป็นปัญหาสังคมที่ก่อความเดือดร้อนและความเสียหายอย่างมากต่อสังคม เนื่องจากการขาดความเมตตากรุณาไม่ได้มีผลเป็นเพียงความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจของคนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ยังทำให้วัยรุ่นเองพบกับจุดอับของชีวิตในวัยที่เปี่ยมด้วยพลังแห่งการสร้างสรรค์เรียนรู้ และส่งผลให้สังคมเจ็บป่วย กล่าวคือปิดกั้นความงอกงามของความร่วมมือและความคิดสร้างสรรค์ และลดทอนโอกาสที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสันติของมวลมนุษย์ ความรุนแรงที่แพร่หลายอยู่ในสังคมทุกวันนี้เป็นผลมาจากความขัดแย้งที่มนุษย์อาจจะยังไม่ได้เรียนรู้ที่จะหาทางออกอย่างถูกต้อง หรือจากโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความรุนแรง ทำให้มนุษย์เน้นความสำคัญของตัวเองมากเกินไป จนลืมนึกถึงความสัมพันธ์ที่มีกับคนอื่น จึงควรมุ่งเน้นในการสร้างความรักและความปรองดองต่อกันในสังคม (มหาวิทยาลัยมหิดล. 2552: 83) โดยทำให้วัยรุ่นตระหนักถึงการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม สำนึกต่อส่วนรวม มีความเอื้ออาทร รู้จักรักและสงสารเห็นใจผู้อื่น หรือมีความเมตตากรุณาต่อกัน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2552) ได้ประกาศแนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 (Thai Qualifications Framework for Higher Education; TQF: HEd) ให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการ

พัฒนา/ปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 โดยมุ่งเน้นเป้าหมายการจัดการศึกษาที่ผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) ของนักศึกษา ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเชิงคุณภาพ เพื่อประกันคุณภาพบัณฑิตและสื่อสารให้หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจและมั่นใจถึงกระบวนการผลิตบัณฑิต โดยได้กำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Moral) ซึ่งเป็น 1 ใน 5 ของมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังว่าหมายถึงการพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตนและส่วนรวม ความสามารถในการปรับวิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตนตามศีลธรรม ทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม ซึ่งมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของคุณวุฒิระดับที่ 2 ปริญญาตรี กำหนดไว้ว่าอย่างน้อยต้องสามารถจัดการปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรม และวิชาชีพโดยใช้ดุลยพินิจ ทางค่านิยม ความรู้สึกของผู้อื่น ค่านิยมพื้นฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ แสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม อาทิ มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดี เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจโลก เป็นต้น โดยปัจจัยสู่ความสำเร็จที่จำเป็นต่อการพัฒนามาตรฐานผลการเรียนรู้ในด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เกี่ยวข้องกับการผสมผสานความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เหมาะสมและปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามกาลเทศะ เจตคติ และวุฒิภาวะในการตัดสินใจ ยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการพัฒนาจะรวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดี การวิเคราะห์และสะท้อนพฤติกรรมของตนเองและของผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การอภิปรายกลุ่มในเรื่องความขัดแย้งทางความคิด จะช่วยให้นักศึกษาเห็นค่านิยมของตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเกิดความคิดโดยใช้หลักการทั่วไปว่าสิ่งที่ตนเชื่อควรเป็นแนวทางกำหนดพฤติกรรมของตนเองได้ หลักในการถ่ายทอดการเรียนรู้ จะต้องมีการอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นไปได้ต่างๆ รวมถึงสถานการณ์ที่นักศึกษาจะต้องเผชิญในชีวิตภายหน้าและในการทำงาน แม้ว่าผลการเรียนรู้ด้านนี้อาจถูกจัดเป็นรายวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ควรใช้ทุกโอกาสในการเสริมในทุกรายวิชาที่สอน รวมทั้งการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาด้านวิชาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญาตรี มีพันธกิจที่จะผลิตบัณฑิต ให้โอกาสผู้สำเร็จอาชีวศึกษาได้ศึกษาต่อ สร้างงานวิจัย ให้บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มุ่งพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติให้เป็นที่ยอมรับในระดับมาตรฐานสากล ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และไม่พบว่ามีรายวิชาหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แต่เนื่องจากนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก มีอายุระหว่าง 17 - 21 ปี เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่ต้องพัฒนาจากวัยรุ่นตอนปลายไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ คือ พัฒนาไปสู่ความมีวุฒิภาวะ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม

อารมณ์และบุคลิกภาพ โดยเฉพาะด้านอารมณ์จะมีอารมณ์รุนแรงและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย และสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคุณลักษณะต่าง ๆ ดังนั้นจึงควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา ซึ่งจากการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ในปี 2553 ของผู้วิจัยในขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยการสอบถามอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก จำนวน 133 คน พบว่าอาจารย์มีความคิดเห็นว่าควรมีการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.46) โดยอาจารย์มีความคิดเห็นว่าควรมีการจัดทำหลักสูตรเสริมสร้างความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.18, S.D.= 0.73) และนักศึกษาควรได้รับการพัฒนาคุณลักษณะความเมตตากรุณาด้วยวิธีการที่เหมาะสมและเป็นระบบระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.65) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

จากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเมตตากรุณาที่ผ่านมา พบว่าส่วนมากเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาความเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นในเด็กปฐมวัย นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (เจริญลักษณ์ สุขไข่. 2540; วสันต์ จุมพล. 2540; อัศวิน นันทะแสง. 2542; วรศักดิ์ ขันทอง. 2544; เศรษฐกร มงคลจตุรงค์. 2546; ธนินทร จำนงผล. 2548; ฉวีวงศ์ ศรีสุวรรณ์. 2549; ธีริศรา บุญรุ่ง. 2549; สายไหม ศรีโสมา. 2549; กรรณิการ์ พันทอง. 2550; นิรมล เสริฐศรี. 2550; สุมาลี วงศ์ษา. 2550; ดลดาว ปูรณานนท์. 2551; พระสุรเชษฎ์ แสวงเจริญ. 2552; วันวิสาข์ สกุลณี. 2552) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมในด้านอื่นๆของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา พบว่ามีคุณลักษณะหลากหลายที่มุ่งเน้นให้เกิดขึ้นในผู้เรียน ได้แก่ ความรับผิดชอบ วินัยในตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความตรงต่อเวลา ความมีสัมมาคารวะ ความกตัญญู ความอดทน ความสะอาด ความสามัคคี ความมีเหตุผล ความมีสติ ความรอบคอบ ความเป็นกัลยาณมิตร ความใฝ่รู้ ความเสียสละ ความมีน้ำใจ และความเอื้อเฟื้อ (นงนุช เทศทอง. 2547; ดวงพร อุทัยสุริ. 2548; มารศรี กลางประพันธ์. 2548; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549; ปริญญา เห็นสุข. 2549; วราภรณ์ เชื้ออินทร์; และคนอื่นๆ. 2549: 240-245; อรพินทร์ สันติชัยอนันนท์. 2549; พระไสว สีหปัญญา. 2550; มาลีวัลย์ วงศ์ใหญ่; และคนอื่นๆ. 2550; ฉลอง ชาตรูประชีวิน. 2551; พิชัย วาจนสุนทร. 2551; เมธี ธรรมวัฒนา. 2551: 99-108; ยุภาดี ปณะราช. 2551) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่ายังไม่มีการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของผู้เรียนโดยตรง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านความเมตตากรุณาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางพัฒนาคุณลักษณะสำหรับนักศึกษาผู้วิจัยพบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการนำไปพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้าน

ความเมตตากรุณา ได้แก่ การสร้างหลักสูตรเสริมนอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดไว้ เป็นหลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ดังเช่นที่เพอร์กินส์; ลอชเฮด; และบิเชพ (Perkins; Lochhead; & Bishep. 1978: 158-159) กล่าวว่า หลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ทักษะทางปัญญาและสังคม เป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดติดกับเนื้อหา แต่จะให้ทักษะการใช้เหตุผลที่เพียงพอและประสบการณ์ที่ควรจะได้รับ มุ่งเน้นที่กระบวนการคิด โดยการเตรียมให้ผู้เรียนได้พบกับสถานการณ์ใหม่ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแยกแยะสิ่งที่มีประโยชน์และมีความหมายกับสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ วิพากษ์โต้แย้งเชิงเหตุผล และเลือกอย่างมีเหตุผล ทำให้มีรูปแบบการปรับตัวที่กว้างขึ้นและสามารถปรับเปลี่ยนเป็นคนใหม่ได้ เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำกลยุทธ์ไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคุณค่า ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ถูกต้องต่อความเมตตากรุณา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่ผู้เรียนได้

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาภายในตน ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ กระตุ้นการสนทนาวิพากษ์แลกเปลี่ยนความคิดร่วมกันระหว่างผู้เรียน เพื่อสร้างความตระหนักและเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองใหม่ ต่อชีวิตและโลก บนพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของเมซิโรว์ (Mezirow. 2000: 16-17; Mezirow. 1997: 11) ที่เชื่อว่าเป้าหมายของการศึกษาคือการช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ที่คิดได้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนค่านิยม การให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ และการกำหนดเป้าหมายของตนเองมากกว่าการปฏิบัติตามที่ผู้อื่นกำหนดให้เป็นโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สามารถนำมาใช้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในตนเอง โดยให้ความสำคัญกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงแนวคิดและความรู้สึกของตน ผ่านกระบวนการวิพากษ์อย่างสมเหตุสมผล การได้แลกเปลี่ยนทางความคิด เพื่อตรวจสอบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าต่างๆซึ่งกันและกัน ได้ใคร่ครวญข้อสรุปต่างๆอย่างมีวิจารณญาณ และมีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับประสบการณ์ จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดและกระบวนการคิด เปิดรับความคิดเห็นอื่นๆได้ดีขึ้น ความคิดที่เปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น จะทำให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะดีขึ้น และสามารถใคร่ครวญได้ดีขึ้น รวมทั้งเกิดการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆบนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทัศนะ และการตอบสนองทางอารมณ์ที่มีต่อความก้าวร้าวรุนแรงมุ่งไปสู่การพัฒนาตนเองในด้านคุณลักษณะเมตตากรุณาได้

กิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่หลากหลายและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเมตตากรุณาด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์และเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม (Activist Learning) ซึ่งมีความเหมาะสมในการนำไปพัฒนาความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา เนื่องจาก

นักศึกษาอยู่ในช่วงวัยที่มีคุณลักษณะของนักกิจกรรม คือ มีพลัง มีความกระตือรือร้น เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ชอบแสวงหาสิ่งใหม่ และชอบเรียนรู้โดยการเป็นผู้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติโดยตรง ทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพลังทางลบไปเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์ เนื้อหาสาระของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมประกอบด้วยการแลกเปลี่ยนข้อสันนิษฐาน จุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักกิจกรรมด้วยกัน ปฏิบัติและเรียนรู้ และสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับ การเรียนรู้แบบนี้ช่วยเสริมพลังผู้เรียนให้สามารถเชื่อมโยงตนเองสู่ชีวิตจริง มีบทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลง และสิ่งสำคัญช่วยขับเคลื่อนให้ผู้เรียนได้กระทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ และเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมบริการสังคม หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดแก่ผู้เรียน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในสังคม คำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรวม การได้ช่วยเหลือผู้อื่นจะช่วยลดความเห็นแก่ตัว เกิดความเข้าใจ สงสารและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น ห่วงใยและเอาใจใส่ต่อผู้อื่นและสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจไมตรีและการเสียสละ ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวสะท้อนถึงคุณลักษณะความเมตตากรุณา ดังเช่นที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2546: 12) กล่าวว่าจิตสาธารณะเป็นความเข้าใจที่แท้จริงที่เห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม รู้เห็นความเป็นไปตามสภาพของธรรมชาติที่แท้จริง เพราะฉะนั้นจึงทำให้เกิดความเมตตากรุณา เอื้ออาทร เพราะว่าทุกอย่างคือสิ่งเดียวกัน จึงไม่ทำร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อมและสรรพสิ่ง

นอกจากนี้การเรียนรู้จากเรื่องเล่า (Learning with Stories) สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเอง ดังที่แมกวิลเลียมส์ (McWilliams: 1998: online) ได้กล่าวว่าเรื่องเล่าเป็นศิลปะที่งดงามและมีประสิทธิภาพอย่างมากในการเรียนรู้ เรื่องเล่าสามารถช่วยให้ก้าวข้ามอุปสรรคแห่งวัย ตรึงความสนใจของผู้ฟังและเข้าถึงผู้ฟังด้วยตัวมันเอง เรื่องเล่าสามารถทำให้จดจำได้อย่างยาวนาน เรื่องเล่าสามารถทำให้คนเปิดใจรับสิ่งใหม่ เป็นทักษะชีวิตที่ทรงพลังในการสื่อสารที่มีคุณภาพอย่างมากเพราะเรื่องเล่าสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของคนได้ ซึ่งสอดคล้องกับบอนส์ (Bones. 2008: online) ที่ว่าเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือสำหรับการสอนที่มีประสิทธิภาพอย่างเหลือเชื่อ บทบาทของเรื่องเล่าในห้องเรียนมีมากกว่าเป็นเพียงเอกสาร เนื่องจากเนื้อหาของเรื่องเล่าผูกติดกับอารมณ์ ไม่เพียงแต่ได้ข้อมูลจากเรื่องเล่าเท่านั้นยังพัฒนาอารมณ์และสติปัญญาด้วย เพราะข้อมูลใหม่ที่ได้รับจะถูกเก็บไว้ในส่วนลึกของสมองมนุษย์ จึงสามารถนำเรื่องเล่ามาใช้ในการให้การศึกษาในแง่ของการเรียนรู้ถ้านำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม การเล่าเรื่อง การอ่าน และการเขียนสามารถนำไปใช้ด้วยกันจะช่วยให้การสื่อสารบทเรียนดีขึ้น การนำเรื่องเล่าเข้าเป็นส่วนประกอบไปในหลักสูตร ผู้สอนจะสามารถเข้าไปถึงความต้องการที่ลึกที่สุดในจิตวิญญาณของมนุษย์ได้ เรื่องเล่าจึงเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูงสุดวิธีหนึ่ง สามารถนำเรื่องเล่ามาใช้ในการสอน การเสริมแรง และทำให้หลักสูตรมีลักษณะเชิงตรรกะและจินตนาการสร้างสรรค์ ซึ่งสามารถนำเรื่องเล่าไปใช้ได้กับทุก

วิชา และการที่เรื่องเล่าช่วยสร้างจินตนาการ ความสามารถในการจินตนาการและการนึกคิดเป็นพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการคิดสร้างสรรค์จะนำไปสู่พลังในการแก้ไขปัญหาต่างๆในวิชาชีพต่างๆ วิธีการเรียนรู้และพลังในการแก้ปัญหาชีวิต

ดังนั้นจึงสามารถนำเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาได้ ซึ่งตัวแบบจากเรื่องเล่าจะช่วยให้นักศึกษาได้สังเกตและเกิดความรู้สึกร่วมกับผู้อื่น ดังเช่นที่พิเนด้า; และคนอื่นๆ (Pineda; et al. 2009: 135-140) กล่าวว่าเนื่องจากมนุษย์มีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neurons) ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้สังเกตและตัวแบบโดยเซลล์กระจกเงาทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้อื่น เป็นความรู้สึกเหมือนได้รับประสบการณ์เช่นเดียวกับคนอื่น หรือเป็นรูปแบบการตอบสนองทางจิตจากการสังเกต ความจำ ความรู้ การเชื่อมโยงของเหตุผลทำให้หยั่งถึงความคิดและความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งความสามารถในการเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และกระบวนการภายในที่เหมือนคนอื่น ทำให้เข้าใจและคิดถึงจิตใจผู้อื่น และเป็นแรงขับที่ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ คิดอยากจะช่วยเหลือผู้อื่น

นอกจากนี้ข้อมูลจากเรื่องเล่าจะถูกนำไปไว้ในสมองระดับแอลฟา ทำให้สมองได้ค้นหาความหมายอย่างลึกซึ้ง โดยเป็นระยะที่สมองจะทำการจัดระบบเรื่องเล่าใหม่ ซึ่งถ้าเรื่องเล่าเข้ามาสู่สมองในระดับนี้จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับจิตไร้สำนึก (Stewart. 2010: online) การได้บอกเรื่องราวจากประสบการณ์ของตนเองผ่านถ้อยคำเรื่องเล่า ซึ่งเป็นการถ่ายทอดเรื่องจริงหรือมุมมองของตน รวมทั้งเรื่องที่ผู้เรียนร่วมกันสรรค์สร้างขึ้น จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกถึงบางสิ่งบางอย่างที่มีความหมายหรือเป็นมุมมองของตนเอง (Kosa. 2008: 45-46) และการทบทวนใคร่ครวญ และการได้แลกเปลี่ยนทางความคิดเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียน ทำให้สามารถเปิดกว้างต่อมุมมองต่างๆที่หลากหลายบนพื้นฐานของการใช้เหตุผลที่เหมาะสม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อโลกและชีวิตซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกิดการตระหนักรู้เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแบบแผนตามความเคยชิน และมีลักษณะหลอมรวมเปิดรับสิ่งต่างๆมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเกิดการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆบนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น (Mezirow. 2000: 16-17) เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณาจึงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการให้ความหมายของความเชื่อ เจตคติ และปฏิกิริยาทางอารมณ์ของนักศึกษาเกี่ยวกับความเมตตากรุณาได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นถึงความจำเป็นที่จะพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เพื่อยังประโยชน์ให้มหาวิทยาลัยได้มีหลักสูตรไว้สำหรับพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้รับการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

2. เป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาด้านวิชาชีพและเทคโนโลยี ในการนำหลักสูตรไปใช้เสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา

3. เป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ให้แก่นักศึกษาตามความเหมาะสมของบริบทแต่ละสถาบัน

4. เป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านอื่นๆสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและวัฒนธรรมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในขั้นตอนการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1. ประชากร

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก จำนวน 199 คน

1.2 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี จำนวน 2,767 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จากทุกคณะ และทุกสาขา จำนวน 133 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี จำนวน 632 คน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตร

1. ประชากร

1.1 ประชากรที่ใช้ในขั้นการทดลองนำร่อง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 2,767 คน

1.2 ประชากรที่ใช้ในขั้นการทดลองใช้จริง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 2,767 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในขั้นการทดลองนำร่อง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี 4 ปี สาขาวิชา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) ชั้นปีที่ 2 จำนวน 1 ห้องเรียน นักศึกษา 17 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในขั้นการทดลองใช้จริง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี และเทียบโอน สาขาวิชา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) ชั้นปีที่ 1 ภาคปกติ ได้มาโดยการสุ่มหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling) โดยในแต่ละขั้นตอนใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 2 ห้องเรียนฯละ 30 คน และสุ่มห้องเรียนแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ประกอบด้วยคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา 6 ประการ ได้แก่ การไม่ทำร้ายเบียดเบียน การให้อภัย การให้ การมีวาจางาม การช่วยเหลือบริการ และการวางตนสม่ำเสมอ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคล มีน้ำใจไมตรีจิตเผื่อแผ่ ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับประโยชน์ มีความปรารถนาให้ทุกคนมีความสุข ไม่ต้องการให้ได้รับความทุกข์ ไม่คิดทำร้ายหรือเบียดเบียน อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ มีความสงสารเห็นใจ เข้าใจในความทุกข์ร้อนของทุกคน และปรารถนาจะช่วยให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งวัดโดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา และแบบบันทึกอนุทินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยพฤติกรรม 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1.1 การไม่ทำร้ายเบียดเบียน หมายถึง การไม่ข่มแหงรังแก ไม่ทำร้าย และไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา

1.2 การให้อภัย หมายถึง การไม่ถือโทษโกรธแค้นผู้อื่น ไม่อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ และไม่ซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาด

1.3 การให้ หมายถึง การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวัตถุสิ่งของและทรัพย์สิน รวมทั้งการให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน และสนับสนุน

1.4 การมีวาจางาม หมายถึง การพูดจาสุภาพอ่อนหวาน พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือพูดในเชิงบวก ให้เกิดความรักสามัคคี เกิดไมตรี พูดด้วยความเคารพนับถือ ให้เกียรติผู้อื่น และพูดจูงใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

1.5 การช่วยเหลือบริการ หมายถึง การกระทำตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม โดยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับใช้บริการช่วยเหลือสังคม และร่วมแก้ปัญหาชุมชนและสังคม

1.6 การวางตนสม่ำเสมอ หมายถึง การกระทำตนเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ เสมอต้นเสมอปลายแก่ทุกคน รับรู้ ร่วมทุกข์ร่วมสุข อยู่เคียงข้าง และร่วมแก้ไขโดยใช้หลักเหตุผล

2. การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง ซึ่งได้แก่ มุมมองในการให้ความหมายซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินหรือประเมินความถูกและผิด ดีและไม่ดี จริงหรือเท็จ เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม และระบบคิดที่บุคคลใช้สร้างความหมายซึ่งเป็นแบบแผนความคิด ความเชื่อ การตัดสินคุณค่า และความรู้สึก ที่มีความสำคัญในการแปลความหมายประสบการณ์

3. การเรียนรู้จากเรื่องเล่า หมายถึง การที่ผู้เรียนได้รับรู้เรื่องราวหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่เป็นเรื่องจริงจากประสบการณ์ของบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องแต่งขึ้น ได้แก่ เรื่องเล่าสืบต่อกันมา นิทาน ตำนาน และเรื่องเล่าที่เกิดจากผู้เรียนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น ผ่านการพูด การเขียน หรือภาษาสัญลักษณ์

4. การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ เป็นผู้แสวงหาประสบการณ์ รวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมทางสังคม มีการแลกเปลี่ยนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ลงมือปฏิบัติและสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับ

5. จิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลในการตระหนักรู้ มองเห็นคุณค่าหรือให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน ตระหนักถึงปัญหาและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนและสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม แสดงออกโดยการเสียสละต่อผู้อื่นและสังคม และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

6. หลักสูตรเสริม หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์ตามแผนที่พัฒนาขึ้นนอกเหนือจากหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ โดยมีลักษณะขยายออกทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ เนื้อหาอาจมีนอกเหนือจากหลักสูตรปกติหรือมีเนื้อหาคาบเกี่ยวกับหลักสูตรปกติ มุ่งเน้นให้เกิดคุณลักษณะที่ต้องการกับผู้เรียน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ขยายกลยุทธ์ในการสอนแตกต่างไปจากเดิมนอกเวลาเรียนตามปกติ และมีการประเมินตามสภาพจริง

7. การประเมินตามสภาพจริง หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา โดยผู้มีส่วนร่วมในการประเมินหลายฝ่าย ใช้เครื่องมือการประเมินหลากหลาย ช่วงเวลาในการประเมินที่หลากหลาย และนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนา

8. การเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะนักศึกษาโดยใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

8.1 การรับประสบการณ์ เป็นการจัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสตรวจสอบ หรือพิจารณาใคร่ครวญความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา

8.2 การวิพากษ์ใคร่ครวญ เป็นการทบทวนข้อสันนิษฐานของตนเองเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับว่ามีปฏิกิริยาในด้านความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกเป็นอย่างไร ปฏิกิริยานั้นมีที่มาอย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และปฏิกิริยานั้นส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไร

8.3 การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างผู้เรียน โดยการตั้งคำถามและตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกคุณค่าต่างๆ ในข้อสันนิษฐานของตนเองและผู้อื่น และ ประเมินและตัดสินใจเลือกข้อสันนิษฐาน

9. ประสิทธิผลของหลักสูตร หมายถึง ผลที่เกิดจากการทดลองใช้หลักสูตร ซึ่งได้แก่คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ การไม่ทำร้ายเบียดเบียน การให้อภัย การให้ การมีวาจางาม การช่วยเหลือบริการ และการวางตนสม่ำเสมอ ที่วัดได้โดยการให้นักศึกษาประเมินตนเอง การสังเกตพฤติกรรม และการให้นักศึกษาเขียนบันทึกใคร่ครวญสะท้อนเหตุการณ์และความรู้สึก

10. เกณฑ์ประสิทธิผลของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการพิจารณาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ที่เกิดจากการทดลองใช้หลักสูตร ดังนี้

10.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่ากลุ่มควบคุม พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

10.2 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตร และไม่ต่ำกว่า 3.51 หรือมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

10.3 พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตความเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

10.4 คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณากลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

11. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก หมายถึง นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก (มทร.ล้านนา ตาก) ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรี 4 คณะ ได้แก่ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยได้นำเสนอดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ความเมตตากรุณา
    1.1 ความหมายของความเมตตากรุณา
    1.2 คุณลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตากรุณา
    1.3 ความสำคัญของความเมตตากรุณา
    1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา
    1.5 การพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
    1.6 ความยุติธรรมกับความเมตตากรุณา
    1.7 การวัดความเมตตากรุณา
    1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา
2. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
    2.1 ความหมายของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
    2.2 แนวคิดของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
    2.3 ความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
    2.4 สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
    2.5 กระบวนการในการเปลี่ยนแปลง
    2.6 การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
3. การเรียนรู้จากเรื่องเล่า
    3.1 ความหมายของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า
    3.2 ความสำคัญของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า
    3.3 ประเภทของเรื่องเล่า
    3.4 องค์ประกอบของเรื่องเล่า
    3.5 ลักษณะของโครงสร้างเรื่องเล่าที่ดี
    3.6 ทฤษฎีพื้นฐานการเรียนรู้จากเรื่องเล่า
    3.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า
4. การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม
    4.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

4.2 ความสำคัญของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

4.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักกิจกรรม

4.4 รูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

5. จิตสาธารณะ

5.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

5.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ

5.3 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

5.4 คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ

5.5 แนวทางการสร้างจิตสาธารณะ

5.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

6. หลักสูตรเสริม

6.1 ความหมายของหลักสูตรเสริม

6.2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม

6.3 ลักษณะของหลักสูตรเสริม

6.4 ประเภทของหลักสูตรเสริม

6.5 องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม

6.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเสริม

1. ความเมตตากรุณา

1.1 ความหมายของความเมตตากรุณา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสในโอกาสที่สมาคมพ่อค้าทรายเฝ้าฯทูลเกล้าฯถวายเงินเพื่อโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 30 ตุลาคม 2524 (ภูมิพลอดุลยเดช. 2551: 93) เกี่ยวกับความเมตตากรุณาดังนี้

ผู้มีจิตเมตตากรุณา หมายถึง การที่มีจิตใจเห็นใจผู้อื่น มีจิตใจที่จะเห็นถึงความเดือดร้อน เราจะช่วยเหลือ จิตใจนี้ก็เป็นจิตใจที่มีกำลังมาก ทั้งอ่อนโยนมาก จิตใจนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้งานการทุกอย่างก้าวหน้าได้ เพราะว่าถ้าคนที่มีเมตตากรุณาในใจและเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น หมายความว่าผู้นั้นเป็นคนฉลาด หมายความว่าคนนั้นเป็นคนที่อ่อนโยน ที่เห็นอะไรๆได้ชัด เมื่อคนเรามีความอ่อนโยนและมีความละเอียดอ่อน และเห็นอะไรได้ชัดก็ย่อมจะทำงานของตนที่กำลังทำด้วยความก้าวหน้านั้นสำเร็จลุล่วงไปได้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551ค: 239) ได้ให้ความหมายของความเมตตาและกรุณาไว้ว่าหมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ว่าเมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาให้เขามีสุข แผ่ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุข และความเมตตากรุณา เป็นความรักความปรารถนาดีและความสงสาร อยากช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ ส่วนเมตตาจิต หมายถึงจิตประกอบด้วยเมตตาไมตรี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2551ข: 324) อีกทั้งยังให้ความหมายไว้ในพุทธธรรม (ฉบับเดิม) ไว้ว่าเมตตา หมายถึง ไมตรี ความรัก ความหวังดี ความปรารถนาดี เอาใจใส่ ใฝ่ใจ หรือต้องการที่จะเสริมสร้างประโยชน์สุขให้แก่เพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย โดยสาระแล้วเมตตาคืออยากให้ผู้อื่นเป็นสุขและอยากทำให้เขาเป็นสุข สมบัติของเมตตาคือ ระงับพยาบาทได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2550: 283-284) ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 872) ที่ได้ให้ความหมายความเมตตาว่า คือ ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้สุข ส่วนคำว่ากรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 70-71)

ความเมตตาและกรุณาเป็นหลักธรรมข้อ 1 และ 2 ในพรหมวิหาร 4 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551ค: 124-125) ได้กล่าวถึงพรหมวิหาร 4 ว่าเป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ พรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. เมตตา (Loving-kindness, Friendliness, Goodwill) เป็นความรัก ปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

2. กรุณา (Compassion) เป็นความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3. มุทิตา (Sympathetic Joy, Altruistic Joy) เป็นความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง แช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

4. อุเบกขา (Equanimity, Neutrality, Poise) เป็นความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมชาติตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

นอกจากความหมายของความเมตตากรุณาตามพจนานุกรมแล้ว ยังมีนักวิชาการนิยามคำว่าเมตตากรุณาไว้ในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

พระธรรมปิฎก (2545: 20) ได้ให้ความหมายของความเมตตาไว้ในหนังสือธรรมนูญชีวิตว่า ความเมตตา คือ ความปรารถนาดี มีไมตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข คำว่า กรุณา คือความสงสาร คือ อยากจะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) (2552: 124-128) ได้ให้ความหมายของความเมตตาว่า หมายถึง รัก เผื่อแผ่ ใจดี ส่วนความกรุณา หมายถึง สงสาร เห็นใจในความทุกข์ของคนอื่น

พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) (ม.ป.ป.: 47-49) ได้ให้ความหมายของเมตตา คือ ความมีน้ำใจแห่งมิตร บริสุทธิ์สะอาด ไม่หวังผลประโยชน์ใดๆ เป็นความรักความหวังดีที่แท้จริง ความเมตตากรุณาจะทำลายความเห็นแก่ตัว จึงไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (ม.ป.ป.: 73-76) ได้ให้ความหมายของความเมตตาว่า เป็นความรักปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า คนที่มีเมตตาจะไม่โกรธ มีบุคลิกภาพอ่อนโยน มีเสน่ห์ชวนคบหา เมตตาคือธรรมตรงข้ามกับความเบียดเบียน

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2550: 107) กล่าวว่า เมตตา มิตร ไมตรี เป็นคำหนึ่งเดียวกัน เมตตาคือความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เป็นสุข มิตรคือผู้มีเมตตา ปรารถนาสุขประโยชน์ต่อกัน ไมตรีคือความมีเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ผู้ปรารถนาจะปลูกเมตตาให้งอกงามอยู่ในจิตจะเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ นอกจากนี้สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2552: 238-239) ยังกล่าวว่าความเมตตาเป็นความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข คำว่าไมตรีจิตหรือมิตรจิตก็คือจิตใจที่ประกอบด้วยเมตตา คนที่มีมิตรจิตเรียกว่ามิตร ซึ่งตรงข้ามกับศัตรูที่มีจิตใจพยาบาทมุ่งร้าย เมตตาจึงตรงกันข้ามกับโทสะพยาบาท เมตตาเป็นเครื่องอุปถัมภ์ โทสะพยาบาทเป็นเครื่องทำลายล้าง ฉะนั้นเมื่อมีเมตตาย่อมคิดจะเกื้อกูลกันให้มีความสุข ถึงจะประพฤติผิดพลั้งพลาดกันบ้างก็จะให้อภัยกันไม่ถือโทษ ส่วนความกรุณาคือความคิดปรารถนาให้ผู้อื่น สัตว์อื่นปราศจากทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่นก็พลอยหวั่นใจสงสาร เป็นเหตุให้คิดช่วยทุกข์ภัยของกันและกัน กรุณาตรงข้ามกับความเบียดเบียน

สปรีเชอร์; และ ฟีทร์ (Sprecher; & Fehr. 2005: 630) ได้นิยามความเมตตากรุณา (Compassionate love) ว่าเป็นเจตคติต่อผู้อื่นทั้งคนใกล้ชิด คนแปลกหน้า และมวลมนุษยชาติ ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึก ความรู้ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่มุ่งเน้นการเอาใจใส่ (Caring) ความห่วงใย (Concern) ความนุ่มนวล (Tenderness) การสนับสนุน (Supporting) การช่วยเหลือ (Helping) และเข้าใจผู้อื่น (Understanding) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลือ

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นได้ว่าความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นจะต้องมีอยู่ในทุกคน เพราะจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยความเมตตาหมายถึง ความปรารถนาดีต่อผู้อื่นทั้งที่เป็นคนรู้จัก และคนแปลกหน้า มีไมตรีจิตเผื่อแผ่ ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับประโยชน์ มีความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่คิดเห็นแก่ตัว ไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์ ไม่คิดทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดอาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ ส่วนความกรุณา หมายถึงความสงสาร เห็นอกเห็นใจ และเข้าใจในความทุกข์ร้อนของผู้อื่น มีความปรารถนาหรือคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

จากการศึกษาความหมายของความเมตตากรุณาของนักวิชาการต่างๆ สามารถสังเคราะห์องค์ประกอบของความเมตตากรุณาได้ 6 ประการ ดังแสดงในตาราง 1

ผลการสังเคราะห์ความเมตตากรุณาตามแนวคิดของนักวิชาการตามตาราง 1 ได้องค์ประกอบของเมตตากรุณา 6 ประการ ดังนี้

1. ความมีจิตใจอ่อนโยน เป็นจิตใจอันละเอียดอ่อน นุ่มนวล ใจดี เอาใจใส่ และห่วงใยผู้อื่น

2. ความมีไมตรีจิต เป็นจิตแห่งความหวังดี ปรารถนาดี มีน้ำใจไมตรี ต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3. การไม่คิดทำร้ายเบียดเบียน เป็นการไม่คิดข่มแหงรังแก ไม่คิดทำร้าย และไม่คิดเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

4. การคิดให้อภัย เป็นการไม่ถือโทษโกรธแค้นผู้อื่น ไม่คิดอาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ และไม่คิดซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาด

5. ความสงสารเห็นใจ เป็นความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ เข้าใจและเห็นใจในความทุกข์หรือความเดือดร้อนของผู้อื่น

6. การคิดช่วยเหลือ เป็นการคิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน เสียสละแก่ผู้ที่เดือดร้อน รวมทั้งคิดกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม

องค์ประกอบของความเมตตากรุณา 6 ประกอบ เป็นองค์ประกอบที่อยู่ภายในซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการออกแบบกิจกรรมให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

ตาราง 1 องค์ประกอบของความเมตตากรุณา

นักวิชาการ	ความเมตตากรุณา					
	เมตตา				กรุณา	
	ความมีจิตใจอ่อนโยน	ความมีไมตรีจิต	การไม่คิดทำร้ายเบียดเบียน	การคิดให้อภัย	ความสงสารเห็นใจ	การคิดช่วยเหลือ
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2552)		✓	✓	✓	✓	✓
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2550)		✓	✓	✓	✓	✓
พระพรหมมังคลาจารย์ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ (2552)	✓			✓	✓	✓
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550)		✓	✓	✓	✓	✓
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ..ปยุตฺโต) (2551ข)		✓		✓	✓	✓
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551ค)		✓			✓	✓
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (ม.ป.ป.)	✓	✓	✓		✓	✓
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545)		✓			✓	✓
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) (ม.ป.ป.)		✓	✓			✓
ราชบัณฑิตยสถาน (2546)		✓			✓	✓
สปรีเชอร์; และ ฟีทร์ (Sprecher; & Fehr. 2005)	✓	✓	✓		✓	✓

1.2 คุณลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตากรุณา

ความเมตตากรุณาเป็นข้อธรรมในพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมที่อยู่ภายใน เป็นธรรมที่เป็นส่วนคิด โดยเมตตาเป็นความรัก ความปรารถนาดี ต้องการเห็นผู้อื่นมีความสุข ส่วน

ความกรุณาเป็นความสงสาร เห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ เป็นความปรารถนาที่จะช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ เมื่อใดที่บุคคลมีเมตตากรุณาจะต้องมีอุเบกขาเป็นตัวกำกับด้วย เนื่องจากอุเบกขาเป็นการพิจารณาด้วยปัญญา ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง จะทำให้เกิดความเที่ยงธรรม เมตตากรุณาในทางที่ถูกที่ควร ไม่ไปเมตตากรุณาในทางที่ผิด เช่น การสนับสนุนหรือส่งเสริมให้คนกระทำผิด เป็นต้น ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551ค: 124-125) กล่าวว่า อุเบกขาเป็นความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมชาติตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน บุคคลที่มีเมตตากรุณา ต้องมีอุเบกขาด้วย และถ้าเมตตากรุณามีในบุคคลใด ย่อมจะทำให้บุคคลนั้นประพฤติเกื้อกูลแก่ผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุ 4 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551ค: 143) ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ 4 ว่าเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. ทาน (Giving, Generosity, Charity) คือ การให้ เป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (Kindly Speech, Convincing Speech) คือ วาจาเป็นที่รัก ดูดดื่มน้ำใจหรือซาบซึ้งใจ โดยกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

3. อัตถจริยา (Useful Conduct, Rendering Services, Life of Service, Doing Good) คือ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เป็นการขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

4. สมานัตตตา (Even and Equal Treatment, Equality Consisting in Impartiality, Participation and Behaving Oneself Properly in all Circumstance) คือ ความมีตนเสมอ เป็นการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดจนวางตนเหมาะแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

จะเห็นได้ว่าความเมตตากรุณาเป็นธรรมะที่อยู่ภายใน ซึ่งสามารถแสดงออกมาภายนอกได้ด้วยสังคหวัตถุ 4 และความเมตตากรุณาต้องมีปัญญาเป็นตัวกำกับ จึงจะเรียกได้ว่าเป็นความเมตตากรุณาอย่างแท้จริง เมตตากรุณาจึงเป็นคุณธรรมของผู้มีปัญญา มีเหตุผล เป็นผู้ที่มีโยนิโสมนสิการ กล่าวคือ เป็นผู้ที่รู้จักคิดพิจารณาแยกแยะสิ่งต่างๆ มองเห็นสิ่งต่างๆตามสภาวะความเป็นจริง ไม่นำอุปทานหรืออคติเข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นความคิดที่ถูกต้อง โดยยึดหลักธรรมที่

สำคัญในการคิดพิจารณา ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551ค: 210-211) กล่าวว่า สัปปุริสธรรม 7 เป็นธรรมของสัตบุรุษ เป็นคุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ซึ่งประกอบด้วยหลัก 7 ประการ ดังนี้

1. ธัมมัญญุตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) เป็นความรู้จักธรรม รู้จักหลักหรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น ภิกษุรู้ว่าหลักธรรมข้อนั้นคืออะไร พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร รู้ว่าจะต้องกระทำเหตุอันนี้หรือกระทำตามหลักการข้อนี้จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการหรือบรรลุจุดมุ่งหมายนั้นๆ เป็นต้น

2. อัตถัญญุตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose, Knowing the Consequence) เป็นความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาษิตข้อนั้นมีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้นๆมีความมุ่งหมายอย่างไร กำหนดไว้หรือ พึงปฏิบัติเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร การที่ตนประกอบอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอย่างไร เป็นต้น

3. อัตตัญญุตา (Knowing Oneself) เป็นความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัดและคุณธรรม เป็นต้น ขณะนี้เป็นอย่างไร แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4. มัตตัญญุตา (Moderation, Knowing How to be Temperate, Sense of Proportion) เป็นความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑอาชญาและการเก็บภาษี เป็นต้น

5. กาลัญญุตา (Knowing the Proper Time, Knowing How to Choose and Keep Time) เป็นความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ หน้าที่การงาน หรือปฏิบัติการต่างๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น

6. ปริสัญญุตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) เป็นความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆว่า ชุมชนนั้นเมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยา หรือพูดอย่างไร ชุมชนควรได้รับการสงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น

7. ปุคคลัญญุตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตา (Knowing the Individual, Knowing the Different Individuals) เป็นความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครเป็นอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติตนต่อบุคคลนั้นๆด้วยดีว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ ตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น

จากการศึกษาค้นคว้าในเรื่องความเมตตากรุณาจากงานวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่พฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่สะท้อนถึงความเมตตากรุณาของผู้เรียน ซึ่งได้แก่งานวิจัยของวสันต์ จตุพล (2540: 58) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้เรียนที่แสดงถึงความมีเมตตากรุณา ดังนี้

1. มีความสุภาพอ่อนน้อม
2. ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น
3. ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความมีน้ำใจ
4. ปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวมโดยไม่เกี่ยงงาน
5. ไม่หัวเราะซ้ำเติมผู้ที่พลาดพลั้ง
6. แสดงความยินดีต่อผู้ประสบความสำเร็จ
7. มีวาจาไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง
8. แนะนำตักเตือนผู้อื่นให้ประพฤติดี
9. ให้อภัยผู้อื่น

ประภาศรี สีหอำไพ (2543: 63) กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตากรุณาว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. แบ่งปันในสิ่งที่ตนมีอยู่จนเกินความจำเป็นอย่างเหมาะสมตามกำลังของตน
2. เสียสละในสิ่งที่ตนมีหรือผู้ที่จำเป็นกว่า แม้จะทำให้ตนขาดสิ่งนั้นไป
3. ช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ภัยด้วยความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล
4. ยินดีกับความสุขความสำเร็จที่ผู้อื่นได้รับ
5. เห็นใจ ปลอบโยน ให้กำลังใจเมื่อเห็นผู้อื่นทุกข์ทรมาน และหาหนทางช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้
6. ให้อภัยผู้ที่ทำผิด ไม่ผูกอาฆาตพยาบาท
7. ไม่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น
8. บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน

กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฏ์ (2545: 31 - 32) ได้สรุปคุณลักษณะความเมตตากรุณาดังนี้

1. ไม่ฆ่า ข่มเหง รังแก ตลอดจนทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ ต่อมนุษย์ และสัตว์
2. เสียสละทรัพย์สินส่วนตนให้กับผู้ที่ขาดแคลน และมีความจำเป็นกว่า
3. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
4. มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ
5. ไม่ข่มขู่ ดูหมิ่น เสียดสี พูดจาด้วยความกริ้วโกรธเคียดแค้น

นอกจากนี้ สุมาลี วงศ์ษา (2550: 5) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของบุคคลที่มีความเมตตาว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ข่มเหง ไม่รังแก ตลอดจนทำร้ายด้วยลักษณะต่าง ๆ ต่อมนุษย์
2. มีอาการทางกาย วาจา ที่แสดงต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ นุ่มนวล
3. เสียสละทรัพย์สินส่วนตนให้กับผู้ที่ขาดแคลนและมีความจำเป็นกว่า
4. ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน
5. แสดงความสลดใจและพูดให้กำลังใจ

จากการศึกษาพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่แสดงถึงความเมตตากรุณา สามารถนำมาสังเคราะห์ภายใต้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ได้ดังตาราง 2

ตาราง 2 พฤติกรรมเมตตากรุณาภายใต้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4

พฤติกรรมเมตตากรุณา	สังคหวัตถุ 4			
	ทาน	ปิยวาจา	อัตถจริยา	สมานัตตตา
1. แบ่งปัน เสียสละทรัพย์สิน	✓			
2. พูดจาสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน ไม่หัวเราะเยาะ ไม่พูดข่มขู่ ดูหมิ่นเสียดสีผู้อื่น		✓		
3. พูดให้กำลังใจ ปลอบโยน		✓		
4. พูดแนะนำ ตักเตือน		✓		
5. ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น			✓	
6. บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม			✓	
7. ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น				✓

ผลการสังเคราะห์พฤติกรรมเมตตากรุณาภายใต้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า พฤติกรรมเมตตากรุณาสามารถแสดงออกตามหลักของทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา

ในการศึกษาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของผู้วิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความเมตตากรุณาครอบคลุมทั้งคุณลักษณะภายในและคุณลักษณะภายนอก โดยนำคุณลักษณะดังกล่าวมาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา 6 ประการ ดังนี้คือ

1. การไม่ทำร้ายเบียดเบียน เกิดจากจิตใจอันอ่อนโยน และไม่ต้องการทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น
2. การให้อภัย เกิดจากจิตใจอันอ่อนโยน และมีความคิดที่จะให้อภัยแก่ผู้อื่น

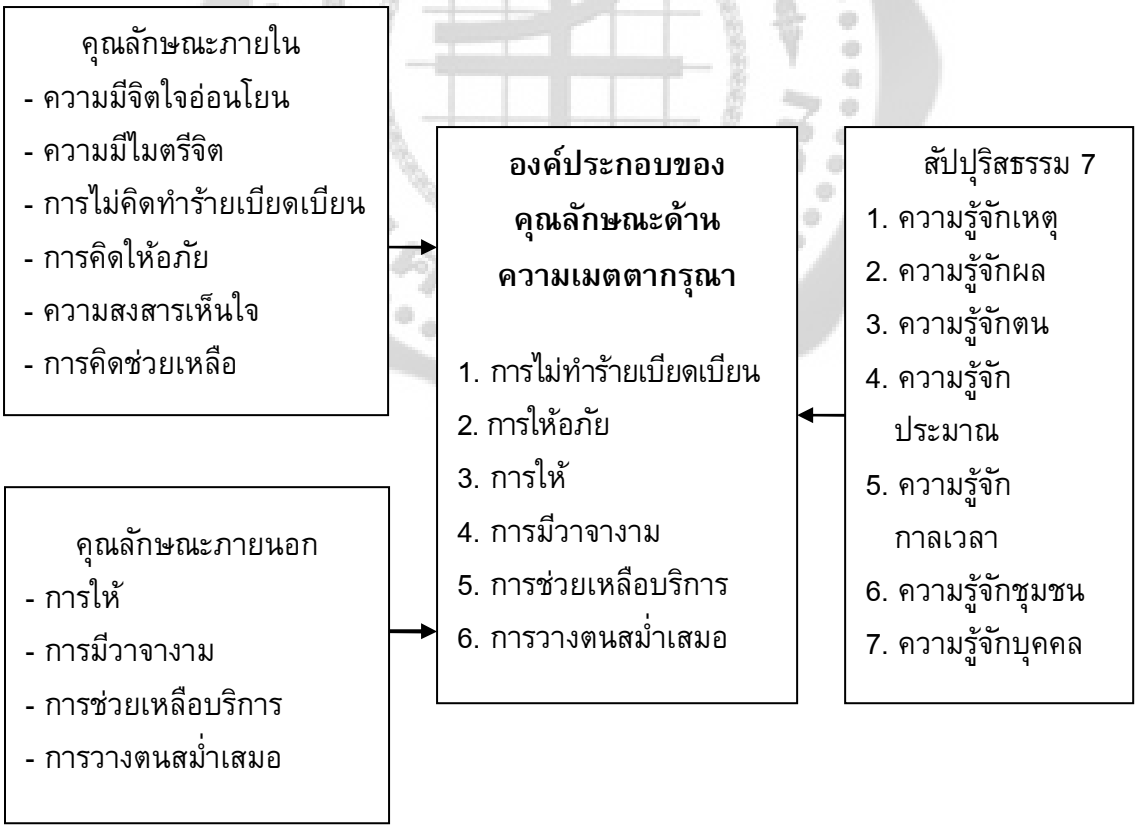
3. การให้ เกิดจากจิตใจอันอ่อนโยน มีไมตรีจิต มีความสงสารเห็นใจ และมีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

4. การมีวาจางาม เกิดจากจิตใจอันอ่อนโยน มีไมตรีจิต มีความสงสารเห็นใจ และมีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

5. การช่วยเหลือบริการ เกิดจากความมีไมตรีจิต มีความสงสารเห็นใจ และมีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

6. การวางตนสม่ำเสมอ เกิดจากความสงสารเห็นใจ และมีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

อย่างไรก็ตามการแสดงพฤติกรรมเมตตากรุณานั้นต้องอาศัยหลักธรรมของผู้มีปัญญามีเหตุผลเป็นตัวกำกับจึงจะถือว่าเป็นความเมตตากรุณาอย่างแท้จริง ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้หลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 เป็นกรอบในการประเมินความถูกต้องเหมาะสมของการแสดงพฤติกรรมเมตตากรุณาในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะภายใน คุณลักษณะภายนอก องค์ประกอบของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และสัปปุริสธรรม 7 แสดงได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะภายใน คุณลักษณะภายนอก องค์ประกอบของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และสัปปุริสธรรม 7

1.3 ความสำคัญของความเมตตากรุณา

เมตตาเป็นความรัก ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ส่วนกรุณาเป็นความสงสารเห็นใจ ไม่อยากเห็นผู้อื่นเป็นทุกข์ คิดอยากจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เมตตาที่แท้จริงจะแยกจากกรุณาไม่ได้ ความเมตตาจะทำให้โลกเย็น เพราะเมื่อมีเมตตาต่อผู้อื่นอย่างจริงใจ ก็จะต้องคิดพูดทำทุกอย่างตามกำลังความสามารถ เพื่อช่วยให้สบายใจ สบายกาย หายทุกข์ร้อน การมีเมตตาที่จริงใจ เป็นคุณทั้งแก่ผู้รับและผู้ให้ ทุกคนสนิทใจ ยินดี อบอุ่น ที่จะได้เข้าใกล้ชิดสนทนาวิสาสะกับผู้ที่มีเมตตา แต่ทุกคนจะไม่สบายใจถ้าต้องอยู่ร่วมสมาคมกับผู้ไม่เมตตา ผู้มีเมตตาเป็นผู้มีความเย็นสำหรับเผื่อแผ่ และผู้รับความเมตตาก็จะได้รับความเย็นด้วย ผู้มีเมตตาเป็นผู้เย็นเพราะไม่มุ่งร้ายผู้ใด มุ่งแต่ดี มีแต่ปรารถนาด้วยจริงใจให้ผู้อื่นเป็นสุข ก็เท่ากับปรารถนาให้ตัวเองเป็นสุข จะให้ผลเป็นคุณแก่ตนเองก่อน เช่นเดียวกับการมุ่งร้ายต่อผู้อื่น ก็จะให้ผลเป็นโทษแก่ตนเองก่อน ก็จะทำความร้อนใจที่เกิดความปรารถนาไม่ดี จึงเป็นโทษแก่ตนเองก่อนผู้อื่น นอกจากนี้ความเมตตายังเป็นเครื่องทำลายความมุ่งร้ายหรือความพยาบาท จึงจำเป็นต้องสร้างความเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นในบุคคล (สมเด็จพระญาณสังวร. 2553: 11-18)

ดังนั้นหากปราศจากเมตตาในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จะทำให้โลกเต็มไปด้วยความทุกข์ร้อน เพราะความโลภหรือความโกรธหรือความหลงทำให้คนสามารถทำร้ายถึงเข่นฆ่ากันได้อย่างโหดเหี้ยมอำมหิต ผู้มุ่งมั่นอบรมเมตตาให้เกิดในใจตนจะสามารถหยุดความโกรธได้ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. 2553: 38-39) ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมมังคลาจารย์ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ (2552: 126-127) ที่กล่าวว่าถ้าขาดความเมตตากรุณาโลกจะกลายเป็นนรก สงครามที่เกิดขึ้น ทุกยุคทุกสมัยนั้นเกิดจากการขาดคุณธรรมข้อนี้ ถ้ามนุษย์มีใจรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง เผื่อแผ่กัน ไม่หุนหัน ในขณะที่กระทบอารมณ์ขุ่นแค้น ความเห็นอกเห็นใจก็จะเกิดขึ้น เรื่องร้ายๆต่างๆจะหายไป จึงมีความจำเป็นที่สุดที่จะต้องฝึกทำใจให้มีความเมตตากรุณา การใช้กำลังแก้ไขปัญหาต่างๆนั้น ไม่อาจเกิดผลสำเร็จได้ มีแต่จะทำให้เกิดผลร้ายกลับคืนมา หรือเกิดความเสียหายต่างๆอย่างรุนแรงและขยายวงกว้างออกไป แต่ถ้าใช้ความเมตตาความรัก ความปรารถนาดีต่อกันเข้าแก้ไข ปัญหาก็จะคลี่คลายไปได้อย่างนุ่มนวล และเกิดผลดีแก่ทุกฝ่าย นำมาซึ่งความสงบร่มเย็นให้แก่สังคม ส่วนรวม ชีวิตผู้คนจะมีแต่ความสุข ความดีงาม และความเจริญ (พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. มปป: 173) ถ้าอบรมเมตตาให้มีประจำจิตใจให้สม่ำเสมอก็จะเป็นจิตใจที่ระงับโทสะพยาบาทได้ โทสะไม่ว่ามากหรือน้อยจะดับลงได้ด้วยอำนาจของเมตตา การเจริญเมตตา จึงเป็นการแก้ความโกรธที่ได้ผล ผู้มีเมตตาจะไม่โกรธง่าย มีจิตใจเยือกเย็นเป็นสุข กล่าวคือยิ่งเมตตามากขึ้นเพียงไร ใจจะอ่อนละมุนเพียงนั้น ดังนั้นความเมตตากรุณาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นเครื่องค้ำจุนสังคมตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับโลก หากมนุษย์มีคุณธรรมเรื่องความเมตตากรุณาแล้ว สังคมย่อมมีแต่ความสุขสงบ และความก้าวหน้าปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ ข่มเหง รังแกกัน มนุษย์จะช่วยเหลือเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ในสังคมใดก็ตามที่บุคคลขาดความเมตตากรุณา สังคมนั้นย่อมจะเกิดปัญหาความก้าวร้าว

รุนแรง เกิดความเดือดร้อนและการสูญเสียจากการกดขี่ข่มเหงรังแก ทำลายล้างกัน จึงถือได้ว่าความเมตตากรุณาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก ดังเช่นที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550: 283) กล่าวว่าความเมตตาเป็นธรรมพื้นฐานของใจขั้นแรกในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งทำให้มองกันในแง่ดีและหวังดีต่อกัน พร้อมที่จะรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ไม่ยึดเอาความเห็นแก่ตัว หรือความเกลียดชังเป็นที่ตั้ง

โดยสรุปความเมตตากรุณาต้องมีอยู่ในทุกคน เพราะจะช่วยสร้างความร่มเย็นได้ จึงควรฝึกหัดพัฒนาเมตตาธรรมให้เกิดขึ้นในใจ ดังที่พระพรหมมังคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ) (มปป.: 57) กล่าวถึงคุณค่าของความเมตตากรุณา ดังนี้

ในคนคนหนึ่ง มีความเมตตาหล่อเลี้ยง ชีวิตก็ร่มเย็น
ในครอบครัว มีความเมตตาหล่อเลี้ยง ครอบครัวก็ร่มเย็น
ในชุมชน มีความเมตตาหล่อเลี้ยง ชุมชนก็ร่มเย็น
ในประเทศ มีความเมตตาหล่อเลี้ยง ประเทศก็ร่มเย็น

หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ

1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา

ความเมตตากรุณามีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม เนื่องจากเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีนักจิตวิทยาที่ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของมนุษย์ดังนี้

1.4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

แบนดูรา (Bandura. 1976: 203) มีความเชื่อว่าการที่มนุษย์มีวิถีหรือแนวทางการปฏิบัติหรือพฤติกรรมทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตามธรรมชาติ แต่มนุษย์ได้มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆด้วยตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่จะเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ โดยการสังเกตนี้บุคคลจะสร้างรูปแบบและกฎของพฤติกรรมของตัวแบบ และจะเก็บข้อมูลไว้ในสมองเพื่อเป็นแนวทางสำหรับพฤติกรรมตนเองต่อไป แบนดูรากล่าวว่าคนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเสมอ การเรียนรู้เกิดจากปฏิกิริยาระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน ทั้งบุคคลที่จะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ปัจจัยทั้ง 3 ได้แก่ บุคคล สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรม มีความสัมพันธ์กันในเชิงกำหนดซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism) ทำให้สภาพแวดล้อมกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพล

ต่อการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำตามพฤติกรรมที่เรียนรู้มา ซึ่งแบนดูรา (Bandura. 1977: 331-335) ได้อธิบายกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การใส่ใจ (Attention Process) ถ้าบุคคลมีความใส่ใจในการเรียนรู้โดยการสังเกต การเลียนแบบก็จะเกิดขึ้น ในการเรียนรู้ผู้เรียนต้องรับรู้ส่วนประกอบสำคัญของพฤติกรรมตัวแบบ ลักษณะของตัวแบบจึงมีอิทธิพลต่อกระบวนการใส่ใจ ถ้าตัวแบบมีลักษณะเด่น หรือเป็นที่น่าสนใจก็จะทำให้เกิดการสังเกตจากตัวแบบมากขึ้น นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้สังเกตก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการใส่ใจ ผู้สังเกตต้องมีความสามารถในการรับรู้การเปลี่ยนแปลงของตัวแบบ

2. การจดจำ (Retention Process) ถ้าผู้สังเกตไม่สามารถจดจำลักษณะการกระทำของตัวแบบได้กระบวนการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น การจดจำเป็นกระบวนการเก็บรูปแบบพฤติกรรมของตัวแบบโดยสามารถจดจำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การจดจำในรูปของมโนภาพ (Visual Imagery) และจดจำในรูปของสัญลักษณ์ทางภาษา (Verbal Coding)

3. การแสดงพฤติกรรม (Production Process) เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตนำสิ่งที่จดจำจากการสังเกตมาเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่แสดงเหมือนตัวแบบ ซึ่งการกระทำครั้งแรกอาจไม่ถูกต้องตามตัวแบบเสมอไป แต่บุคคลจะสามารถปรับปรุงแก้ไขจนมีพฤติกรรมคล้ายตัวแบบ

4. การจูงใจ (Motivation Process) บุคคลจึงเลือกเลียนแบบตัวแบบที่เห็นว่าเมื่อทำตามแล้วผลกรรมเป็นที่น่าพึงพอใจก็จะเลียนแบบตัวแบบนั้น ถ้าเลียนแบบแล้วได้ผลกรรมทางลบก็จะไม่เกิดการเลียนแบบ ดังนั้นผลกรรมจึงเป็นตัวจูงใจให้เกิดการเลียนแบบ

ประเภทของตัวแบบ ตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นคนเท่านั้น แบนดูรา (Bandura. 1977: 40-51) ได้แบ่งประเภทของตัวแบบไว้ดังนี้

1. ตัวแบบที่มีชีวิต (Live Model) หมายถึงบุคคลที่ผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบตามสภาพการณ์จริง ซึ่งมีข้อดีคือตัวแบบสามารถเพิ่มเติมหรือปรับปรุงพฤติกรรมเพื่อแสดงพฤติกรรมที่ชัดเจน หรือเหมาะสมกับสถานการณ์มากขึ้น ตัวแบบที่มีชีวิตจริงนี้ช่วยให้ผู้สังเกตเกิดความสนใจ และลอกเลียนพฤติกรรมตัวแบบชนิดอื่น แต่การใช้ตัวแบบลักษณะนี้ต้องระมัดระวังเรื่องการควบคุมผลกรรมเพราะอาจมีเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดคิดล่วงหน้าเกิดขึ้นทำให้ไม่ได้รับผลกรรมที่พึงพอใจตามที่ควรจะได้รับ

2. ตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) หมายถึงตัวแบบผ่านสื่อต่างๆ เช่น ตัวแบบจากภาพยนตร์ เทปบันทึกภาพ สไลด์ หนังสือ หุ่นกระบอก หรือ การ์ตูน เป็นต้น ซึ่งได้เตรียมเรื่องราวของตัวแบบไว้แล้ว ทำให้มีผลดีในการเน้นจุดสำคัญของการแสดง สามารถควบคุมพฤติกรรมและผลการกระทำของตัวแบบได้ และสามารถเก็บไว้ใช้ในครั้งต่อไปได้ อีกทั้งสามารถใช้ได้กับบุคคลและกลุ่มบุคคล

แบนดูรา กล่าวอีกว่า ตัวแบบที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการทางพฤติกรรมนั้นมาจากทั้งในบ้าน สถานศึกษา สนามเด็กเล่น และจากสื่อต่างๆ วัยรุ่นจะมีแนวโน้มเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าวัยอื่นๆ เนื่องจากสภาวะจิตใจเข้ามาสนับสนุนตัวแบบ เพราะวัยรุ่นเป็น

วัยที่มีสภาวะทางจิตใจที่อ่อนไหวง่ายต่อสิ่งที่เข้ามากระทบ ตัวแบบจึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมได้ง่าย ดังนั้นจึงสามารถใช้ตัวแบบในการจะสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางสังคมให้แก่วัยรุ่นได้

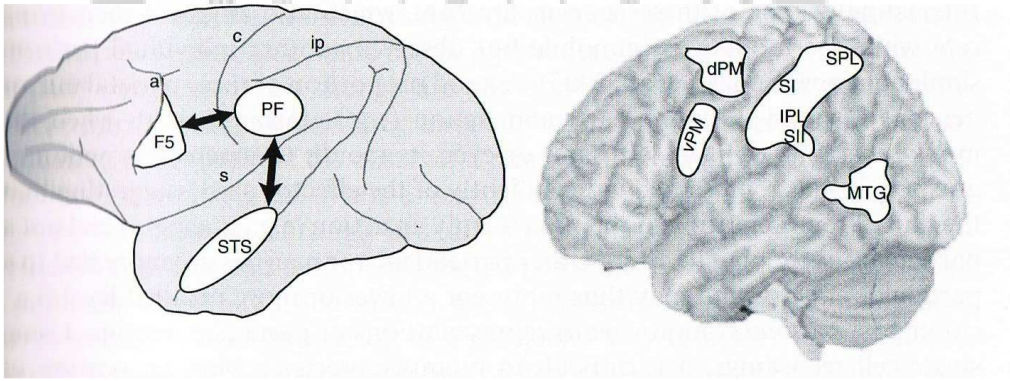
ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของแบนดูราเกี่ยวกับการใช้ตัวแบบที่มีชีวิตและตัวแบบสัญลักษณ์ในการสร้างความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

1.4.2 ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา (Mirror Neuron Theory)

นักวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยพาร์ม่า ประเทศอิตาลี ประกอบด้วย ดร.เกียโคโม ริซโซลัทที (Dr.Giacomo Rizzolatti) ดร. วิททอริโอ กัลป์ลิซี (Dr.Vittorio Gallese) และดร.ลีโอนาโด โฟกัสซี (Dr.Leonardo Fogassi) ได้ทำการศึกษาและค้นพบเซลล์ชนิดหนึ่งในสมองของลิง คือเซลล์กระจกเงา (MN; mirror neurons) แล้วนำมาสู่การค้นพบในมนุษย์ โดยพบพื้นที่ในสมองลิงที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ปฏิกิริยาของผู้อื่น 3 ส่วน คือ เอสทีเอส (STS; Superior Temporal Suscus) บริเวณ พีเอฟ (PF) ซึ่งอยู่ส่วนล่างของสมองด้านกลาง (IPL; Inferior Parietal Lobe) และเอฟ 5 (F5) ซึ่งอยู่บริเวณเวนทรอล พรีมอเตอร์ คอร์เท็กซ์ (vPM; Ventral Premotor Cortex) ดังภาพประกอบ 2 และ 3 บริเวณพีเอฟ และเอฟ 5 มีเซลล์กระจกเงา ซึ่งเซลล์กระจกเงาเป็นส่วนย่อยของเซลล์ประสาทการมองเห็นกับอวัยวะเคลื่อนไหว (Visuo-motor Neurons) บริเวณนี้เกี่ยวข้องกับการเตรียมและวางแผนการเคลื่อนไหว มีความสามารถในการผสานสิ่งต่างๆในตอบสนอง กล่าวคือเซลล์กระจกเงาสามารถตอบสนองต่อการกระทำ โดยมีการทำงานก่อนที่ลิงจะกระทำ สามารถตอบสนองระหว่างที่สังเกตลิงตัวอื่นโดยการเลียนแบบ และแม้ว่าลิงจะไม่สามารถเห็นการกระทำของตัวแบบ แสดงถึงความสามารถในการประเมินสถานการณ์และเติมผลการกระทำที่คาดหวัง แต่บริเวณเอสทีเอสยังไม่มีการตอบสนองในระหว่างการทำงานของอวัยวะเคลื่อนไหว โดยไม่มีการสะท้อนกลับของภาพ และไม่ได้แสดงว่ามีเซลล์กระจกเงา อย่างไรก็ตามพื้นที่บริเวณเอสทีเอสรับกระแสประสาทนำเข้าจากเส้นประสาทตาด้านบนและล่าง ตอบสนองต่อการเคลื่อนไหวทางสายตาและมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน (Reciprocal Connections) กับพีเอฟ อีกทั้งประกอบด้วยเซลล์ประสาทที่ตอบสนองขณะสังเกตการกระทำของคนอื่นและขณะกระทำเอง (Keysers; & Gazzola. 2009: 4-5; Wiley. 1988: 254-261)

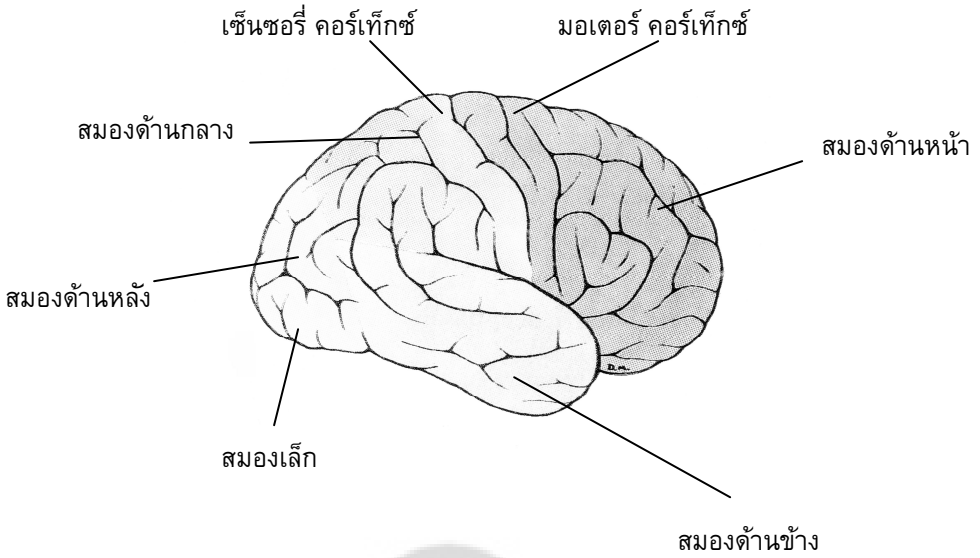
การทดลองในมนุษย์ พบพื้นที่ในสมองสองส่วนที่เป็นแกนกลางของเซลล์กระจกเงาในมนุษย์ 2 ส่วน ที่เป็นแกนของเซลล์กระจกเงา ได้แก่ บริเวณเวนทรอล พรีมอเตอร์ คอร์เท็กซ์ในบริเวณบอร์ดแมน 6/44 (BA; Brodmann Area 6/44) และส่วนหน้าของสมองด้านกลาง (Rrostral Inferior Parietal Lobe) ซึ่งเป็นบริเวณเดียวกับที่พบในบริเวณเอฟ 5 และพีเอฟ ในลิง ทั้งสองบริเวณนี้จะถูกกระตุ้นขณะกระทำเองและขณะสังเกตผู้อื่นกระทำ กล่าวคือแกนกลางของระบบเซลล์กระจกเงาเป็นส่วนหนึ่งของสมองบริเวณพรีมอเตอร์ คอร์เท็กซ์ (Premotor Cortex) และส่วนล่างของสมองด้านกลาง ในขณะที่เอ็มทีจี/เอสทีเอส (MTG/STS) มีความใกล้ชิดกับระบบเซลล์กระจกเงา ดัง

ภาพประกอบ 2 และ 3 ได้มีการพยายามศึกษาสมองโดยเทคนิควิธีทางภาพประสาทวิทยา (Neuroimaging Techniques) ซึ่งสามารถชี้ชัดได้เพียงแค่ภาพแสดงความละเอียดของปริมาตร (Voxels; Volume Pixel) ในสมองบริเวณนี้ว่าถูกกระตุ้นจากการสังเกตและกระทำเอง แต่ไม่สามารถแสดงเซลล์ประสาทแต่ละเซลล์ที่อยู่ภายในหน่วยปริมาตรของบริเวณนั้น จึงมีความพยายามศึกษาภาพสมองที่นอกจากการใช้วิธีเอ็มอาร์ไอ (MRI) โดยใช้วิธีทีเอ็มเอส (TMS; Transcranial Magnetic Stimuli) ช่วยให้เห็นภาพทางอ้อมของเซลล์กระจกเงา การทำทีเอ็มเอสบริเวณ ไพมารี่ มอเตอร์ คอร์เท็กซ์ (Primary Motor Cortex) จะไปปลุกกระตุ้นดูศักยภาพของกล้ามเนื้อหรือเอ็มอีพี (MEP; Motor-evoked Potential) และสามารถวัดการทำงานของกล้ามเนื้อโดยใช้อีเอ็มจี (EMG; Electromyographic) ผลพบว่าการสังเกตการกระทำนั้นคล้ายกับมีการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อที่ทำให้เกิดเอ็มอีพี ข้อค้นพบแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนสามารถเห็นการกระทำของคนอื่นเหมือนการได้กระทำเอง วิธีการเหล่านี้ช่วยให้เห็นว่าในสมองมีการเชื่อมต่อกันของประสาทสัมผัสการมองเห็นกับประสาทกล้ามเนื้อ (Keysers; & Gazzola. 2009: 8-9) สรุปว่าพื้นที่สมองที่บรรจุเซลล์กระจกเงา 20% ได้แก่ พรีมอเตอร์ (Premotor) และส่วนล่างของสมองด้านกลาง และ 80% ได้แก่ เอ็มทีจี/เอสทีเอส, ส่วนบนของสมองด้านกลาง (Superior Parietal Lobe), สมองเล็ก (Cerebellum) และมิดเดล ซิงกูเลท คอร์เท็กซ์ (Middle Cingulated Cortex) (Keysers; & Gazzola. 2009: 15)

ภาพประกอบ 2 พื้นที่บริเวณเอฟ 5 พีเอฟ และเอสทีเอส ซึ่งอยู่ด้านข้างสมองลิง โดยลูกศรแสดงการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ (ภาพซ้าย) พื้นที่ของสมองมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตการกระทำและขณะกระทำ (ภาพขวา)

ที่มา: Christian Keysers; & Valeria Gazzola. (2009). Unifying Social Cognition. In *Mirror neuron Systems.* p. 5.

ภาพประกอบ 3 ส่วนต่างๆของสมอง 4 ด้าน ได้แก่ สมองด้านหน้า (Frontal Lobe) ด้านกลาง (Parietal Lobe) ด้านข้าง (Temporal Lobe) และด้านหลัง (Occipital Lobe) รวมทั้งบริเวณ มอเตอร์ คอร์เท็กซ์ (Motor Cortex) และ เซ็นซอรี คอร์เท็กซ์ (Sensory Cortex)

ที่มา: Keith L. Moore. (1992). *Clinical Oriented Anatomy*. 3th ed. p. 695.

การทำงานของระบบเซลล์กระจกเงาจะเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของการกระทำด้วย โดยเซลล์กระจกเงาจะจับจุดมุ่งหมายจากการสังเกตการกระทำอย่างเป็นอิสระจากอวัยวะเคลื่อนไหว โดยจะเลียนแบบจุดมุ่งหมายของการกระทำของคนที่ถูกสังเกต ไม่ได้เลียนแบบรายละเอียด นั่นคือ เซลล์กระจกเงามีความสามารถร่วมแบ่งปันจุดมุ่งหมายกับคนอื่น (Goal Matching) เซลล์กระจกเงาจึงเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เราสามารถเข้าใจการกระทำของผู้อื่น รับรู้ถึงจิตใจ และความรู้สึกของคนอื่นที่อยู่รอบตัวเราได้ เรียกว่าการรู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่นหรือรู้สึกร่วม (Empathy) กลไกของเซลล์กระจกเงา ทำให้ผู้สังเกตสามารถเข้าใจเจตนาเบื้องหลังของการกระทำและความรู้สึกของผู้อื่น ผู้ที่สังเกตการกระทำผู้อื่นไม่เพียงแต่เข้าใจว่าบุคคลนั้นทำอะไร แต่ยังเข้าใจว่าทำไมจึงทำแบบนั้น เป็นความเข้าใจในเจตนา (Intention Understanding) ซึ่งจากการทดลองพบว่าคนที่รู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่นสูงบริเวณที่มีเซลล์กระจกเงาจะถูกกระตุ้น (Activate) อย่างเข้มข้น นั่นคือคนที่เซลล์กระจกเงาถูกกระตุ้นต่างกันจะมีการรู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่นต่างกัน (Keysers; & Gazzola. 2009: 11-13) เนื่องจากเซลล์กระจกเงาทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้อื่น เป็นความรู้สึกเหมือนได้รับประสบการณ์เช่นเดียวกับคนอื่น หรือเป็นรูปแบบการตอบสนองทางจิตจากการสังเกต ความจำ ความรู้ การเชื่อมโยงของเหตุผลทำให้หยั่งถึงความคิด และความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งความสามารถในการเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ ความรู้ และกระบวนการภายในที่เหมือนคนอื่น

ทำให้เข้าใจและคิดถึงจิตใจผู้อื่น จึงเป็นแรงขับที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือผู้อื่น (Pineda; et al. 2009: 135-140)

นอกจากนี้สมองยังมีวงจรร่วม (Shared Circuits) ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ของเซลล์กระจกเงา (Hebbian Learning) โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ของเฮบบ์ (Donald Hebb) ที่ได้เสนอผลงานวิจัยว่า การเรียนรู้ของสมองสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของการประกอบเซลล์ประสาทเข้าด้วยกันเป็นโครงข่าย เซลล์สมองจะถูกกระตุ้นพร้อม ๆกันโดยจะเชื่อมต่อเป็นวงจรเดียวกัน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมการมองเห็นของบุคคลกับสภาวะภายในของคนอื่น วงจรร่วมนี้เกี่ยวข้องกับ 3 ระบบ คือ การกระทำ (Actions) การรับสัมผัส (Sensations) และอารมณ์ (Emotions) โดยถ้าเป็นการกระทำเซลล์กระจกเงาจะอยู่ที่สมองบริเวณพรีมอเตอร์ คอร์เท็กซ์, โซมาโตเซนซอรี่ (Somatosensory), ส่วนหลังของสมองด้านกลาง (Posterior Parietal Lobe), เทมพอรอล คอร์เท็กซ์ (Teporal Cortex) และสมองเล็ก ถ้าเป็นการสัมผัส ได้แก่ สมองบริเวณโซมาโตเซนซอรี่ คอร์เท็กซ์ (Somatosensory Cortex) กรณีอารมณ์ ได้แก่ สมองบริเวณพรีมอเตอร์, โซมาโตเซนซอรี่ คอร์เท็กซ์ และอินซูลา (Insula) กล่าวคือถ้าเป็นการสัมผัส (Touch) สมองบริเวณโซมาโตเซนซอรี่ คอร์เท็กซ์จะถูกกระตุ้นขณะสังเกตผู้อื่นและกระทำเอง ทำให้รู้สึกเหมือนถูกสัมผัสจริง เช่น เห็นคนถูกสัมผัสใบหน้าจะรู้สึกเหมือนถูกสัมผัสด้วย ถ้าเป็นความเจ็บปวด (Pain) จะเป็นสมองบริเวณเอซีซี (ACC; Anterior Cingulated Cortex) ถูกกระตุ้นระหว่างได้รับประสบการณ์ความเจ็บปวด และระหว่างสังเกตเห็นผู้อื่นเจ็บปวด นั่นคือพบความสัมพันธ์ระหว่างการตื่นตัวของสมองเพิ่มขึ้นในคนที่เห็นคนอื่นเจ็บปวดแล้วเกิดความรู้ซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่น คือ ความสามารถเข้าใจและมีอารมณ์ร่วมกับผู้อื่น บุคคลจะรับรู้อารมณ์จากการสังเกตการเคลื่อนไหวร่างกายและพฤติกรรมที่เป็นสัญญาณบ่งบอกอารมณ์ และยังรับรู้ข้อมูลทางเสียงด้วย เช่น เมื่อได้ยินเสียงแสดงอาการคลื่นไส้เป็นต้น (Keysers; & Gazzola. 2009: 19-27)

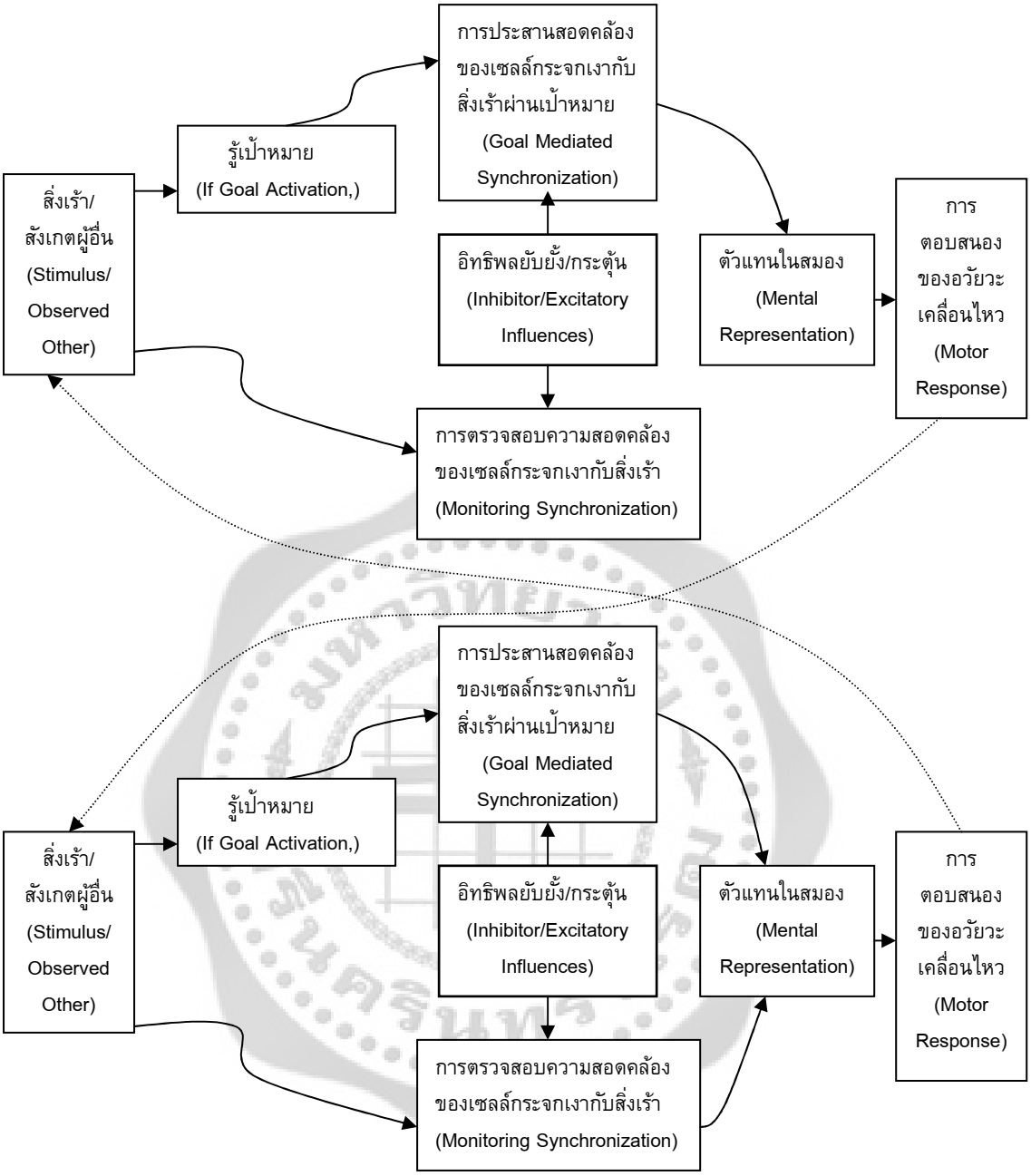
เซลล์กระจกเงาที่เป็นตัวแทนอวัยวะเคลื่อนไหวจึงมีความสำคัญต่อการเข้าใจพฤติกรรมผู้อื่น ส่วนเซลล์กระจกเงาของโครงสร้างอวัยวะรับสัมผัสและอารมณ์มีความสำคัญต่อการรู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่น สมองจะมีการแปลงข้อมูลเสียงและภาพของการกระทำ ประสาทสัมผัสและอารมณ์ของคนอื่นมาเป็นของบุคคลโดยมีเซลล์ประสาทเป็นตัวกระทำ ซึ่งเซลล์นี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสื่อสารเพราะมันส่งผ่านประสบการณ์การกระทำและความรู้สึกจากสมองคนหนึ่งไปยังอีกคน การได้เข้าใจจิตใจคนอื่นและแบ่งปันประสบการณ์นี้เองส่งผลให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบการสื่อสารคือคนส่งต้องใส่รหัสและคนรับต้องถอดรหัสข้อมูล แล้วคนรับจะเรียนรู้การถอดรหัสจากวงจรร่วมจะเชื่อมโยงระหว่าง เอสทีเอส-พีเอฟ-เอฟ5 ระหว่างการสังเกต ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างอวัยวะเคลื่อนไหวและประสาทรับสัมผัสทางร่างกายที่กระทำกับภาพและเสียงที่เข้ามา ในเรื่องของอารมณ์และประสาทสัมผัสก็มีลักษณะทำนองเดียวกัน (Keysers; & Gazzola. 2009: 16-29) ซึ่งกัลลิซีสรุปว่ากลไกการทำงานของเซลล์กระจกเงาอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจการกระทำ เซลล์กระจกเงาทำให้ผู้สังเกตเข้าใจเจตนาของผู้กระทำ

หรือตัวแบบ ซึ่งสิ่งนี้มีความสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้เกิดพุทธิปัญญาทางสังคม (Social Cognition) ซึ่งเป็นกระบวนการหยั่งรู้คนอื่นผ่านการทำงานในสมอง ทำให้เกิดระดับของการรู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่น และมีความสำคัญในแง่ของการอ้างอิงทางสังคม ดังนั้นเซลล์กระจกเงาจึงเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของจิตสาธารณะ (Wiley. 1988: 254-261)

ระบบเซลล์กระจกเงาได้ถูกค้นพบและศึกษาอย่างกว้างขวางเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการรับรู้ทางสังคม เช่น การเลียนแบบและความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนา การอ่านใจ การเอาใจใส่ ซีเมนและคาซิออปโป (Semin; & Cacioppo. 2009: 113-117) ได้เสนอแบบจำลองพุทธิปัญญาทางสังคม (The Social Cognition Model) เกี่ยวกับกระบวนการทำงานของเซลล์กระจกเงาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางสังคม โดยที่การรับรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นของมนุษย์ในฐานะที่บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม ในการรับรู้นั้นมนุษย์ไม่ได้รับรู้ทุกสิ่งที่มาประสบกับตนแต่จะเลือกรับรู้และเรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายและมีนัยสำหรับตนเองโดยมีจุดมุ่งหมายและมีแนวทางในการดำเนินพฤติกรรมของตนเอง การทำงานของเซลล์กระจกเงาจะเป็นการทำงานที่เชื่อมโยงกับกระบวนการในการรับข้อมูล และตอบสนองข้อมูลของมนุษย์ที่ทำให้เกิดเป็นการเชื่อมโยงประสานสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันของระบบประสาทรับความรู้สึกและระบบประสาทที่ควบคุมอวัยวะเคลื่อนไหว ซึ่งเราเรียกว่าวงจรประสานสอดคล้องเป็นจังหวะเดียวกัน (Synchronization) ซึ่งเกิดขึ้นจากการทำงานของเซลล์กระจกเงาของผู้สังเกต โดยเซลล์ประสาทจะคอยทำหน้าที่ตรวจสอบ (Monitor) และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นช่วงๆในระยะเวลาสั้นๆ และสามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลา เป็นวงจรที่ไม่รู้จบ ทำให้เซลล์ประสาทคอยประสานการทำงานให้เป็นจังหวะเดียวกัน ส่งผลกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม หรือเกิดการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมนั่นเอง นอกจากนี้เซลล์กระจกเงายังทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้สังเกตและตัวแบบ ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันทำให้มีปฏิสัมพันธ์อย่างสอดคล้องกันระหว่างบุคคล จากภาพประกอบ 4 จะเห็นว่าเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นหรือเมื่อบุคคลสังเกตผู้อื่น (Stimulus/Observed Other) เซลล์กระจกเงาจะทำหน้าตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกระบวนการตรวจสอบความประสานสอดคล้องกันของเซลล์กระจกเงากับสิ่งเร้า (Monitoring Synchronization) สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งที่ทราบและไม่ทราบเจตนาหรือเป้าหมายของตัวแบบ ถ้าเป็นกรณีทราบเป้าหมายของตัวแบบ (If Goal Activation) จะเป็นการประสานสอดคล้องผ่านเป้าหมาย (Gold Mediated Synchronization) กล่าวคือเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายเป็นตัวควบคุมด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยกระตุ้นและปัจจัยยับยั้ง (Inhibitory/Excitatory Influences) เข้ามามีอิทธิพลด้วย โดยจะทำให้เกิดเป็นรูปแบบของการเป็นตัวแทนแสดงออกภายในสมอง (Mental Representation) และแปลงออกมาเป็นพฤติกรรมการเคลื่อนไหวหรือการตอบสนองของอวัยวะที่ใช้ในการเคลื่อนไหว (Motor Response) กรณีไม่ทราบเป้าหมายของตัวแบบ แม้กระบวนการประสานสอดคล้องของเซลล์กระจกเงากับสิ่งเร้าไม่ได้มีเป้าหมายมาเกี่ยวข้อง (Monitoring Synchronization) กระบวนการนี้ก็มิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

เนื่องจากมีปัจจัยกระตุ้นและปัจจัยยับยั้ง (Inhibitory/Excitatory Influences) เข้ามามีอิทธิพลร่วมด้วย นอกจากนี้จะเห็นว่าวงจรนี้จะเป็นวงจรที่ไม่จบ (Never-ending Loop) พฤติกรรมการตอบสนองของผู้สังเกตก็จะกลายเป็นสิ่งเร้าหรือตัวแบบให้แก่ผู้ที่สังเกตต่อไป ทำให้เกิดความเข้าใจสอดคล้องกันระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่าย

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการทำงานของเซลล์กระจกเงาเป็นวงจรในการมีส่วนร่วมและการเลียนแบบ ซึ่งกระบวนการมีขั้นตอนที่เริ่มตั้งแต่การที่มนุษย์เลือกรับรู้ในสิ่งต่างๆ ที่ตนเองสนใจและต้องการมีส่วนร่วม จากนั้นจึงเกิดกระบวนการเรียนรู้และขยายข้อมูลโดยเกิดขึ้นที่บริเวณเซลล์กระจกเงา ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจและแสดงออกซึ่งพฤติกรรมซึ่งได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามมนุษย์พยายามที่จะศึกษาและพัฒนาตนเองภายใต้กฎและการควบคุมการแสดงออกซึ่งเป็นที่มาของการเรียนรู้และเข้าใจกฎต่างๆที่วางไว้ในสังคมและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สรุปได้ว่าการทำงานของกระบวนการรับรู้ทางสังคมมีรากฐานมาจากการทำงานของเซลล์กระจกเงา ซึ่งการทำงานของกระบวนการเซลล์กระจกเงานี้เป็นการทำงานที่บุคคลมีจุดมุ่งหมายในการรับรู้ และมีพฤติกรรมร่วมกัน เกิดการรับรู้ซึ่งกันและกันและเกิดเป็นข้อตกลงที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมต่างๆหรือเกิดเป็นข้อตกลงหรือกฎระเบียบที่เกิดขึ้นในสังคม

ภาพประกอบ 4 โมเดลพุทธิปัญญาทางสังคม

เส้น ⟶ หมายถึง วงจรการทำงานต่อเนื่องของเซลล์กระจกเงา

⟶ หมายถึง การสะท้อนกลับของการตอบสนองของอวัยวะเคลื่อนไหว

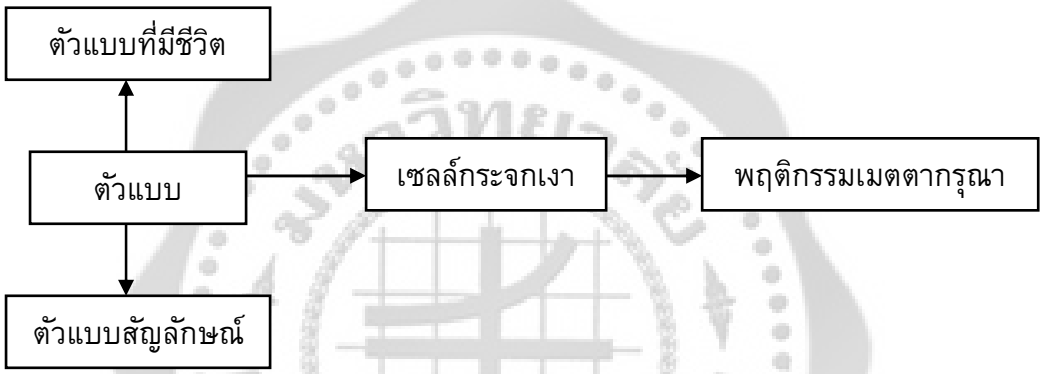
ที่มา: G.R.Semin; & J.T.Cacioppo. (2009). From Embodied Representation to Co-regulation. In *Mirror neuron Systems.* p. 113.

เซลล์กระจกเงาจึงมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาตน (Self) ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ตามมาอีกหลายประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการสร้างและพัฒนาสมอง ทำให้เกิดการเรียนรู้และขยายไปในทิศทางต่างๆ ดังนั้นระบบเซลล์กระจกเงาจึงเป็นระบบที่เป็นกลไกในการสร้างและทบทวนภาพ (Remap) อีกครั้งหลังจากได้สังเกตไปแล้ว เช่น การรับรู้ภาษาจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติจากการที่ได้ชมสะท้อนภาพและการฟังจากสื่อ เป็นต้น ขณะที่เกิดกระบวนการทางสังคม เช่น การรู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่นและทฤษฎีจิตใจ จะสะท้อนถึงการทำงานของสมองบริเวณลิมบิค (Limbic) และบริเวณพรีมอเตอร์ และนักวิจัยเชื่อว่าหน้าที่สำคัญของสมองก็คือการทบทวน (Repeat) และการค้นพบ (Discover) เพื่อที่จะพัฒนาตนเอง (Oberman; & Ramachandran. 2009: 107-120) เมื่อใดก็ตามที่บุคคลสังเกตพฤติกรรมผู้อื่นจะมีความพยายามที่จะเลียนแบบและจดจำ จากการศึกษาพบว่าการทำงานของเซลล์กระจกเงาจะทำให้เกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมภายในของผู้อื่น ความสนใจ พฤติกรรมภายนอก การกระทำ เจตคติ ความรู้สึกนึกคิด เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงและตีความพฤติกรรมซึ่งต้องอาศัยจิตสำนึกแห่งตน (Self Conscious) การที่เข้าใจผู้อื่นได้ต้องเข้าใจตนเองก่อนจากนั้นจึงนำมาสร้างและแสดงออกเป็นพฤติกรรมของตนเองในที่สุด ลำดับขั้นตอนสำคัญในการเข้าใจความหมายของการกระทำ และการเข้าใจผู้อื่นเป็นพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วย 3R คือ การรับข้อมูล (Reception) การขยายขอบเขตข้อมูล (Reproduction) และการเป็นตัวแทนในการแสดงออก (Representation) ในเซลล์กระจกเงาจะมีการทำงานโดยใช้แนวคิดที่เน้นจากผู้สังเกตที่ไม่มีบทบาทใดให้เป็นผู้ที่สามารถรับรู้ข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้ผ่านประสบการณ์และการรับรู้ที่มีอยู่ซึ่งถือเป็นการขยายขอบเขตของข้อมูลทำให้ข้อมูลเพิ่มขึ้นซึ่งอาจทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ เช่น การเห็นอกเห็นใจ การเลียนแบบ การแบ่งปันข้อมูลและการรับรู้ทางสังคม ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่เกิดจากเซลล์ระบบประสาท จากนั้นจึงเกิดการแสดงออกที่เป็นตัวแทนของสิ่งที่ตนเองได้รับ ซึ่งถือว่าเป็นเป็นการส่งผ่านความเป็นตัวตนของบุคคลแต่ละคนสู่การรับรู้ร่วมกัน ความเข้าใจซึ่งกันและกัน การเป็นตัวแทนของกันและกันซึ่งถือเป็นพื้นฐานของการรับรู้กฎระเบียบร่วมกัน และการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งอาจกล่าวได้ว่าจากการรับรู้ตนเองจะทำให้เกิดความเข้าใจผู้อื่น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในสังคมในที่สุด (Semin; & Cacioppo. 2009: 110-112)

จะเห็นได้ว่าเซลล์กระจกเงาเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์เรานั่นเอง เซลล์กระจกเงาช่วยให้เราเข้าใจเจตนาของผู้อื่น นำมาสู่การรู้สึกซึ้งถึงความรู้สึกของผู้อื่น เกิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เซลล์กระจกเงาช่วยให้เราเลียนแบบผู้อื่นเพื่อที่จะมีพฤติกรรมบางอย่างที่เหมือนกับผู้อื่น เข้าใจกฎระเบียบ ข้อตกลงร่วมกันในภายในสังคม การค้นพบในครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดการค้นคว้าวิจัยบทบาทและหน้าที่ของเซลล์ชนิดนี้อย่างกว้างขวาง ทั้งในวงการวิทยาศาสตร์ การแพทย์ การศึกษา จิตวิทยาและสังคมวิทยา ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆเกี่ยวกับการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองของมนุษย์อย่างมากมาย เช่น พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กและเยาวชน เป็นผลมาจากเซลล์กระจกเงาไปลอกเลียนแบบพฤติกรรมบุคคลและสื่อต่างๆในสังคม เป็นต้น จึงเป็นที่

ยอมรับว่าการค้นพบเซลล์กระจกเงาทำให้สามารถเข้าใจธรรมชาติสมองของมนุษย์ได้ชัดเจนมากขึ้น ทำให้เริ่มที่จะรู้กระบวนการต่าง ๆที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้มีคุณภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ สติปัญญา คุณธรรม และการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและทฤษฎีเซลล์กระจกเงาโดยนำมาใช้พัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยใช้ตัวแบบที่มีชีวิตและตัวแบบสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเมตตากรุณาเป็นตัวกระตุ้นเซลล์กระจกเงาในสมอง ทำให้เข้าใจเจตนาและการกระทำของตัวแบบ นำไปสู่การลอกเลียนแบบพฤติกรรมเมตตากรุณา ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา และพฤติกรรมเมตตากรุณา

1.5 การพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

แนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะด้านคุณธรรม ค่านิยม และสังคม มีลักษณะในทิศทางเดียวกัน เป็นกระบวนการในการอบรมขัดเกลาให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ถูกต้อง ดีงาม ตามความต้องการของสังคม ซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดแนวปฏิบัติ การพัฒนาหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ดังนี้

ไรอัน (Ryan. 2002: online) ศาสตราจารย์ประจำศูนย์พัฒนาจริยธรรมและคุณลักษณะ มหาวิทยาลัยบอสตัน ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาด้านคุณลักษณะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 6 ประการ (The Six E's of Character Education) ดังนี้

1. การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่าง (Example) เป็นการยกตัวอย่างการ

ประพฤติปฏิบัติที่สะท้อนถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนเพื่อยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี พร้อมผลการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รวมถึงการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครู การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างถือเป็นการยกตัวอย่างที่ดีที่สุด ทำให้ผู้เรียนสังเกตและเลียนแบบการกระทำได้โดยตรง

2. การอธิบายเหตุผล (Explanation) เป็นการปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนจากการควบคุมพฤติกรรมตามกฎระเบียบโดยขาดเหตุผล มาเป็นการใช้เหตุผลในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์หรือสนทนาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี พร้อมอธิบายเหตุผลประกอบเพื่อสร้างความตระหนักและการปรับพฤติกรรมของผู้เรียน

3. การชี้แนะ (Exhortation) เป็นการชี้แนะให้ทำสิ่งที่ดี โดยใช้การเสริมแรงทางบวกควบคู่ไปกับการพัฒนาความกล้าหาญทางจริยธรรม ซึ่งหมายถึงความกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเช่น ความกล้าในการลุกให้คนชรานั่งบนรถประจำทาง หรือการแจ้งให้ครูทราบเมื่อเพื่อนลอกข้อสอบ เป็นต้น และจะช่วยให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องมากขึ้น โดยพัฒนาความกล้าหาญจากเรื่องเล็กๆไปสู่เรื่องใหญ่ๆที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้น

4. การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรม (Ethos or Ethical Environment) เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ไม่มีสิ่งยั่วยุในทางที่เสื่อม โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และผู้สอนสามารถจำลองสังคมใหญ่ภายในห้องเรียนได้ สร้างบรรยากาศคุณธรรม เช่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การตรงต่อเวลา ความยุติธรรมในการให้คะแนน เป็นต้น โดยสิ่งต่างๆเหล่านี้จะส่งผลดีต่อพฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียนเมื่อออกไปสู่สังคมภายนอก

5. การจัดประสบการณ์ (Experience) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จริงจากสังคมภายนอกโรงเรียนซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และซึมซับแนวคิดในการแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การทำกิจกรรมที่บ้านพักคนชรา ทำให้ผู้เรียนรู้จักให้ ความกตัญญูกตเวที ความเมตตากรุณา การไปเยี่ยมเยียนเรือนจำทำให้เกรงกลัวการกระทำผิด การเข้าร่วมกิจกรรมของมูลนิธิต่างๆในการพัฒนาจิตสาธารณะ ทำให้รู้จักการเสียสละ

6. การคาดหวังความเป็นเลิศ (Expectations of Excellence) เป็นการวางเป้าหมายของตนเองของผู้เรียน ซึ่งเสมือนเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณลักษณะของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

ทิศนา แขมมณี (2546: 30-31) ได้สรุปวิธีการสอนถึงพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมโดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังต่อไปนี้

1. การเล่านิทาน เป็นการสอนที่ใช้นิทานเป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระที่ต้องการโดยอาจใช้สื่อต่างๆประกอบ เช่น หุ่น ภาพ แผ่นป้ายสำลี การ์ตูน เป็นต้น นิทานที่มีใช้มีหลายประเภท เช่น นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) นิทานท้องถิ่น (Legend) เทพนิยาย (Myth) นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tales) นิทานคติธรรม (Fable) นิทานไม่รู้จบ (Cumulative Tales) และ

นิทานตลก (Humorous) เป็นต้น นิทานใช้ได้ดีสำหรับเด็กเล็กและระดับประถมศึกษา สำหรับเด็กโตและเยาวชนนิทานก็ใช้ได้โดยการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับผู้เรียน

2. การเล่นเกม เกมเป็นการเล่นภายใต้กติกาที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการเล่น โดยทั่วไปแล้วจะมีการแข่งขันเพื่อให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น เกมการเล่นหลายเกมสามารถใช้ในการสอนและฝึกคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆได้ดี เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ความอดทน การมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ การให้อภัย การทำงานเป็นทีม การเคารพสิทธิ์ผู้อื่น เป็นต้น

3. การใช้กรณีตัวอย่าง เป็นการสอนโดยใช้เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา โดยมีประเด็นคำถามให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา เรื่องที่คัดสรรมาหรือเขียนขึ้นนี้ควรจะเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกับความเป็นจริง การที่ผู้เรียนได้อภิปรายในประเด็นต่างๆร่วมกันจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดที่หลากหลายและมีแง่มุมต่างๆกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้คิดพิจารณาและวิเคราะห์หาคำตอบที่เหมาะสม การสอนแบบนี้นำมาใช้ได้ดีในการสอนคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมต่างๆ โดยผู้สอนอาจนำข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือเหตุการณ์ต่างๆที่เป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม หรือค่านิยม มาใช้เป็นกรณีตัวอย่างได้

4. การใช้บทบาทสมมุติ เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทเป็นตัวละครในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทที่สวม อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก เจตคติ และอคติต่างๆของตน การสอนแบบนี้จึงสามารถนำมาใช้สอนคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมได้ดี เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและความรู้สึกโดยตรง

5. การใช้สถานการณ์จำลอง เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กันในสถานการณ์ที่จำลองจากสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้น สถานการณ์จำลองบางประเภทมีลักษณะเป็นเกมการแข่งขันที่เล่นได้อย่างสนุกสนานไปพร้อมๆกับการได้เรียนรู้ความเป็นจริงของสถานการณ์นั้น สถานการณ์จำลองสามารถใช้ในการสอนคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมต่างๆได้ดี เช่น ในเรื่องของการเห็นประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ทำให้ได้เรียนรู้ในการประสานประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม การมองการณ์ไกล และการคำนึงถึงประโยชน์ระยะยาว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการทำงานและอยู่ร่วมกัน

6. การใช้กระบวนการและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เป็นการสอนที่ใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด รวมถึงเรียนรู้การทำงานร่วมกันด้วยความสัมพันธ์อันดีและได้ผลงานที่ดีควบคู่กัน การสอนแบบนี้มักมีการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึงและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การสอนแบบนี้มักใช้การอภิปรายกลุ่มย่อยแบบต่างๆ ซึ่งการสอนวิธีอื่นๆล้วนมักนำการอภิปรายกลุ่มย่อยประกอบด้วยทั้งสิ้น โดยมีการอภิปรายสรุปหลังทำกิจกรรมตามวิธีนั้นๆ

ศูนย์ข้อมูลทางการศึกษา มหาวิทยาลัยมิชิแกน (Educational Materials Center. 2003: online) ได้เสนอกลยุทธ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนไว้ 4 กลุ่ม 10 แนวทาง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การนำหลักสูตรคุณลักษณะเพิ่มเติมเข้าไปกับความรู้ที่ครูสอน และสนับสนุนการเข้าใจคุณลักษณะต่างๆอย่างแท้จริง โดยแนวทางการปฏิบัติประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณธรรมจากสถานการณ์ต่างๆที่คล้ายชีวิตจริงอย่างหลากหลาย และเปิดโอกาสให้ได้ตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ

แนวทางที่ 2 ทำให้การศึกษาคุณลักษณะเป็นเสมือนเครื่องมือนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายในการเรียน

แนวทางที่ 3 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สะท้อนตนเองและกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะการยอมรับตนเองและผู้อื่น

กลุ่มที่ 2 การจัดกิจกรรมการสอนทักษะให้ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางที่ 4 ให้ผู้เรียนได้ฝึกฟังและทำความเข้าใจความเชื่อของผู้อื่น และเคารพในความแตกต่าง และความคิดเห็นของผู้อื่น

แนวทางที่ 5 จัดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้การวางแผนการจัดกิจกรรม และสะท้อนผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมร่วมกัน

กลุ่มที่ 3 การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาประสิทธิภาพตนเองและยอมรับตนเอง

แนวทางที่ 6 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้กำหนดพันธะสัญญากับตนเองในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ

แนวทางที่ 7 จัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

กลุ่มที่ 4 การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือสังคม

แนวทางที่ 8 จัดกิจกรรมที่เสริมสร้างเจตคติและการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้แก่ผู้เรียน

แนวทางที่ 9 สร้างโอกาสในการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

แนวทางที่ 10 ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

นฤมล โอสถานุเคราะห์ (2549) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาตามพระบรมราโชวาท ดังนี้

1. แผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัย การมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างบัณฑิตให้เป็นคนดีและมีคุณสมบัติครบถ้วน สามารถน้อมนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติได้ดังนี้ คือกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการจัดโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง กำหนดเป้าหมายคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสถาบัน กำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพของนิสิตนักศึกษา กำหนดตัวบ่งชี้และพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านคุณธรรม

จริยธรรมของสถาบันอย่างชัดเจน กำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อติดตามดูแลและประเมินภาพรวมประสานความร่วมมือในการดำเนินภารกิจด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกับทุกฝ่าย และเชื่อมโยงการประกันคุณภาพกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาและกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

2. บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักพัฒนาและนักบริหารต้องใช้ความสามารถสูงเป็นพิเศษในการทำงาน จะต้องมีความมั่นคงเด็ดเดี่ยว และมุ่งมั่นในความสำเร็จของงานที่มาจากความถูกต้องและเป็นธรรม ดังนั้นผู้บริหารระดับสูงของสถาบันจึงควรน้อมนำคุณธรรมตามพระบรมราโชวาทนี้มาพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด ดังนี้คือเป็นผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ตระหนักถึงความสำคัญและมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนา ให้การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรม จัดประชุม สัมมนาเพื่อวิเคราะห์และกำหนดประเด็นทางคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการปลูกฝัง กำหนดแนวทางบริหารจัดการ กำหนดตัวบ่งชี้และพฤติกรรมที่แสดงออก และกำหนดรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในลักษณะบูรณาการกำหนดเป็นนโยบายการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันอย่างชัดเจน ชี้แจ้งนโยบายวางแผนปฏิบัติงาน และส่งเสริมโดยการจัดสรรงบประมาณและสนับสนุนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถาบัน

3. การสร้างหลักสูตรและการพัฒนาการเรียนการสอน ทรงเน้นการสร้างหลักสูตรที่ต้องพัฒนาคนให้มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้นแบบที่ดีแก่บุคคลอื่นและหลักสูตรที่ต้องสร้างคนให้มีจิตสำนึกเพื่อสังคมและประเทศชาติ การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาตามแนวพระบรมราโชวาทหลักสูตรควรมีลักษณะ ดังนี้ คือ มีความสมดุลระหว่างร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ถูกต้องและลักษณะชีวิตที่ดี ให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ มีความสมดุลระหว่างความเป็นสากลกับท้องถิ่นและทฤษฎีกับการปฏิบัติ เอื้อให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์พร้อมกับรอบรู้สหวิทยาการและสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพระบรมราโชวาททรงเน้นรูปแบบการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือเป็นสำคัญที่สุด ช่วยให้คิดเป็นวิเคราะห์เป็น และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่มี

4. บทบาทและหน้าที่ของครูอาจารย์และผู้ให้การศึกษา ครูอาจารย์ต้องปฏิบัติบทบาทและหน้าที่ตามจรรยาบรรณของอาจารย์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการเป็น “ครูต้นแบบ” ในด้านคุณธรรมจริยธรรม กำหนดทิศทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาร่วมกันและเป็นไปในแนวเดียวกัน ควรวางแผนหรือกำหนดคุณธรรมจริยธรรมให้ชัดเจนในแผนการสอน มีการสอดแทรกการสอนคุณธรรมจริยธรรมและดำเนินการประเมินในทุกรายวิชา ศึกษาและพัฒนากระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนิสิตนักศึกษาให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนการสอนโดยยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด รวมทั้งควรค้นคว้าศึกษาวิจัยด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

5. บทบาทของนิสิตนักศึกษาและบัณฑิต ควรสร้างจิตสำนึกและตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน เห็นการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองในการฝึกฝนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีประโยชน์ต่อสังคมเป็นเรื่องสำคัญ และพัฒนาคุณลักษณะ “บัณฑิตพันธุ์ใหม่” ให้เกิดขึ้นในตน ให้ก้าวทันความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศและกระแสโลกาภิวัตน์

สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ (2549: 16) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรคุณลักษณะของผู้เรียนไว้ 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

แนวทางที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรวิชาเฉพาะเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดี เป็นวิชาบังคับให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณลักษณะและการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี โดยจัดเป็นหลักสูตรแยกจากกลุ่มสาระที่มีอยู่

แนวทางที่ 2 การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปกับเนื้อหาวิชาต่างๆ เป็นการสอดแทรกการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีเข้าไปในกลุ่มสาระต่างๆ โดยเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้างพัฒนา เป็นการบูรณาการการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีกับการจัดการเรียนรู้ปกติ ให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

แนวทางที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการจัดกิจกรรมที่นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา แต่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักสูตรหรือส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และเป็นกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 4 การจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดี เป็นกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามวาระ ไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และกิจกรรมดังกล่าวมักเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองหรือการให้สัญญากับตนเองหรือสาธารณชนในการพัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ (2549: 75-76) ยังได้วิเคราะห์และสังเคราะห์กิจกรรมโครงการต่างๆ พบว่ามีนวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะทั้งสิ้น 11 ประเภท ได้แก่

1. หลักสูตรบูรณาการ (Integration Curriculum Innovation) โดยเน้นคุณธรรม (Moral-focused Activity) เป็นการพัฒนาคุณธรรมและทักษะความสามารถตามที่กำหนดในหลักสูตร

2. การพัฒนานวัตกรรมการพัฒนาคุณลักษณะโดยใช้แนวคิดการสร้างกระแส (In Trend Innovation) หรือนำค่านิยมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นมาเป็นสื่อในการออกแบบกิจกรรม หรือกำหนดกิจกรรมที่มีลักษณะของการแข่งขัน

3. การจัดกิจกรรมที่มีการบูรณาการกระบวนการดำเนินงานของผู้เรียน (Integrated Process Innovation) ในกิจกรรมต่างๆ

4. การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้คิดกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ (108 Student Innovation) เช่น การจัดกิจกรรมชมรม การรวมตัวของกลุ่มสนใจดำเนินการต่างๆโดยสถานศึกษาให้การสนับสนุน

5. การจัดกิจกรรมที่กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานระดับสูง (Institutionalized Innovation) และทำให้เป็นภารกิจปกติของสถานศึกษา โดยกำหนดเป็นแผนงานหลัก

6. การจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่เป็นการให้บริการสังคม (Service Learning-based Innovation) เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่เป็นการให้บริการสังคม เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ

7. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการประชุม (Forum Innovation) เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยปลูกจิตสำนึกและสร้างเครือข่ายผู้เรียน

8. การจัดกิจกรรมคุณค่าเพื่อชีวิต (Living Values Innovation)

9. การจัดกิจกรรมที่ครูเป็นผู้กำหนดคุณลักษณะ (Routine Habit Innovation) โดยผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดคุณลักษณ์ที่จำเป็นให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

10. การจัดกิจกรรมการพัฒนาตนเอง (Self-development Innovation) เป็นกิจกรรมฝึกให้ผู้เรียนรู้จักประเมินตนเอง และมีการพัฒนาตนเองในรูปแบบต่างๆ

11. กิจกรรมจากโลกความเป็นจริง (Real World Application Innovation) เป็นการนำพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในโลกความจริงมาใช้กับการแสดงพฤติกรรมในสถานศึกษา

นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล (2551: 14) ได้กล่าวถึงแนวปฏิบัติในการสร้างคุณธรรมไว้เป็นหลักการกว้างๆ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. หลักการจากการนำแนวคิดความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และการมีจิตสำนึกสาธารณะ เพื่อหารูปแบบที่จะผลักดันให้บังเกิดผล

2. หลักการทางศิลปะกล่อมเกลา ซึ่งดนตรีและศิลปะจะทำให้เกิดสติและสมาธิ ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ได้เรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

3. หลักการใช้ต้นแบบ เช่น ครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างทั้งด้านคุณธรรมและพฤติกรรมการแสดงออก

4. หลักการใช้ศาสนาช่วยในการพัฒนาและกล่อมเกลา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับศาสนา ประสานการทำงานระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน

5. หลักการใช้นโยบายการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาเป็นตัวขับเคลื่อน โดยกำหนดเป็นนโยบายในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2551ง: 16-17) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการเสริมสร้างคุณลักษณะให้ผู้เรียนว่า คือ การพัฒนาความคิดเห็นที่ถูกต้อง ความคิดเห็นที่ถูกต้องจะนำไปสู่การพัฒนาตนและสังคม เนื่องจากเมื่อบุคคลมีแนวคิด ค่านิยม เจตคติที่ถูกต้องดีงามสอดคล้องกับความเป็นจริงจะเห็นคุณค่าและเกิดความเข้าใจซาบซึ้งในความดีงาม ทำให้เกิดพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม โดยปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดความคิดเห็นที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นต้นทางของปัญญาและความดีงามทั้งปวง ประกอบด้วย 2 ปัจจัย ได้แก่

1. ปรโตโฆสะ หมายถึง เสียงจากผู้อื่น เป็นการกระทำหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน การแนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ การเลียนแบบจากแหล่งต่างๆภายนอก หรือ

อิทธิพลภายนอก แหล่งสำคัญของการเรียนรู้ประเภทนี้ เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อน คนแวดล้อมใกล้ชิด ผู้ร่วมงาน บุคคลมีชื่อเสียง ผู้ได้รับความนิยมในด้านต่างๆ หนังสือ สื่อมวลชน สถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น ในที่นี้หมายถึงเฉพาะที่แนะนำในทางที่ถูกต้องดีงาม ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง บุคคลที่สามารถทำหน้าที่นี้ได้มีคุณภาพสูงเรียกว่ากัลยาณมิตร ปรโตโฆสะจัดเป็นองค์ประกอบภายนอกหรือปัจจัยทางสังคม

2. โยนิโสมนสิการ หมายถึงการทำใจให้แยบคาย หรือการใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็นหรือคิดอย่างมีระเบียบตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ โดยมองตามสิ่งนั้นๆมันเป็นของมันและโดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้าสืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆหรือปัญหานั้นๆออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย และแก้ปัญหาได้ โยนิโสมนสิการจัดเป็นองค์ประกอบภายใน ได้แก่ ปัจจัยภายในบุคคล และอาจเรียกว่าวิธีการแห่งปัญญา

ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในทำให้เกิดความคิดเห็นที่ถูกต้อง โดยปัจจัยทั้งสองมีความสัมพันธ์และเอื้อต่อกัน จะขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไม่ได้ การฝึกให้คิดเป็นโดยทั่วไปต้องใช้วิธีการเอาปัจจัยภายนอกมาเชื่อมโยงเข้ากับปัจจัยภายใน โดยได้รับการหล่อหลอมกล่อมเกลาในทางที่ถูกต้องจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งกัลยาณมิตร ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวแบบอย่างถูกต้อง โดยครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการอุปกรณ์ อุบายต่างๆในการสอนและการจัดดำเนินการต่างๆทุกวิธีที่จะทำให้เกิดผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ดีงามทั้งหลาย (พระพรหมคุณาภรณ์) (ป.อ. ปยุตโต. 2549: 623) และให้บุคคลใช้โยนิโสมนสิการ คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณาอย่างมีระบบ ก็จะช่วยให้บุคคลได้นำสิ่งนั้นมาแยกแยะด้วยเหตุผลแล้วว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรค่าแก่การกระทำ

การที่บุคคลจะรู้จักคิดพิจารณาอย่างเป็นระบบนั้น ต้องอาศัยการพัฒนาภายในหรือการพัฒนาจิต ซึ่งสามารถทำได้โดยการใช้สติเป็นตัวจับ ดึง ตรึง กำกับ เพื่อให้สิ่งนั้นไม่ลอยไปกับจิต คือ ให้จิตอยู่กับที่ต้องการไม่หลุดลอยไป ไม่คลาดกัน และสติจะเป็นตัวนำให้เกิดสมาธิ เนื่องจากสมาธิเป็นองค์รวม คือคุณสมบัติอย่างหนึ่งในจิตใจ ซึ่งทำให้จิตใจอยู่ในภาวะที่พร้อมสมบูรณ์เต็มที่ ตรงกันข้ามกับจิตที่ไม่มีสมาธิจะฟุ้งซ่าน ขุ่นมัว หดหู่ ท้อแท้ ว้าวุ่น พลุ่งพล่าน ทำให้จิตไม่พร้อมที่จะทำงาน คิดอะไรก็ไม่ได้ ปัญญาพัฒนาไม่ได้ หรือเห็นบิดเบือน เพราะมีโลภะ โทสะ มาแต่งแต้ม เมื่อสมาธิเกิดความฟุ้งซ่าน ขุ่นมัว ก็จะหายไป จิตใจสดใส สงบ เข้มแข็ง โปร่งโล่ง แน่วแน่ เหมาะแก่การใช้งาน คือทำงานได้ เมื่อจิตเหมาะแก่การใช้งาน จิตจะทำงานอะไรก็ทำได้ดี โดยเฉพาะจิตจะคิดนึก พิจารณาอะไรก็ได้คล่อง ชัดเจน โปร่งโล่ง ดังนั้นการเจริญสมาธิมุ่งที่ความเกื้อหนุนปัญญาหรือการเกิดขึ้นของปัญญา 2 ประการ ได้แก่ 1) เอื้อต่อการปรากฏหรือเกิดขึ้นของปัญญา และ 2) ให้ปัญญาทำงานได้สะดวกได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูงสุด (พระพรหมคุณาภรณ์. 2551ก: 85-89)

การฝึกสติหรือการเจริญสตินั้น พระราชวิสุทธิญาณมงคล (2534: 46-47) กล่าวว่า เป็นการระดมสติเอาสติทั้งหมดที่มีอยู่ในตัวออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการปลดเปลื้องให้พ้นจากทาสความเคยชิน เมื่อสติถูกนำกลับมาสู่ตัวเราสติจะเป็นตัวควบคุมจิตมิให้ออกไปรับอารมณ์ต่างๆ ภายนอก ในที่สุดจิตก็จะค่อยคุ้นเคยกับการสงบอยู่กับอารมณ์เดียว เมื่อจิตสงบตั้งมั่นดีแล้ว สติก็จะเข้าไปกำกับช่องทางของการเกิดอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นจากอายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ที่ทำให้เกิดการคิด การกระทำต่างๆ ซึ่งเมื่อผู้ฝึกสติที่ตั้งมั่นดีแล้วก็จะสามารถรู้ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาคุณลักษณะสำหรับนักศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการนำไปพัฒนาความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ดังต่อไปนี้

1. สร้างหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา นอกเหนือจากหลักสูตรที่กำหนดไว้โดยไม่ยึดติดกับเนื้อหาวิชา ควรเป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งเน้นให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาภายในตน โดยสร้างประสบการณ์ให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์ วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง กระตุ้นการสนทนาวิพากษ์แลกเปลี่ยนความคิดร่วมกันระหว่างนักศึกษา เพื่อสร้างความตระหนักและเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองใหม่ ต่อชีวิตและโลก (Ryan. 2002: online; ทิศนา แขมมณี. 2546; Educational Materials Center. 2003; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549; สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ. 2549; พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ประยุตโต). 2551ง)

2. สร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม โดยให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมบริการสังคม หรือบำเพ็ญประโยชน์ การได้ช่วยเหลือผู้อื่นจะช่วยลดความเห็นแก่ตัว คำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรวม เกิดความเข้าใจ สงสารและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น (Ryan. 2002: online; Educational Materials Center. 2003; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549; สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ. 2549; นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. 2551)

3. เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเมตตากรุณาด้วยตนเอง ทำให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์และเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Ryan. 2002: online; Educational Materials Center. 2003)

4. ใช้การเรียนรู้จากตัวแบบที่แสดงคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา เพื่อให้นักศึกษาได้สังเกต และพิจารณาเพื่อนำไปสู่การกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม (Ryan. 2002: online; นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. 2551; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2551ง)

5. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความเมตตากรุณา (Ryan. 2002: online; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549) โดยการสร้างบรรยากาศแห่งความยุติธรรม ซึ่งภายใต้ปรัชญาความคิดของเพลโตนั้นความยุติธรรมเป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวบรวมเอาคุณธรรมทางสังคม

ทั้งหมดไว้ด้วยกัน ความยุติธรรมจึงเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทุกประการ อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมอื่นอาจเป็นเพียงแง่ต่างๆ ของความยุติธรรมนั่นเอง ความยุติธรรมจึงเป็นแก่นแท้หรือสารัตถะของคุณธรรมทุกชนิด ผู้ใดมีความยุติธรรมสูงย่อมเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมทุกประการ คุณธรรมบางประการอาจไม่ปรากฏออกมาให้เห็นเพราะไม่มีโอกาสในการแสดงออก แต่ถ้ามีโอกาสเมื่อใดก็พร้อมที่จะแสดงออกได้ทันทีอย่างถูกต้องเพียบพร้อม (กีรติ บุญเจือ. 2551: ออนไลน์; สุพรรณี ไชยอำพร. 2550: 29) ดังนั้นการสร้างบรรยากาศแห่งความยุติธรรมในการเรียนรู้ จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการแสดงคุณลักษณะเมตตากรุณาได้โดยง่าย

1.6 ความยุติธรรมกับความเมตตากรุณา

ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง ความเที่ยงตรง ชอบธรรม ชอบด้วยเหตุผล เป็นการประพฤติปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล เสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วยอคติทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะชัง เพราะหลง และ เพราะกลัวภัย ความยุติธรรมเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงการให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ การยอมรับและเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้อื่น (ฑิฆัมพร สุภาพ. 2535: 98; สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2537: 591; พระสมชาย ฐานวุฒโฒ. 2539: 137; ธีรนาถ กลิ่นชั้น. 2541: 6; รุจิร์ ภู่สาระ. 2541: 28; ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 911; นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. 2551: 38) ครูที่มีความยุติธรรมคือครูมีความเป็นธรรมและความเป็นกลาง เอาใจใส่และปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเสมอภาค ตัดสินปัญหาของนักเรียนด้วยความเป็นธรรม ยินดีช่วยเหลือนักเรียนและผู้ร่วมงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (ธีรศักดิ์ อัครบวร. 2541: 120-121)

ความยุติธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังเช่นที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534: 80) และ พระสมชาย ฐานวุฒโฒ (2539: 137) กล่าวว่า ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในสังคมขึ้นอยู่กับหลักความยุติธรรม สังคมใดก็ตามแม้ว่าจะมั่งคั่งสมบูรณ์แต่ถ้าขาดความยุติธรรมแล้ว สังคมย่อมจะมีแต่ความเดือดร้อน วุ่นวายไม่สงบสุข ย่อมเกิดการต่อสู้ทำลายล้างกัน ความยุติธรรมไม่อาจสร้างความพอใจให้กับทุกคนได้ แต่เป็นเครื่องประกันได้ว่าจะไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบกัน แต่ละคนได้บ้างเสียบ้าง แต่ไม่มีใครที่จะมีแต่ได้อย่างเดียว ซึ่งวินัย พัฒนรัฐ และคนอื่นๆ (2533: 9) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความยุติธรรมไว้ดังนี้

1. ช่วยให้เป็นคนสุขุม รอบคอบ เยือกเย็น
2. ช่วยให้เกิดความสงบสุข ความรัก ความสามัคคี ไม่วุ่นวาย
3. การทำงานประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมพื้นฐานของคุณธรรมทั้งปวง บุคคลที่เคารพในความยุติธรรมจะใช้เหตุผลและความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสิน มีความเป็นกลาง ไม่คิดถึงแต่ความต้องการของตนหรือพวกพ้อง ไม่เอนเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่ง ความยุติธรรมช่วยส่งเสริมให้เกิดความรัก ความสามัคคี

และความสงบสุขในสังคม การส่งเสริมให้เกิดความยุติธรรมจะช่วยในการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาได้

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในโอกาสที่ประธานศาลปกครองสูงสุดนำตุลาการศาลปกครองสูงสุด และตุลาการศาลปกครองชั้นต้น ตำแหน่งตุลาการศาลปกครองกลาง เข้าเฝ้า ฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ วันที่ 25 มกราคม 2553 ดังข้อความในพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า (สำนักราชเลขาธิการ. 2553: ออนไลน์)

> ... ความยุติธรรมนี่ ก็หมายความว่าการยุติในธรรม คือตัดสินว่าอะไรเป็นธรรม อะไรไม่เป็นธรรม ซึ่งดูจะง่าย แต่ความจริงไม่ง่าย เพราะว่าแต่ละคนมีความคิดของตัว ถ้าใครที่นึกคิดในทางของตัว ก็นึกว่าของตัวเป็นยุติธรรม ความจริงยุติธรรมมีอย่างหนึ่ง อย่างเดียว คือความเป็นยุติธรรม ซึ่งก็น่าจะง่าย แต่แท้จริงไม่ง่าย เพราะแต่ละคนนึกถึงความยุติธรรมแก่ตัว แท้จริงความยุติธรรมนี้มีอันหนึ่งอันเดียว แต่ความต้องการของแต่ละคนมีหลายอย่าง ความต้องการของแต่ละคนต่างๆ กันแต่ท่านจะต้องอยู่ตรงกลาง บางทีท่านถูกว่าถูกกล่าว ว่าท่านเป็นคนที่ไม่ดี เพราะว่าไปตัดสินในสิ่งที่ไม่ได้เป็นที่พอใจของอีกฝ่าย แต่ท่านอยู่ตรงกลาง อันนี้เป็นข้อสำคัญของผู้ที่ทำหน้าที่ทางยุติธรรมต้องเป็นกลาง แล้วเป็นกลางนี้ยากมาก เพราะต้องมีความคิดที่เป็นกลางนั่นเอง ฉะนั้นท่านต้องเหนียวแน่นในความเป็นกลาง เหนียวแน่นในความยุติธรรม ถ้าท่านทำได้ ท่านก็ได้ทำหน้าที่ของท่าน แต่ถ้าทำไม่ได้เท่ากับท่านทรยศต่อความยุติธรรม ...

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักของความยุติธรรมในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ซึ่งการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดความยุติธรรมจะต้องมีการปฏิบัติให้เสมอภาคกัน ทำให้บุคคลเคารพในความมีเหตุผล เคารพให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ ยอมรับและเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้อื่น บรรยากาศแห่งความยุติธรรมนี้จะเกื้อกูลให้ผู้เรียนเกิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น มีแต่ความรักความสามัคคี และเกิดความเมตตากรุณาในที่สุด

1.7 การวัดความเมตตากรุณา

ความเมตตากรุณาเป็นส่วนหนึ่งของผลการเรียนรู้ด้านจิตพิสัย เป็นคุณลักษณะภายในที่แฝงอยู่ในบุคคล เกี่ยวข้องกับความรู้สึก หรืออารมณ์ของบุคคล เช่น ความสนใจ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น คุณลักษณะด้านจิตพิสัย เป็นคุณลักษณะที่วัดและประเมินได้ยาก แต่มิได้หมายความว่าจะวัดและประเมินไม่ได้ การวัดและประเมินจิตพิสัยให้ใกล้เคียงกับคุณลักษณะภายในของบุคคลมากที่สุด จึงต้องเลือกเครื่องมือวัดให้เหมาะสม และอาศัยข้อมูลหลักฐานอ้างอิงหลายๆด้านมาประกอบการพิจารณาร่วมกับเกณฑ์ที่ชัดเจนน่าเชื่อถือ (ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง. 2546: 196)

1.7.1 วิธีการวัด

การวัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา สามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้ (พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2545: 73-76; สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. 2552: 69-72; Miller; Linn; & Gronlund. 2009: 321-325)

1. การสังเกตพฤติกรรม (Observation) เป็นการเก็บข้อมูลจากการเฝ้าดู ศึกษาเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมที่สังเกต เช่น บุคลิกภาพ การใช้คำพูด ท่าทาง การปฏิบัติกิจกรรม ทักษะและความสามารถของผู้เรียน การสังเกตแบ่งตามโครงสร้างได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) การสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) เป็นการสังเกตที่ได้กำหนดเรื่องราวหรือขอบเขตของเนื้อหาไว้ล่วงหน้าแน่นอนว่าจะสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์อะไร มีการเตรียมเครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกตไว้ล่วงหน้าชัดเจน

2) การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) เป็นการสังเกตที่ไม่ได้มีการกำหนดเรื่องราวหรือขอบเขตเนื้อหาไว้ล่วงหน้าชัดเจน เป็นเพียงการกำหนดกรอบการสังเกตไว้กว้างๆ เป็นการสังเกตอย่างอิสระ

การสังเกตพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ตลอดเวลา โดยไม่ขัดจังหวะการทำงานหรือการคิดของผู้เรียน แต่ควรมีกระบวนการและจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการประเมินอะไร โดยอาจใช้เครื่องมือ เช่น แบบมาตรประมาณค่า แบบตรวจสอบรายการ สมุดจดบันทึก เพื่อประเมินผู้เรียนตามตัวชี้วัด และควรสังเกตหลายครั้ง หลายสถานการณ์ หลายช่วงเวลาเพื่อขจัดความลำเอียง

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้รวบรวมข้อมูลได้พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรงและมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน การสัมภาษณ์จะทำให้ได้ความรู้ ความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรม คุณลักษณะ เจตคติ บุคลิกภาพ ท่วงที วาจา อุปนิสัย ปฏิภาณไหวพริบ เป็นวิธีที่มีความยืดหยุ่นเนื่องจากผู้สัมภาษณ์สามารถอธิบายคำถามให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียด ผู้ตอบมีโอกาสอธิบายขยายคำตอบได้ และผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตพฤติกรมผู้ถูกสัมภาษณ์พร้อมกันไปด้วย นอกจากนี้การสัมภาษณ์ยังไม่เพียงแค่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์ในการพูดคุยแบ่งปันข้อมูลในฐานะผู้ให้คำปรึกษาได้อีกด้วย

3. การรายงานตนเอง (Self-report) การให้ผู้เรียนได้รายงานตนเองจะทำให้ทราบถึงวิธีการปรับตัว ความสนใจ เจตคติ ซึ่งไม่สามารถทราบได้จากการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการรายงานตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น การอภิปราย การเขียนสะท้อนผลงาน การใช้แบบสำรวจ การพูดคุยกับผู้สอน เป็นต้น การได้รายงานความรู้สึก ความเชื่อต่างๆ จะเป็นข้อมูลสำคัญเชิงประจักษ์เช่นเดียวกับการสังเกตพฤติกรรม แม้ว่าการรายงานตนเองในบางครั้งอาจไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่สังเกตได้อย่างสมบูรณ์ แต่การรายงานตนเองจะให้ข้อมูลที่มีคุณค่าเกี่ยวกับการรับรู้ตนเองและข้อมูลที่ทำให้ทราบว่าผู้เรียนต้องการให้คนอื่นเห็นว่าตนเองเป็นอย่างไร วิธีการที่จะทำให้

ผู้ตอบให้ความร่วมมือในการตอบด้วยความจริงใจ คือ ทำให้ผู้ตอบเกิดความเชื่อในคุณค่าทางบวกจากการรายงานตนเองว่าทำให้เกิดความเข้าใจและปรับปรุงตนเอง

4. การประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment) การประเมินคุณลักษณะทางสังคมบุคลิกภาพ เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำ การห่วงใยเอาใจใส่ผู้อื่น ประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม การได้รับการยอมรับจากสังคม เป็นต้น จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นถ้าให้เพื่อนประเมินด้วย เนื่องจากเพื่อนมักจะทราบจุดอ่อนจุดแข็งของเพื่อนมากกว่าครู เนื่องจากมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในกลุ่มเพื่อน ซึ่งคนภายนอกยากที่จะมองเห็นได้ทั้งหมด การประเมินโดยเพื่อนสามารถใช้มาตรประเมินค่าเช่นเดียวกับที่ครูใช้ประเมิน หรือใช้เทคนิคใครเอ่ย (Guess-who Technique) ที่มีลักษณะเป็นการใช้ชุดข้อความบรรยายพฤติกรรมสั้นๆที่ถามว่าใครมีลักษณะแบบนั้น อย่างไรก็ตามการใช้การประเมินโดยเพื่อนอย่างมีประสิทธิภาพผู้สอนจำเป็นต้องสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้เกิดการประเมินรูปแบบนี้ กล่าวคือ ผู้เรียนต้องรู้สึกผ่อนคลาย เชื่อใจกัน และไม่อคติ เพื่อการให้ข้อมูลย้อนกลับจะได้ซื่อตรง เป็นเชิงบวกที่ให้ประโยชน์ การใช้เทคนิคเพื่อนประเมินเพื่อนเป็นประจำจะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การให้ข้อมูลย้อนกลับที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้น

5. การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ (Journals) เป็นรูปแบบการบันทึกการเขียนอีกรูปแบบหนึ่งที่ให้ผู้เรียนเขียนตอบกระทู้ หรือคำถามของครู ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับความรู้ ทักษะที่กำหนดในตัวชี้วัด การเขียนสะท้อนการเรียนรู้นี้ นอกจากทำให้ผู้สอนทราบความก้าวหน้าในผลการเรียนรู้แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการด้านทักษะการเขียนได้อีกด้วย

1.7.2 เครื่องมือวัด

เครื่องมือวัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามีหลายประเภท ผู้ทำหน้าที่วัดและประเมินผลควรทราบถึงลักษณะของเครื่องมือประเภทต่างๆ ซึ่งเครื่องมือที่นิยมใช้กันมากมีดังต่อไปนี้ (บุญศรี พรหมมาพันธุ์. 2538: 168-175; ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2543: 99-101; พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2545: 65; สมบูรณ์ ชิตพงศ์. 2549ก: 448-451; ชวลิต ชูกำแพง. 2550: 112-124; Miller; Linn; & Gronlund. 2009: 332)

1. มาตรประเมินค่า (Rating Scale) เป็นเครื่องมือวัดเจตคติ ความสนใจ คุณธรรม จริยธรรมต่างๆ โดยใช้วิธีการประเมินค่าคุณลักษณะออกมาเป็นระดับต่างๆ และให้ผู้ตอบพิจารณาน้ำหนักมากน้อยตามความเข้มของความรู้สึกหรือพฤติกรรม สามารถใช้ได้ทั้งการประเมินตนเองและผู้อื่นประเมิน มาตรประเมินค่ามีหลายรูปแบบ แบบที่สร้างง่ายและนิยมใช้ได้แก่ มาตรประเมินค่าของลิเคิร์ท (Likert Rating Scale) และมาตรประเมินค่าซีแมนติก (Semantic Differential) ของออสกูด (Osgood)

1.1 มาตรประเมินค่าของลิเคิร์ท ลักษณะของมาตรวัดนี้จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นข้อความหรือสถานการณ์ ที่กล่าวถึงความรู้สึก ความคิดเห็น เจตคติหรือพฤติกรรมของบุคคลที่ต้องการวัด และส่วนที่เป็นคำตอบ โดยแบ่งระดับความรู้สึก ความคิดเห็น

เจตคติ บุคลิกภาพ หรือพฤติกรรมของบุคคล ออกเป็น 3 หรือ 5 ระดับ ในเชิงสนับสนุน – ไม่สนับสนุน ข้อความนั้น เช่น

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

การกำหนดคะแนนแต่ละตัวเลือกนิยมใช้วิธี กำหนดตามน้ำหนักสมมุติ (Arbitrary Weighting Method) เช่น 5 4 3 2 1 สำหรับข้อความเชิงบวก ถ้าเห็นด้วยอย่างยิ่งได้ 5 คะแนน เห็นด้วย ได้ 4 คะแนน ไม่แน่ใจได้ 3 คะแนน ไม่เห็นด้วยได้ 2 คะแนน ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งได้ 1 คะแนน แต่ถ้าข้อความเชิงลบการให้คะแนนเป็นในเชิงตรงกันข้าม

1.2 มาตรประเมินค่าซีแมนติก ลักษณะของมาตรนี้จะวัดความรู้สึก ความคิดเห็น หรือพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการวัด โดยนำคำคุณศัพท์ที่มีลักษณะเป็นความหมายตรงกันข้ามกันมาใช้อธิบายความหมายของสิ่งเร้าที่เป็นข้อความหรือคำที่เป็นข้อสรุป ซึ่งออสกูด เรียกว่ามโนทัศน์ (Concept) ซึ่งจากการวิเคราะห์องค์ประกอบพบว่ามโนทัศน์ต่างๆสามารถใช้ความหมายทางภาษาอธิบายได้ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านประเมินค่า (Evaluative Factor) เป็นคำคุณศัพท์ที่แสดงออกด้านคุณค่าของสิ่งของๆ เช่น ดี-เลว, ฉลาด-โง่, รัก-เกลียด, ยุติธรรม-ลำเอียง เป็นต้น

2) องค์ประกอบด้านศักยภาพ (Potential Factor) เป็นคำคุณศัพท์ที่แสดงออกถึงกำลัง หรือพลัง อำนาจ เช่น แข็งแรง-อ่อนแอ, หนัก-เบา, ใหญ่-เล็ก เป็นต้น

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรม (Activity Factor) เป็นคำคุณศัพท์ที่แสดงออกถึงกริยาอาการ เช่น เร็ว-ช้า, ว่องไว-เฉื่อยชา เป็นต้น

มาตรวัดอาจแบ่งเป็น 5, 7 หรือ 9 ช่วงก็ได้ การให้คะแนนขึ้นกับจำนวนช่องที่ให้ผู้ตอบประเมินค่า ในกรณี 7 ช่อง อาจให้คะแนนจาก 1-7 หรือ 3 ถึง -3 โดยกำหนดคะแนนมากไว้ทางคำคุณศัพท์ด้านบวก และคะแนนน้อยไว้ทางคำคุณศัพท์ด้านลบ

2. แบบสำรวจรายการ (Checklist) เป็นการสร้างรายการของข้อความที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การปฏิบัติ หรือคุณลักษณะที่ต้องการประเมิน มีลักษณะคล้ายมาตรประเมินค่าของลิเคิร์ท เพียงแต่ในส่วนที่เป็นคำตอบไม่ได้กำหนดค่าระดับความรู้สึกว่ามากน้อยเพียงใด ให้ตอบว่า มีหรือไม่มี, ใช่หรือไม่ใช่, ชอบหรือไม่ชอบ, เคยหรือไม่เคย เป็นต้น แบบสำรวจรายการนิยมใช้ในการประเมินความสนใจของผู้เรียน เจตคติ และคุณลักษณะส่วนบุคคล

3. แบบบันทึกการสังเกต เป็นเครื่องมือที่ใช้บันทึกผลการสังเกตพฤติกรรม สามารถใช้สังเกตพฤติกรรมเป็นรายบุคคล แบบบันทึกการสังเกตมีหลายลักษณะ ได้แก่ แบบกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตไว้ในตาราง แบบกำหนดเกณฑ์การตัดสินพฤติกรรมที่สังเกตไว้อย่างชัดเจน แบบบันทึกการสังเกตที่ใช้การสำรวจรายการ ระเบียนพฤติการณ์ (Anecdotal Records) และแบบบันทึกการสังเกตที่ใช้การสำรวจความถี่

4. มาตรวัดของเทอร์สโตน (Thurstone's Method) เป็นมาตรวัดเจตคติ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า Method of Equal Appearing Interval มีหลักการว่าข้อความแต่ละข้อความจะแทนความหมายของเจตคติในเรื่องนั้นๆเป็นวิธีที่สร้างค่าประจำ (Scale Value) ของข้อความทางเจตคติ โดยสร้างข้อความแล้วแบ่งระดับความรู้สึกออกเป็น 11 ช่วงเท่าๆกัน และกำหนดค่าน้ำหนักในแต่ละช่วงอย่างชัดเจน และให้ผู้ตัดสิน (Judge) ที่มีความรู้ความสามารถด้านการวัดเจตคติเป็นผู้กำหนดน้ำหนักของข้อความ การนำแบบวัดเจตคติของเทอร์สโตนไปใช้ ให้ถามเพียงว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อความแต่ละข้อความเท่านั้น ไม่ต้องระบุระดับความคิดเห็น แล้วนำค่าประจำข้อที่เห็นด้วยมารวมกันแล้วหาค่าเฉลี่ย

5. แบบวัดเชิงสถานการณ์ (Situation Form) เป็นแบบวัดที่กำหนดเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมุติให้อ่านแล้วแสดงความรู้สึก ความคิด เหตุผล หรือให้เลือกคำตอบจากตัวเลือกที่กำหนดให้ แบบวัดนี้เหมาะสำหรับการวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม คำตอบจะไม่มีถูกหรือผิด การตัดสินคำตอบจะใช้หลักทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรมว่าใช้เหตุผลใด ให้คะแนนตามระดับความเข้มข้นของความรู้สึกของบุคคลที่แสดงออกต่อเรื่องราวต่างๆ แบบวัดเชิงสถานการณ์มีทั้งที่เป็นข้อความและรูปภาพ

6. เทคนิคการฉายภาพ (Projective Techniques) เป็นวิธีที่ใช้ในการประเมินการปรับตัวทางสังคม ซึ่งต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญแปลผล วิธีนี้แตกต่างจากแบบทดสอบที่มีคำถามและคำตอบแน่นอน เป็นการให้ตอบโดยอิสระ การตอบขึ้นอยู่กับการรับรู้ต่อสิ่งเร้าที่มีความคลุมเครือ (Ambiguous Stimuli) แบบที่ได้รับความนิยมมาก ได้แก่ แบบทดสอบบุคลิกภาพ ทีเอที (Thematic Apperception Test; TAT) แบบทดสอบหยดหมึกของรอร์ชาร์ด (Rorschach Inkblot)

1.7.3 หลักการสร้างเครื่องมือวัด

การสร้างเครื่องมือวัด มีขั้นตอนที่สำคัญดังต่อไปนี้ (บุญศรี พรหมมาพันธุ์. 2538: 177-182; สมบูรณ์ ชิตพงศ์. 2549ข: 465-477)

1. กำหนดคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัด คุณสมบัติของสิ่งที่ต้องการวัด ได้แก่ คุณลักษณะด้านความรู้สึก ความสนใจ ค่านิยม เจตคติ คุณธรรม และจริยธรรมต่างๆ

2. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะที่ต้องการวัด เมื่อกำหนดคุณลักษณะที่จะวัดแล้วจะต้องวิเคราะห์คุณลักษณะนั้นเพื่อกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะให้ชัดเจน เป็นขั้นของการสร้างนิยามปฏิบัติการ

3. เลือกเครื่องมือวัด เป็นขั้นของการพิจารณาว่าพฤติกรรมชี้บ่งนั้นเหมาะที่จะใช้วิธีการหรือเครื่องมือวัดประเภทใด

4. ดำเนินการสร้างเครื่องมือ เป็นการสร้างข้อความหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วัดโดยเขียนข้อความให้สอดคล้องกับพฤติกรรมบ่งชี้

5. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ หลังสร้างเครื่องมือเสร็จต้องมีการนำเครื่องมือไปตรวจสอบคุณภาพ โดยทั่วไปการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือด้านจิตพิสัย สามารถทำดังนี้

5.1 คุณภาพด้านความเที่ยงตรง (Validity) หาได้ด้วยวิธีหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) หรือการวิเคราะห์ข้อคำถามรายข้อโดยหาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามแต่ละข้อ ใช้สถิติ T–test เพื่อทดสอบดูว่าข้อคำถามแต่ละข้อสามารถแจกแจงกลุ่มได้ดีเพียงใด หรือ หาค่าคงที่ภายในของแต่ละข้อคำถาม โดยหาค่าสหสัมพันธ์ของแต่ละข้อคำถามกับคะแนนทั้งฉบับ ถ้ามีความสัมพันธ์สูงแสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดในสิ่งที่เป็นโครงสร้างของคุณลักษณะนั้น หรือใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

5.2 คุณภาพด้านความเชื่อมั่น (Reliability) หาได้โดยวิธีแบ่งครึ่ง (Split – half Method) หรือ การทดสอบซ้ำ (Test – retest Method) แล้วหาค่าสหสัมพันธ์โดยใช้สูตรเพียรสัน หรือ ใช้วิธีการหาค่าความคงที่ภายในด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) หรือ วิธีคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson)

6. การสร้างเกณฑ์ โดยทั่วไปมี 2 เกณฑ์ ดังนี้

6.1 เกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) เป็นเกณฑ์ที่กำหนดแน่นอนโดยยึดลักษณะที่สำคัญบางอย่างมากำหนด ขึ้นอยู่กับชนิดของเครื่องมือและคุณลักษณะที่วัด

6.2 เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criteria) เป็นเกณฑ์ที่กำหนดโดยยึดคุณลักษณะบางประการเป็นตัวกำหนด เช่น ค่าสถิติกลุ่มอ้างอิง

1.7.4 การวัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากงานวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าเครื่องมือวัดที่ใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา โดยแบ่งตามประเภทงานวิจัย 3 ประเภท ได้แก่ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรม หรือคุณธรรม จริยธรรมด้านความเมตตากรุณา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบวัดความเมตตากรุณา เป็นดังนี้

1. งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา เครื่องมือที่นิยมใช้วัด ได้แก่ แบบทดสอบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม มีลักษณะเป็นข้อสอบสถานการณ์ว่าถ้าเป็นบุคคลในสถานการณ์นั้นจะตัดสินอย่างไร โดยยึดตามการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) โดยภิกหยุ่น เจนเจริญวงศ์ (2530) และ วรศักดิ์ ขันทอง (2544) มี 4 ตัวเลือก วสันต์ จุลพล (2540) มี 5 ตัวเลือก และ ธนินทร จำนงผล (2548) มี 6 ตัวเลือก

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรม หรือคุณธรรม จริยธรรมด้านความเมตตากรุณา เครื่องมือที่นิยมใช้วัดมี 3 ประเภท ได้แก่

2.1 แบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ ได้แก่ แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนด้านความเมตตากรุณาของเจริญลักษณ์ สุขไข่ (2540) แบบวัดความเมตตากรุณาของสายไหม ศรีโสภา (2549) และแบบสอบถามวัดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของรุ่งรัตน์ สนธ์ขันธ์ (2551) ซึ่งประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความประหยัด ความ

กตัญญู และค่านิยม แห่งความเป็นไทย และแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 4 ระดับ ได้แก่ แบบสอบถามความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของเศรษฐกร มงคลจตุรงค์ (2546)

2.2 แบบวัดเชิงสถานการณ์ มีลักษณะเป็นข้อสอบสถานการณ์ว่าถ้าเป็นบุคคลในสถานการณ์นั้นจะตัดสินอย่างไร ให้เลือกตอบ 3 ตัวเลือก ได้แก่ แบบสอบถามความเมตตากรุณาของต้องจิตต์ ทะสุวรรณ (2538) แบบสอบถามจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของผเดิม ยี่สมบุญ (2549) แบบวัดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของกรรณิการ์ พันทอง (2550) และแบบวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาของสุมาลี วงษา (2550)

2.3 แบบสังเกตพฤติกรรม ได้แก่ แบบประเมินความเมตตากรุณาของต้องจิตต์ ทะสุวรรณ (2538) มีลักษณะเป็นแบบสังเกตโดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนรูบริกส์ ประเมินคุณภาพ 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิบัติน้อย บางครั้ง และไม่เคย และแบบสังเกตพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของวันวิสาข์ สกุลณี (2552) ที่นำตัวบ่งชี้หรือพฤติกรรมที่แสดงออกจากผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 มากำหนดเป็นแนวทางในการประเมินระดับคุณภาพ 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิบัติน้อย บางครั้ง และเป็นประจำ

2.4 แบบวัดที่มีลักษณะเป็นรูปภาพ ได้แก่ แบบวัดความเมตตากรุณาของเด็กปฐมวัยของธีริศรา บุญส่ง (2549) มีลักษณะสร้างเรื่องหรือสถานการณ์ที่เป็นปัญหาแล้วให้ตัดสินปัญหาจากคำตอบที่เป็นรูปภาพ 3 รูป แบบวัดความเมตตากรุณาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 ของนิรมล เสริฐศรี (2550) มีลักษณะเป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับความเมตตากรุณาในแต่ละด้านให้ผู้ตอบเลือกตอบโดยตัวเลือกเป็นรูปภาพ 3 รูป

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบวัดความเมตตากรุณา ได้แก่ งานวิจัยของพูนสิริ เกษสังข์ (2539) ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพของแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านพรหมวิหาร 4 ที่มีรูปแบบการถามแตกต่างกัน โดยเปรียบเทียบระหว่างแบบวัดสถานการณ์ที่เป็นภาษา แบบวัดสถานการณ์ที่เป็นภาพการ์ตูน และ แบบวัดในรูปข้อความ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการวัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่พบว่าสามารถใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสังเคราะห์องค์ประกอบของความเมตตากรุณา ที่ประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ 1) การไม่ทำร้ายเบียดเบียน 2) การให้อภัย 3) การให้ 4) การมีวาจางาม 5) การช่วยเหลือบริการ และ 6) การวางตนสม่ำเสมอ ผู้วิจัยจึงดำเนินการวัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาเพื่อให้มั่นใจได้ว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวัดและเครื่องมือวัด ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

1. การประเมินตนเองของนักศึกษา เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมินตนเอง มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ

2. การสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา เครื่องมือที่ใช้คือแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา สำหรับผู้วิจัย อาจารย์ประจำสาขา และเพื่อนนักศึกษา มีลักษณะเป็นเกณฑ์การให้คะแนนแบบองค์รวม (Holistic Rubrics) ตามพฤติกรรมบ่งชี้ โดยมีคำอธิบายลักษณะของการแสดงพฤติกรรมแต่ละระดับคุณภาพ 3 ระดับ ได้แก่ ดีมาก ดี พอใช้

3. การวิเคราะห์บันทึกอนุทิน (Journal Writing) ที่นักศึกษาเขียนบันทึกใคร่ครวญ สะท้อนความรู้สึก ความคิดเห็น ที่มีต่อเหตุการณ์สำคัญต่างๆที่ตนเองประสบพร้อมทั้งการปฏิบัติในแต่ละวัน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกอนุทิน มีลักษณะเป็นเกณฑ์การให้คะแนนแบบองค์รวมตามตัวชี้วัด โดยมีคำอธิบายลักษณะของการแสดงพฤติกรรมในแต่ละระดับคุณภาพไว้อย่างชัดเจน 3 ระดับ ได้แก่ ดีมาก ดี พอใช้

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา

เจริญลักษณ์ สุขไข่ (2540) ศึกษาผลของการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนป่าพะยอมพิทยาคม จังหวัดพัทลุง จำนวน 60 คน ผลพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมสูงขึ้นหลังได้รับการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมสูงขึ้นหลังได้รับการสอนโดยวิธีการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วสันต์ จุมพล (2540) ศึกษาผลของการปรับพฤติกรรมจริยธรรมความเมตตากรุณาและความขยันหมั่นเพียรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดยะลา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการปรับพฤติกรรมมีพฤติกรรมจริยธรรมความเมตตากรุณาและความขยันหมั่นเพียรสูงกว่าก่อนได้รับการปรับพฤติกรรม นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการปกติมีพฤติกรรมจริยธรรมความเมตตากรุณาและความขยันหมั่นเพียรก่อนและหลังการสอนไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการปรับพฤติกรรมมีพฤติกรรมจริยธรรมความเมตตากรุณาและความขยันหมั่นเพียรสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการปกติ

อัศวิน นันทะแสง (2542) ได้ศึกษาการสร้างสื่อหนังสือการ์ตูนเรื่องความเสียสละและความเมตตากรุณากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 15 คน จากการศึกษาพบว่าหนังสือการ์ตูนเรื่องความเสียสละและความเมตตากรุณาสามารถนำไปใช้ประกอบการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้

วรศักดิ์ ขันทอง (2544) ได้พัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความ

เมตตากรุณาที่มีการนำเสนอเนื้อหาเป็นกรณีตัวอย่างสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลวัดลุ่ม จำนวน 30 คน ที่ได้คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามเกณฑ์ของโคลเบอร์กน้อยที่สุดจากนักเรียน 140 คน ผลพบว่าคะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาก่อนและหลังการหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาที่มีการนำเสนอเนื้อหาเป็นกรณีตัวอย่างแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เศรษฐกร มงคลจตุรงค์ (2546) ได้ศึกษาผลการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสตรีวิทยา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีคะแนนความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นตั้งแต่ T45 ลงมา จำนวน 28 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 14 คน ผลพบว่านักเรียนมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นหลังจากเข้าร่วมการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้เข้าร่วมการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสูงกว่านักเรียนที่ไม่เข้าร่วมการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธนินทร จำนงผล (2548) ศึกษาผลการใช้กรณีตัวอย่างที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดภาษี เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาน้อย จำนวน 28 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 14 คน ผลวิจัยพบว่านักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาเพิ่มขึ้นหลังได้รับการใช้กรณีตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่างมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉวีวงศ์ ศรีสุวรรณ์ (2549) ได้เปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องความกตัญญูกตเวทีและความเมตตากรุณาโดยใช้การสอนแบบ SPAA กับการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดธรรมเจดีย์ จังหวัดลพบุรี จำนวน 26 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 13 คน ผลพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความกตัญญูกตเวทีและความเมตตากรุณาของนักเรียนโดยใช้การสอนแบบ SPAA หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องความกตัญญูกตเวทีและความเมตตากรุณาของนักเรียนโดยใช้การสอนแบบ SPAA หลังเรียนสูงกว่าการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.05 พฤติกรรมความกตัญญูกตเวทีและความเมตตากรุณาของนักเรียนโดยการสอนแบบ SPAA สูงกว่าการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเจตคติต่อการเรียนของนักเรียนโดยการสอนแบบ SPAA สูงกว่าการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สายไหม ศรีโสมา (2549) ศึกษาคู่มือพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 บ้านเขากอบ จังหวัดตรัง จำนวน 94 คน ผลการวิจัยสรุปว่าประสิทธิภาพของพบว่าก่อนและหลังการใช้คู่มือความเมตตากรุณา นักเรียนความเมตตากรุณาต่อสัตว์ ความเมตตากรุณาต่อเพื่อน และความเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่นแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กรรณิการ์ พันทอง (2550) ได้ศึกษาและพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในนักเรียนวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีอายุ 14-16 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2-4 โรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีระดับคะแนนความเห็นอกเห็นใจตั้งแต่เปอร์เซ็นไทล์ที่ 25 ลงมา จำนวน 24 คน และสุ่มเข้าร่วมการทดลองจำนวน 12 คน ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบยืนยันพบว่าความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมี 3 องค์ประกอบ คือ ความสามารถในการอ่านอารมณ์และคาดเดาความรู้สึกของผู้อื่น ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่นตามสถานการณ์ในสังคม และความต้องการที่จะเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น ผลพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองหลังเข้าร่วมโปรแกรมการช่วยเหลือตนเองเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

สุมาลี วงศ์ษา (2550) ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน จำนวน 632 คน ใช้แนวทางการจัดกิจกรรม ได้แก่ เทคนิคแม่แบบหุ่นมือ บทบาทสมมุติ และ เกม ผลการวิจัยสรุปว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนครปฐมมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 โดยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนหญิงสูงกว่าและนักเรียนชาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาสูงกว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามลำดับ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาสูงกว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศกับระดับชั้นที่ส่งผลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาของนักเรียน

ดลดาว ปูรณานนท์ (2551) ที่ศึกษาผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธแบบกลุ่มต่อการเพิ่มพูนสันติภาวะโดยมีความเมตตาเป็นตัวแปรสื่อ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธแบบกลุ่มต่อการเพิ่มพูนสันติภาวะผ่านตัวแปรสื่อเมตตาใน

พนักงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองได้แก่พนักงานบริษัทโฟนิกซ์ จำกัด จำนวน 28 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิก กลุ่มทดลองเข้ากลุ่ม 7 คน กลุ่มทดลองเข้ากลุ่มปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธแบบกลุ่ม กลุ่มควบคุมกลุ่มหนึ่งได้รับปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธรายบุคคล กลุ่มควบคุมที่ 2 ได้รับการสอนมรรคมีองค์แปดรายกลุ่ม และกลุ่มควบคุมที่ 3 ได้รับการสอนมรรคมีองค์แปดรายบุคคล ผลพบว่าการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธแบบกลุ่มและแบบรายบุคคลช่วยเพิ่มพูนสันติภาวะและเมตตาเป็นตัวแปรสื่อบางส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธกับสันติภาวะในพนักงาน สรุปว่ากระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธส่งผลให้เกิดความเมตตาที่ส่งผลต่อการเพิ่มสันติภาวะ

พระสุรเชษฎ์ แสวงเจริญ (2552) ได้พัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนวัดประดับ จังหวัดสิงห์บุรี จำนวน 35 คน ผลพบว่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 หลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 หลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าคะแนนเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยเจตคติที่มีต่อโปรแกรมฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในภาพรวมมีระดับเหมาะสมมาก

วันวิสาข์ สกุลณี (2552) ทดลองสอนโดยใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนท่าวุ้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 30 คน ผลพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติสูงกว่าวิธีสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อวิธีการสอนโดยใช้บทบาทสมมติสูงกว่าวิธีสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา พบว่าส่วนมากเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาความเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่1-3 มีหนึ่งงานวิจัยที่ศึกษาในพนักงานโดยใช้ตัวแปรเมตตาเป็นสื่อในการเพิ่มพูนสันติภาวะ กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาความเมตตากรุณาที่นิยมใช้ได้แก่ บทบาทสมมติ เกม กรณีตัวอย่าง การใช้สื่อการ์ตูน หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเป็นกรณีตัวอย่าง กลุ่มสัมพันธ์ การปรับพฤติกรรม การ

ฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และโปรแกรมการช่วยเหลือตนเองเพื่อพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และจากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณาของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา พบงานวิจัยในประเทศที่พัฒนาความเมตตากรุณาของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาโดยตรงเพียงงานเดียว ได้แก่ เกียรติคุณ สิทธิชัย; และคนอื่นๆ (2549) ที่ได้ศึกษาการออกแบบหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กลุ่มภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบหลักสูตรพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กลุ่มภาคใต้ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จำนวน 750 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นในการออกแบบหลักสูตรพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม 8 รายวิชา ซึ่งได้แก่ หลักสูตรพัฒนาความมีเหตุผล หลักสูตรพัฒนาความอุตสาหะ หลักสูตรพัฒนาความมีระเบียบวินัย หลักสูตรพัฒนาความรับผิดชอบ หลักสูตรพัฒนาความประหยัด หลักสูตรพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริต หลักสูตรพัฒนาความเมตตากรุณา และหลักสูตรพัฒนาความสามัคคี ผลสรุปว่านักศึกษาเห็นด้วยกับข้อกำหนดพื้นฐานทั่วไป 7 ประการที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการออกแบบหลักสูตรดังต่อไปนี้

1. ควรให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานทั่วไปทางคุณธรรม จริยธรรม ก่อนที่จะพัฒนาแต่ละด้าน

2. การประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ควรเกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระจากผู้กระทำเองโดยไม่มีใครบังคับ

3. หลักสูตรพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแต่ละด้านควรกำหนดเนื้อหา เป้าหมาย กิจกรรมและการวัดประเมินผลที่ถูกต้องชัดเจน

4. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

5. เนื้อหาหรือกิจกรรมของหลักสูตรพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ควรเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน

6. การจัดหลักสูตรพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมควรจัดเป็นวิชาเลือกหรือสอนเสริมในชั้นเรียน หรือเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรนอกชั้นเรียน

7. เวลาที่ใช้ในหลักสูตรไม่ควรกำหนดตายตัว ควรมีความยืดหยุ่นตามลักษณะกิจกรรมและความต้องการของผู้เรียน

นอกจากนี้นักศึกษายังเห็นด้วยอย่างมากกับรูปแบบจำลองหลักสูตรที่กำหนดให้ส่วนประกอบของหลักสูตรดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ควรให้ผู้เรียนได้รู้ได้เห็นและเข้าใจอย่างชัดเจนในความเมตตากรุณา มีความตระหนักและประพฤติตนได้ถูกต้อง

2. เนื้อหาของหลักสูตร ควรเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้เรียน เช่น การเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความสนใจในความเมตตากรุณา ให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นและมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ และสร้างความเมตตาด้วยตนเอง

4. การประเมิน ควรตรวจศักยภาพพื้นฐาน การประพฤติปฏิบัติโดยเน้นให้ผู้เรียนประเมินผลตนเองอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมในด้านอื่นๆ ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา ในลักษณะของการศึกษาสภาพคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาโครงการหรือกิจกรรม และการจัดการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

นงนุช เทศทอง (2547) ได้ศึกษาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาในสังกัดวิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 7 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในสังกัดวิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 7 ใน 5 ด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ การประหยัดและการมีวินัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในสังกัดวิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 7 จำนวน 369 คน ผลพบว่าการปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก การปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านความเสียสละแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 การปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาที่เรียนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และคหกรรม มีการปฏิบัติคุณธรรม จริยธรรมในภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และการมีระเบียบวินัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ดวงพร อุทัยสุริ (2548) ศึกษาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพในจังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพในจังหวัดสงขลา 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ความมีระเบียบ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความอดทน และความมีสัมมาคารวะ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาวิทยาลัยอาชีพในจังหวัดสงขลา จำนวน 346 คน ผลพบว่าพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพในจังหวัดสงขลาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบพบว่าความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความเสียสละ และความมีสัมมาคารวะอยู่ในระดับมาก สำหรับความซื่อสัตย์และความอดทนอยู่ในระดับปานกลาง

มารศรี กลางประพันธ์ (2548) การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาและศึกษาผลของการใช้การฝึกประสบการณ์ตามแนวพุทธวิธีร่วมกับแนวคิดตะวันตกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ที่มีระดับความวิตกกังวลต่ำและสูง กลุ่มทดลอง 20 คน กลุ่ม

ควบคุม 18 คน รวมทั้งสิ้น 38 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) คู่มือวิธีการฝึกประสบการณ์ตามแนวพุทธวิธีร่วมกับแนวคิดทางตะวันตก จำนวน 5 กิจกรรม คือ กิจกรรมการสร้างศรัทธา กิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกคิดโยนิโสมนสิการ 6 วิธี กิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกรักษาศีล การฝึกสติ และสมาธิ กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมด้านความอดทนและคุณธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความอดทน และกิจกรรมการเข้าค่ายเพื่อปฏิบัติธรรม 9 วัน 8 คืน 2) แบบวัดซึ่งประกอบด้วยแบบวัดความอดทน แบบวัดความวิตกกังวล แบบสังเกตเพื่อประเมินพฤติกรรมความอดทนโดยเพื่อน แบบสังเกตการนั่งสมาธิ แบบประเมินตนเอง การทดสอบความอดทนทางกายด้วยการออกกำลังกายแบบลุก-นั่ง แบบวัดสติ และแบบวัดสมาธิ ดำเนินการทดลองรวม 10 สัปดาห์ จากนั้นนักศึกษากลุ่มทดลองเข้าค่ายปฏิบัติธรรมเป็นเวลา 9 วัน 8 คืน สำหรับนักศึกษากลุ่มควบคุมไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามหัวข้อหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับความอดทนแล้วให้ทำเป็นรายงานส่ง เมื่อสิ้นสุดการทดลองนักศึกษาทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดต่างๆ และมีการติดตามผล 1 เดือน ผลพบว่านักศึกษากลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกประสบการณ์ตามแนวพุทธวิธีร่วมกับแนวคิดทางตะวันตกมีคะแนนเฉลี่ยคุณธรรมด้านความอดทนทางกายสูงกว่านักศึกษากลุ่มควบคุมที่ได้รับการฝึกประสบการณ์ด้วยการสอนแบบบรรยาย (ระยะหลังการทดลอง) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่สำหรับคะแนนเฉลี่ยคุณธรรมด้านความอดทนทางใจไม่พบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นฤมล โอสถานุเคราะห์ (2549) ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาตามพระบรมราโชวาทขอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว งานวิจัยนี้เป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเอกสารในส่วนของพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการสำรวจเชิงสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันของผู้บริหารสถาบันระดับรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการหรือตำแหน่งเทียบเท่าของสถาบันอุดมศึกษา 47 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาตามพระบรมราโชวาทแก่สถาบันอุดมศึกษา การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการสำรวจบ่งชี้ว่าสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ได้ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาบัณฑิตอุดมคติของไทยของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษางานวิจัยได้นำเสนอคุณธรรมจริยธรรมสามกลุ่มที่ควรปลูกฝังให้แก่นิสิตนักศึกษา ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรมประจำตัวหรือคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต คุณธรรมจริยธรรมเพื่อความสำเร็จของการทำงานและการประกอบอาชีพ และคุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อสังคมส่วนรวมซึ่งประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบความมุ่งมั่น อดทน พากเพียร ความมีสติ รอบคอบ ความมีศรัทธาและความจริงใจ การมีทักษะชีวิต ความเสียสละการมีจิตของความเป็นผู้ให้ การมีจิตประชาธิปไตยและจิตสาธารณะ รู้รักสามัคคี การมีจรรยาบรรณวิชาชีพ ความเข้าใจผู้อื่นและเข้าใจโลก และการใช้ปรัชญาแบบพอเพียง นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา มีดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเห็นความสำคัญ แต่ยังขาดการสร้างระบบและกลไก การกำกับดูแล ผลักดัน และติดตามการดำเนินงานให้เกิดสัมฤทธิผลในทางปฏิบัติ ขาดความชัดเจนในการเชื่อมโยงภารกิจระหว่างการบริหารจัดการด้านวิชาการและกิจการนักศึกษาเข้าด้วยกัน การศึกษา วิจัย และเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ด้านนี้ไม่เพียงพอ

2. ด้านการดำเนินงานพัฒนาการเรียนการสอนและกิจกรรมตามรูปแบบที่เหมาะสมในการเสริมสร้างและพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยยังขาดการวางแผนที่ชัดเจนและสอดคล้องระหว่างฝ่ายวิชาการและฝ่ายกิจการนักศึกษา ยังไม่มีการนำคุณลักษณะที่พึงประสงค์มากำหนดเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม กิจกรรมยังไม่หลากหลายและขาดหลักการมีส่วนร่วมของนักศึกษา การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในรายวิชายังไม่ถูกกำหนดเป็นนโยบายอย่างชัดเจน ผู้สอนยังขาดความตระหนักถึงความสำคัญในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม การสร้างรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปยังมีจำนวนน้อยเพราะขาดความรู้และการสนับสนุนที่ชัดเจน

ปริญญา เห็นสุข (2549) ศึกษาการสื่อสารและการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของตัวแทนที่ให้การสื่อสารเพื่อขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรม ศึกษาระดับคุณธรรมจริยธรรม และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารผ่านตัวแทนที่ให้การขัดเกลาทางสังคม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามวัดคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ การมีสัมมาคารวะ ความเอื้อเฟื้อ การยึดบาปบุญ ความซื่อสัตย์ และความกตัญญูกตเวที ผลการวิจัยพบว่าครอบครัวเป็นตัวแทนที่มีบทบาทในการสื่อสารขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรมสูงที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ การมีสัมมาคารวะ ความเอื้อเฟื้อ และความกตัญญูกตเวที ตัวแทนศาสนามีบทบาทสูงสุดในการสื่อสารเพื่อขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรมด้านการยึดบาปบุญ และสถานศึกษามีบทบาทสูงสุดในการสื่อสารเพื่อขัดเกลาคุณธรรม จริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ด้านการยึดบาปบุญ นิสิตนักศึกษามีความเอื้อเฟื้ออยู่ในระดับสูง การยึดบาปบุญ ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ และการมีสัมมาคารวะระดับปานกลาง นิสิตนักศึกษาที่ได้รับการสื่อสารขัดเกลาจากตัวแทนทางศาสนามีระดับความเอื้อเฟื้อสูงกว่านิสิตนักศึกษาที่ได้รับการสื่อสารขัดเกลาจากกลุ่มเพื่อน ในขณะที่คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ การมีสัมมาคารวะ ความกตัญญูกตเวที และการยึดบาปบุญพบว่าระดับคุณธรรม จริยธรรมของนิสิตนักศึกษาที่ได้รับการสื่อสารขัดเกลาจากตัวแทนต่างๆทั้ง 5 ตัวแทน ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ตัวแทนทางศาสนา สถานศึกษา และสื่อมวลชนอยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

วราภรณ์ เชื้ออินทร์; และคนอื่นๆ (2549: 240-245) ศึกษาการสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงคุณธรรมเรื่องการตรงต่อเวลา รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 5 ภาควิชาวิสัญญีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กลุ่มทดลองจำนวน 36 คน กลุ่มควบคุม 40 คน กลุ่มทดลองทำกิจกรรมกลุ่มอภิปรายเรื่องความรักและ

การปฏิบัติต่อสิ่งที่เป็นที่รัก และฝึกสติ ผลพบว่านักศึกษากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการตรงต่อเวลาและรับผิดชอบมากกว่ากลุ่มควบคุม

อรพินทร์ สันติชัยอนันต์ (2549) ศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โดยรวมและเป็นรายด้าน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความใฝ่รู้ ความมีวินัยและรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนอดกลั้น ความประหยัด และความกตัญญูกตเวที กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวนทั้งสิ้น 1,492 คน ผลการวิจัยพบว่านิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีคุณธรรมและจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านิสิตนักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัยและรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนอดกลั้น ความประหยัดและความกตัญญูกตเวทีอยู่ในระดับสูง มีคุณธรรมและจริยธรรมด้านความใฝ่รู้อยู่ในระดับปานกลาง

พระไสว สีหปัญญา (2550) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และปัญหาและความต้องการของนักศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในด้านคุณธรรม ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร เป็นการสร้างหลักสูตรและประเมินความสอดคล้องเหมาะสมของหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต หลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี จำนวน 29 คน ฝึกอบรม 5 วัน ทำการทดสอบความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม การควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมการเจริญสติก่อนและหลังการฝึกอบรม ผลพบว่าหลังการฝึกอบรมนักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม การควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมเจริญสติสูงกว่าก่อนฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการประเมินผลหลักสูตรและนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

มาลีวัลย์ วงศ์ใหญ่; และคนอื่นๆ (2550) ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน 8 ประการของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2550 จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณลักษณะและคุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ในด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์และเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมและโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะและคุณธรรมจริยธรรมด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจให้แก่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์จำนวน 338 คน ผลพบว่าก่อนมีการจัดกิจกรรมและโครงการเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน 8 ประการ นักศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์มีพฤติกรรมการแสดงออกอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมของนักศึกษาที่ควร

เร่งพัฒนาในภาพรวมคือ คุณธรรมด้านความขยันประหยัด มีวินัยและมีน้ำใจ หลังจากจัดกิจกรรมและโครงการแล้วพบว่าพฤติกรรมของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่คุณธรรมที่มีการพัฒนาดีขึ้น ได้แก่ ประหยัด ความซื่อสัตย์ ความสุภาพ ความสะอาด และความสามัคคี

ฉลอง ชาตรูประชีวิน (2551) ศึกษาเรื่องการพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เพื่อสร้าง ตรวจสอบ และเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์ไปใช้ในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีขั้นตอนวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา ผู้อำนวยการกองกิจการนิสิตนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา คณะกรรมการองค์การนิสิตนักศึกษา และนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 9 สถาบัน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบกลยุทธ์การส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์ไปใช้ในส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา ผู้อำนวยการกองกิจการนิสิตนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา คณะกรรมการองค์การนิสิตนักศึกษา และนิสิตนักศึกษาทั่วไป จำนวน 18 สถาบัน ผลวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

1.1 นิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 4 และอาจารย์ ที่ปรึกษา รองอธิการบดีและรองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษาเห็นว่าสภาพการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คณะกรรมการองค์การนิสิตนักศึกษาเห็นว่าสภาพการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านกระบวนการเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

1.2 สภาพแวดล้อมการจัดกิจกรรมของนิสิตนักศึกษา พบว่ามีอุปสรรคในการสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ให้กับนิสิตนักศึกษาในระดับประเทศขาดจุดประสงค์ด้านคุณธรรมที่ชัดเจนทำให้สถาบันขาดทิศทางการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สถานการณ์ทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น กระแสสังคมเข้ามามีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาอย่างมากทำให้นักศึกษาให้ความสนใจและให้เวลาว่างไปทำกับสิ่งอื่นมากกว่าเข้าร่วมกิจกรรม

2. กลยุทธ์การส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก 19 กลยุทธ์ย่อย 77 กลวิธี 78 ตัวชี้วัด โดยกลยุทธ์หลัก ได้แก่ การส่งเสริมงบประมาณ

การส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรม การส่งเสริมกระบวนการจัดกิจกรรม และการส่งเสริมการนำนวัตกรรมและการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์

3. ผลการประเมินความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างคุณธรรมที่พึงประสงค์ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์หลัก 19 กลยุทธ์ย่อย 67 กลวิธี 68 ตัวชี้วัด

พิชัย วาจนสุนทร (2551) ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียนวิทยาลัยการอาชีพกุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของปัญหาการขาดคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน และศึกษาผลของการพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน การวิจัยมี 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาสาเหตุของปัญหาการขาดคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา และนักเรียน จำนวน 30 คน ผลพบสาเหตุของปัญหาการขาดคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียนเกิดจาก 1) สภาพการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของโรงเรียนไม่ต่อเนื่อง 2) ชุมชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัยในตนเองของนักเรียน 3) นักเรียนไม่ได้รับการฝึกอบรมให้เห็นคุณค่าของการมีวินัยในตนเอง 4) ผู้ปกครองไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของการมีการมีวินัยในตนเองของนักเรียน ระยะที่ 2 สร้างนวัตกรรมการพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน จากการระดมความคิดครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้นวัตกรรมที่ประกอบด้วยกิจกรรม 4 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมอบรมครูเกี่ยวกับการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในกระบวนการเรียนการสอน 2) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ในการเลี้ยงดูและพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในครอบครัว 3) กิจกรรมเข้าค่ายพัฒนาคุณธรรมสำหรับนักเรียน และ 4) กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมนักเรียนประจำเดือน ระยะที่ 3 ศึกษาผลการพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียน โดยศึกษาจากครู 6 คน ผู้ปกครอง 30 คน และนักเรียน 30 คน ผลพบว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรมเชิงคุณธรรมดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

เมธี ธรรมวัฒนา (2551: 99-108) ได้พัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม ออกแบบกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและวินัย และศึกษาประสิทธิภาพของกิจกรรม การวิจัยดำเนินการ 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 สำรวจพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศวิชาชีพ และประกาศวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษกมหานคร จำนวน 712 คน พบว่านักศึกษาส่วนมากมีพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยระดับพอใช้ร้อยละ 78.09 และ 53.23 ตามลำดับ มีพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยระดับควรปรับปรุงร้อยละ 6.88 และ 9.27 ตามลำดับ ระยะที่ 2 ออกแบบกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรม แบบประเมินแผนการจัดกิจกรรม โดยตรวจสอบความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ กิจกรรมต่างๆได้แก่ แบบฝึก เกม การแข่งขัน ร้องเพลง บทบาทสมมติ

การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าพฤติกรรมด้วยถามคำถามเชิงวิเคราะห์เพื่อแลกเปลี่ยน และสะท้อนความคิดเห็นนักศึกษา การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการกำหนดกติกา เงื่อนไขกิจกรรมและการประเมินพฤติกรรมตนเอง และการเสริมแรง ระยะที่ 3 ตรวจสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับวิชาชีพสาขาวิชาไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มทดลองจำนวน 25 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 18 คน ผลพบว่านักศึกษากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัย ก่อนและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบและวินัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยุภาดี ปณะราช (2551) ได้พัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรของนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งประกอบด้วยความน่ารัก ความน่าเคารพ ความน่ายกย่อง การรู้จักพูด ความอดทนต่อถ้อยคำ และการไม่ชักนำไปในทางที่เสื่อมเสีย และศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรกับการเป็นแบบอย่างการปฏิบัติทางพุทธของบิดามารดาที่ส่งผลต่อลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรของนักศึกษาวิชาชีพครู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จำนวน 48 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 24 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขึ้นฝึกลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร และขั้นบูรณาการ 2) แบบวัดลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร และ 3) แบบวัดการเป็นแบบอย่างการปฏิบัติทางพุทธของบิดามารดา ดำเนินการฝึกอบรมใช้เวลา 28 ชั่วโมง มีการวัดก่อนการฝึกอบรม วัดหลังการฝึกอบรมและวัดหลังการฝึกอบรม 1 เดือน ผลการวิจัยพบว่าหลังการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม 1 เดือน กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรมีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรหลังการฝึกอบรม 1 เดือน มีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรไม่แตกต่างจากการวัดหลังการฝึกอบรม ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการฝึกอบรม การมีแบบอย่างการปฏิบัติทางพุทธของบิดามารดาและครั้งของการวัด

สำหรับในต่างประเทศพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความเมตตากรุณาและผลของความเมตตากรุณา ดังเช่นงานวิจัยของ สปรีเชอร์; และ ฟีทร์ (Sprecher; & Fehr. 2006: 227-242) ได้ศึกษาผลของการให้และการรับจากความเมตตากรุณาที่มีต่อการส่งเสริมอารมณ์และความภาคภูมิใจในตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทราบถึงผลที่ได้รับจากการมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น และการรับความเมตตากรุณาจากผู้อื่น โดยดำเนินการทดลอง 3 การทดลอง ดังนี้

การทดลองที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐ ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 108 คน เป็นชาย 31 หญิง 77 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ความเมตตากรุณา โดยถามถึงประสบการณ์ ระดับความเข้มข้นของประสบการณ์ และประสบการณ์

นั้นแสดงถึงลักษณะเฉพาะของความเมตตากรุณาเพียงใด และแบบสอบถามอารมณ์ซึ่งเป็นผลจากความเมตตากรุณา ประกอบด้วย 7 เรื่อง ได้แก่ ทำให้รู้สึกดี นำไปสู่ความเสียสละ ทำให้รู้สึกไม่ดี เพิ่มความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้รู้สึกถึงจิตวิญญาณ ทำให้ตระหนักรู้ในตนเอง และทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับผู้อื่นมากขึ้น การทดลองจะสอบถามในเงื่อนไขที่เป็นประสบการณ์กับบุคคลใกล้ชิดเท่านั้น ผลพบว่าประสบการณ์มีระดับความเข้มข้นและแสดงถึงลักษณะเฉพาะความเมตตากรุณา ประสบการณ์นั้นทำให้รู้สึกดี ความภาคภูมิใจในตนเองเพิ่มขึ้น รู้สึกใกล้ชิดกับคนอื่นมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักในตนเองมากขึ้น เชื่อว่าจะนำไปสู่การเสียสละเพิ่มขึ้น รู้สึกถึงจิตวิญญาณเพิ่มขึ้น และไม่รู้สึกไม่ดี

การทดลองที่ 2 มีวัตถุประสงค์จะตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการแสดงความเมตตากรุณาต่อบุคคลแปลกหน้าและเปรียบเทียบกับบุคคลใกล้ชิด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาจิตวิทยา จำนวน 154 คน เป็นชาย 46 คน หญิง 108 คน เครื่องมือที่ใช้เช่นเดียวกับการทดลองที่ 1 โดยสอบถามประสบการณ์ต่อคนใกล้ชิดและบุคคลอื่น ผลพบว่าทำให้รู้สึกดี ความภาคภูมิใจในตนเองเพิ่มขึ้น รู้สึกใกล้ชิดกับคนแปลกหน้ามากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักในตนเองมากขึ้น เชื่อว่าจะนำไปสู่การเสียสละเพิ่มขึ้น รู้สึกถึงจิตวิญญาณเพิ่มขึ้นเล็กน้อย และมีความรู้สึกไม่ดีระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคนใกล้ชิดกับคนอื่นพบว่าประสบการณ์ความเมตตากรุณาต่อคนใกล้ชิดเข้มข้นมากกว่า มีความเชื่อว่าประสบการณ์เหล่านั้นแสดงถึงลักษณะของความเมตตากรุณา ความรู้สึกดีและความรู้สึกใกล้ชิดเพิ่มขึ้นในกลุ่มคนใกล้ชิดมากกว่าคนแปลกหน้า แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างคนใกล้ชิดและคนแปลกหน้าในเรื่องการเสียสละ ความรู้สึกไม่ดี ความภาคภูมิใจในตนเอง การตระหนักรู้ในตนเอง และการรู้สึกถึงจิตวิญญาณ

การทดลองที่ 3 มีวัตถุประสงค์จะตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการแสดงความเมตตากรุณาในเงื่อนไขบุคคลใกล้ชิดกับคนแปลกหน้าและเงื่อนไขการให้กับการรับ โดยใช้แบบแผนการทดลอง 2 (บุคคลใกล้ชิดกับคนแปลกหน้า) x 2 (การให้กับการรับ) แฟคทอเรียล (2x2 Factorial Design) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่เรียนวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 178 คน เป็นชาย 49 คน หญิง 129 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 47 คน 52 คน 47 คน และ 32 คน ตามลำดับ ผลการทดลองพบเช่นเดียวกับการทดลองที่ 1 และ 2 กล่าวคือ ประสบการณ์มีระดับความเข้มข้นในคนใกล้ชิด และประสบการณ์แสดงถึงลักษณะเฉพาะความเมตตากรุณา ผู้รับการทดลองรับรู้ว่าประสบการณ์ความเมตตากรุณาเพิ่มอารมณ์ดี ความภาคภูมิใจในตนเองเพิ่มขึ้น รู้สึกใกล้ชิดกับคนอื่นมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักในตนเองมากขึ้น รู้สึกถึงจิตวิญญาณเพิ่มขึ้น ไม่รู้สึกไม่ดี และรับรู้ว่านำไปสู่การเสียสละปานกลาง ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล 2 x 2 ANOVA พบว่าความเมตตากรุณาในคนใกล้ชิดมีลักษณะเข้มข้นและแสดงลักษณะเฉพาะมากกว่าคนแปลกหน้า และการช่วยเหลือคนใกล้ชิดทำให้รู้สึกเสียสละ ตระหนักรู้ในตนเอง ใกล้ชิด และมีอารมณ์ด้านบวกมากกว่าคนแปลกหน้า เมื่อเปรียบเทียบความรู้สึกระหว่างการเป็นผู้ให้และผู้รับพบว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องความภาคภูมิใจในตนเอง ความรู้สึกดี การเสียสละ และความรู้สึกไม่ดี

นอกจากนี้ สปรีเชอร์; ฟีทร์; และ ซิมเมอร์แมน (Sprecher; Fehr; & Zimmerman. 2007: 543-549) ศึกษาผลของพฤติกรรมช่วยเหลือต่อการเพิ่มอารมณ์ทางบวก: อิทธิพลจากเพศและความเมตตากรุณา มีวัตถุประสงค์ที่จะตรวจสอบว่าเพศและความเมตตากรุณาส่งผลต่อการเพิ่มอารมณ์ทางบวกอันเนื่องจากการช่วยเหลือผู้อื่นหรือไม่ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐตอนกลางฝั่งตะวันตก ประเทศสหรัฐอเมริกา ชาย 47 คน หญิง 133 คน รวมทั้งสิ้น 180 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามพฤติกรรมช่วยเหลือ และแบบวัดความเมตตากรุณา โดยทดสอบพฤติกรรมช่วยเหลือ 8 พฤติกรรม ที่แสดงถึงความรัก ซึ่งประกอบด้วยการรับรู้อารมณ์ต่อพฤติกรรมช่วยเหลือ 2 ส่วน คือ ในฐานะเป็นผู้ให้และผู้รับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย 2 x 2 ANOVA พบว่า 1) พฤติกรรมช่วยเหลือที่แสดงถึงความเมตตากรุณาได้ดีที่สุด ได้แก่ การแสดงความเห็นอกเห็นใจ การดูแลเอาใจใส่ การดูแลเมื่อเจ็บป่วย การช่วยเพื่อนเมื่อมีปัญหา และการสอบถามและรับฟังเมื่อเพื่อนรู้สึกท้อแท้ 2) เพศหญิงจะรับรู้พฤติกรรมที่แสดงถึงความเมตตากรุณาดีกว่าเพศชายในเรื่องการพูดสนับสนุน เมื่อเพื่อนต้องตัดสินใจในเรื่องสำคัญ การดูแลเมื่อเจ็บป่วย การโทรไปหาเพื่อนเมื่อเพื่อนต้องการ และการช่วยเพื่อนเมื่อมีปัญหา 3) พฤติกรรมช่วยเหลือทำให้ผู้หญิงเพิ่มอารมณ์ด้านบวกมากกว่าเพศชาย และ 4) พฤติกรรมช่วยเหลือส่งผลต่อการรับรู้อารมณ์ในฐานะผู้ให้และผู้รับไม่แตกต่างกัน

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญาตรี พบว่ามีประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะที่มุ่งเน้นให้เกิดในผู้เรียน พบว่ามีคุณลักษณะหลากหลายที่มุ่งเน้นให้เกิดขึ้นในผู้เรียนระดับอุดมศึกษา ได้แก่ ความรับผิดชอบ วินัยในตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความตรงต่อเวลา ความมีสัมมาคารวะ ความกตัญญู ความอดทน ความสะอาด ความสามัคคี ความมีเหตุผล ความมีสติ ความรอบคอบ ความเป็นกัลยาณมิตร ความใฝ่รู้ ความเสียสละ ความมีน้ำใจ และความเอื้อเฟื้อ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามีคุณลักษณะบางประการที่จัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความเมตตากรุณา ได้แก่ ความเสียสละ ความมีน้ำใจ และความเอื้อเฟื้อ

2. สภาพปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม มีดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการ มีอุปสรรคในการขาดวัตถุประสงค์ด้านคุณธรรมที่ชัดเจน ขาดการสร้างระบบและกลไกการกำกับดูแลและติดตามการดำเนินงานให้เกิดสัมฤทธิผลในทางปฏิบัติ การสร้างรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปยังมีจำนวนน้อย เนื่องจากขาดความรู้และการสนับสนุนที่ชัดเจน การศึกษาวิจัยและเผยแพร่กระบวนการเรียนรู้ด้านนี้ไม่เพียงพอ

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดการวางแผนและทิศทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคม กิจกรรมยังไม่หลากหลาย ขาดหลักการมีส่วนร่วมของนักศึกษา กิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ผู้เรียนไม่เห็นคุณค่า การสอนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมใน

รายวิชายังไม่ถูกกำหนดเป็นนโยบายอย่างชัดเจน ผู้สอนขาดความตระหนักถึงความสำคัญในการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ผู้ปกครองและชุมชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญ

3. หลักการออกแบบหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม ควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เนื้อหาหรือกิจกรรมหลักสูตรควรเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน โดยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างเป็นอิสระโดยไม่บังคับ การวัดประเมินผลที่ถูกต้องชัดเจน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลตนเอง การจัดทำหลักสูตรพัฒนาควรจัดเป็นวิชาเลือกหรือสอนเสริมในชั้นเรียน หรือเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรนอกชั้นเรียน เวลาที่ใช้ควรมีความยืดหยุ่นตามลักษณะกิจกรรมและความต้องการของผู้เรียน

4. รูปแบบการพัฒนากิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ การเข้าค่ายคุณธรรม การสร้างศรัทธา การฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ การเจริญสติ การฝึกสมาธิ การควบคุมอารมณ์ กิจกรรมกลุ่มอภิปราย การใช้แบบฝึก เกมส์ การแข่งขัน ดนตรี บทบาทสมมติ การใช้ถามคำถามเชิงวิเคราะห์เพื่อแลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิด การสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าพฤติกรรม การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการกำหนดกติกา เงื่อนไขกิจกรรม และการประเมินพฤติกรรมตนเอง การเสริมแรง การอบรมครู และ การประชุมผู้ปกครอง

5. สถาบันที่มีบทบาทในการขัดเกลาคุณลักษณะแก่นิสิตนักศึกษา ได้แก่ ครอบครัว ศาสนา สถานศึกษา เพื่อน และสื่อมวลชน

6. ความเมตตากรุณามีประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ ความเมตตากรุณาช่วยส่งเสริมอารมณ์ทางบวก ช่วยให้เกิดความตระหนักรู้ในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การพัฒนาจิตวิญญาณและนำไปสู่ความเสียสละเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะความเมตตากรุณานั้นมีคุณประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม เนื่องจากความเมตตากรุณาช่วยลดความขัดแย้ง ความก้าวร้าวรุนแรงในสังคม สร้างความรักความเอื้ออาทรในสังคม ทำให้สังคมมีแต่ความสงบสุข และผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางในการพัฒนาความเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นในนักศึกษา โดยมีแนวคิดในการพัฒนาโดยการจัดทำเป็นหลักสูตรเสริม ใช้แนวการจัดประสบการณ์ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาภายในตนเอง เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง เป็นการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ โดยการให้ประสบการณ์เป็นจุดขับเคลื่อนให้เกิดการใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ และแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผลจนเกิดการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจ แนวคิด ความเชื่อ เจตคติที่บิดเบือนเกี่ยวกับความก้าวร้าวให้มุ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่ความมีเมตตากรุณา ดังนั้นการจัดประสบการณ์ให้แก่นักศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับนักศึกษาควรมีความหลากหลายและเหมาะสมกับวัย เนื่องจากนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีพลัง มีความอยากรู้ อยากเห็น ชอบแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ดังนั้นรูปแบบการเรียนรู้แบบ

นักกิจกรรมจึงเหมาะสมที่นำมาใช้สร้างประสบการณ์ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติ การได้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ทำให้เกิดจิตสาธารณะ ก่อให้เกิดความรักและห่วงใยในผู้อื่นและสังคม เป็นการพัฒนาความเมตตากรุณาได้แนวทางหนึ่ง รวมทั้งการใช้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเป็นการได้รับประสบการณ์จากการสังเกตตัวแบบ โดยเฉพาะตัวแบบผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเมตตากรุณา ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้สังเกตและเข้าใจเจตนาของตัวแบบ และการได้ใคร่ครวญสะท้อนตนเองผ่านการเรียนรู้จากเรื่องเล่า และการได้แลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลกับผู้อื่น ทำให้สามารถสังเกตและใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองได้ จะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง สามารถหลุดพ้นจากกรอบความคิดเดิม เกิดปรับเปลี่ยนทัศนะต่อโลกและชีวิต ทำให้สามารถตัดสินเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องและสอดคล้องกับคุณลักษณะความเมตตากรุณาได้ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาและได้นำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม แนวคิดเกี่ยวกับจิตสาธารณะ และแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรเสริม

2. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่ง เมซิโรว์ (Mezirow) ได้เริ่มพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงขึ้นในปี ค.ศ. 1975 จากการศึกษาในกลุ่มสตรีที่กลับเข้ามาเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา หลังจากที่ต้องหยุดเรียนไปเพื่อประกอบอาชีพหรือดูแลครอบครัวเป็นเวลานาน โดยให้ความสนใจกับแง่มุมการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในการให้ความหมายต่อโลกและชีวิต โดยเฉพาะการคิดใคร่ครวญต่อความเชื่อและสมมุติฐานเดิมที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาโดยไม่รู้ตัว เมซิโรว์ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องการปรับเปลี่ยนทัศนะต่อโลกและชีวิต (Perspective Transformation) ซึ่งเป็นที่มาของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงขึ้น (ธนา นิลชัยโกวิทย์; และ อดิศร จันทรสุข. 2552: 20)

2.1 ความหมายของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง (Frames of References) ซึ่งได้แก่ มุมมองในการให้ความหมาย (Meaning Perspective) และระบบคิดที่บุคคลใช้สร้างความหมาย (Meaning Schemes) มุมมองในการให้ความหมายเป็นข้อสันนิษฐานที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินหรือประเมินความถูกและผิด ดีและไม่ดี จริงหรือเท็จ เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ส่วนระบบคิดที่บุคคลใช้ในการสร้างความหมายเป็นแบบแผนความคิด ความเชื่อ การตัดสินคุณค่า และความรู้สึก ที่มีความสำคัญในการแปลความหมายประสบการณ์ โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงจะทำให้ความคิดเปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น จำแนกแยกแยะดีขึ้น มีความพร้อมด้านอารมณ์ในการเปลี่ยนแปลง และสามารถใคร่ครวญได้ดีขึ้น ทำให้เกิด

ความเชื่อและทัศนะตามความจริงและชี้นำให้เกิดการกระทำที่เหมาะสมขึ้น (Mezirow. 2000: 8; Taylor. 1998: 6; Mezirow. 1991: 44) และ โอ ซัลลิแวน (O'Sullivan. 2003: 326–330) ได้ให้นิยามการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างฝังลึกเชิงโครงสร้างทางความคิด ความรู้สึก และการกระทำ เป็นการเปลี่ยนแปลงระดับจิตสำนึก (Consciousness) ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรที่กำหนดวิถีการดำรงอยู่บนโลก การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในตนเอง กำหนดจุดยืนของตนเอง ความสัมพันธ์ของบุคคลกับบุคคลอื่นและโลก ความสัมพันธ์เชิงอำนาจซึ่งกำหนดโครงสร้างของชนชั้น เชื้อชาติ และเพศ การตระหนักรู้ของบุคคล ทำให้เกิดมุมมองที่แตกต่างเกี่ยวกับชีวิต รวมทั้งสำนึกในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม สันติภาพ และความปีติยินดีส่วนบุคคล

2.2 แนวคิดของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้ได้รับความรู้เชิงข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไปในทิศทางที่มีความหมายหรือความสำคัญยิ่ง การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนที่เกิดจากภายใน เป็นการเปลี่ยนแปลงจากรากฐานของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเชื่อ บุคลิกลักษณะนิสัย โลกทัศน์ การดำรงชีวิต ความคิดและมุมมองเกี่ยวกับสังคม สภาพแวดล้อม ไปจนถึงการตัดสินใจเพื่อนำตนเองไปสู่บทบาทใดบทบาทหนึ่ง ทั้งนี้การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการตั้งคำถามต่อสมมุติฐาน ความเชื่อ และคุณค่าต่างๆ และการทบทวนใคร่ครวญมุมมองต่างๆที่หลากหลายบนพื้นฐานของการใช้เหตุผลที่เหมาะสม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อโลกและชีวิตซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกิดการตระหนักรู้ เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแบบแผนตามความเคยชิน เพื่อให้เกิดมุมมองที่บูรณาการ ไม่แบ่งแยก และมีลักษณะหลอมรวมเปิดรับสิ่งต่างๆมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเกิดการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆ บนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น ผู้เรียนจึงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการให้ความหมายของความเชื่อเจตคติ และปฏิกิริยาทางอารมณ์ของตนได้ ด้วยการใคร่ครวญสะท้อนความคิดในเชิงวิพากษ์ต่อประสบการณ์ต่างๆ ของตน ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อโลกและชีวิต (Mezirow. 2000: 16-17)

สิ่งสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงคือ การเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงที่ใช้ในการมองโลก กรอบอ้างอิงคือระบบความคิด ข้อสรุปในใจ และความคาดหวังที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และให้ความหมายกับประสบการณ์ต่างๆโดยที่บุคคลอาจไม่ได้ตระหนักรู้ถึงกระบวนการเหล่านั้น กรอบอ้างอิงด้านหนึ่งเป็นผลจากประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตจากอิทธิพลของกระบวนทัศน์หลักในสังคมและวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันกรอบอ้างอิงจะส่งผลต่อการเรียนรู้และการรับรู้ประสบการณ์ใหม่ของบุคคล เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการในการตีความที่เกิดจากการนำประสบการณ์ในอดีตมาตีความและให้ความหมายประสบการณ์ใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

กรอบอ้างอิงประกอบด้วย 2 มิติ คือ แบบแผนความคิดตามความเคยชิน (Habits of Mind) และมุมมอง (Points of View) แบบแผนความคิดตามความเคยชิน เป็นข้อสรุปทั่วไปในใจกว้างๆที่ใช้ในการกลั่นกรองและตีความประสบการณ์ เป็นข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับวิธีคิด ความรู้สึก และการกระทำ เช่น อุดมการณ์ทางการเมือง มาตรฐานสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบคุณธรรม รูปแบบการเรียนรู้ ความเชื่อทางศาสนา อัตลักษณ์แห่งตน บุคลิกภาพ นิสัย แบบแผนการแสดง อารมณ์ความรู้สึก ความใฝ่ฝัน รสนิยมเกี่ยวกับความงาม แบบแผนทางความคิดนี้จะแสดงออกผ่านทางมุมมองต่างๆที่เป็นระบบคิดที่บุคคลใช้สร้างความหมายซึ่งเป็นวิธีที่บุคคลให้ความหมายต่อประสบการณ์ต่างๆ จากกรอบการมองโลกที่ตั้งอยู่บนฐานของประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมและบริบทของแต่ละบุคคลที่เรียกว่าโครงสร้างการให้ความหมาย (Meaning Structure) ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตีความเหตุการณ์ต่างๆ ได้แก่ ความคาดหวัง ความเชื่อ ทัศนะ การตัดสิน และความรู้สึกต่อเรื่องต่างๆที่เฉพาะเจาะจงว่าอะไรดี ไม่ดี ถูก หรือ ผิด ซึ่งการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงจะช่วยให้บุคคลมีกรอบอ้างอิงที่น่าไว้วางใจ เชื่อถือได้มากขึ้น เพราะกรอบอ้างอิงกว้างขึ้น เปิดรับความคิดเห็นอื่นๆได้ดีขึ้น มีการใคร่ครวญข้อสรุปต่างๆอย่างมีวิจารณญาณ มีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับประสบการณ์ (Mezirow. 2000: 18-20)

แนวคิดของเมสิโรว์มีอิทธิพลทำให้เกิดขบวนการด้านการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้น นับแต่ปี ค.ศ. 1978 เมสิโรว์เสนอแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อโลกและชีวิตให้เป็นกระบวนการเรียนรู้หลักในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย โดยมีทัศนะต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงว่ามีลักษณะโดยพื้นฐานเป็นเชิงญาณวิทยา (Epistemic) ตามธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นกระบวนการเชิงวิพากษ์ใคร่ครวญ (Critical) และเชิงเหตุผล (Rational) ที่ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ใหญ่จะสามารถตระหนักเข้าใจบทบาท ความเชื่อ และสมมุติฐานของตนเองในระดับจิตใต้สานึกได้ กระบวนการดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาเชิงสรรค์สร้าง (Constructive) หรือการสร้างสรรค์ตนเอง (Self-authoring) โดยบุคคลจะละวางคุณค่าและความหมายต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมของตนซึ่งกลมกลืนไปในวิถีชีวิตอย่างปราศจากการวิพากษ์ และจะเปลี่ยนมาเรียนรู้ที่จะสร้างคุณค่าและความหมายใหม่สำหรับตนเองขึ้นมาแทนที่ กระบวนการนี้ยังเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งต่อการทำงานของระบอบประชาธิปไตยซึ่งตั้งอยู่บนฐานของเสรีภาพ (Zajonc. 2006: 1742-1759)

2.3 ความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

สิ่งสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ เป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ โดยการลงมือปฏิบัติและได้รับการกระตุ้นจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นขั้นแรกของกระบวนการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้เรียนต้องเป็นผู้ลงมือกระทำ และได้วิพากษ์ใคร่ครวญความเชื่อและพฤติกรรมของตนเองในอดีตและผลกระทบของสิ่งเหล่านั้นต่อชีวิตในปัจจุบัน (Mezirow. 1991: 197) นอกจากนี้การเรียนรู้ยังเกิดจากการสื่อสารกับผู้อื่นภายในกลุ่มสังคม ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจใน

ความหมายของสิ่งที่สื่อสารเกี่ยวกับค่านิยม ความรัก ความรู้สึก การตัดสินทางจริยธรรม แนวคิดเรื่องอิสรภาพ ความยุติธรรม การทำงาน การมีส่วมร่วมในสังคม และประชาธิปไตย (Mezirow. 1990: 8) การสื่อสารจะทำให้เกิดการพิจารณาใคร่ครวญแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างผู้เรียนเกี่ยวกับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆเหล่านั้นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ข้อมูลใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ ความเชื่อ การตัดสินคุณค่า รวมทั้งความรู้สึก (Mezirow. 1991: 41) เป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมองของตนเองต่อชีวิตและโลกซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในตนเอง ดังเช่นที่ ไซมอน; และคนอื่นๆ (Simons; et al. 2008: 19-45) ได้ศึกษาการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ประสบการณ์การให้บริการสังคมโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานกับนักศึกษาที่เรียนวิชาจิตวิทยาการศึกษาในมหาวิทยาลัยไวเนอร์ (Widener University) จำนวน 82 คน โดยให้นักศึกษาทำงานกับครูฝึกและผู้ชำนาญการในสถานประกอบการ และทำงานด้านบริการในโรงเรียนเด็กเล็ก โรงเรียนประถมศึกษา และโปรแกรมของชุมชน หลังปฏิบัติกิจกรรมผู้เรียนได้พิจารณาใคร่ครวญ อภิปราย วิพากษ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน หลังทดลองวัดทักษะและเจตคติต่อการเป็นพลเมืองดี ความชอบในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ความพึงพอใจต่อโปรแกรมของนักศึกษา อาจารย์ และชุมชนผู้รับบริการ พบว่า 1) นักศึกษามีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดีและมีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือสังคม เพิ่มความผูกพันและการมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และมีความชอบในการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน 2) นักศึกษามีทักษะการแก้ปัญหาและทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพิ่มขึ้น ได้แก่ ความสามารถในการฟัง การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร การผูกมิตร การเข้าใจบทบาทผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และแก้ปัญหา 3) นักศึกษามีเจตคติทางบวกต่อความยุติธรรมในสังคม 4) นักศึกษามีความสามารถและทักษะการให้บริการสังคมเพิ่มขึ้น 5) นักศึกษาและอาจารย์มีความพึงพอใจต่อโปรแกรมการเรียนรู้ และ 6) ชุมชนผู้รับบริการเห็นว่าการมีส่วนร่วมของนักศึกษาส่งผลดีต่อชุมชน

นอกจากนี้ฮาร์คเนส (Harkness. 2010) ได้ศึกษาผลของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมของพลเมืองจากกิจกรรมอาสาสมัคร โดยศึกษากับนักศึกษามหาวิทยาลัยโคลัมเบียประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 25 คน ที่เข้าร่วมโปรแกรมการใช้ประสบการณ์ กิจกรรม และการใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้กิจกรรมอาสาสมัคร และเขียนสะท้อนตนเอง เขียนสะท้อนกิจกรรมที่ทำ รวมทั้งใคร่ครวญสรุป ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพโปรแกรมพบว่านักศึกษาเกิดการตระหนักรู้ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม นักศึกษารู้สึกผูกพันและต้องการมีส่วนร่วมในสังคม และมีพฤติกรรมช่วยเหลือสังคม ผู้วิจัยสรุปว่าประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับมีผลทำให้นักศึกษาเกิดการสร้างความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคมและเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในลักษณะของการมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายของสังคม

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสามารถสร้างความตระหนักให้แก่นักศึกษาในการเป็นพลเมืองของสังคม ซึ่งมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีความต้องการจะที่

ช่วยเหลือและแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือสังคม มีความสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น มีความเป็นมิตรกับผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความเมตตากรุณา

2.4 สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมีสาระสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (Mezirow. 2000: 19-21; Taylor. 1998: 8-12; Mezirow. 1991: 107-111)

1. ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากประสบการณ์จะถูกตีความและรับรู้ผ่านกรอบอ้างอิง หากกรอบอ้างอิงที่มีอยู่สามารถอธิบายประสบการณ์ได้ดี ประสบการณ์นั้นจะไปสนับสนุนกรอบอ้างอิงเดิมให้มั่นคงขึ้น แต่ถ้าประสบการณ์ไม่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิงบุคคลจะขยายหรือเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงใหม่ โดยเฉพาะถ้าเป็นประสบการณ์ใหม่ที่มีความสำคัญและขัดแย้งกับกรอบอ้างอิงเดิมอย่างรุนแรง ดังนั้นประสบการณ์ใหม่จึงเป็นตัวกระตุ้นให้นำมาใคร่ครวญ และเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. การวิพากษ์ใคร่ครวญ (Critical Reflection) เป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงหรือมโนทัศน์ การวิพากษ์ใคร่ครวญเป็นการตั้งคำถามต่อข้อสันนิษฐานและความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิม การวิพากษ์ใคร่ครวญอาจส่งผลให้เกิดการยืนยันหรือเปลี่ยนแปลงการตีความหมายประสบการณ์ก็ได้ ถ้าข้อสันนิษฐานนั้นบิดเบือน ไม่เป็นจริงหรือไม่ถูกต้อง จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ความหมายและการตีความประสบการณ์ (Mezirow. 1991: 6) การวิพากษ์ใคร่ครวญมี 3 ระดับ ดังนี้

2.1 การวิพากษ์ใคร่ครวญเนื้อหา (Critical Reflection of Content) เป็นการตั้งคำถามและใคร่ครวญว่ารับรู้ คิด รู้สึก และกระทำอะไรต่อสิ่งนั้น จะเห็นได้ชัดในกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ คือการเรียนรู้วิชาความรู้ต่างๆโดยเฉพาะศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคหรือวิชาชีพ โดยการตั้งคำถามและวิพากษ์ใคร่ครวญต่อความถูกต้องของเนื้อหาในเรื่องนั้นๆว่าข้อสรุปหรือเนื้อหานั้นมีเหตุผลหรือไม่ มีหลักฐานยืนยันมากน้อยเพียงใด

2.2 การวิพากษ์ใคร่ครวญกระบวนการ (Critical Reflection of Process) เป็นการตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพของวิธีการแสดงออกต่อการรับรู้ คิด รู้สึก และกระทำต่อสิ่งนั้น พบในกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเช่นเดียวกับการวิพากษ์ใคร่ครวญเนื้อหา โดยการพิจารณากระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลเหล่านั้น เช่น ระเบียบวิธีวิจัยว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด

2.3 การวิพากษ์ใคร่ครวญกระบวนทัศน์ (Critical Reflection of Premises) เป็นการวิพากษ์ใคร่ครวญถึงกระบวนทัศน์เบื้องหลัง หรือ ข้อสันนิษฐานเบื้องหลัง (Critical Reflection of Assumption) ว่าทำไมจึงรับรู้ คิด รู้สึก และกระทำแบบนั้น มีเหตุผลอะไรเบื้องหลัง และผลที่ตามมาจากการตัดสิน เป็นการตั้งคำถามและวิพากษ์ใคร่ครวญแบบแผนวิธีคิดและกรอบอ้างอิงในแง่มุมต่างๆ เช่น มุมมองทางตรรกะ จริยศาสตร์ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม จิตวิญญาณ มี

ความสำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ (Worldview) หรือกรอบอ้างอิง เนื่องจากทำให้เกิดการพัฒนาการรับรู้การให้ความหมายสมบูรณ์ขึ้น ครอบคลุมขึ้น แยกแยะได้มากขึ้น เปิดกว้างขึ้น และบูรณาการประสบการณ์ได้ดีขึ้น การวิพากษ์ใคร่ครวญประเภทนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

2.3.1 การวิพากษ์ใคร่ครวญข้อสันนิษฐานเบื้องหลังทั่วไป (Critical Reflection of Assumption) เป็นการตั้งคำถามกับกระบวนทัศน์ของบุคคลอื่น เช่นผู้วิจัยมีกระบวนทัศน์ความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์อย่างไร จึงเลือกวิธีการวิจัยและมีข้อสรุปแบบนั้น และกระบวนทัศน์นั้นมีข้อจำกัดหรือไม่อย่างไร

2.3.2 การวิพากษ์ใคร่ครวญข้อสันนิษฐานเบื้องหลังของตนเอง (Critical Self Reflection of Assumption) เป็นการตั้งคำถามกับกระบวนทัศน์ของตนเอง โดยมุ่งเน้นไปที่กรอบเชิงจิตวิทยาและวัฒนธรรมที่จำกัดโลกทัศน์ เช่น ตั้งคำถามกับตนเองว่ามีปฏิกิริยาต่อประสบการณ์ต่างๆอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่ ชอบหรือไม่ และมีมุมมองต่อเรื่องต่างๆแบบนั้นได้สะท้อนถึงทัศนะพื้นฐานอะไรในตนเอง และทัศนะนั้นส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไร การใคร่ครวญข้อสันนิษฐานเบื้องหลังของตนเองทำให้บุคคลเป็นอิสระและหลุดพ้นจากทัศนะที่บิดเบือนหรือกรอบทางวัฒนธรรมที่จำกัด ทำให้สามารถมีวาทกรรมที่เปิดกว้าง สามารถหลุดพ้นจากกรอบอ้างอิงเดิมและปรับเปลี่ยนโครงสร้างการให้ความหมายของตนเองได้

3. การแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational Discourse) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงหรือกระบวนทัศน์ วาทกรรมในที่นี้หมายถึงการแลกเปลี่ยนทางความคิด เพื่อตรวจสอบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าต่างๆของกันและกัน ในกระบวนการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลนี้ บุคคลจะต้องทำความเข้าใจและตั้งคำถามทั้งกับกระบวนทัศน์ของตนเองและผู้อื่น โดยต้องใช้ความสามารถใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองอย่างมีวิจารณญาณ และ ตัดสินอย่างใคร่ครวญ (Reflective Judgment) ในกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเชิงวิพากษ์อย่างมีวิจารณญาณ (Critical Dialectical Discourse) ซึ่งถือว่าเป็นการประเมินข้อสันนิษฐานพื้นฐาน และความคาดหวังในระดับลึกที่เป็นพื้นฐานความคิด ความเชื่อ คุณค่า และความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นในกระบวนการแลกเปลี่ยนทางความคิด

กระบวนการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลและการวิพากษ์ใคร่ครวญเป็นกระบวนการสำคัญที่จะต้องได้รับการส่งเสริมให้เกิดในระบบการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่เพราะช่วยพัฒนาลักษณะประชาธิปไตย ยอมรับในความแตกต่าง พร้อมที่จะแลกเปลี่ยนและตัดสินเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องและสอดคล้องกับคุณธรรม รวมทั้งสามารถสังเกตและใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองได้ ซึ่งเงื่อนไขเชิงอุดมคติที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าควรประกอบด้วย 7 ประการ ดังนี้ (Mezirow. 1996: 171)

1. การมีข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมมากที่สุด
2. เป็นอิสระจากการถูกบีบบังคับ และการบิดเบือนความจริงของตน

3. สามารถประเมินและชั่งน้ำหนักหลักฐานต่างๆ และประเมินข้อโต้แย้งตามสภาพความความเป็นจริงให้ได้มากที่สุด

4. เปิดรับทัศนะที่แตกต่าง

5. สามารถใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณถึงสมมุติฐานหรือกรอบแนวคิดเบื้องหลังและผลกระทบของทัศนะนั้นๆ

6. มีโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการที่จะตั้งคำถาม โต้แย้ง คัดค้าน ท้าทาย ใคร่ครวญและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นทำเช่นเดียวกัน

7. ยอมรับข้อตกลงร่วมที่เกิดจากการตรวจสอบข้อมูล ความเป็นจริง และการใช้เหตุผล ร่วมกันว่าเป็นข้อสรุปที่ถูกต้อง

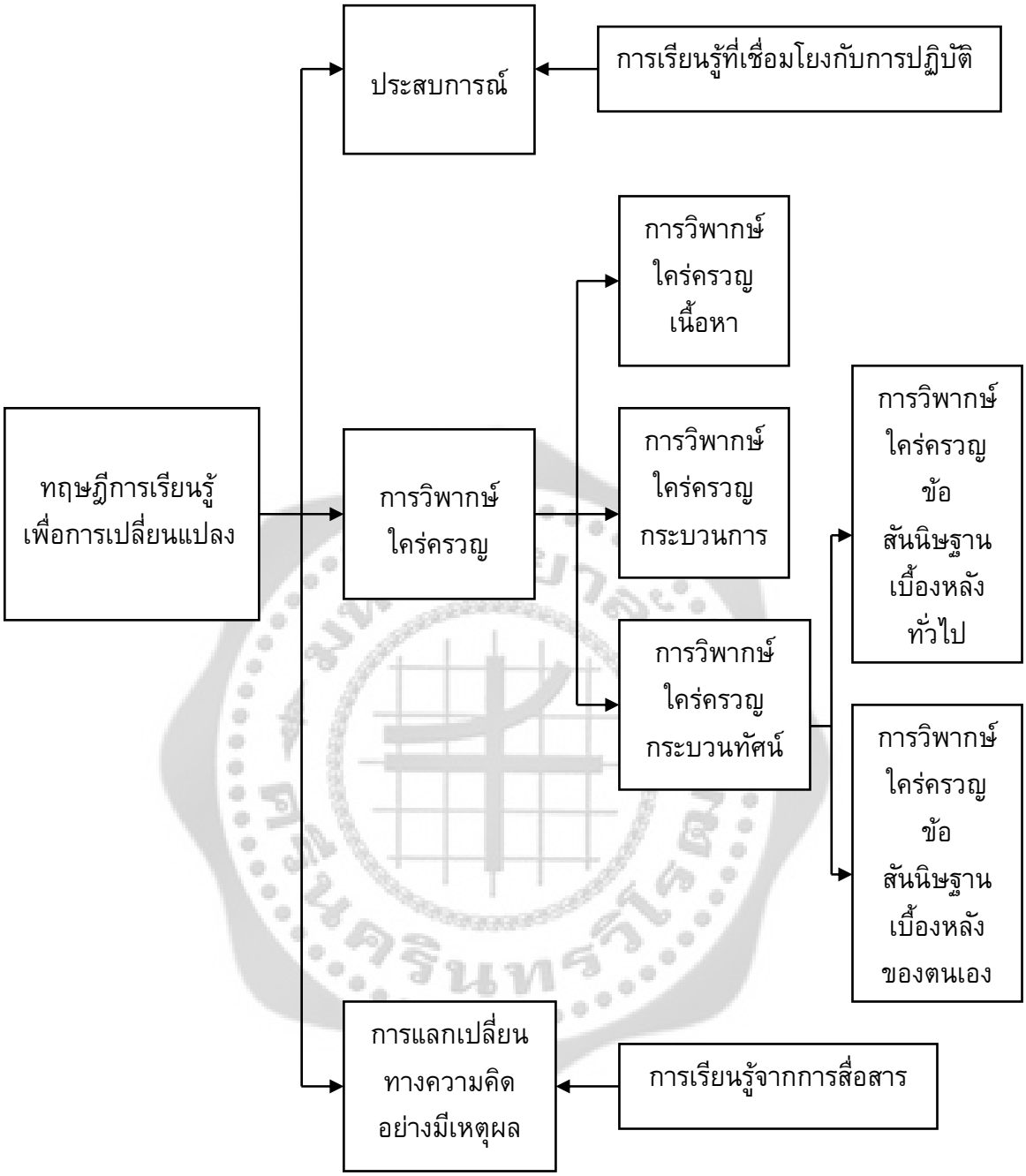
การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการให้ความหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่ง เจอร์เกน ฮาเบอร์มัส (Jurgen Harbermas) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของมนุษย์ว่าประกอบด้วยการเรียนรู้ 2 ประเภท ได้แก่ การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ (Instrumental Learning) และการเรียนรู้จากการสื่อสาร (Communicative Learning) (Mezirow. 1991: 72-77)

1) การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหาการทำงาน และตัดสินเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เป็นการเรียนรู้จากการกระทำซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการทำนายจากการสังเกตเหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ เป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงประจักษ์

2) การเรียนรู้จากการสื่อสาร เป็นการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจความหมายของสารจากผู้อื่น และการแบ่งปันความคิดผ่านการพูด การเขียน การเล่น ภาพเคลื่อนไหว โทรทัศน์ และศิลปะ การเรียนรู้จากการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เพราะเกี่ยวข้องกับความเข้าใจ การบรรยาย การอธิบาย เจตนา คุณค่า อุดมคติ ประเด็นทางจริยธรรม สังคม การเมือง ปรัชญา จิตวิทยา หรือ มโนทัศน์ทางการศึกษา ความรู้สึก และเหตุผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกหล่อหลอมผ่านวัฒนธรรม ภาษาสัญลักษณ์ บรรทัดฐานและความคาดหวังทางสังคม

ในการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล จำเป็นต้องใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบยืนยันหาข้อสรุปที่เป็นประชามติของกลุ่ม การสื่อสารเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้ได้ข้อเสนอเกี่ยวกับการให้ความหมายประสบการณ์ในหลายมิติ และตัดสินความถูกต้องของรายงาน การทำนาย การอธิบาย ข้อโต้แย้ง การปฏิเสธ รวมทั้งคำสั่ง คำร้องขอ ข้อกล่าวหา และข้อเสนอแนะ โดยการตัดสินว่าถูกต้องหรือผิด ดีหรือไม่ดี ใช่หรือไม่ใช่ เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม สวยงามหรือไม่สวยงาม

จากการศึกษาสาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

2.5 กระบวนการในการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงมีการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆดังต่อไปนี้ (Mezirow. 2000: 22)

1. เกิดประสบการณ์ที่มีความขัดแย้งกับกรอบอ้างอิงหรือการมองโลกแบบเดิม

2. เกิดการสำรวจตนเองที่มาพร้อมกับความรู้สึกกลัว โกรธ รู้สึกผิดหรืออับอาย

3. เกิดการตรวจสอบใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณต่อข้อสมมุติเดิมในมิติต่างๆ

4. เกิดการตระหนักรู้ว่าความรู้สึกไม่พึงปรารถนา และกระบวนการเปลี่ยนแปลงของตนเป็นประสบการณ์ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น

5. เริ่มต้นสำรวจทางเลือกใหม่ๆเกี่ยวกับบทบาท ความสัมพันธ์และการกระทำของตนเอง

6. วางแผนการปฏิบัติ

7. แสวงหาความรู้และทักษะเพื่อให้ตนสามารถทำตามแผนได้

8. ทดลองบทบาทใหม่ในขั้นต้น

9. สะสมสมรรถนะและความมั่นใจต่อบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่

10. บูรณาการความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสู่ชีวิตของตน บนพื้นฐานของเงื่อนไขที่ถูกกำหนดจากกรอบการมองโลกแบบใหม่

เมซิโรว์ (Mezirow. 1997: 11) เชื่อว่าเป้าหมายของการศึกษาผู้ใหญ่คือการช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่คิดได้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนค่านิยม การให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ และการกำหนดเป้าหมายของตนเองมากกว่าการปฏิบัติตามที่ผู้อื่นกำหนดให้เป็นโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของโนลส์; โฮตัน; และ สแวนสัน (Knowles; Holton; & Swanson. 1998: 64-68) ที่มีแนวคิดว่าลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นไม่เหมือนเด็ก และได้พัฒนาโมเดลที่มาจากพื้นฐานแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ที่สำคัญของผู้ใหญ่ (The Andragogical Model) ไว้ 5 ประการดังนี้

1. ความต้องการที่จะรู้ (Need to Know) ในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นจำเป็นที่จะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้ว่าการเรียนรู้นั้นก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ในชีวิตจริงก่อนที่จะเรียน

2. อัตมโนทัศน์ของผู้เรียน (Self-concept) ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีอัตมโนทัศน์ในเรื่องความรับผิดชอบในการตัดสินใจของตนเอง ดังนั้นจึงควรสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เป็นผู้เรียนรู้แบบนำตนเองแทนการเรียนรู้แบบพึ่งพา

3. บทบาทของประสบการณ์ของผู้เรียน (The Role of the Learner's Experience) ผู้ใหญ่เป็นผู้สั่งสมประสบการณ์ซึ่งจะกลายเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นในตนเอง ดังนั้นการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ต้องเน้นที่การจัดประสบการณ์โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การอภิปรายกลุ่ม กิจกรรมกระตุ้น กิจกรรมการแก้ปัญหา กรณีศึกษา วิธีการในห้องปฏิบัติการ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเป็นผู้ที่สะสมประสบการณ์มากจะทำให้มีแนวโน้มในการพัฒนานิสัย อคติ และมีข้อสมมุติไว้ล่วงหน้าทำให้ผู้ใหญ่มีแนวโน้มไม่เปิดใจต่อแนวคิดใหม่ การรับรู้ใหม่ และแนวคิดที่แตกต่าง ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องพยายามหาวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจนิสัย อคติของตนเอง และเปิดใจต่อ

แนวคิดใหม่ๆ นอกจากนี้ประสบการณ์ของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ยังมีความสำคัญในการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนอีกด้วย

4. ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness to Learn) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่รู้ว่าตนเองจำเป็นต้องรู้และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำได้ ประสบการณ์การเรียนรู้ในขณะนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่องานพัฒนาการ (Developmental Tasks) ดังนั้นความพร้อมในการเรียนรู้จึงเป็นผลจากงานพัฒนาการที่สอดคล้องกับความต้องการและตรงกับสถานการณ์จริงของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ความมุ่งหมายในการเรียนรู้ (Orientation to Learning) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ จึงเป็นการเรียนรู้ที่ใช้ชีวิตเป็นหลัก (Life-centered) หรือปัญหาเป็นหลัก (Problem-centered) ไม่ใช่เนื้อหาเป็นหลัก (Subject-centered)

6. แรงจูงใจในการเรียนรู้ (Motivation to Learn) ผู้ใหญ่จะมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่เกิดจากภายใน

2.6 การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

เมซิโรส์ (Mezirow. 1991: 224-226) ได้มีข้อเสนอเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในผู้ใหญ่ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ คือช่วยให้ผู้เรียนได้วิพากษ์ใคร่ครวญมากขึ้น มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ มีอิสระในการแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลและกระทำ และพัฒนาความก้าวหน้าในการคิดให้สามารถคิดได้ครอบคลุมขึ้น จำแนกแยกแยะได้ดีขึ้น เปิดกว้างขึ้น และบูรณาการประสบการณ์ได้เพิ่มขึ้น

2. หน้าที่หลักของผู้สอนที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในผู้เรียน คือ ทำให้ผู้เรียนสะท้อนความเชื่อ ระบบคิดที่บุคคลใช้สร้างความหมาย ผ่านการพิจารณาใคร่ครวญจากอดีต บริบท และผลที่ตามมาจากข้อสันนิษฐานของผู้เรียน และต้องสร้างสังคมแห่งการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับบรรทัดฐานสังคมกับเงื่อนไขการเรียนรู้เชิงอุดมคติ

3. การมีส่วนร่วมในการวิพากษ์ใคร่ครวญเป็นเงื่อนไขเชิงอุดมคติสำหรับการเรียนรู้ผู้ใหญ่

4. ผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยต้องมีจริยธรรมต่อผลที่เกิดขึ้นไม่ว่าผลจะเป็นอย่างไร เนื่องจากผู้สอนและผู้เรียนไม่สามารถทำนายผลของกระบวนการ หรือผลจากการกระทำ

5. ผู้สอนต้องไม่พยายามบังคับให้ผู้เรียนยอมรับมุมมองของตน แต่ต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเลือกอย่างอิสระท่ามกลางมุมมองที่เปิดกว้างมากที่สุด และไม่กำหนดขอบเขตในการ

ดำเนินการปฏิบัติของผู้เรียนเมื่อผู้เรียนได้ตัดสินใจกระทำหลังการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล

6. ผู้สอนควรมีความรู้ทางจิตวิทยาที่เพียงพอ และไวในการช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถจัดการกับการบิดเบือนทางจิตที่ส่งผลต่อการรับรู้การให้ความหมายในช่วงเปลี่ยนวัย โดยผู้สอนควรสามารถแยกแยะระหว่างผู้เรียนและผู้ที่มีปัญหาทางจิตที่ต้องได้รับการบำบัด

7. การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นการลงมือปฏิบัติ และเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้จากการวิพากษ์ใคร่ครวญ การบิดเบือนของการรับรู้เกิดจากสังคมวัฒนธรรม กิจกรรมทางสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยกิจกรรมทางสังคมเกี่ยวข้องกับผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ องค์การ การเมือง เศรษฐกิจ และระบบวัฒนธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระบบที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเมืองเป็นกระบวนการที่ยากและใช้เวลา

8. อิสรภาพ ประชาธิปไตย ความเท่าเทียม ความยุติธรรม และการร่วมมือทางสังคมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล ผู้สอนจึงควรให้คุณค่าในการสนับสนุนในสิ่งเหล่านี้ และสังคมควรช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำกิจกรรมทางสังคมและการเมืองต่อไป

9. กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติการทางการศึกษาจำเป็นต้องมีการประเมินและกำหนดวัตถุประสงค์ ประเมินความพร้อมของผู้เรียน พัฒนาโปรแกรมหรือหลักสูตรการสอนและการประเมินให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ และการเรียนรู้จากการสื่อสาร แม้ว่าการเรียนรู้ทั้งสองประเภทจะเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์ แต่ต้องจัดกระทำให้เหมาะสมกับแต่ละแบบ

10. ความสนใจที่แท้จริงของผู้เรียน คือ สิ่งที่ผู้เรียนเกิดความชอบจากการได้เรียนรู้มากขึ้น มีอิสระมากขึ้น และมีการรับรู้การให้ความหมายที่บิดเบือนลดลง ความสนใจของผู้เรียนวัดได้จากความสอดคล้องของอัตมโนทัศน์ หรือมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตที่ดี การประเมินความต้องการผู้เรียนต้องรวมถึงความสนใจที่แท้จริงด้วย

11. การประเมินผลสิ่งที่ทำให้การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยการเปรียบเทียบการให้ความหมายก่อนและหลังการวิเคราะห์ความแตกต่าง ควรพิจารณาการเปลี่ยนแปลงความสนใจ เป้าหมาย การตระหนักในปัญหา การตระหนักในบริบท การวิพากษ์ใคร่ครวญ การกระทำ การเปิดกว้างต่อมุมมองที่แตกต่าง ความสามารถในการมีส่วนร่วมอย่างอิสระและเต็มที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล และความปรารถนาที่จะรับการตรวจสอบคุณค่าจากมติกลุ่ม ซึ่งเกิดจากกระบวนการแก้ปัญหาจากการเรียนรู้จากการสื่อสาร

นอกจากนี้ คอร์เลย์ (Corley. 2008: online) จากโครงการพัฒนาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ได้สรุปกลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยผู้สอนต้องมีความไว้วางใจผู้เรียน เห็นอกเห็นใจ เอาใจใส่ ยุติธรรม และ มีคุณธรรม ต้องส่งเสริมผู้เรียนในการวิพากษ์ ใช้กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับอิสระ ได้มีส่วนร่วมและร่วมมือกัน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจแนวคิดที่แตกต่าง เข้าร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาและวิพากษ์ใคร่ครวญ

2. รู้จักผู้เรียนและประเภทกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ เช่น ใช้กิจกรรมที่เหมาะกับรูปแบบการคิดของผู้เรียน ผู้เรียนที่ชอบใช้เหตุผลจะชอบการใช้กรณีตัวอย่าง โต้วาที คำถามเชิงวิพากษ์ และการวิเคราะห์มุมมองต่างๆ ผู้เรียนที่ไม่ชอบการเผชิญหน้าจะชอบมีส่วนร่วมในการอภิปรายในกลุ่มคนที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ผู้เรียนที่ชอบค้นคว้าทดลองจะชอบออกภาคสนาม ชอบสิ่งกระตุ้น ส่วนผู้เรียนที่ชอบใช้ญาณทัศนะจะชอบระดมสมองและใช้เกมจินตนาการ

3. พัฒนาและใช้กิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้สำรวจ และเปิดรับต่อมุมมองที่แตกต่าง โดยวิธีการต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ เรื่องสั้น การบันทึกอนุทินในการสะท้อนตนเอง การเขียนประวัติตนเองและให้เพื่อนวิพากษ์ข้อสันนิษฐาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง พบว่า สามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้ เนื่องจากการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง ซึ่งได้แก่ มุมมองในการให้ความหมายซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินหรือประเมินความถูกและผิด ดีและไม่ดี จริงหรือเท็จ เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม และระบบคิดที่บุคคลใช้สร้างความหมายซึ่งเป็นแบบแผนความคิด ความเชื่อ การตัดสินคุณค่า และความรู้สึก ที่มีความสำคัญในการแปลความหมายประสบการณ์ โดยกระบวนการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงจะทำให้ความคิดเปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น จำแนกแยกแยะดีขึ้น มีความพร้อมด้านอารมณ์ในการเปลี่ยนแปลง และสามารถใคร่ครวญได้ดีขึ้น ทำให้เกิดความเชื่อและทัศนะตามความจริงและชี้นำให้เกิดการกระทำที่เหมาะสมขึ้น (Mezirow. 2000: 8; Taylor. 1998: 6; Mezirow. 1991: 44) การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการเปลี่ยนที่เกิดจากภายใน เป็นการเปลี่ยนแปลงจากรากฐานของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเชื่อ บุคลิกลักษณะนิสัย โลกทัศน์ การดำรงชีวิต ความคิดและมุมมองเกี่ยวกับสังคม สภาพแวดล้อม ไปจนถึงการตัดสินใจเพื่อนำตนเองไปสู่บทบาทใดบทบาทหนึ่ง เป็นการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆ บนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น (Mezirow. 2000: 16-17) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำสาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง 3 องค์ประกอบ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา ดังนี้

1. การรับประสบการณ์ เป็นการจัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้นักศึกษาได้มีโอกาสตรวจสอบหรือพิจารณาใคร่ครวญในด้านความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ได้สำรวจและเปิดรับต่อมุมมองที่แตกต่าง เป็นกิจกรรมที่นักศึกษาได้รับอิสระ ได้มีส่วนร่วมและ

ร่วมมือกันระหว่างนักศึกษาด้วยกัน โดยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม จิตสาธารณะ

2. การวิพากษ์ใคร่ครวญ เป็นการตั้งคำถามกับข้อสันนิษฐานของตนเองเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับในเรื่องความเมตตากรุณาว่านักศึกษามีปฏิกิริยาในด้านความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกเป็นอย่างไร ปฏิกิริยานั้นมีที่มาอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และปฏิกิริยานั้นส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไร เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงแนวคิด ข้อสันนิษฐานต่าง ๆของตนเอง ผลที่ได้รับจากข้อสันนิษฐานนั้น และสาเหตุที่ทำให้ข้อสันนิษฐานนั้นส่งผลต่อความคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกของตนโดยผู้สอนมีบทบาทในการกระตุ้นให้นักศึกษาสะท้อนความเชื่อ ระบบคิดที่ใช้สร้างความหมายผ่านการพิจารณาใคร่ครวญจากอดีต บริบท และผลที่ตามมาจากข้อสันนิษฐานของนักศึกษา

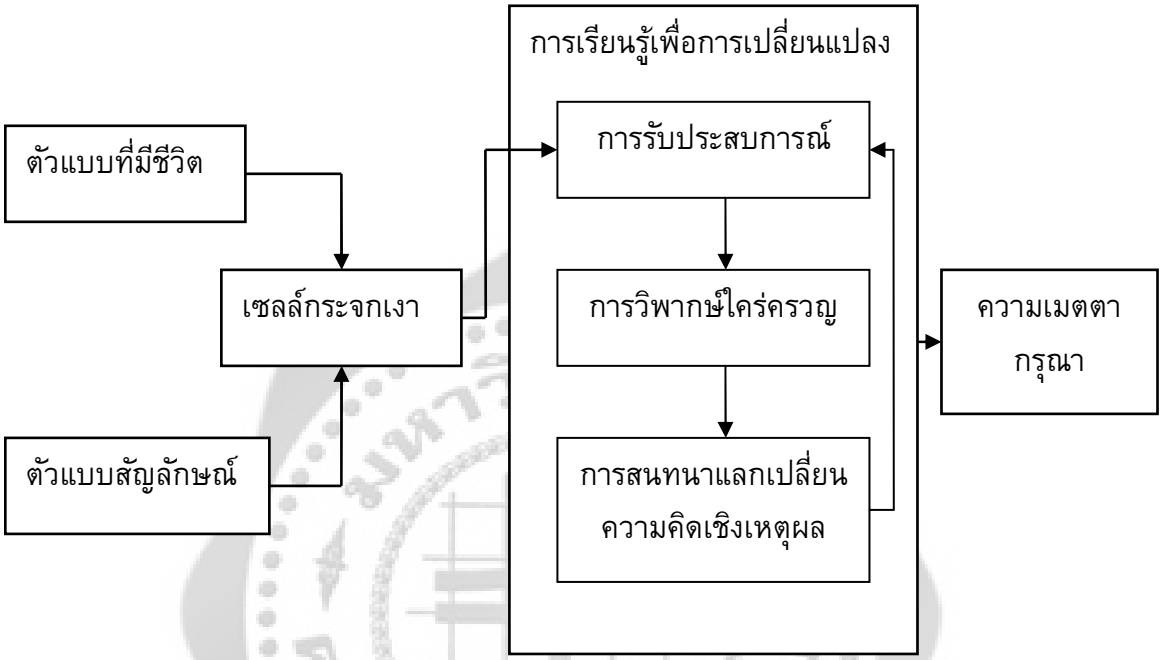
3. การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล เป็นการแลกเปลี่ยนทางความคิดระหว่างนักศึกษา โดยการตั้งคำถามและตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก คุณค่าต่าง ๆ ในข้อสันนิษฐานของตนเองและเพื่อนนักศึกษา ประเมินและตัดสินใจเลือกข้อสันนิษฐาน และตรวจสอบยืนยันหาข้อสรุปที่เป็นประชามติของกลุ่ม โดยผู้สอนมีบทบาทกระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมและมีอิสระในการแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล ส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจแนวคิดที่แตกต่าง และเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสอดคล้องของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและทฤษฎีเซลล์กระจกเงากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังตาราง 3

ตาราง 3 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและทฤษฎีเซลล์กระจกเงากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีเซลล์กระจกเงา	ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง		
	การรับประสบการณ์	การวิพากษ์ใคร่ครวญ	การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล
การเรียนรู้จากตัวแบบ			
- ตัวแบบที่มีชีวิต	✓		
- ตัวแบบสัญลักษณ์	✓		
เซลล์กระจกเงา	✓		

จากผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีเซลล์กระจกเงา กับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการเพื่อใช้พัฒนาความเมตตากรุณาดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 การบูรณาการทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและทฤษฎีเซลล์กระจกเงากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา

3. การเรียนรู้จากเรื่องเล่า (Learning with Stories)

3.1 ความหมายของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า

เรื่องเล่า หมายถึง เรื่องราวหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่ถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นผ่านการพูด การเขียน หรือภาษาสัญลักษณ์ เรื่องเล่ามีหลากหลายลักษณะ เป็นได้ทั้งเรื่องจริงจากประสบการณ์ของบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องแต่งขึ้น เช่น นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย ตำนาน เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ โครงสร้าง แก่นเรื่อง การจัดลำดับเรื่อง ตัวละคร ฉาก และมุมมอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม กระตุ้นจินตนาการ อารมณ์และความสนใจ จึงสามารถสร้างแรงบันดาลใจหรือแรงจูงใจได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถใช้ในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับภาษาและให้ความบันเทิง ซึ่งสามารถใช้ได้กับทุกชาติ ทุกภาษาและทุกวัย (Phillips. 1993: online; Malkina. 1995: 38; สมศักดิ์ ปริบุรณะ. 2542: ออนไลน์; อุไรวรรณ โชติ

ชุษณะ. 2547: 50; พิษณุรักษ์ ปิตาทะสังข์. 2548: 11; Aiex. 2006: Online; สรณัฐ ไตลังคะ. 2549: ออนไลน์)

การเรียนรู้จากเรื่องเล่า หมายถึง การที่ผู้เรียนได้รับรู้เรื่องราวหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆที่เป็นเรื่องจริงจากประสบการณ์ของบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องแต่งขึ้น เช่น นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย ตำนาน เป็นต้น ผ่านการพูด การเขียน หรือภาษาสัญลักษณ์ (สมศักดิ์ ปริบุรณะ. 2542: ออนไลน์; อุไรวรรณ โชติชุษณะ. 2547: 50; พิษณุรักษ์ ปิตาทะสังข์. 2548: 11; Stewart. 2010: online)

3.2 ความสำคัญของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า

โรสแมรี่ (Rosemary: 2008: 19) ได้กล่าวว่าเรื่องเล่าเกิดในสังคมมนุษย์มานานเริ่มตั้งแต่ที่บุคคลใช้เรื่องเล่าเพื่อความบันเทิงและถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านเรื่องเล่า เรื่องเล่าสามารถนำไปใช้ได้ทุกแห่งหนไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน โรงเรียน ก่อให้เกิดการซึมซาบและเรียนรู้เหตุการณ์ คุณลักษณะต่าง ๆ และจินตนาการ ซึ่งสอดคล้องกับโคซา (Kosa: 2008: 43-46) ที่กล่าวว่า เรื่องเล่าเป็นเสมือนภาษาที่เก่าแก่ในตัวเอง เรื่องเล่ามีบทบาทสำคัญในการเก็บข้อมูลและสื่อสารไปยังคนรุ่นต่อ ๆไปโดยการส่งผ่านค่านิยม สร้างจินตนาการ และสนับสนุนสังคม เรื่องเล่าจะกระตุ้นประสาทสัมผัสการมอง การได้ยิน การอ่าน ตัวแบบจากเรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำไว้ในใจตลอดไป เรื่องเล่ายังมีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้เรียนทุกประเภทได้มีส่วนร่วม นอกจากนี้ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการเล่าเรื่องราวของตนเอง เนื่องจากผู้เรียนได้สะท้อนบางสิ่งที่มีความหมายและเป็นเป้าหมายของตนเอง รวมทั้งสะท้อนความรู้สึก และทำให้ผู้สอนได้เข้าใจอารมณ์และค่านิยมของผู้เรียน

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2533: 101–102) กล่าวว่า การเล่าเรื่องสามารถพัฒนาทักษะการใช้ภาษาของนักเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการฟัง เมื่อนักเรียนได้ฟังเรื่องเล่าจากครูจะเกิดความจดจำความต่อเนื่องของเรื่องราวตลอดจนการเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ และเสริมประสบการณ์ของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการเล่าเรื่องมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติของเด็ก
2. เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง
3. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กให้รู้จักควบคุมอารมณ์ของตน
4. เพื่อส่งเสริมด้านมนุษย์สัมพันธ์ คุณธรรม และเจตคติที่ดี
5. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็ก
6. เพื่อให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการสนทนา
7. เพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กมีความสนใจอยากอ่านหนังสือ

เอลลิส; และ บริวสเตอร์ (Ellis; & Brewster. 1991: 1-2) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้บทอ่านประเภทเรื่องเล่า นิทาน ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนส่วนใหญ่คุ้นเคยกับเรื่องเล่า นิทานในภาษาแม่อยู่แล้ว จึงมีประโยชน์ด้านบริบททางการเรียนภาษา โดยใช้นิทานเป็นการเริ่มต้นสู่กิจกรรมการเรียนอื่น ๆ

2. นิทาน เรื่องเล่า ช่วยในการสร้างเสริมจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ แก่ผู้เรียน เช่น ให้ผู้เรียนฝึกตีความบทอ่าน หรือการกระทำของตัวละคร

3. นิทาน เรื่องเล่า มีประโยชน์ในการช่วยผู้เรียนให้รู้จักเชื่อมโยงระหว่างโลกในจินตนาการ และโลกแห่งความเป็นจริงในชีวิต

4. การอ่านหรือฟังนิทานมีประโยชน์ต่อผู้เรียนในการแบ่งปันความคิดความรู้สึก เช่น ความรู้สึกสนุกสนาน ความรู้สึกเศร้า และยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตนเองของผู้เรียน

ประภาศรี สีหอำไพ; และคนอื่นๆ (2535: 68) กล่าวว่าเรื่องเล่าที่ดีต้องมีแนวคิด (Theme) หรือ โครงเรื่อง มีการลำดับความในเรื่อง มีการแทรกบทสนทนาไว้ในเรื่อง บางครั้งเรื่องเล่าที่ดีอาจกลายเป็นเรื่องสั้นได้ การเล่าเรื่องเป็นการถ่ายทอดสาระที่น่าสนใจให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้ฟังในแง่ต่างๆ ดังนี้

1. สร้างความบันเทิง ผ่อนคลายความเครียดแก่ผู้ฟังและผู้อ่านสร้างจินตนาการให้แก่ผู้ฟังและผู้อ่าน

2. สร้างแนวคิดใหม่ ช่วยให้ผู้ฟังและผู้อ่านเรื่องเล่าสามารถนำความคิดต่างๆมาผสมผสานกันเกิดเป็นพฤติกรรมที่ดี โดยเฉพาะการฟังนิทานและการอ่านเรื่องเล่าที่เป็นบทความต่างๆ

3. ช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่น่ารู้ เป็นการเปิดทางสู่ความก้าวหน้าในอนาคต

4. ช่วยสร้างสรรค์ตัวบุคคลและสังคมสะท้อนให้เห็นความสำคัญและความรุ่งเรืองความเสื่อมโทรมของสังคมมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น เป็นแนวทางการดำรงชีวิต การป้องกันอันตราย ภัยจากสงคราม โรคภัยต่างๆ

5. การเล่าเรื่องช่วยพัฒนาตัวผู้เล่าให้มีบุคลิกดี มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักการใช้ภาษาได้ดีและถูกต้อง รักการค้นคว้า ช่วยให้สามารถลำดับความคิดต่างๆได้ดี

ฮอฟแลนด์ (Hovland. 2005: 23) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเทคนิคการสื่อสารโดยใช้เรื่องเล่า ดังนี้

1. ช่วยสร้างมโนทัศน์เชิงนามธรรมอย่างมีความหมาย
2. ช่วยเชื่อมโยงบุคคลและแนวความคิด
3. ช่วยกระตุ้นจินตนาการและจูงใจให้เกิดการกระทำ
4. เปิดพื้นที่และยอมรับแง่มุมที่แตกต่าง
5. สร้างความรู้สึก ความเชื่อมโยงเกี่ยวพันและความหมาย
6. ความรู้และแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการประยุกต์ใช้สามารถนำไปอธิบายสถานการณ์ต่างๆได้อย่างมีคุณค่า

7. ตรวจสอบคุณค่าของวัฒนธรรมและองค์การ
8. ทำให้การสื่อสารที่ซับซ้อนยุ่งยากง่ายขึ้น
9. ช่วยให้การปฏิบัติงานในเครือข่ายมีประสิทธิภาพ
10. เปลี่ยนแปลงแรงบันดาลใจ

สุปราณี เมฆขจร (2549: 33) ได้กล่าวถึงเรื่องเล่าว่ามีประโยชน์สำหรับการเรียนการสอนเป็นอย่างมากดังต่อไปนี้

1. การเล่าเรื่องเป็นวิธีสอนโดยผู้เรียนไม่รู้ตัว ในด้านจิตวิทยาแล้วผู้เรียนมีแนวโน้มในการรับวิชาความรู้ที่ผู้สอนให้โดยตรงน้อยมาก เนื่องจากจะมีความรู้สึกเบื่อและไม่อยากที่จะฟัง แต่ถ้าผู้สอนเปลี่ยนวิธีโดยตรงมาใช้เรื่องเล่าผู้เรียนจะรู้สึกพอใจและมีความตั้งใจฟังการถ่ายทอดเรื่องที่สอน ดังนั้นการเล่าเรื่องอาจจะเป็นนิทานหรือเรื่องอย่างอื่นก็ได้ จึงเป็นเครื่องมือที่ใช้สอนเด็กที่ได้ผลดี

2. การสอนโดยการเล่าเรื่อง เช่น การเล่าประวัติบุคคลสำคัญ ฯลฯ เนื้อเรื่องจะสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนสนใจที่จะฟัง ทำให้เข้าใจง่ายและจดจำเนื้อเรื่องได้ดี

3. การเล่าเรื่อง เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในเรื่องที่แปลกหรือมีความมหัศจรรย์ในเหตุการณ์ที่ตื่นเต้น น่ากลัวและในปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เพื่อว่าผู้ที่รู้จะได้นำมาเล่าสู่กันฟังต่อไป

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้จากเรื่องเล่ามีประโยชน์ในหลากหลายแง่มุม ดังต่อไปนี้

1. ช่วยแบ่งปันความรู้สึกและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้เข้าใจและยอมรับมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย

2. ทำให้สามารถสร้างมโนทัศน์เชื่อมโยงสิ่งต่างๆและนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันได้

3. กระตุ้นจินตนาการ สร้างแรงจูงใจ และเป้าหมายในการดำเนินชีวิต

4. ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา อารมณ์ บุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมและจริยธรรม

5. ถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยมต่างๆของสังคม

6. ให้สาระและความบันเทิง กระตุ้นความสนใจ และเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการเรียนรู้จากเรื่องเล่ามาใช้พัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ บุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยม และจริยธรรม

3.3 ประเภทของเรื่องเล่า

แมกวิลเลียมส์ (McWilliams. 1998: online) กล่าวว่า เรื่องเล่ามีหลากหลายประเภท ซึ่งสามารถเลือกใช้ได้ตามความสนใจ ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านของแต่ละประเทศและวัฒนธรรม (Folktales from Many Countries and Cultures)

2. เรื่องเล่าที่เป็นการกระทำต่อเนื่องไม่รู้จบ (Accumulative Stories)

3. เรื่องตลกขบขัน (Droll and Humorous Tales)

4. เทพนิยายดั้งเดิม (Traditional Fairytales)

5. เรื่องเล่าเกี่ยวกับเวทมนตร์ อำนาจวิเศษ (Magic Tales)

6. เรื่องเล่าเกี่ยวกับการหลอกลวงต้มตุ๋น (Trickster Tales)

7. นิทานโอ้อวด (Tall Tales)

8. นิทานโบราณ (Myths)

9. ตำนานและเรื่องเล่าวีรบุรุษผู้กล้าหาญจากนิทานผจญภัย (Legends and Hero Tales from Sagas and National Epics)

10. นิทานคติธรรมที่มีสัตว์เป็นตัวเอก (Animal Fables)

11. เรื่องเล่าน่าตื่นตระหนกตกใจ (Scary Stories)

12. ตำนานเมือง (Urban Legends)

13. เรื่องเล่าศาสนาและไบเบิล (Religious Stories)

14. เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ (Literacy Stories)

15. เรื่องเล่าอธิบายเหตุ (Pourquoi Stories) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุที่มาของสิ่งต่างๆ และอธิบายพร้อมตอบคำถามเรื่องราวนั้นๆ

นอกจากนี้ ชาน (Chan. 1987: online) ได้กล่าวว่าเรื่องเล่ามีหลายประเภท ได้แก่

1. นิทานโบราณ (Myths)

2. เรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษ (Stories of Heroes) เป็นเรื่องเล่าที่กล่าวถึงบุคคลที่มีความสามารถ องอาจ กล้าหาญ

3. เรื่องราวเหตุการณ์ในปัจจุบัน (Current Events)

4. ตำนาน (Legends)

5. เรื่องตลกขบขัน (Humour) เป็นเรื่องเปรียบเทียบชีวิตความเป็นอยู่แต่มีมุมตลกขบขัน สนุกสนาน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุข เนื้อเรื่องจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับไหวพริบ

6. เรื่องราวประวัติศาสตร์ (History)

7. เรื่องเล่าเกี่ยวกับธรรมชาติ (Nature Stories)

8. เรื่องเล่าที่เป็นเรื่องจริง (Real-life Stories)

9. เรื่องเล่าละครสัตว์ (Circus Tales)

10. เรื่องเล่าที่มีสัตว์เป็นตัวเอก (Animal Stories)

11. เรื่องเล่าเกี่ยวกับความรัก (Romance)

12. เรื่องเล่าเกี่ยวกับความรักชาติ (Patriotic Stories)

13. เรื่องลึกลับ (Mysteries)

14. เรื่องผจญภัย (Adventure)

15. เรื่องเกี่ยวกับวันหยุดพิเศษ (Special Holidays)

16. นิทานพื้นบ้าน (Folk Tales)

17. นิทานเกี่ยวกับกีฬา (Sports Tales)

จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่ามีหลายประเภท สำหรับเรื่องเล่าที่มีความเหมาะสมในการนำมาใช้พัฒนาความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษา ได้แก่ เรื่องเล่าที่เป็นนิทานพื้นบ้าน นิทานโบราณ เรื่องเล่าสืบต่อกันมา และเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบัน

3.4 องค์ประกอบของเรื่องเล่า

สเติน; และ กรินน์ (Stein; & Glenn. 1979: 68-77) ได้แบ่งองค์ประกอบของเรื่องเล่าเป็น 3 องค์ประกอบหลัก คือ เรื่อง (Story) ฉาก (Setting) และตอน (Episode) เรื่องเล่าเรื่องหนึ่งสามารถมีได้มากกว่าหนึ่งตอน ในแต่ละตอนประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆดังนี้

1. เหตุการณ์นำเรื่อง (Initiating Event) เป็นการกระทำ เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ส่งเสริมหรือเป็นสาเหตุให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองของตัวละครสำคัญ

2. การตอบสนองภายใน (Internal Response) เป็นอารมณ์ การเรียนรู้ หรือเป้าหมายของตัวละครสำคัญ

3. ความพยายาม (Attempt) เป็นการกระทำด้วยความอุตสาหะเพื่อบรรลุเป้าหมายของตัวละครสำคัญ

4. ผลที่ตามมา (Consequence) เป็นเหตุการณ์ การกระทำ หรือภาวะสิ้นสุด ซึ่งอาจก่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมาย หรือไม่บรรลุเป้าหมายของตัวละครสำคัญ

5. ปฏิกิริยา (Reaction) เป็นอารมณ์ การเรียนรู้ การกระทำ หรือจุดจบ ซึ่งแสดงความรู้สึกของตัวละครเกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมาย หรือผลสืบเนื่องในวงกว้างของความสำเร็จของตัวละคร

วอลเลย์ (Whaley. 1981: 765) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ แมนด์เลอร์; และ จอห์นสัน (Mandler; & Johnson) ซึ่งได้จำแนกองค์ประกอบของเรื่องเล่าดังต่อไปนี้

1. ฉาก (Setting) เป็นการแนะนำตัวละครหลัก เวลา สถานที่ในแต่ละตอน

2. การเริ่มเรื่อง (Beginning) เป็นเหตุการณ์ที่สนับสนุนให้เกิดเรื่องราวต่างๆ

3. ปฏิกิริยา (Reaction) เป็นอารมณ์ตอบสนองต่อเหตุการณ์และเป้าหมาย

4. ความพยายาม (Attempt) เป็นการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

5. ผลลัพธ์ (Outcome) เป็นความสำเร็จหรือความล้มเหลวที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำ

6. จุดจบ (Ending) เป็นตอนสุดท้ายของเรื่องที่บอกผลสืบเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับตัวละครว่าควรจะเป็นอย่างไร

กอนซาเลซ (Gonzalez. 2002: online) ได้แบ่งองค์ประกอบเรื่องเล่า ดังนี้

1. เรื่อง (Story) ประกอบด้วยเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ
2. ฉาก (Setting) ประกอบด้วยตัวละคร (Characters) เวลา (Time) และสถานที่ (Place)
3. แนวเรื่อง (Theme) ประกอบด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ (Event) และเป้าหมาย (Goal)
4. เค้าโครงเรื่อง (Plot) ประกอบด้วยตอนต่าง ๆ (Episodes) เป้าหมายรอง (Subgoal) ความพยายาม (Attempt) ผลลัพธ์ (Outcome)
5. ตอนจบ (Resolution) ประกอบด้วยการกระทำ (Action) สภาพตอนจบ (State) และคติธรรมจากเรื่อง (Moral)

จอร์แดน; และ เฮอร์เรลล์ (Jordan; & Herrell. 2002: 176) ได้แบ่งโครงสร้างเรื่องเล่าไว้ดังนี้

1. ตอนต้นเรื่อง (Beginning) ประกอบด้วยตัวละคร ฉาก ปัญหาของตัวละคร
2. ตอนกลางเรื่อง (Middle) ปัญหาทวีความรุนแรง น่าสนใจมากขึ้น เรียนรู้รายละเอียด เกี่ยวกับตัวละครมากขึ้น
3. ตอนจบเรื่อง (End) ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข

จากการศึกษาโครงสร้างของเรื่องเล่า ผู้วิจัยได้นำเรื่องเล่าซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเรื่องเล่าเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ดังต่อไปนี้

1. เรื่อง เป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราว ประกอบด้วยตอนซึ่งอาจมีมากกว่าหนึ่งตอนก็ได้
2. ฉาก ประกอบด้วย ตัวละคร สถานที่ และเวลาในแต่ละตอน
3. ผลลัพธ์ เป็นภาวะสิ้นสุดของเรื่อง ประกอบด้วย การกระทำ จุดจบ อารมณ์การเรียนรู้ของตัวละคร

3.5 ลักษณะของโครงสร้างเรื่องเล่าที่ดี

เรื่องเล่าที่ดีควรมีลักษณะของการจัดโครงร่างหรือองค์ประกอบที่ง่ายต่อการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้ (Baker; & Greene. 1987: 28; Ducey. 2005: online)

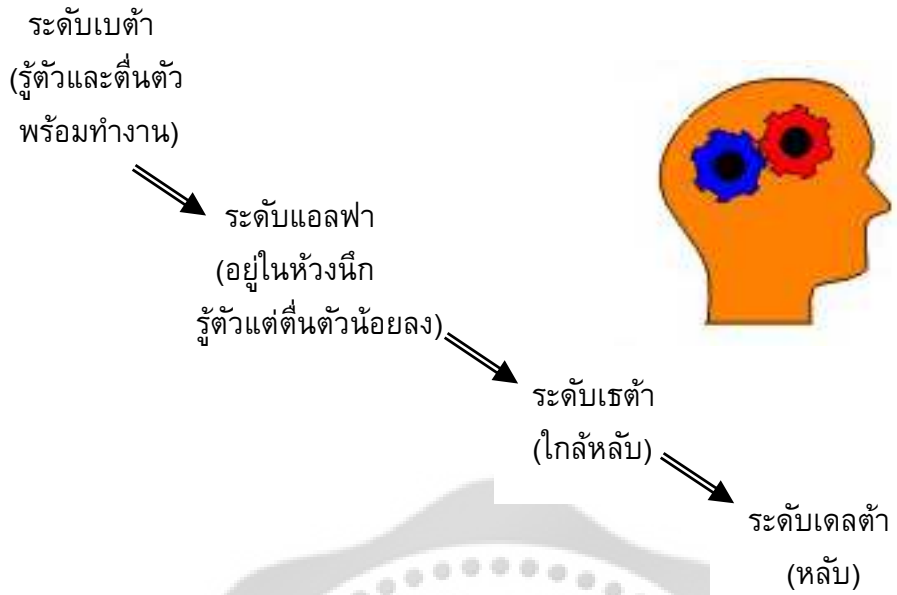
1. มีแก่นของเรื่องเพียงหนึ่งเดียวอย่างชัดเจน และมีลักษณะเฉพาะ
2. มีการวางโครงเรื่องเป็นอย่างดี และมีโครงเรื่องย่อยน้อยที่สุด
3. โครงเรื่องเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือความขัดแย้งซึ่งมีความท้าทายตัวเอก

4. มีความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มา
5. แสดงถึงแนวทางการแก้ปัญหาอย่างชัดเจน
6. มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน เหมาะสมกับผู้ฟัง และแสดงถึงความมีชีวิตชีวา
7. สามารถแสดงถึงลักษณะของตัวเอกได้อย่างชัดเจน

3.6 ทฤษฎีพื้นฐานการเรียนรู้จากเรื่องเล่า (The Basic Theory of Learning with Stories)

ทฤษฎีพื้นฐานการเรียนรู้และการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเรื่องเล่านั้นมีความซับซ้อน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของสมองมนุษย์ เมื่อมนุษย์ได้ฟังเรื่องเล่า เรื่องเล่าจะถูกนำเข้ามาและทำความเข้าใจในความถี่ของคลื่นสมองระดับแรก คือคลื่นสมองระดับเบต้า (Beta Stage) จากภาพประกอบ 8 แสดงให้เห็นถึงสภาวะการทำงานของความถี่ของคลื่นสมอง 4 ระดับ ได้แก่ ระดับเบต้า (Beta) แอลฟา (Alpha) เธต้า (Theta) และเดลต้า (Delta) ตามลำดับ โดยความถี่ของคลื่นสมองระดับเบต้าเป็นระยะรู้ตัวและตื่นตัวพร้อมทำงาน (Awake and Most Active) ความถี่ของคลื่นสมองระดับแอลฟาเป็นระยะของการอยู่ในห้วงนึก (Daydreaming) รู้ตัวแต่ตื่นตัวน้อยลง ความถี่ของคลื่นสมองระดับเธต้าเป็นระยะใกล้หลับ (Almost Asleep) ส่วนความถี่ของคลื่นสมองระดับเดลต้าเป็นระยะหลับ (Asleep) เมื่อมนุษย์ได้ฟังเรื่องเล่า สมองทั้งซีกขวาและซีกซ้ายจะทำงาน โดยสมองซีกซ้ายจะทำการประมวลผลคำพูดในขณะที่สมองซีกขวาจะตื่นตัวเพื่อเติมเต็มช่องว่าง นั่นคือกระตุ้นให้เกิดภาพของเรื่องราวในสมอง โดยเรื่องเล่าที่ดีต้องใช้ภาพ เสียง การเคลื่อนไหว และคำพูดที่กระตุ้นประสาทรับสัมผัสการได้ยิน ซึ่งจะทำให้เรื่องเล่ามีความลึกซึ้งและสามารถไปกระตุ้นสมองซีกขวาให้เพิ่มคุณค่าความหมายของเรื่องเล่า และทำให้เก็บเป็นความทรงจำที่ง่ายในการเรียกกลับมา (Stewart. 2010: online)

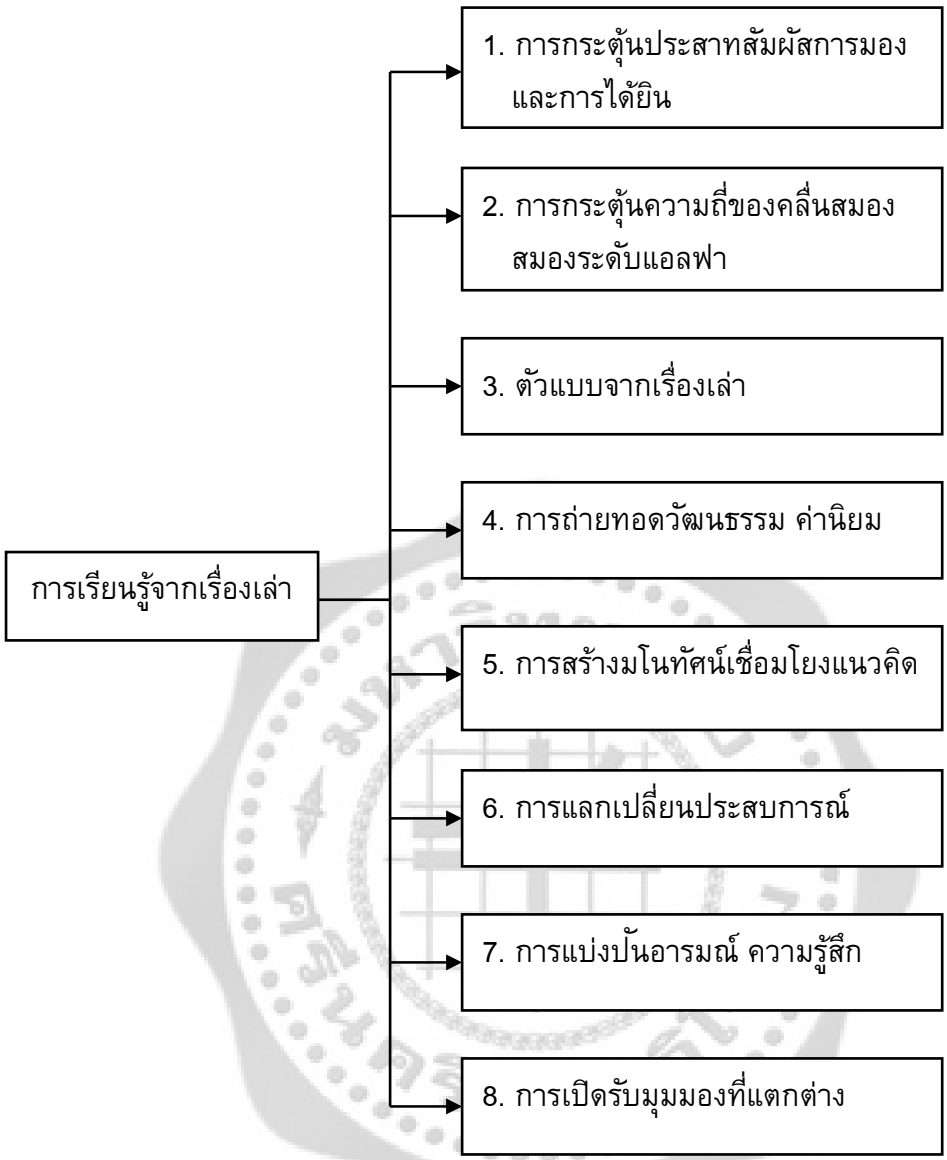
ข้อมูลในเรื่องเล่าสามารถถูกนำเข้ามาและมีผลต่อความถี่ของคลื่นสมองระดับที่ 2 คือ แอลฟา เมื่อสมองทำการค้นหาความหมายอย่างลึกซึ้ง ระดับนี้สมองซีกขวาจะทำหน้าที่ในการพัฒนารูปแบบและความสัมพันธ์ขึ้น โดยที่การประมวลผลสามารถทำได้ทั้งในความถี่ของคลื่นสมองระดับเบต้าและแอลฟา แต่ความถี่ของคลื่นสมองระดับแอลฟาเป็นกระบวนการระดับจิตไร้สำนึก (Unconscious) เนื่องจากบุคคลจะไม่ได้ตระหนักว่าได้ทำสิ่งนั้น ความถี่ของคลื่นสมองระดับแอลฟาเป็นระยะที่สมองจะทำการจัดระบบเรื่องเล่าใหม่ ซึ่งถ้าเรื่องเล่าเข้ามาสู่ความถี่ของคลื่นสมองในระดับนี้จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับจิตไร้สำนึก สิ่งสำคัญคือ เรื่องเล่า เรื่องแต่ง นิทาน ตำนาน ควรมีการเลือกอย่างรอบคอบ เรื่องเล่าควรเป็นเรื่องที่ง่ายต่อการเข้าไปสู่ความถี่ของคลื่นสมองระดับแรกคือ ความถี่ของคลื่นสมองระดับเบต้า แต่ไปกระตุ้นให้เกิดความหมายที่ลึกซึ้งต่อไป คือส่งผลต่อความถี่ของคลื่นสมองที่ลดลงสู่ระดับแอลฟานั่นเอง (Stewart. 2010: online)

ภาพประกอบ 8 สภาวะการทำงานของความถี่ของคลื่นสมอง 4 ระดับ

ที่มา: Jan Stewart. (2010). Retrieved March 3, 2010, from http://www.businessperform.com/articles/training-practice/learning_ with_stories_.html

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้จากเรื่องเล่า ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาระสำคัญของการเรียนรู้จากเรื่องเล่าดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 สาระสำคัญของการเรียนรู้จากเรื่องเล่า

3.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า

งานวิจัยในต่างประเทศ

เดลซี่; และ โจซี่แคมปฟ์เนอร์ (Daisey; & Jose-Kamfner. 2002: 578-587) ได้ศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าในการพัฒนาตนสำหรับเด็กลาตินในโรงเรียนชั้นกลาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนในดีทรอยด์ รัฐมิชิแกน โดยมีเป้าหมายเพื่อเตรียมเด็กให้ประสบความสำเร็จทางด้านวิชาการอย่างภาคภูมิใจในเชื้อชาติและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ทำการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการสอนโดยใช้การเขียนและเรื่องเล่าให้แก่ครูคณิตศาสตร์ 2 คน และครูภาษาอังกฤษ 3 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน

และครูนำเรื่องเล่าเกี่ยวกับความสำเร็จในอาชีพของชาวลาตินจำนวน 2 เรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงที่ตัดสินใจจะเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระจากแบบแผนเดิมๆ และแม้จะต้องเผชิญกับความยากลำบากแต่ในที่สุดก็ประสบกับความสำเร็จและความพึงพอใจในงานรวมทั้งความภาคภูมิใจต่อความอดทนของตนเอง เป็นขั้นตอนหนึ่งของขั้นตอนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการมีส่วนร่วม (Engage) เป็นขั้นแรกที่เด็กรับฟังและสะท้อนเรื่องเล่าโดยเชื่อมโยงกับเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ ขั้นการสำรวจ (Explore) เป็นขั้นการค้นหาแนวคิดคณิตศาสตร์ ขั้นการอธิบาย (Explain) เป็นขั้นการอธิบายแนวคิดคณิตศาสตร์ ขั้นการพิจารณา (Elaborate) เป็นการพิจารณาชีวประวัติบุคคลในเรื่องเล่า และขั้นการประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นให้ผู้เรียนเขียนเรื่องเล่า ทำการทดลองกับเด็กเกรด 6 และ 8 ก่อนทดลองให้เด็กวาดภาพเกี่ยวกับงานอาชีพของชาวลาติน พบว่าจะเกี่ยวกับงานที่ไม่ใช้ทักษะ หลังการทดลองพบว่าภาพวาดจะเป็นงานที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยสรุปว่าเรื่องเล่าทำให้เกิดการหยั่งรู้ (Insight) เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและปฏิกิริยาต่อสังคมช่วยให้เกิดการสะท้อนถึงวิธีการที่จะเปลี่ยนจุดอ่อนไปสู่จุดแข็ง สามารถเอาชนะแรงกดดันทางสังคมและสร้างข้อมูลเชิงบวกต่อตนเอง และเรื่องเล่าช่วยส่งเสริมความคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม

กานสคี (Ganske. 2007: 335-347) ได้ศึกษาเรื่องเล่า: เทคโนโลยีที่ถูกลืม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะตรวจสอบคุณค่าของการสอนด้วยเรื่องเล่า โดยมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยบรูไน ดารัสซาแลม (Universiti Brunei Darussalam) ที่สอนวิชาเทคโนโลยี จำนวน 76 คน เข้าร่วมโครงการกิจกรรมเรื่องเล่าเป็นระยะเวลา 3 เดือน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาสาขาวิชาชีพครูจำนวน 95 คน ให้นักศึกษานำเทคโนโลยีเรื่องเล่าใส่ไว้ในแผนการสอน โดยการทำโมเดล บทเรียนการสอน ด้วยเรื่องเล่าจำนวน 3 เรื่อง สำหรับหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง ก่อนทดลองได้สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องเล่า บทบาทของนักศึกษาในการเรียนการสอนในชั้นเรียน ความเหมาะสมของการนำเรื่องเล่าไปใช้ในการเรียนการสอนและในลักษณะของเทคโนโลยี หลังจากการทดลองให้นักศึกษาสอนเป็นเวลา 3 เดือน ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลองด้วย T-test และยืนยันด้วย Wilcoxin Matched Pairs พบว่านักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงเจตคติทางบวกอย่างมีนัยสำคัญใน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การยอมรับ (Commitment) นักศึกษายอมรับว่าการเล่าเรื่องเป็นวิธีการสอนวิธีหนึ่ง 2) การประเมิน (Evaluation) นักศึกษาเห็นว่าการสอนด้วยเรื่องเล่าเป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ 3) ความเหมาะสมในการใช้ (Availability) นักศึกษาเพิ่มการรับรู้ว่าสามารถหาเรื่องเล่าที่เหมาะสำหรับการสอนได้ในทุกวัน 4) สมรรถภาพ (Potency) นักศึกษาเพิ่มการรับรู้ถึงอำนาจและอิทธิพลของเรื่องเล่าในชั้นเรียน และ 5) ความรู้สึก (Affect) นักศึกษามีความรู้สึกที่ดีต่อการใช้เทคนิคเรื่องเล่าในการสอน ผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรรวมวิธีการใช้เรื่องเล่าไว้เป็นเทคโนโลยีอย่างหนึ่งด้วย เพราะเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้ และสามารถนำเรื่องเล่าไปใช้ได้ในทุกสาขาวิชา

ดีเมอร์คลอโกว์ (Demircloglo. 2008: 105-109) ศึกษาเรื่องการใช้เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ในการสอนความอดทน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนเกรด 8 ตอบสนองต่อเรื่องเล่าในบทเรียนประวัติศาสตร์อย่างไร ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องความอดทน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 8 จำนวน 20 คน จากโรงเรียนในเมืองแทรบซอน (Trabzon) ประเทศตุรกี ทำการทดลองโดยใช้ภาพ เสียง และวีดิโอ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศตวรรษที่ 19 เรื่อง Ottoman Empire ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับคนที่มาจากต่างเชื้อชาติ ศาสนา ที่มาอยู่รวมกันอย่างสงบ คือ มุสลิม คริสเตียน และยิว ที่อยู่รวมกันในเมืองอิสทานบูล (Istanbul) มีการแสดงออกถึงความอดทนอดกลั้นต่อผู้อื่น ซึ่งได้แก่ การนับถือและเรียนรู้จากผู้อื่น เห็นคุณค่าผู้อื่น การลดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรม การปฏิเสธความอยุติธรรมที่พบอยู่ทั่วไป และค้นพบหลักการอยู่ร่วมกันและสร้างพันธะผูกพันที่ดีต่อกัน หลังดูจบให้นักเรียนตอบคำถามในใบงาน ให้วิเคราะห์เกี่ยวกับจริยธรรม ความรู้ความเข้าใจ และความรู้สึกจากเรื่องเล่า แล้วจึงแจกเรื่องเล่าให้นักเรียนทุกคนอ่านและจับกลุ่มอภิปรายกับเพื่อนในกลุ่มและทั้งชั้นเรียนในด้านความเหมือนและต่าง บทเรียนที่ได้รับจากเรื่องเล่าและการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หลังการทดลองทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการเกี่ยวกับเจตคติต่อเรื่องเล่าและต่อกิจกรรมที่ใช้เรื่องเล่าเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่าการใช้เรื่องเล่าทำให้บทเรียนประวัติศาสตร์น่าสนใจและสนุก นักเรียนเข้าใจว่าคนต่างศาสนา เชื้อชาติ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ เรื่องเล่ามีอิทธิพลต่อความคิดในทางบวกของนักเรียนเกี่ยวกับคนที่มาจากต่างวัฒนธรรม และนักเรียนตระหนักว่าความอดทนเป็นสิ่งสำคัญของคนในการอยู่ร่วมกัน แสดงว่าเรื่องเล่ามีประสิทธิภาพในฐานะเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน เนื่องจากเกิดการเรียนรู้จากเรื่องเล่า

งานวิจัยในประเทศ

สนธยา อ่อนน้อม (2538) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของการเสริมแรงในกิจกรรมการเล่าเรื่องที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เด็กอายุ 5 – 6 ปี โรงเรียนอนุบาลอ่างทองที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมๆ ละ 15 คน ผลการศึกษาพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบครูให้การเสริมแรงมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าเด็กที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบครูให้การเสริมแรงและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบปกติมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

รังสิมา สีนะพงษ์พิพิธ (2540) ศึกษาผลของการใช้ตัวแบบในนิทานหุ่นมือต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาล 3 โรงเรียนอนุบาลพุทธรักษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยร้อยละของพฤติกรรมสูงกว่าร้อยละ 60 ของช่วงเวลาการสังเกต แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 10 คน ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มีระดับพฤติกรรมก้าวร้าวสูงที่ได้ดูตัวแบบในนิทานหุ่นมือที่แสดงทักษะทางสังคมที่เหมาะสมมีพฤติกรรมก้าวร้าวลดลงกว่าเด็กที่มีระดับพฤติกรรมก้าวร้าวสูงที่ดูตัวแบบนิทานประกอบหุ่นมือตาม

แบบเรียนทั้งระยะหลังการทดลองและติดตามผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กที่มีระดับพฤติกรรมก้าวร้าวสูงที่ได้ดูตัวแบบในนิทานหุ่นมือที่แสดงทักษะทางสังคมที่เหมาะสมมีพฤติกรรมก้าวร้าวในระยะหลังการทดลองและติดตามผลลดลงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมคิด ชนแดง (2540) ศึกษาเปรียบเทียบผลของการจัดประสบการณ์การเล่าเรื่องคำรูปธรรมและการเล่าเรื่องคำรูปธรรมประกอบการวาดภาพที่มีต่อความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัย มีวัตถุประสงค์เปรียบเทียบผลการจัดประสบการณ์การเล่าเรื่องที่มีต่อความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัย 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมการเล่าเรื่องคำรูปธรรม กิจกรรมการเล่าเรื่องคำรูปธรรมประกอบการวาดภาพและกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5 – 6 ปี โรงเรียนกิ่งอำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานีจำแนกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มทดลอง 2 กลุ่มและกลุ่มควบคุม 1 กลุ่มๆละ 20 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องคำรูปธรรม กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องคำรูปธรรมประกอบการวาดภาพ กลุ่มควบคุมได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่าเรื่องคำรูปธรรม กิจกรรมการเล่าเรื่องคำรูปธรรมประกอบการวาดภาพและกิจกรรมการเล่าเรื่องแบบปกติ มีความสามารถทางภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภักษร หรุ่นเชิด (2547) การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การสอนอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้โครงสร้างเรื่องเล่ากับการสอนโดยวิธีการแปลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสายน้ำผึ้ง กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 70 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 44 คน ได้รับการสอนอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้โครงสร้างเรื่องเล่า และกลุ่มควบคุมจำนวน 46 คน ได้รับการสอนโดยการแปล ผลพบว่าผลสัมฤทธิ์ในการอ่านเพื่อความเข้าใจโดยใช้โครงสร้างเรื่องเล่าสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ในการอ่านโดยวิธีการแปลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ได้รับการสอนการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้โครงสร้างเรื่องเล่ามีความคิดเห็นระดับดีต่อการสอนการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้โครงสร้างเรื่องเล่า

สุนิสา แสงอนันต์ (2548) ศึกษาการใช้ตัวแบบจากการเล่านิทานเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เพศชาย อายุ 12 ปี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว โดยคัดเลือกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนตัว สังเกตพฤติกรรม สอบถามจากครูประจำชั้นและครูที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สื่อประกอบการเล่านิทาน ได้แก่ รูปภาพประกอบการเล่านิทานจำนวน 11 เรื่อง หนังสือนิทานสำเร็จรูป จำนวน 5 เรื่อง วิดิทัศน์นิทานสำเร็จรูป จำนวน 4 เรื่อง และแบบบันทึกพฤติกรรมก้าวร้าว ทำการทดลองเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระยะเส้นฐาน เป็นเวลา 4 สัปดาห์ สังเกตและบันทึกพฤติกรรมก้าวร้าว

โดยไม่มีการใช้ตัวแบบจากการเล่านิทาน ระยะที่ 2 ระยะทดลองเป็นเวลา 7 สัปดาห์ สังเกตและบันทึกความถี่พฤติกรรมก้าวร้าวโดยมีการใช้ตัวแบบจากการเล่านิทาน จัดกิจกรรมการเล่านิทานสัปดาห์ละ 3 ครั้งๆละ 1 ชั่วโมง ระยะที่ 3 ระยะหยุดยั้ง เป็นเวลา 2 สัปดาห์ สังเกตและบันทึกพฤติกรรมก้าวร้าวโดยหยุดยั้งการใช้ตัวแบบจากการเล่านิทาน ผลพบว่าพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายทางภาษามือโดยรวมและแยกรายด้านของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีค่าเฉลี่ยลดลงในระยะที่มีการใช้ตัวแบบจากการเล่านิทานและระยะหยุดยั้งการใช้ตัวแบบจากการเล่านิทาน

สุปราณี เมฆขจร (2549) ศึกษาการอ่านคำศัพท์โดยการเชื่อมโยงคำและภาพในเรื่องเล่าเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านคำศัพท์ของนักเรียนที่มีภาวะบกพร่องในการเรียนรู้ด้านการอ่าน โดยทำการทดลองแบบเฉพาะรายกรณี (Single Subject Design) กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดวังน้ำเย็น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 จำนวน 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุดการสอนอ่านคำศัพท์โดยการเชื่อมโยงคำและภาพในเรื่องเล่า ประกอบด้วยแผนการสอนจำนวน 20 แผน เรื่องเล่าประกอบภาพ 3 เรื่อง บัตรคำ จำนวน 20 บัตร บัตรภาพจำนวน 20 บัตร และแบบทดสอบความสามารถในการอ่านคำศัพท์ ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการอ่านคำศัพท์ของนักเรียนที่มีภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้หลังการใช้การสอนอ่านคำศัพท์โดยการเชื่อมโยงคำและภาพในเรื่องเล่าสูงขึ้น

อำพร สุทธวานิช (2550) ศึกษาการใช้กิจกรรมเล่านิทานเพื่อเสริมสร้างการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหมื่นข้าว อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเล่านิทานมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย และความวิริยะอุตสาหะสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อารีญา เชี่ยวจอหอ (2551) ศึกษาการใช้การเล่าเรื่องเพื่อเพิ่มความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ สีลม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ สีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร จำนวน 12 คน ที่ได้จากทำการทดสอบก่อนการวิจัยด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถด้านการฟังและมีคะแนนความสามารถด้านการฟังต่ำกว่าร้อยละ 50 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การเล่าเรื่องเพื่อเพิ่มความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษ จำนวน 7 แผน และแบบทดสอบวัดความสามารถในการฟังภาษาอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่าการใช้การเล่าเรื่องสามารถเพิ่มความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงขึ้น 7.83 คิดเป็นร้อยละ 39.17

สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (2552) ได้เสนอผลงานวิจัยในชุดโครงการพหุวัฒนธรรมศึกษาเรื่องการศึกษาการใช้การเล่าเรื่องราวเพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในวัฒนธรรมและยอมรับความหลากหลายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 54 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 27 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนในห้องเรียนที่มีการใช้การเล่าเรื่องราวมีค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบสอบถามการตระหนักรู้ในวัฒนธรรมและค่าเฉลี่ยของคะแนนการยอมรับวัฒนธรรม และความหลากหลายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นักเรียนในห้องเรียนที่มีการใช้การเล่าเรื่องราวมีค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบสอบถามการตระหนักรู้ในวัฒนธรรมและค่าเฉลี่ยของคะแนนการยอมรับวัฒนธรรม และความหลากหลายสูงกว่านักเรียนในห้องเรียนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าทั้งงานวิจัยในต่างประเทศและงานวิจัยภายในประเทศ ซึ่งทำการศึกษาทั้งในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัย พบประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย งานวิจัยในต่างประเทศใช้เรื่องเล่าเพื่อสะท้อนความเชื่อ ประสบการณ์ ทักษะ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ พฤติกรรมและปฏิกิริยาต่อสังคม ทำให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง มีทัศนคติต่อตนเองในเชิงบวก เห็นคุณค่าในตนเอง อดทนอดกลั้น เข้าใจการอยู่ร่วมกันในสังคม เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม ส่วนงานวิจัยเรื่องเล่าภายในประเทศส่วนมากใช้เรื่องเล่าเพื่อพัฒนาความสามารถทางภาษา การฟัง การอ่าน และความพร้อมทางภาษา มีบางงานวิจัยที่ใช้เรื่องเล่าเพื่อลดความก้าวร้าว พัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง พัฒนาจริยธรรมด้านความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัยและความวิริยะอุตสาหะ และสร้างความตระหนักรู้ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

2. ประเภทของเรื่องเล่า เรื่องเล่าที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ เรื่องเล่าจากประสบการณ์ตนเองและผู้อื่น และนิทาน

3. วิธีการ วิธีการที่ใช้ ได้แก่ การเล่านิทาน การอ่านเรื่องเล่า การให้เขียนเรื่องเล่าของตนเอง การเล่าเรื่องประกอบการวาดภาพ การสนทนา การอภิปรายและสะท้อนจากเรื่องเล่า การใช้ตัวแบบในเรื่องเล่า การใช้เรื่องเล่าผ่านสื่อวิดีทัศน์ และหุ่นมือ

4. ประโยชน์ของเรื่องเล่า เรื่องเล่าจัดว่าเป็นเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ได้กับทุกวัยและทุกสาขาวิชา พัฒนาความสามารถทางภาษา ส่งเสริมความคิดเชิงวิพากษ์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและปฏิกิริยาต่อสังคม และช่วยเสริมแรงการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่าแม้จะพบว่างานวิจัยส่วนมากใช้การเรียนรู้จากเรื่องเล่าเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านต่างๆในวัยเด็ก แต่อย่างไรก็ตามการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จากเรื่องเล่าสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะให้แก่นักศึกษาได้ ดังเช่นที่ฟิลลิปส์ (Phillips. 1993: online) กล่าวว่า เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ถูกนำมาเล่า สามารถดึงดูดใจคนทุกชาติทุกภาษา และสามารถใช้ได้กับคนทุกช่วงวัย

ดังนั้นการพัฒนาคุณลักษณะความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สามารถกระทำได้โดยการใช้เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา

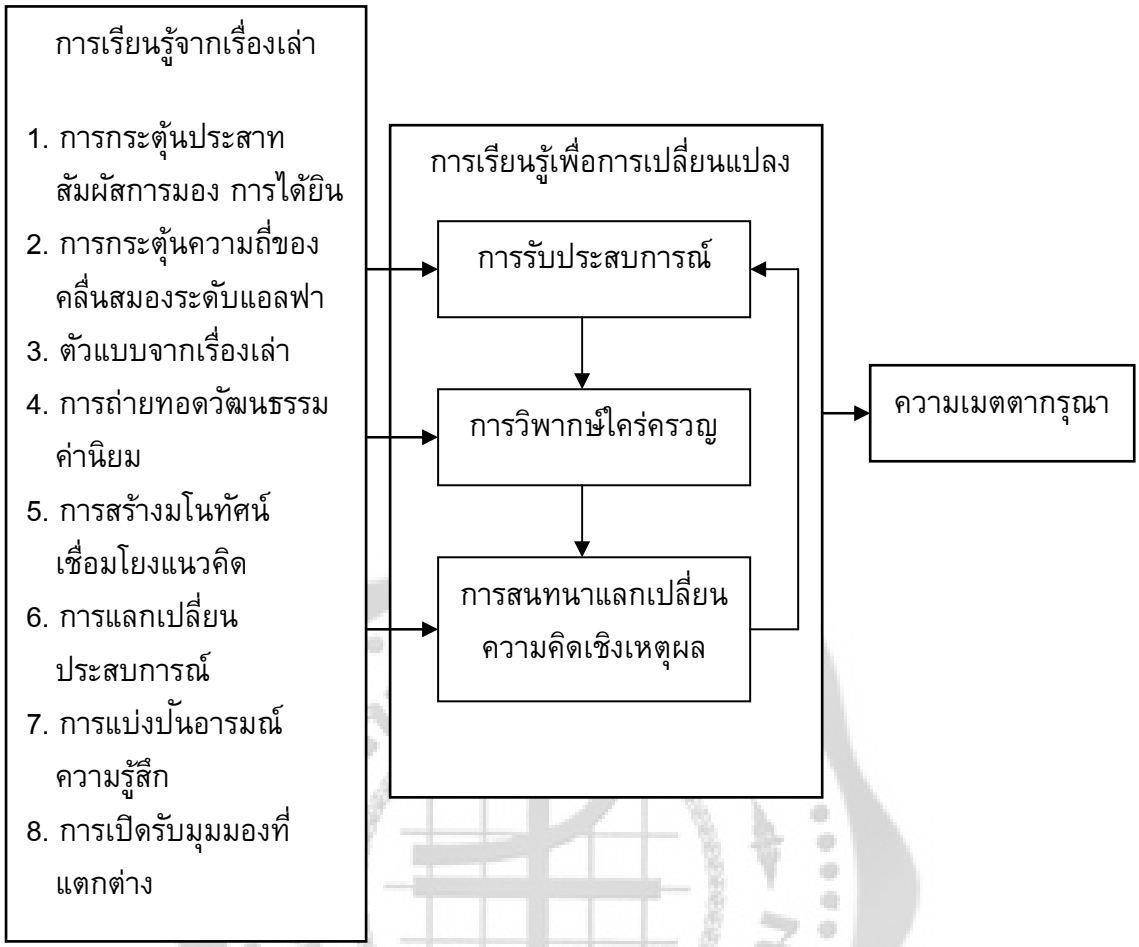
กรุณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัย โดยประเภทของเรื่องเล่าที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เรื่องเล่าสืบต่อกันมา นิทาน ตำนาน เรื่องเล่าจากประสบการณ์จริง และเรื่องเล่าที่เกิดจากผู้เรียนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นเอง ซึ่งตัวแบบจากเรื่องเล่าจะช่วยให้นักศึกษาได้สังเกต และเกิดความรู้สึกร่วมกับผู้อื่น ดังเช่นที่พิเนด้า; และคนอื่นๆ (Pineda; et al. 2009: 135-140) กล่าวว่าเนื่องจากมนุษย์มีเซลล์กระจกเงาทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้สังเกตและตัวแบบ โดยเซลล์กระจกเงาทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้อื่น เป็นความรู้สึกเหมือนได้รับประสบการณ์เช่นเดียวกับคนอื่น หรือเป็นรูปแบบการตอบสนองทางจิตจากการสังเกต ความจำ ความรู้ การเชื่อมโยงของเหตุผลทำให้หยั่งถึงความคิดและความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งความสามารถในการเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ ความรู้ และกระบวนการภายในที่เหมือนคนอื่น ทำให้เข้าใจและคิดถึงจิตใจผู้อื่น และเป็นแรงขับที่ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ คิดอยากจะช่วยเหลือผู้อื่น

นอกจากนี้ข้อมูลจากเรื่องเล่าจะถูกนำไปไว้ในสมองระดับแอลฟาทำให้สมองได้ค้นหาความหมายอย่างลึกซึ้งโดยเป็นระดับที่สมองจะทำการจัดระบบเรื่องเล่าใหม่ ซึ่งถ้าเรื่องเล่าเข้ามาสู่สมองในระดับนี้จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับจิตไร้สำนึก (Stewart. 2010: online) การได้บอกเรื่องราวจากประสบการณ์ของตนเองผ่านถ้อยคำ เรื่องเล่า ซึ่งเป็นการถ่ายทอดเรื่องจริงหรือมุมมองของตน รวมทั้งเรื่องที่ผู้เรียนร่วมกันสรรค์สร้างขึ้น จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกถึงบางสิ่งบางอย่างที่มีความหมายหรือเป็นมุมมองของตนเอง (Kosa. 2008: 45-46) และการทบทวนใคร่ครวญและการได้แลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียน ทำให้สามารถเปิดกว้างต่อมุมมองต่างๆที่หลากหลายบนพื้นฐานของการใช้เหตุผลที่เหมาะสม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อโลกและชีวิตซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเกิดการตระหนักรู้เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างแบบแผนตามความเคยชิน และมีลักษณะหลอมรวมเปิดรับสิ่งต่างๆมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเกิดการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆ บนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น ผู้เรียนจึงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการให้ความหมายของความเชื่อ เจตคติ และปฏิกิริยาทางอารมณ์ของตนได้ ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อโลกและชีวิต (Mezirow. 2000: 16-17) เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับความเมตตากรุณาจึงสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการให้ความหมายของความเชื่อ เจตคติ และปฏิกิริยาทางอารมณ์ของนักศึกษาเกี่ยวกับความเมตตากรุณาได้ ซึ่งผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้จากเรื่องเล่ากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง แสดงดังตาราง 4

ตาราง 4 การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้จากเรื่องเล่ากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้จากเรื่องเล่า	ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง		
	การรับประสบการณ์	การวิพากษ์ใคร่ครวญ	การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล
1. การกระตุ้นประสาทสัมผัสการมองและการได้ยิน	✓		
2. การกระตุ้นความถี่ของคลื่นสมองระดับแอลฟา	✓		
3. ตัวแบบจากเรื่องเล่า	✓	✓	✓
4. การถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม	✓	✓	✓
5. การสร้างมโนทัศน์เชื่อมโยงแนวคิด		✓	✓
6. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์	✓		✓
7. การแบ่งปันอารมณ์ ความรู้สึก			✓
8. การเปิดรับมุมมองที่แตกต่าง		✓	✓

จากผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้จากเรื่องเล่ากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการเพื่อใช้พัฒนาความเมตตากรุณาดังภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 การบูรณาการการเรียนรู้จากเรื่องเล่ากับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา

4. การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม (Activist Learning)

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่นักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 11 มกราคม 2515 (ภูมิพลอดุลยเดช. 2550: 114) มีความดังนี้

นักศึกษาอยู่ในวัยที่มีความคิด นักศึกษามีพลัง แต่ว่าโดยมากนักศึกษาที่ทั่วโลกพูดถึงว่ามีพลังนั้น เราไม่ทราบว่าพลังอะไร ส่วนมากเป็นพลังที่ทำให้เห็นมีข่าวว่าจะทำให้เกิดความหายนะมากกว่าความพัฒนา อันนี้ก็เป็นปัญหาทางหนึ่งที่ทุกคนที่อยู่ในวัยศึกษาขั้นมหาวิทยาลัยจะต้องเผชิญ คนเขามาบอกว่านักศึกษามีพลัง ต้องไปทำโน่นทำนี่ อันนี้ขอให้ทุกคนที่กำลังศึกษาได้หยุดพิจารณาสักครู่ก็อาจพอทราบการที่จะชักจูงให้ทำอะไรขอให้พิจารณาก่อนว่าที่ชักจูงนั้นมีสาระหรือไม่ ข้อนี้เป็นที่เมื่อกี้ขอแนวทาง คือ ใครมาบอกว่านักศึกษามีพลัง ต้องยอมรับว่ามีพลัง เมื่อมีพลังแล้วให้ใช้พลังนั้นในแนวทางที่พัฒนา ไม่ใช่ในทางที่หายนะ ก็จะเป็นทางที่ดีที่สุดสำหรับบ้านเมืองและตนเองที่จะทำให้ตนเองมีความเจริญรุ่งเรืองได้ต่อไป

4.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

เมื่อกล่าวถึงนักกิจกรรม (Activist) โดยทั่วไปจะหมายถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ซึ่งพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2546: 126) ได้ให้ความหมายคำว่ากิจกรรมว่าหมายถึง การที่ผู้เรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนที่มีลักษณะเป็นนักกิจกรรมจึงเป็นผู้ที่มีความกระฉับกระเฉง มีพลัง สนับสนุนความรู้ที่ได้ผ่านการศึกษา การสื่อสาร การวิจัย และการเรียนการสอน (Molaro. 2009: 37) อีกทั้งนักกิจกรรมจะเป็นผู้มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้น แสวงหาประสบการณ์ใหม่ ชอบเป็นจุดศูนย์กลางของความสนใจ (Activists. 2010: online)

การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม หมายถึง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ เป็นผู้แสวงหาประสบการณ์ รวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมทางสังคม มีการแลกเปลี่ยนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ลงมือปฏิบัติและสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับ (Mumford. 1995: 16-17; Commonaction. 2010: online)

4.2 ความสำคัญของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

การเรียนรู้แบบนักกิจกรรมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เนื่องจากนักกิจกรรมมีลักษณะที่เป็นจุดเด่นดังต่อไปนี้ (Activists. 2010: online)

1. ยืดหยุ่นและเปิดใจกว้าง (Flexible and Open-minded)
2. มีความสุขในการกระทำสิ่งต่างๆ (Happy to "Have a Go")
3. สนุกสนานกับสถานการณ์ใหม่ๆ (Enjoys New Situations)
4. มองแง่ดีเกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆจึงชอบการเปลี่ยนแปลง (Optimistic about Anything New - Therefore Unlikely to Resist Change)

อย่างไรก็ตามมีคุณลักษณะบางประการที่เป็นข้อพึงระวังของนักกิจกรรมดังต่อไปนี้ (Activists. 2010: online)

1. มีแนวโน้มกระทำทันทีโดยไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้ (Tendency to Take the Immediately Obvious Course of Action without Weighing Up Other Possibilities)

2. มีแนวโน้มที่จะทำสิ่งต่างๆมากเกินไป (Tendency to Do Too Much Themselves)

3. มีแนวโน้มอยากจะเป็นจุดสนใจของผู้คนมากเกินไป (Tendency to Hog the Limelight)

4. บ่อยครั้งจะเสี่ยงโดยไม่จำเป็น (Often Take Unnecessary Risks)

5. กระทำโดยไม่เตรียมการให้เพียงพอ (Goes into Action without Sufficient Preparation)

6. เบื่อหน่ายกับการกระทำให้จะก่อเกิดผลสำเร็จที่มั่นคงในระยะยาว (Gets Bored with Implementation and Consolidation)

4.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักกิจกรรม

การจะเป็นนักกิจกรรมที่ดีได้นั้นจำเป็นจะต้องมีทักษะและบุคลิกลักษณะที่พึงประสงค์เหมาะสมที่จะเป็นนักกิจกรรม 8 ประการ รวมเรียกว่า SUPERMEN (สมาคมสร้างสรรค์กิจกรรมอิสรชน. 2549: ออนไลน์) ดังนี้

S = Spirit (ความมีชีวิตชีวา และมีการทุ่มเทในการทำงาน)

U = Unity (มีความเป็นสังคม หรือหมู่คณะ)

P = Personal (มีความเป็นส่วนตัว หรือปัจเจก)

E = Education (มีการฝึกฝนพัฒนาตนเองตลอดเวลา)

R = Reaction (มีมนุษย์สัมพันธ์ หรือความไวต่อสังคมหรือบุคคลรอบข้าง)

M = Material (มีการทำงานที่สัมผัสได้ เป็นรูปธรรม)

E = Experience (มีประสบการณ์ที่ดีในการนำมาใช้ได้)

N = Norm (มีแบบแผนที่น่ายึดถือเป็นเยี่ยงอย่าง)

1. S = Spirit (ความมีชีวิตชีวา และมีการทุ่มเทในการทำงาน) หมายถึง ความมีชีวิตชีวา และมีการทุ่มเทในการทำงาน เพราะนักกิจกรรมที่ดีควรจะทำงานแบบมีชีวิตชีวาและทุ่มเทในการทำงาน เพราะกิจกรรมหรืองานที่ทำหรือรับผิดชอบจำเป็นจะต้องมีการพบปะสังสรรค์กับกลุ่มเป้าหมาย เพราะกลุ่มเป้าหมายที่ทำงานหรือเข้าไปจัดกิจกรรมด้วยนั้นส่วนใหญ่ต้องการที่จะมีโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ดังนั้นการทำงานหรือกิจกรรมก็ควรที่จะมีการทำงานที่เต็มที่ทุ่มเทให้กับงานหรือกิจกรรมนั้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงการไม่เลือกที่รักมักที่ชัง อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบและเอาใจใส่กับการทำงานหรือกิจกรรมที่ตนเองรับผิดชอบอยู่

2. U = Unity (มีความเป็นสังคม หรือหมู่คณะ) หมายถึง ความเป็นสังคม หรือหมู่คณะ เพราะการทำงานของนักกิจกรรมในปัจจุบันนั้นต้องมีความเป็นหมู่คณะหรือเป็นทีม ซึ่งการทำงานในลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องมีการทำงานที่อาศัยการประสานงานกันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการทำงาน หรือเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และที่สำคัญต้องมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน

หรือมีแนวความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้การทำงานหรือกิจกรรมที่ร่วมกันทำประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง

3. P = Personal (มีความเป็นส่วนตัว หรือปัจเจก) คำว่า Personal นอกจากจะหมายถึงความเป็นส่วนตัวหรือปัจเจกแล้ว ยังขยายความไปถึงลักษณะเฉพาะตัวหรือเอกลักษณ์ เพราะนักกิจกรรมที่ดีควรที่จะมีบุคลิกลักษณะที่โดดเด่น จดจำได้ง่าย และควรมีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว

4. E = Education (มีการฝึกฝนพัฒนาตนเองตลอดเวลา) หมายถึง การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง เพราะนักกิจกรรมที่ดีนอกจากจะเป็นคนที่มีความสามารถเฉพาะตัวที่โดดเด่นแล้ว ควรที่จะมีการพัฒนาและฝึกฝนตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้มีความรู้ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา และสามารถจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี อีกทั้งลักษณะของการเป็นนักแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลาเป็นลักษณะที่ดีของการเป็นนักกิจกรรม เพราะเป็นบุคลิกของคนที่เปิดรับความคิดเห็นผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา

5. R = Reaction (มีมนุษย์สัมพันธ์ หรือความไวต่อสังคมหรือบุคคลรอบข้าง) เป็นความหมายในเชิงมนุษย์สัมพันธ์ หรือการเป็นคนที่ไวต่อสังคม หรือบุคคลรอบข้าง โดยมุ่งไปที่ความรู้สึกของบุคคลเป็นสำคัญ เพราะนักกิจกรรมที่ดีต้องเป็นคนที่ไวต่อความรู้สึกของบุคคลรอบข้าง เพราะการทำงานหรือกิจกรรมจำเป็นต้องมีการปะทะสังสรรค์กับกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อนร่วมงานอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการที่เป็นคนที่มีบุคลิกลักษณะที่ดี มีมนุษย์สัมพันธ์และรับรู้ความรู้สึกของบุคคลที่อยู่รอบข้างได้ไวจะทำให้สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. M = Material (มีการทำงานที่สัมผัสได้ เป็นรูปธรรม) เป็นลักษณะของการทำงานที่เป็นรูปธรรม คือการทำงานในส่วนของนักกิจกรรมต้องมีการทำงานที่สามารถประเมินผลการทำงานออกมาได้ในเชิงรูปธรรม และสามารถมองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งได้ซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างท้าทายความสามารถของนักกิจกรรมเป็นอย่างมาก

7. E = Experience (มีประสบการณ์ที่ดีในการนำมาใช้ได้) หมายถึง มีประสบการณ์ที่ดีในการนำมาใช้ได้ในงานหรือกิจกรรมที่รับผิดชอบ ซึ่งมุ่งไปที่ประสบการณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติหรือประสบโดยตรง และสามารถนำเรื่องราวดังกล่าวมาปรับใช้กับการทำงานได้เป็นอย่างดี

8. N = Norm (มีแบบแผนที่น่ายึดถือเป็นแบบอย่าง) หมายถึง มีแบบแผนที่น่ายึดถือเป็นเยี่ยงอย่าง คือนักกิจกรรมที่ดีควรที่จะมีการทำงานที่สามารถยึดถือเป็นแบบแผนแบบอย่างในการทำงานได้เพื่อที่จะเป็นการสร้างบรรทัดฐานในการทำงานหรือกิจกรรม และนำไปสู่การพัฒนารูปแบบของการทำงานหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์และกลุ่มเป้าหมายต่อไป

การเป็นนักกิจกรรมที่ดีนอกจากจะมีคุณสมบัติ 8 ประการที่กล่าวมาแล้ว นักกิจกรรมที่ดีควรที่จะมีคุณสมบัติเสริม อีก 4 ประการ เรียกว่า OPEN ดังนี้

O = Observe (ช่างสังเกต) ต้องเป็นคนที่ช่างสังเกตถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

อย่างรวดเร็ว

P = Pop (เป็นที่นิยม) ต้องมีความเป็นที่นิยมอันพึงประสงค์ หรือเป็นแบบอย่างที่ดี

E = Even (มีอารมณ์มั่นคง) ต้องมีความมั่นคงทางจิตใจ ไม่โกรธง่าย

N = Nestling (พร้อมที่จะเรียนรู้) ต้องเป็นผู้ใหญ่หัวใจเด็กที่พร้อมจะเรียนรู้ได้ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาการของการคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆเสมอ

4.4 รูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

รูปแบบการเรียนรู้ของนักกิจกรรมจะเป็นการเรียนรู้โดยการลงมือทำ เป็นผู้ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่ พยายามทำโดยจะจดจ่อกับภาระหน้าที่ และกระตือรือร้นที่จะรับความเสี่ยงในสภาวะจริง พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง และมีความตื่นเต้นในการค้นหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ (Mumford. 1995: 16-17) การเรียนรู้แบบนักกิจกรรมในเยาวชนจะเกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Taking Action) โดยตระหนักถึงความสัมพันธ์ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจที่เกี่ยวกับบุคคล สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม จิตวิญญาณ และชีวิตทางเศรษฐกิจ โดยกระบวนการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ดังนี้ (Commonaction. 2010: online)

1. การพัฒนาชุมชนโดยสนับสนุนให้เกิดประชาธิปไตยที่มีพื้นฐานมาจากประชามติ ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกออกจากชุมชน

2. สนับสนุนการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ที่เกี่ยวกับสถาบันและโครงสร้างทางสังคม โดยสนับสนุนเรื่องความยุติธรรมและความเท่าเทียม ลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับวิกฤตการณ์นั้นๆ รวมทั้งการถ่ายทอดประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวทางสังคม

3. กระตุ้นการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา เนื้อหา วัฒนธรรม และสังคม เพื่อสนับสนุนการสร้างความรู้ ก่อให้เกิดความท้าทายและความพยายามค้นหา

4. ให้คุณค่าและเน้นในเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ขึ้นอยู่กับผู้เรียน

5. ใช้เทคโนโลยีและสื่อเป็นเครื่องมือ สนับสนุนความต้องการของสังคม

เนื้อหาสาระของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมประกอบด้วยการแลกเปลี่ยนข้อสันนิษฐานและจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักกิจกรรมด้วยกัน ปฏิบัติและเรียนรู้ และสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับ เน้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและชุมชน การเรียนรู้แบบนักกิจกรรมสามารถเกิดในเยาวชนได้โดยตรง กิจกรรมจะกระตุ้นการนำตนเองและการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมทางสังคม อย่างไรก็ตามเยาวชนสามารถเรียนรู้กับผู้ใหญ่ได้โดยเยาวชนเป็นแกนนำ ผู้ใหญ่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมนั้นท้าทายความคิดของผู้สอนที่สามารถทำให้เกิดการสะสมความรู้ในตัวผู้เรียน โดยเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้เรียนในการสร้างสรรค์ความรู้ การเรียนรู้แบบนี้ช่วยเสริมพลังเยาวชนให้สามารถเชื่อมโยงตนเองสู่ชีวิตจริง มีบทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลง

และสิ่งสำคัญช่วยขับเคลื่อนให้ผู้เรียนได้กระทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ และเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์รู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

การจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมที่มีคุณค่าและเหมาะสมให้นักกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญ ควรเป็นประสบการณ์ใหม่ ท้าทาย เป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติหรือประสบโดยตรง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียน และการทำงานได้เป็นอย่างดี เป็นประสบการณ์ที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตนเอง ซึ่งสุชาญ โกศิน (2539: 1) ได้ให้ความเห็นว่าการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสามารถช่วยพัฒนานักศึกษาในด้านต่าง ๆต่อไปนี้ คือ

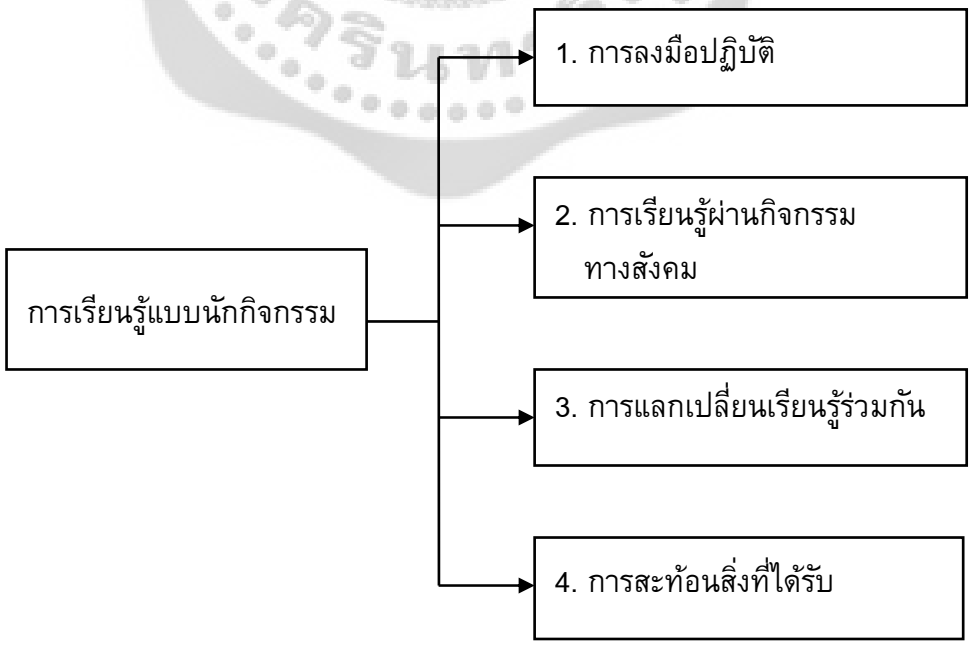
1. พัฒนาความคิดและการระดมสมอง ทำให้มีความคิดริเริ่ม และความคิดสร้างสรรค์

2. ฝึกการแก้ปัญหาและตัดสินใจ เพราะในฐานะที่จะต้องเป็นผู้นำกลุ่มในอนาคต หรือแม้แต่จะเป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร ความรู้พื้นฐานในเรื่องนี้นับว่าจำเป็นมากเพราะนิสิตนักศึกษาจะสามารถนำไปใช้ในการทำงานในโอกาสต่อไป

3. การทำงานเป็นทีม เพื่อให้รู้จักการร่วมมือและการประสานงานที่ดี นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างคุณค่าร่วม (Shared Value) หรือความเป็นเจ้าของร่วมกัน (Sense of Belonging) ให้เกิดขึ้นด้วย

4. ด้านมนุษย์สัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้รู้จักหลักการอยู่ร่วมกัน หลักการทำงานร่วมกับผู้อื่น และหลักการปรับตัวให้เข้ากับหมู่คณะหรือสังคมได้

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาระสำคัญของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมดังภาพประกอบ 11

ภาพประกอบ 11 สาระสำคัญของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม

จะเห็นได้ว่ารูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมในการนำไปพัฒนาความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยที่มีคุณลักษณะของนักกิจกรรม คือ มีพลัง มีความกระตือรือร้น เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ชอบแสวงหาสิ่งใหม่ และชอบเรียนรู้โดยการเป็นผู้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติโดยตรง กล่าวคือ นักศึกษาเป็นวัยที่มีความพร้อมและมีความต้องการในการทำกิจกรรม ดังที่มนัส นิลสวัสดิ์ (2547) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ด้านการช่วยเหลือสังคม ด้านการเรียนเพื่อรู้และการพัฒนาตนเอง และด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระดับปริญญาตรี จำนวน 848 คน ผลการวิจัยพบว่านิสิตมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านิสิตมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตด้านการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ด้านการเรียนเพื่อรู้และการพัฒนาตนเอง และด้านการประกอบอาชีพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการช่วยเหลือสังคมนิสิตมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตอยู่ในระดับปานกลาง และมาณิตา พรวราภา (2552) ได้ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมและความสัมพันธ์ของการเข้าร่วมกิจกรรมชมรม และเจตคติที่มีต่อกิจกรรมชมรม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 375 คน ผลการวิจัยพบว่านิสิตเคยเข้าร่วมกิจกรรมชมรม ร้อยละ 73.10 และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมชมรม ร้อยละ 26.90 นิสิตมีเจตคติที่มีต่อกิจกรรมชมรมโดยรวมอยู่ในระดับดี และเจตคติที่มีต่อกิจกรรมชมรมมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมของนิสิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ สหสวรรษ ผลอรรถ (2551) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยเซนต์จอห์นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยเซนต์จอห์นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านบำเพ็ญประโยชน์ ด้านกีฬา และโดยรวม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยเซนต์จอห์นระดับปริญญาตรี ภาคปกติ จำนวน 568 คน ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาเห็นด้วยกับการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาโดยรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก และสมัคร ภูมิเขต (2551) ศึกษาความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาตรีที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตร 4 ปี จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ดังนั้น การแก้ปัญหานักศึกษาที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงนั้นสามารถกระทำได้โดยการเปลี่ยน

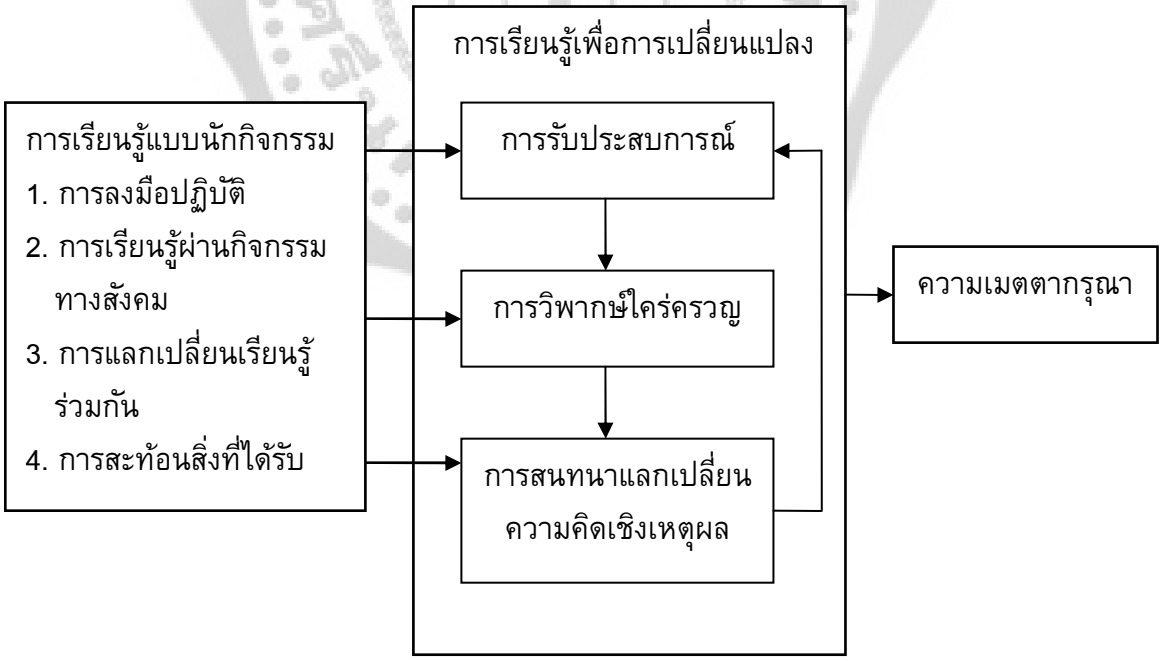
พลังทางลบของนักศึกษาไปในแนวทางพัฒนา สร้างสรรค์ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยการลงมือทำผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนานักศึกษาได้ เนื่องจากการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และได้แลกเปลี่ยนข้อสันนิษฐาน จุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนด้วยกัน การได้ลงมือปฏิบัติและใคร่ครวญสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับและแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลร่วมกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองหรือทัศนะที่มีต่อโลกและชีวิตอันเกิดจากการปรับเปลี่ยนกรอบการอ้างอิงภายในจิตใจ เปลี่ยนทัศนะในเรื่องความก้าวร้าวรุนแรง ทำให้มีจิตใจที่อ่อนโยน เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น เนื่องจากเกิดการตระหนักรู้ในตนเองและสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น ดังเช่นที่ สุวิภา ภาคย์อัต (2547) ได้พัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตคณะมนุษยศาสตร์ชั้นปีที่ 1 จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน ผลวิจัยพบว่านิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองมีการตระหนักรู้ในตนเองสูงกว่านิสิตที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และ พัชรินทร์ เสตะจันทร์ (2550) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมที่มีต่อการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัย ของนักศึกษามหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ กรุงเทพมหานคร ที่มีการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยระดับน้อย จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน ผลวิจัยพบว่านักศึกษามีการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมมีการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยดีขึ้นมากกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมมาใช้ในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่นักศึกษาร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นโดยการแลกเปลี่ยนข้อสันนิษฐาน จุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาด้วยกัน และได้ใคร่ครวญสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับและแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลร่วมกันผ่านการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ปรับเปลี่ยนมุมมองในเรื่องความเมตตากรุณา เกิดความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสอดคล้องของการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังตาราง 5

ตาราง 5 การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม	ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง		
	การรับประสบการณ์	การวิพากษ์ใคร่ครวญ	การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล
1. การลงมือปฏิบัติ	✓		
2. การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางสังคม	✓		
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน		✓	✓
4. การสะท้อนสิ่งที่ได้รับ		✓	✓

จากผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการเพื่อใช้พัฒนาความเมตตากรุณาดังภาพประกอบ 12

ภาพประกอบ 12 การบูรณาการการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา

5. จิตสาธารณะ

5.1 ความหมายของจิตสาธารณะ

ได้มีผู้กล่าวถึงคำว่า "จิตสาธารณะ" ไว้หลากหลาย ทั้งคำที่ใช้ในภาษาไทย เช่น จิตสาธารณะ สำนึกสาธารณะ จิตอาสา และจิตสำนึกสาธารณะ เป็นต้น และคำที่ใช้ในภาษาอังกฤษ เช่น Public Consciousness หรือ Public Mind เป็นต้น

จิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลในการตระหนักรู้ มองเห็นคุณค่า หรือการให้คุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นคุณธรรมของพลเมืองดีที่ทำให้เกิดตระหนักถึงปัญหาและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนและสังคม เป็นความสำนึกต่อส่วนรวมและไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม อีกทั้งมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยแสดงพฤติกรรมอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เอาใจใส่เป็นธุระ ช่วยเหลือ แสดงน้ำใจต่อผู้อื่น เสียสละด้วยทรัพย์สิน กำลังกาย เวลา และสติปัญญา ริเริ่มและให้ความร่วมมือกับชุมชนและสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม (มัลลิกา มัติโก. 2541: 5; กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา; และคนอื่นๆ. 2541: 8; บุญสม หรรษาศิริพจน์. 2542: 71-73; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2542: 14; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543: 14-17; สุชาดา จักรพิสุทธิ์. 2544: 22; หฤทัย อาจปรุ. 2544: 37; ราชบัณฑิตยสถาน. 2546: 312; ณัฐณิชากร ศรีบริบูรณ์. 2550: 7)

5.2 ความสำคัญของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม มีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ เนื่องจากจิตสาธารณะเป็นความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เป็นความตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนร่วม และเป็นความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ดังเช่นที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 17) กล่าวว่าจิตสาธารณะเป็นความคิดที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ หรือช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่นและสังคม พยายามที่จะหาทางช่วยเหลืออย่างจริงจัง และหฤทัย อาจปรุ (2544: 37) ที่กล่าวว่า จิตสำนึกสาธารณะเป็นความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม ต้องการเข้าไปแก้วิกฤตการณ์โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบ สำนึกถึงพลังของตนว่าสามารถร่วมแก้ปัญหาได้ และลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยวิธีต่างๆ โดยการเรียนรู้และแก้ปัญหาร่วมกันกับคนในสังคม

หากบุคคลมีจิตสำนึกสาธารณะบกพร่อง มีน้อยหรือขาดไป จะมีผลกระทบต่อหลายระดับ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชน ประเทศชาติ และมีผลต่อโลกตามมา (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2547: 2) วิกฤตขาดจิตสำนึกสาธารณะของประชาชนก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวของบุคคลแต่ละคน ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของคนในชาติ เกิดการย่อหย่อนในศีลธรรม ขาดระเบียบวินัย มีการเอารัด

เอาเปรียบเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีการเบียดเบียนทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณะสมบัติของส่วนรวมต่างๆเพิ่มมากขึ้น (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. 2546: 18-20)

ดังนั้นเมื่อบุคคลเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ก็จะเกิดการอุทิศตนเพื่อสังคมส่วนรวม ร่วมมือกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม มีความเสียสละ ช่วยเหลือและแบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น สิ่งแวดล้อมและสังคม นอกจากนี้จิตสาธารณะยังมีประโยชน์ในระดับบุคคล ซึ่งจากการวิจัยของกัลยกร วรกุลลัฏฐานีย์ (2551) พบว่า เยาวชนรับรู้ว่าผู้มีจิตสาธารณะจะได้รับความสุข ความสบายใจ รู้สึกมีคุณค่า และภาคภูมิใจในตนเอง

5.3 องค์ประกอบของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะสามารถแบ่งได้หลายองค์ประกอบ ซึ่ง หฤทัย อาจปรุ (2544: 46) ได้แบ่งองค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 2 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบในส่วนจิตสำนึกสาธารณะ
   1.1 ความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน
   1.2 การวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
   1.3 ความรัก ความเอื้ออาทร และความสามัคคี
   1.4 การรับรู้ ความสามารถในการผลักดันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
2. องค์ประกอบในส่วนพฤติกรรมที่แสดงการมีจิตสำนึกสาธารณะ
   2.1 การปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสังคม
   2.2 การมีเครือข่ายในการทำกิจกรรมทางสังคม

นอกจากนี้ยังได้มีผู้แบ่งจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้ (ชาย โพธิสิตา; และคนอื่นๆ. 2540: 14 – 15; นันทวัฒน์ ชุนชี. 2546: 4; เจษฎา หนูรุ่น. 2551: 4; ธรรมนันทิกา แจ้งสว่าง. 2547: 8; มุทิตา หวังคิด. 2547: 7; ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; ประทีป จินงี่; และ ทัศนา ทองภักดี. 2547: 2-3; บุญทัน ภูบาล. 2549: 6-7; พรพรหม พรรคพวก. 2550: 4-5; สุคนธรส หุตะวัฒนะ. 2550: 6; อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์. 2550: 5-6)

องค์ประกอบที่ 1 คือ การหลีกเลี่ยงการกระทำที่จะทำให้เกิดความชำรุดเสียหายต่อของส่วนรวม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
2. ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทนุถนอม

องค์ประกอบที่ 2 คือ การถือเป็นหน้าที่ในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาของส่วนรวม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
2. การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

องค์ประกอบที่ 3 คือ การเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวม กำหนดตัวชี้วัดจาก

1. การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง
2. การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้สามารถใช้ของส่วนรวมนั้น

สำหรับ ณัฐณิชากร ศรีบริบูรณ์ (2550: 7) ได้แบ่งจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ แต่มีองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้อื่นและคนในสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การช่วยแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น การให้บริการและอำนวยความสะดวก การมีน้ำใจแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น

2. การเสียสละต่อสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกต่อผู้อื่นและสังคม ได้แก่ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การเสียสละเงิน เวลา และแรงกายเพื่อผู้อื่นและสังคมด้วยความเต็มใจ

3. ความมุ่งมั่นพัฒนา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น ได้แก่ การให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม/ชุมชน มีการเสนอแนวคิดในการพัฒนาสังคม/ชุมชนและโรงเรียนของตน ตลอดจนร่วมพัฒนากิจกรรมการเสริมสร้างจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม/ชุมชน โรงเรียน อย่างสร้างสรรค์และหลากหลายได้เหมาะสมตามวัย

สมพงษ์ สิงหะพล (2542: 15-16) ได้กล่าวถึงจิตสำนึกว่าประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จิตสำนึกด้านนี้การศึกษาไทยได้มุ่งมั่นปลูกฝังมานาน ซึ่งเกิดขึ้นบ้างไม่เกิดขึ้นบ้างตามสภาพการณ์ เป็นจิตสำนึกแบบคลาสสิกที่ทุกสังคมพยายามเหมือนกันที่จะสร้างให้เกิดขึ้นให้ได้ เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ ความมานะอดทน เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่ถูกปลูกฝังและมีมานานตามสภาพสังคมไทย

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคนในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นจิตสำนึกที่คนไทยส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยอยู่แล้วสร้างกันได้ไม่ยากนัก

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม หรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social of Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน เป็นจิตสำนึกที่คนไทยยังไม่ค่อยมีเพราะพื้นฐานความเป็นมาของสังคมไทย จึงสมควรที่จะรีบพัฒนาขึ้นโดยเร็ว เช่น จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ จิตสำนึกด้านการเมือง จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกด้านสุขภาพ เป็นต้น

จากการศึกษาองค์ประกอบของจิตสาธารณะ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งองค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 2 องค์ประกอบ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ดังนี้

1. การเสียสละต่อผู้อื่นและสังคม เป็นการเสียสละทรัพย์สิน กำลังกาย เวลา และสติปัญญาเพื่อผู้อื่นและสังคม เอาใจใส่เป็นธุระ แสดงน้ำใจ ช่วยเหลือบริการและอำนวยความสะดวกต่างๆแก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

2. การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการริเริ่มและร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคม ชุมชน หรือมหาวิทยาลัย รับรู้และร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

5.4 คุณลักษณะทั่วไปของบุคคลที่มีจิตสาธารณะ

ยุทธนา วรุณปิติกุล (2542: 181–183) ได้กล่าวถึง บุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่าต้องมีคุณลักษณะดังนี้

1. การทุ่มเทและอุทิศตน มีความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่นเพื่อพัฒนาสังคมด้วย อาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความใส่ใจและติดตาม ไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่างๆ

2. เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยมส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกคบเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกันไม่สนใจการเมืองทำให้ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของสังคมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทนตระหนักว่าการมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้งโดยการแสวงหาทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจ ต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติ สร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจและผนึกกำลังเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย

3. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม คนในสังคมต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น

4. การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้น ต้องลงมือกระทำโดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้ต้องรับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัวรวมทั้งเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างเพื่อนบ้าน ที่ทำงาน สโมสร สมาคมต่างๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของตนเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรง

รักษาประชาคม สังคม และกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคมคือสถาบันศาสนาและสื่อมวลชนนับว่ามีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง

5.5 แนวทางการสร้างจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะเป็นการทำงานของจิตที่ปรากฏรูปออกมาเป็นความคิด โดยจะส่งผลให้มีการแสดงออกทั้งทางวาจาและทางพฤติกรรม ในการสร้างความมีจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในใจของทุกคน สามารถทำได้ดังนี้ (นเรศวรวิชาการ. 2553: ออนไลน์)

1. การสร้างความคิดเชิงบวก หมายถึงการสร้างตนให้คิดที่มุ่งประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่ามุ่งประโยชน์ส่วนตน (Utilization VS Individualization) ซึ่งปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิในทางพุทธศาสนา โดยประกอบด้วยปัจจัย 2 ประการ ดังนี้

1.1 การเรียนรู้จากแหล่งอื่น (ปรโตโฆสะ = Learning From Others) ได้แก่ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอนเล่าเรียน หาความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากผู้เป็นกัลยาณมิตร

1.2 การคิดโดยการใช้เหตุผล (โยนิโสมนสิการ = Reasoned Attention) ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี การรู้จักคิดโดยมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะออกให้เห็นตามสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

โดยสรุปความคิดเชิงบวก คือ ความคิดสร้างสรรค์เชื่อมโยงเหตุและผล ความคิดเชิงวิเคราะห์ แยกแยะที่สัมพันธ์สิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน

2. การยึดหลักธรรม/คุณธรรมความดี เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยอาจจะคำนึงถึงกลไกและกระบวนการของหลักแห่งความดีงามดังนี้

2.1 หลักแห่งความพอเพียง ซึ่งจะเห็นได้จากการรู้จักจัดสรรทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความสุจริต โดยการแบ่งออกเป็น 4 ส่วน (โภคทรัพย์ 4) คือ แบ่ง 1 ส่วนไว้เลี้ยงตน แบ่ง 2 ส่วนไว้ประกอบหน้าที่การงาน และแบ่ง 1 ส่วนสำหรับเก็บออม

2.2 หลักแห่งการสงเคราะห์ ได้แก่ การสงเคราะห์ด้วยการให้ที่แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ การให้สิ่งของ จะเป็นทรัพย์หรือวัสดุก็ได้ กับการให้ความรู้สั่งสอน (ธรรมทาน) การสงเคราะห์ที่เป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความนิยมยินดี (ปิยวาจา) โดยสรุปก็คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือที่เป็นการให้ด้วยพฤติกรรม และการให้ด้วยวาจาที่อ่อนหวานก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจของผู้ฟัง จึงเป็นการสงเคราะห์ที่จะต้องปฏิบัติด้วยความเมตตา คือ ความหวังดีโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ

2.3 หลักแห่งการประพฤติ การกระทำที่เป็นประโยชน์ ได้แก่ ความช่วยเหลือที่มอบให้ผู้อื่นด้วยความเต็มใจในการประกอบกิจการงานต่างๆ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมแก่ผู้อื่น

2.4 หลักแห่งการสงเคราะห์และทำคุณประโยชน์อย่างสม่ำเสมอ โดยไม่

มุ่งหวังเอาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเอง เป็นการสร้างจิตสาธารณะที่ช่วยเหลือ และทำตนเป็นประโยชน์โดยการมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ของส่วนรวม ด้วยการพิจารณาความเหมาะสมของกาลเทศะและฐานะของตนเอง

2.5 หลักแห่งความเอื้ออาทร เพื่อสร้างจิตสาธารณะให้มีความเอื้อเฟื้อต่อบุคคลแวดล้อมและสิ่งแวดล้อม โดยการแสดงออกความเป็นกัลยาณมิตร ที่เป็นผู้ชี้ช่องทางประโยชน์แนะนำให้ส่วนรวมดำเนินไปบนแนวทางประโยชน์ แนะนำให้ส่วนรวมดำเนินไปบนแนวทางของจริยธรรม เรียงลำดับความสำคัญของผู้รับความเอื้ออาทร ซึ่งอาจจะเป็นดังนี้

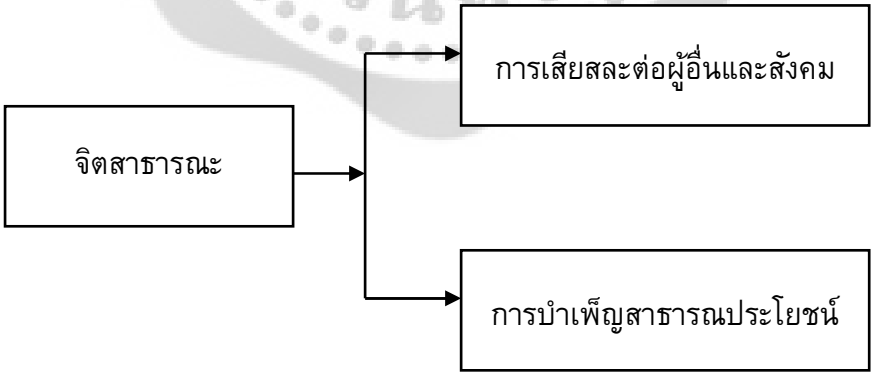
2.5.1 เอื้ออาทรด้วยการบูชา บำรุงให้มีความสุข คือ การเอื้ออาทรต่อบิดามารดา

2.5.2 เอื้ออาทรด้วยการประพฤติตนเป็นเจ้าบ้านปกป้องคุ้มครอง ดูแล คือ การเอื้ออาทรต่อบุตร ภรรยา และคนในปกครอง

3. เอื้ออาทรด้วยการแสดงความเคารพคารวะ คือ การเอื้ออาทรโดยเคารพต่อผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ชี้แนะประโยชน์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ

4. การประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในการแสดงออกถึงความมีจิตสาธารณะ เช่น การเข้าร่วมอาสาทำกิจกรรมของส่วนรวมที่เป็นการสร้างสรรค์ เช่น ปลูกป่า รณรงค์การจับจ่ายใช้สอยอย่างประหยัด การรีไซเคิลของที่ใช้แล้ว การสร้างโลกสีเขียว การใช้จักรยานแทนยานพาหนะที่ใช้เชื้อเพลิง ฯลฯ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจิตสาธารณะ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาระสำคัญของจิตสาธารณะ ดังภาพประกอบ 13

ภาพประกอบ 13 สาระสำคัญของจิตสาธารณะ

5.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ

สุภัทรา ภูษิตรัตนาลี (2547) ศึกษาเรื่องปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 342 คน และศึกษาเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 คน ที่มีระดับจิตสำนึกต่อสังคมในระดับสูงและต่ำกลุ่มละ 4 คน ผลการวิจัยพบว่านิสิตมีจิตสำนึกทางสังคมระดับสูง ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อจิตสำนึกทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ กระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจากครอบครัว ครูอาจารย์ เพื่อน สื่อมวลชน ความสนใจในการทำกิจกรรม ความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมกิจกรรม แบบอย่างจากบุคคลสำคัญ เวลาที่ใช้ในการตามข่าวสาร ภูมิลำเนา(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) สื่อวิทยุ ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมมีจำนวน 9 ตัวแปร ได้แก่ กระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมจากเพื่อน ความสม่ำเสมอในการทำกิจกรรม กระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมจากครอบครัว กระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมจากสื่อมวลชน ความสนใจในการทำกิจกรรม บุคคลที่มีอิทธิพลในการคิดทำประโยชน์ต่อสังคม (บุคคลในสังคม) บุคคลที่มีอิทธิพลในการคิดทำประโยชน์ต่อสังคม (บิดา) สถานภาพของครอบครัว (พ่อแม่อยู่ด้วยกัน) และภูมิลำเนา (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) โดยตัวแปรทั้ง 9 สามารถทำนายระดับจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้ร้อยละ 51.2 และผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่ากระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิต ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

กัลยกร วรกุลลัฏฐานีย์ (2551) ได้ศึกษาการรับรู้ พฤติกรรมที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะและการสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชน การวิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาการรับรู้และพฤติกรรมของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะตลอดจนการสะท้อนถึงความคิดเห็นที่มีต่อการสื่อสารการตลาดเพื่อสร้างจิตสำนึกและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้เข้าร่วมการสนทนาเป็นเยาวชนที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา อายุ 13-18 ปี ที่อาศัยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่าด้านความหมายของคำว่าจิตสำนึกสาธารณะ เยาวชนให้คำจำกัดความว่าเป็นความคิดดีๆที่จะช่วยเหลือผู้อื่น และสังคม จิตสำนึกสาธารณะมีความสำคัญมากเพราะเป็นสิ่งที่ถ้าทุกคนมีจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม เป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกัน ทำให้สังคมเจริญขึ้น สำหรับจิตสำนึกสาธารณะที่เยาวชนไทยควรมีนั้นมี 4 ประเด็น คือ 1) มีน้ำใจ การให้อภัย 2) การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 3) ความสามัคคี และ 4) ความกตัญญู ในด้านระดับจิตสำนึกสาธารณะ พบว่าเยาวชนกล่าวว่าต้องมีความคิดที่ดี ที่สำคัญคือต้องมีความรู้สึกต่อส่วนรวมก่อนว่าเป็นที่สิ่งควรหรือไม่ควรทำ และต้องมีการกระทำด้วยจึงจะนับว่าเป็นจิตสำนึกสาธารณะ สำหรับพฤติกรรมในเรื่องจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชนไทย เยาวชนเกือบทุกคนเคยเข้าร่วมกิจกรรมด้าน

จิตสำนึกสาธารณะ โดยกิจกรรมที่เข้าร่วมแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน และกิจกรรมอาสาสมัครซึ่งจะริเริ่มโดยตัวเยาวชนเอง ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้วัยรุ่นในปัจจุบันอาจจะไม่มีจิตสำนึกสาธารณะพบว่าในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะในเยาวชนไทยนั้นโรงเรียนเป็นสถาบันหลัก โดยส่งเสริมให้จัดกิจกรรมเพื่อสังคมต่างๆให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ซึ่งแม้จะเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมแต่เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนบังคับและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจ เมื่อวิเคราะห์กิจกรรมสาธารณะที่เยาวชนต้องการมีส่วนร่วมพบว่าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชน กิจกรรมด้านศิลปะและดนตรี กิจกรรมด้านเด็กและเยาวชน กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป้าหมายในการร่วมกิจกรรมด้านจิตสำนึกสาธารณะเป็นการทำประโยชน์เพื่อตนเอง ผู้อื่น หรือสังคม ในการร่วมทำกิจกรรมกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะให้ตัวเองมีความสุข ความสบายใจ ความภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเป็นประเด็นหลัก สำหรับปัจจัยที่สำคัญในการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกสาธารณะตามความคิดเห็นของเยาวชนพบว่าการอบรมของครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรกที่ปลูกฝังด้านจิตสำนึกสาธารณะมีความสำคัญที่สุด รองลงมาคือครูที่โรงเรียนที่จะช่วยเน้นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำประโยชน์จริง และ กลุ่มเพื่อนซึ่งจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้อยากมีกิจกรรมด้วยกันเพื่อความสนุกสนาน สำหรับความคิดเห็นในเรื่องการสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะ การรณรงค์ที่จะสามารถโน้มน้าวกลุ่มวัยรุ่นได้ผู้ส่งสารควรจะเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด รองลงมาคือผู้มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมนั้นๆ และผู้ที่ใกล้ชิด องค์ประกอบด้านสารนั้นกลุ่มเยาวชนต้องการเนื้อหาที่บอกประโยชน์ที่ได้จากการมีจิตสำนึกสาธารณะที่เห็นได้ชัดเจน และสื่อสารโดยตรงว่าต้องการให้มีพฤติกรรมอย่างไร ควรใช้ความสนุกสนาน อารมณ์ขัน โดยช่องทางที่เหมาะสม ได้แก่ การโฆษณา การสื่อสารปากต่อปาก การจัดกิจกรรมพิเศษ และการเป็นผู้สนับสนุน

วิทยพัฒนท สีห; สมบัติ ท้ายเรือคำ; และ จินดารัตน์ ปีมณี (2551) ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรีและเพื่อสร้างสมการพยากรณ์จิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาสารคามภาคปกติ จำนวน 1,068 คน ผลการวิจัยพบว่าจิตสาธารณะของนิสิตสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง อัตมโนทัศน์ ค่านิยมบุคคลทางครอบครัว การขัดเกลาทางสังคม และเหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์จิตสาธารณะของนิสิต คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม อัตมโนทัศน์ ค่านิยมบุคคลทางครอบครัว มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .302 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีอำนาจจำแนกในการพยากรณ์ได้ร้อยละ 8.80

จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ พบว่ามีประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายและองค์ประกอบของจิตสาธารณะ พบว่าจิตสาธารณะเป็นเรื่องของจิตสำนึกก่อนการกระทำ เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม การมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน การให้

อภัย ความสามัคคี และกตัญญู โดยมีการกำหนดองค์ประกอบของจิตสาธารณะเป็น 3 องค์ประกอบ แต่มีองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ดังนี้ การเสียสละ การช่วยเหลือ และการมุ่งมั่นพัฒนา (ณัฐณิชากร ศรีบริบูรณ์. 2550) ด้านการใช้ ด้านการถือเป็นหน้าที่ และด้านการเคารพสิทธิ์ (เจษฎา หนูรุ่น. 2551) ด้านการหลีกเลี่ยงการใช้ ด้านการถือเป็นหน้าที่ และด้านการเคารพสิทธิ์ (พรพรหม พรรคพวก. 2550; อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์. 2550)

2. ปัจจัยที่สัมพันธ์หรือส่งผลต่อจิตสาธารณะ ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม การขัดเกลาทางสังคม การเห็นคุณค่าในตนเอง อัตมโนทัศน์ ค่านิยมบุคคลทางครอบครัว ความสนใจในการทำกิจกรรม และความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมกิจกรรม 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การอบรมของครอบครัว สถานภาพของครอบครัว ภูมิลำเนา ครู กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน แบบอย่างจากบุคคลสำคัญ และเวลาที่ใช้ในการติดตามข่าวสาร (สุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี. 2547; กัลยกร วรกุลลัฏฐานีย์. 2551; วิทยพัฒนท สีห; สมบัติ ท้ายเรือคำ; และ จินดารัตน์ ปีมณี. 2551)

3. ประโยชน์ของจิตสาธารณะ ผู้ที่มีจิตสาธารณะจะได้รับความสุขความสบายใจ ภาคภูมิใจ รู้สึกมีคุณค่า ทำให้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสังคม (กัลยกร วรกุลลัฏฐานีย์. 2551)

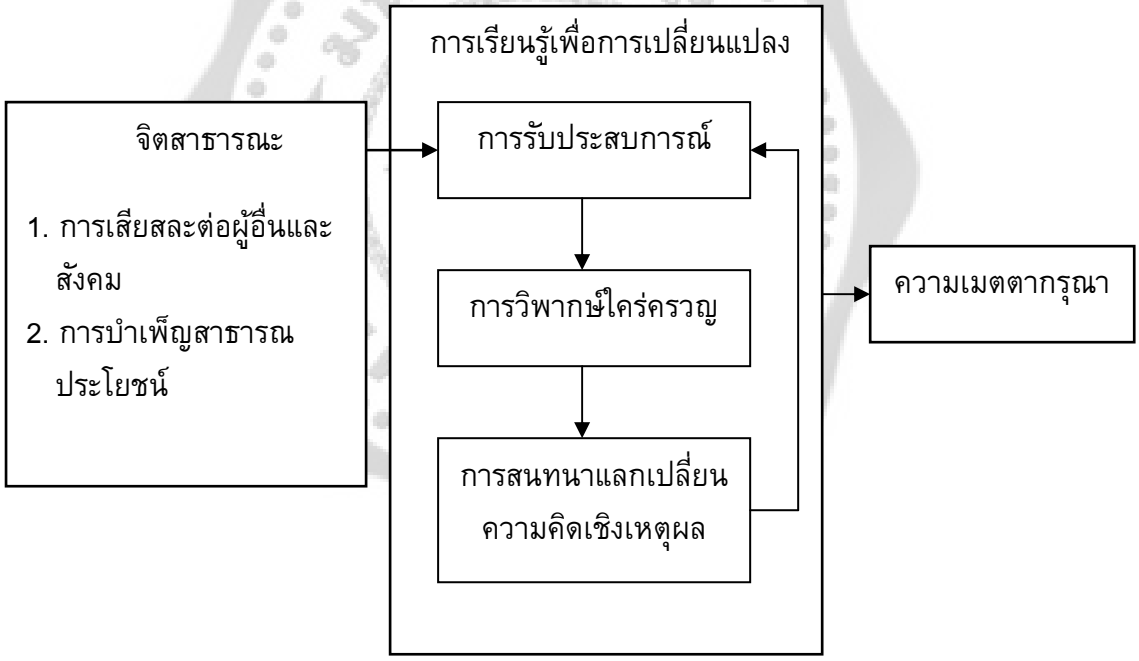
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดจิตสาธารณะมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยยึดหลักการให้ปฏิบัติกิจกรรมช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม และกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในสังคม เกิดความเอื้ออาทร ห่วงใยและเอาใจใส่ต่อผู้อื่นและสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจไมตรี และการเสียสละ การแสดงออกดังกล่าวสะท้อนถึงคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ซึ่งจากการวิจัยของกัลยกร วรกุลลัฏฐานีย์ (2551) ที่ได้ศึกษาการรับรู้พฤติกรรมที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชน พบว่าเยาวชนรับรู้ว่าจิตสาธารณะเป็นความคิดดีๆ ที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เป็นการมีน้ำใจ การให้อภัย การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จิตสำนึกสาธารณะมีความสำคัญมากเพราะจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม และจากงานวิจัยของสุภัทรา ภูษิตรัตนาวลี (2547) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิต

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสอดคล้องของจิตสาธารณะกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังตาราง 6

ตาราง 6 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของจิตสาธารณะกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

จิตสาธารณะ	ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง		
	การรับประสบการณ์	การวิพากษ์ใคร่ครวญ	การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล
1. การเสียสละต่อผู้อื่นและสังคม	✓		
2. การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์	✓		

จากผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างจิตสาธารณะกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการเพื่อใช้พัฒนาความเมตตากรุณาดังภาพประกอบ 14

ภาพประกอบ 14 การบูรณาการจิตสาธารณะกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณา

6. หลักสูตรเสริม

6.1 ความหมายของหลักสูตรเสริม

หลักสูตรเสริมเป็นหลักสูตรที่ขยายทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ หลักสูตรมีลักษณะเข้มข้นและหลากหลาย เป็นหลักสูตรที่เพิ่มทั้งความรู้ ทักษะ และหลักสูตรเสริมอาจมีเนื้อหานอกเหนือจากหลักสูตรปกติ หรือมีเนื้อหาคาบเกี่ยวกับหลักสูตรปกติก็ได้ หลักสูตรเสริมสามารถมุ่งเน้นให้เกิดผลทั้งในแง่ของเนื้อหาและกระบวนการ โดยการเพิ่มเติมเนื้อหาหรือขอบข่ายการเรียนรู้ที่ไม่ปรากฏในหลักสูตรปกติ อาจจะใช้เนื้อหาที่ยากขึ้น มีความลึกและกว้างมากขึ้น หรือขยายกลยุทธ์ในการสอนจากเดิม หลักสูตรเสริมจะมีประสิทธิผลมากขึ้นถ้าหากเป็นการขยายจากหลักสูตรเดิม และเมื่อผู้สอนทราบความต้องการของผู้เรียนและสามารถจัดทำหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการได้ (Clark. 1997: 204) ซึ่งสอดคล้องกับ โคแลงจิโล; และ เดวิส (Colangelo; & Davis. 2003: 164) ที่กล่าวว่า หลักสูตรเสริมเป็นการเพิ่มเติมประสบการณ์และมีความหลากหลายโดยการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง อาจจะเป็นการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมที่เนื้อหาหรือกลยุทธ์การสอนก็ได้ และมีการออกแบบหลักสูตรบนพื้นฐานคุณลักษณะของผู้เรียน เป้าหมายของหลักสูตรเสริมคือต้องการให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่กว้างขวางและลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ ซึ่งสามารถจัดได้หลังเลิกเรียนหรือในวันหยุด จัดห้องศึกษาค้นคว้าที่นอกเหนือจากกิจกรรมที่จัดในห้องเรียนปกติ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อขยายการเรียนรู้ให้ผู้เรียน

สมพร หลิมเจริญ (2552: 89) ระบุว่าหลักสูตรเสริม หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อเสริมหลักสูตรเดิมที่มีอยู่หลักสูตรเสริมจะมีลักษณะที่ขยายออกทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริมจะกำหนดขึ้นตามคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนและเนื้อหาอาจมีนอกเหนือจากหลักสูตรปกติหรือมีเนื้อหาคาบเกี่ยวกับหลักสูตรปกติแต่จะมีความลึกและความหลากหลายมากกว่าหลักสูตรปกติ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติและมีการประเมินผลด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย

หลักสูตรเสริมเป็นหลักสูตรที่นิยมใช้สำหรับผู้ที่มีคุณลักษณะทางบวก (Positive Characteristics) และคุณลักษณะทางลบ (Negative Characteristics) โดยคุณลักษณะทางบวก ได้แก่ คุณลักษณะด้านปัญญา ความถนัดทางวิชาชีพ ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการเป็นผู้นำ ศิลปะการแสดงและภาพ ความสามารถทางอวัยวะเคลื่อนไหว และด้านเจตพิสัย (Davis; & Rimm. 2004: 18) ส่วนคุณลักษณะทางลบ ได้แก่ พัฒนาการทางปัญญาล่าช้า ความยากลำบากในการปรับตัวอันเป็นผลจากความแตกต่างทางสติปัญญา ผลสัมฤทธิ์ต่ำโดยเฉพาะในเรื่องที่ไม่สนใจ พฤติกรรมไม่สอดคล้องกับสังคมโดยเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญ ชอบโต้แย้ง ลักษณะมุ่งความสมบูรณ์แบบ ความสงสัยในตนเอง การมองภาพลักษณ์ของตนเองในทางลบ ความคับข้องใจ ความโกรธ และซึมเศร้า (Davis; & Rimm. 2004: 33)

6.2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม

หลักสูตรเสริมมีวัตถุประสงค์ในเรื่องต่าง ๆดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ. 2546: 34; Davis; & Rimm. 2004: 139)

1. พัฒนาความรู้ ทักษะการคิดระดับสูง ด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดวิจารณญาณ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการค้นคว้า และการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้เกิดทักษะประสบการณ์ทั้งวิชาการและวิชาชีพ

2. เนื้อหาและวิธีการของหลักสูตรเสริมเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรปกติ สามารถเข้าถึงสาขาต่าง ๆที่หลากหลาย มีความลึก มีความซับซ้อนสูงในด้านทฤษฎี การสรุปอ้างอิง และการนำไปใช้ ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกได้

3. เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์สูงสุดในทักษะพื้นฐานตามความต้องการของผู้เรียน

4. พัฒนาด้านจิตพิสัย รวมถึงความเข้าใจในตนเอง และการพัฒนาทางคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

5. พัฒนาด้านแรงจูงใจทางวิชาชีพ การนำตนเอง แรงบันดาลใจทางวิชาชีพขั้นสูง

6. เพื่อให้มีบุคลิกภาพทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดี มีมนุษย์สัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในระบอบประชาธิปไตย

7. เพื่อให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม พบว่าหลักสูตรเสริมสามารถนำไปใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ครอบคลุมหลายด้าน หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย การเข้าใจในตนเอง และพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

6.3 ลักษณะของหลักสูตรเสริม

หลักสูตรเสริมมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ (Heller; Monks; & Passow. 1993: 390-391 citing Passow. 1958; Piirto. 1994: 376-400)

1. หลักสูตรมีความกว้างหรือความลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ มีลักษณะขยายออกหรือเพิ่มเนื้อหาตามลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการจากหลักสูตรเดิม โดยพิจารณาจากความสามารถในการเรียนรู้ อัตราการเรียนรู้และความสามารถในการคิดเชิงนามธรรม เป็นการเพิ่มโอกาสในการได้รับประสบการณ์ความรู้และทักษะ ช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นหาสำรวจ อย่างลึกซึ้ง เกิดความเข้าใจอย่างมีความหมาย

2. มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาจากหลักสูตรเดิม ซึ่งเพิ่มโอกาสในการพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและความสนใจ เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจและสิ่งที่จำเป็น ช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านเจตคติซึ่งมีความสำคัญเช่นเดียวกับความสำเร็จทางวิชาชีพ

3. เป็นการสอนทักษะกระบวนการ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิจารณญาณ การแก้ปัญหา จิตพิสัยหรือทักษะทางสังคมหรือบุคคล

4. หลักสูตรเสริมควรมีความสมดุล บูรณาการและมีความหมาย ลักษณะสำคัญของหลักสูตรเสริม คือ เป็นหลักสูตรที่เป็นได้ทั้งหลักสูตรที่มุ่งในด้านเนื้อหา ด้านกระบวนการหรือผลผลิต และด้านขอบข่ายของความรู้

5. หลักสูตรเสริมควรเป็นสหวิทยาการที่ประกอบด้วยหลากหลายวิชา เช่นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ปรัชญา ศิลปะ ภาษาศาสตร์ สังคมศึกษา เป็นต้น

6. หลักสูตรเสริมควรมุ่งเน้นลักษณะ 6 ประการ ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล 2) เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ประยุกต์ 3) หลักการและเหตุผลทางวิชาการ 4) การปรับตัวทางสังคมและการสร้างสังคมใหม่ 5) การพัฒนากระบวนการทางปัญญา และ 6) หนทางสู่ความเข้าใจอย่างถ่องแท้

6.4 ประเภทของหลักสูตรเสริม

โคแลงจิโล; และ เดวิส (Colangelo; & Davis. 2003: 164-165) ได้อธิบายถึงหลักสูตรเสริมไว้ 3 ประเภท ได้แก่ หลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการ หลักสูตรเสริมที่เน้นเนื้อหา และหลักสูตรเสริมที่เน้นผลผลิต ดังนี้

1. หลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการ (Process-oriented Approach) เป็นหลักสูตรที่ออกแบบโดยมุ่งให้ผู้เรียนมีการพัฒนากระบวนการทางปัญญาที่สูงขึ้น รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ สร้างโมเดลให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามลำดับขั้นหรือองค์ประกอบ อาจเป็นหนึ่งหรือหลายโมเดลก็ได้ เช่น ขั้นพุทธิปัญญาของบลูม (Bloom's Taxonomy of Cognitive Objectives) การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving) หรือทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guiford) โดยการเน้นทักษะผ่านกระบวนการเรียนรู้ การอภิปราย การศึกษาอย่างอิสระตามหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจ หลักสูตรเสริมประเภทนี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดที่เป็นอิสระจากเนื้อหาวิชา ดังนั้นผลที่ได้รับจากการเป็นอิสระจากเนื้อหาวิชาคือ ทำให้สามารถถ่ายโยงทักษะการคิดระดับสูงไปสู่เนื้อหาวิชาต่างๆ หรือนำไปใช้ในสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

รูปแบบของหลักสูตรประเภทนี้มุ่งส่งเสริมการเติบโตทางวัฒนธรรมและการปรับตัวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนเลือกอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นการเตรียมผู้เรียนให้รู้จักแยกแยะสิ่งที่มีประโยชน์และมีความหมายกับสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ ไม่มีการกำหนดแบบแผนและการกระทำไว้ล่วงหน้า แต่จะให้ทักษะการใช้เหตุผลที่เพียงพอและประสบการณ์ที่ควรจะได้รับ ให้ผู้เรียนได้ออกแบบการวิเคราะห์ วิพากษ์โต้แย้ง ความสัมพันธ์และความชอบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำกลยุทธ์

ไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคุณค่า ความมีประโยชน์ ความจริง ซึ่งผู้เรียนสามารถค้นพบได้โดยมีเจตคติที่ถูกต้อง มุ่งให้เกิดการพัฒนาทางปัญญา การคิด และส่งเสริมลักษณะนิสัยโดยการกระตุ้นความคิด ซึ่งประสิทธิภาพและความถูกต้องของการคิดเกิดจากความสามารถในการปรับปรุงคุณภาพการคิดให้กว้างขวางขึ้น หลักสูตรจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของการคิดซึ่งตนเองสามารถคิดขึ้นเองได้ และการลงมือกระทำซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจว่าตนเองสามารถสร้างมโนทัศน์ที่มีคุณค่าโดยผ่านการโต้แย้ง และมีหลักฐานสนับสนุนสิ่งนั้น (Perkins; Lochhead; & Bishep. 1978: 158-159)

หลักสูตรกระบวนการเป็นหลักสูตรที่เปลี่ยนเนื้อหาเป็นวิธีการ (Means) มากกว่าผลลัพธ์ (End) จึงต้องปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้เตรียมพร้อมสำหรับการจัดการกับปัญหาในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้รับมากกว่าความรู้จากเนื้อหาและทักษะอาชีพ ผู้เรียนจะเข้าใจกระบวนการสรุปอ้างอิงความรู้และทักษะที่ได้รับในสถานการณ์ใหม่ ได้เรียนรู้วิธีคิด (How to Think) การสื่อสาร (Communicate) การจัดการ (Organize) ปฏิสัมพันธ์ (Interact) การตัดสินใจ (Make Decisions) แก้ปัญหา (Solve Problems) การจัดลำดับความสำคัญ (Assign Priorities) หรือการให้คุณค่า (Valuing) และสิ่งสำคัญคือการเรียนรู้วิธีที่จะเรียนรู้ (Learn How to Learn) (Barnhardt. 1981: online) ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนในลักษณะกระบวนการแสวงหาความรู้ เป็นกระบวนการที่สร้างให้เกิดในผู้เรียนก่อนที่ความรู้จะถูกขยายเพิ่มขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญในกระบวนการ 2 ประการ ได้แก่ การบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน หลักสูตรประเภทนี้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและใช้แบบการเรียนรู้ของตน เนื้อหาจะนำมาบูรณาการผ่านประสบการณ์ของผู้เรียน ตำราเปรียบเสมือนแหล่งค้นคว้าข้อมูล ผู้สอนมีบทบาทสำคัญมากในการบูรณาการเนื้อหาเข้ากับประสบการณ์ผู้เรียน ผู้สอนแนะนำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและให้ผู้เรียนพัฒนาและติดตามความสนใจของตนเองโดยไม่คำนึงถึงเนื้อหา ผู้สอนจึงเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก ผู้สอนและผู้เรียนเปรียบเสมือนทีมที่ร่วมกันสำรวจทั้งด้านกายภาพ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางสังคม นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาในการสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรมแก่ผู้เรียน (Kaltag. 2006: online)

การออกแบบหลักสูตรกระบวนการโดยการเตรียมให้ผู้เรียนได้พบกับสถานการณ์ใหม่ เพื่อให้สามารถมีรูปแบบการปรับตัวที่กว้างขึ้นจากความเข้าใจสภาพปัจจุบันและอนาคตบนพื้นฐานของผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรซึ่งมีลักษณะเปิดกว้างจะทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ เนื่องจากหลักสูตรทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะยืดหยุ่น สามารถปรับตัว มีความคิดสร้างสรรค์ และอดทนที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระบวนการที่เปิดกว้างไม่รู้จบทำให้ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนเป็นคนใหม่ได้ หลักสูตรประเภทนี้ใช้เพื่อเรียนรู้ทักษะทางปัญญาและทักษะทางสังคม โดยกระบวนการมี 2 ลักษณะ คือ กระบวนการในฐานะที่เป็นเนื้อหา และกระบวนการในฐานะที่เป็นเครื่องมือ กล่าวคือ ทักษะเป็นเป้าหมาย เนื้อหา

สนับสนุนวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย เนื้อหาถูกจัดระบบโดยใช้กระบวนการ กระบวนการถูกสะท้อนในเนื้อหา ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้โดยใช้กระบวนการสรุปอ้างอิงที่เหมาะสมแทนที่เนื้อหาและออกแบบให้พัฒนาความเข้าใจในกระบวนการ หลักสูตรจะทลายข้อจำกัดด้านเนื้อหา ดังนั้นต้องหาวิธีเชื่อมโยงเนื้อหาของหลักสูตรไปสู่ประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะทำให้สิ่งที่เรียนรู้และวิธีการเรียนรู้หลอมรวมกันไปสู่ทุกสิ่งที่มีความหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Barnhardt. 1981: online) ซึ่งเบอร์แมน (Berman. 1968: 44) ได้สรุปถึงเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับหลักสูตรกระบวนการ คือ 1) โอกาสในการได้รับประสบการณ์การใช้ทักษะในบริบทที่กว้างหลากหลาย และ 2) โอกาสในการใช้ถ้อยคำแสดงออกถึงความหมายของทักษะเพื่อให้สามารถดำรงไว้ซึ่งบทบาทร่วมกันระหว่างเหตุผล (Logical) และญาณทัศนะ (Intuitive)

2. หลักสูตรเสริมที่เน้นเนื้อหา (Content-oriented Approach) เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเรียนเนื้อหาเฉพาะ เช่น หลักสูตรคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา ศิลปะ สังคมศาสตร์ เป็นเนื้อหาที่มีความลึกหรือกว้างกว่าหลักสูตรปกติ อาจจัดในลักษณะรายวิชาระยะสั้น ห้องพิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ เป็นทางเลือกสำหรับนักศึกษาก่อนเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย หรือได้รับคำแนะนำให้เรียน หลักสูตรเสริมประเภทนี้สามารถจัดให้ได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนควรมุ่งเน้นเกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานหรือการสรุปอ้างอิงเชิงนามธรรม ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างมโนทัศน์และเนื้อหาวิชา

3. หลักสูตรเสริมที่เน้นผลผลิต (Product-oriented Approach) เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นหรือผลผลิตจากการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาหรือกระบวนการ ผลผลิตอาจจับต้องได้ เช่น รายงาน ภาพวาด นวนิยาย การนำเสนอ เป็นต้น หรือผลผลิตที่จับต้องไม่ได้ เช่น การปรับปรุงสุขภาพจิต ทักษะการจัดการ เป็นต้น โดยทั่วไปหลักสูตรประเภทนี้ดูเหมือนจะเน้นที่กระบวนการแต่ความจริงกระบวนการเรียนการสอนมุ่งไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาผลผลิต ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นความพยายามให้เกิดผลเชิงประจักษ์ว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างจากการเรียนรู้ในห้องเรียนปกติ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้หลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเมตตากรุณา เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ทักษะทางปัญญาและสังคม เป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดติดกับเนื้อหา แต่จะให้ทักษะการใช้เหตุผลที่เพียงพอและประสบการณ์ที่ควรจะได้รับ มุ่งเน้นที่กระบวนการคิด โดยการเตรียมให้ผู้เรียนได้พบกับสถานการณ์ใหม่ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแยกแยะสิ่งที่มีประโยชน์และมีความหมายกับสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ วิพากษ์โต้แย้งเชิงเหตุผล และเลือกอย่างมีเหตุผล ทำให้มีรูปแบบการปรับตัวที่กว้างขึ้นและสามารถปรับเปลี่ยนเป็นคนใหม่ได้ เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำกลยุทธ์ไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคุณค่า ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ถูกต้องต่อความเมตตากรุณา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะความเมตตากรุณาให้แก่ผู้เรียนได้

6.5 องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม

หลักสูตรเสริม เป็นการจัดมวลประสบการณ์ตามแผนที่พัฒนาขึ้นนอกเหนือจากหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ โดยมีลักษณะขยายออกทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ เนื้อหาอาจมีนอกเหนือจากหลักสูตรปกติหรือมีเนื้อหาคาบเกี่ยวกับหลักสูตรปกติ มุ่งเน้นให้เกิดคุณลักษณะที่ต้องการกับผู้เรียน มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ขยายกลยุทธ์ในการสอนแตกต่างไปจากเดิมนอกเวลาเรียนตามปกติ และมีการประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลาย โดยหลักสูตรเสริมมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับหลักสูตรปกติ จากการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตร นักการศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าองค์ประกอบหลักของหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (Taylor. 1949:96; Taba. 1962: 422-426; สงัด อุทรานนท์. 2532: 348; วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537: 5; บุญชม ศรีสะอาด. 2546: 11) 1) วัตถุประสงค์ 2) เนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การประเมินผล

หากพิจารณาองค์ประกอบหลักของหลักสูตรแล้ว ยังสามารถแยกเป็นองค์ประกอบสำคัญได้ดังต่อไปนี้ (ธำรง บัวศรี. 2542: 8-9)

1. เป้าประสงค์และนโยบายทางการศึกษา (Educational Goalds and Policies) เป็นสิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในด้านการศึกษา

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) เป็นผลรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนภายหลังจบหลักสูตร

3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and Structures) เป็นลักษณะและแผนผังแสดงการแจกแจงวิชา กลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์

4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives) เป็นผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากได้เรียนวิชานั้นแล้ว

5. เนื้อหา (Content) เป็นสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives) เป็นการระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ มีทักษะและความสามารถหลังจากเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนด

7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Objectives) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

8. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) เป็นวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา และอื่นๆที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

สงัด อุทรานันท์ (2532: 187) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบอื่นๆของหลักสูตรที่นอกเหนือจากองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ซึ่งควรบรรจุไว้ในหลักสูตรเพื่อให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นมีเหตุผล เห็นถึงความสำคัญและชี้แนะแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผล ได้แก่ 1) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร 2) แนวทางการจัดการเรียนการสอน และ 3) แนวทางการใช้สื่อการเรียนการสอน

จากแนวคิดที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตากไว้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ดังภาพประกอบ 15 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตรในการพัฒนาผู้เรียนที่เข้มข้นกว่าปกติ เป็นการพิจารณาข้อมูลที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมากำหนดเป็นหลักสูตร

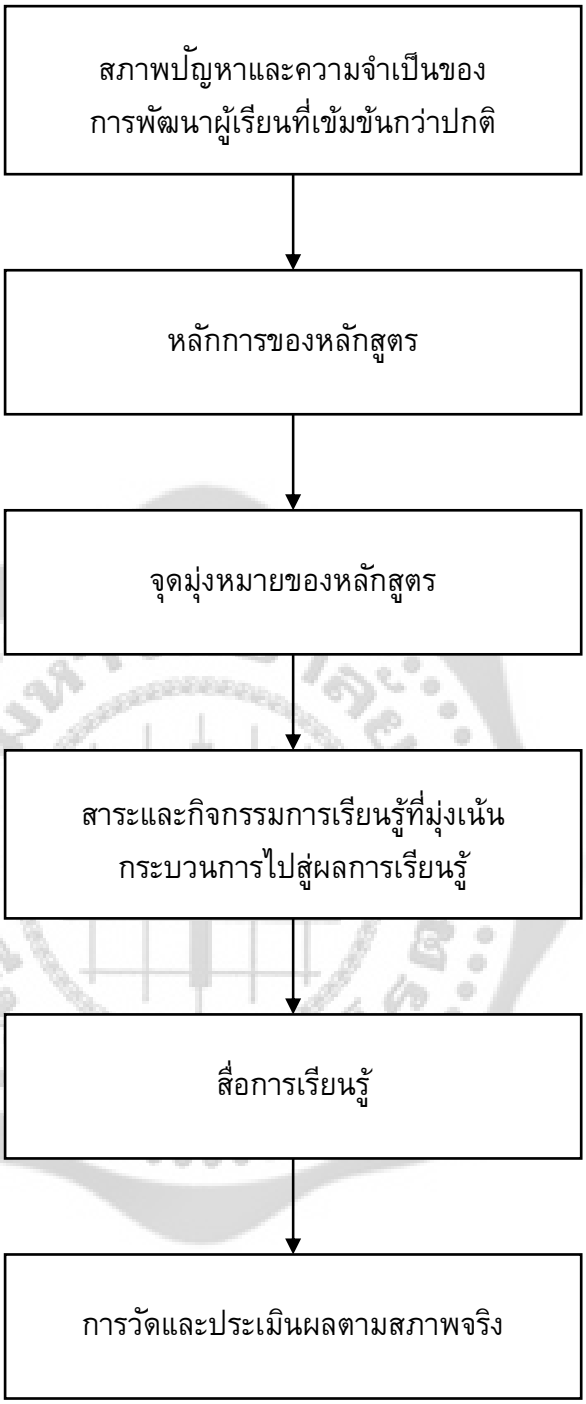
2. หลักการของหลักสูตร เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมาพิจารณากำหนดแนวคิดและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเสริมให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น ด้วยความคาดหวังว่าเมื่อดำเนินการตามหลักสูตรแล้วจะสามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้น

4. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นกระบวนการไปสู่ผลการเรียนรู้ เป็นการนำข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามากำหนดเป็นสาระการเรียนรู้ โดยแบ่งสาระการเรียนรู้เป็นหน่วยการเรียน โดยแต่ละหน่วยประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และ การวัดและประเมินผล

5. สื่อการเรียนรู้ เป็นการกำหนดสื่อที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้

6. การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ โดยผู้มีส่วนร่วมในการประเมินหลายฝ่าย ใช้เครื่องมือการประเมินหลากหลาย และช่วงเวลาในการประเมินที่หลากหลาย

ภาพประกอบ 15 องค์ประกอบของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

6.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเสริม

งานวิจัยในต่างประเทศ

รอมโบคัส (Rombokas. 1995) ได้ศึกษากิจกรรมในหลักสูตรเสริมในนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย โดยการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 292 คน ผลพบว่านักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตรเสริมมีพัฒนาการทางสติปัญญาและทางสังคมสูงขึ้น โดยในทางสังคมนักศึกษาเกิดความนับถือตนเอง ภาคภูมิใจในตนเอง และมั่นใจในตนเองเพิ่มขึ้น สำหรับฮอลลาซ (Hollrah. 2000: online) ได้ศึกษากิจกรรมของหลักสูตรเสริม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการจัดหลักสูตรเสริมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยไอโอวา ซึ่งพบว่านักศึกษาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตรเสริมมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตรเสริม นอกจากนี้หลักสูตรเสริมยังช่วยพัฒนานักศึกษาในลักษณะของการสร้างบทเรียน ทักษะตลอดชีวิต ป้องกันความเสี่ยงในการออกกลางคันของนักศึกษา รวมทั้งพัฒนาทักษะทางสังคมอีกด้วย นอกจากนี้หลักสูตรเสริมทำให้นักศึกษาเกิดทัศนคติที่ดีขึ้นต่อวิชาชีพและแง่มุมอื่นๆของชีวิต

งานวิจัยในประเทศ

วิจิตร์พร หล่อสุวรรณกุล (2544) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล โดยมีรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการจัดกลุ่มสนทนาจากผู้บริหารและอาจารย์พยาบาล เพื่อกำหนดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล ผลสรุปว่าทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลยังขาดอยู่และควรได้รับการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรเสริม เป็นการพัฒนาโครงร่างหลักสูตรเสริมให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานในหลักสูตรเสริม ประกอบด้วย หลักการเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเสริม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม โครงสร้างของหลักสูตรเสริมประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ และใช้วิธีสอน 4 วิธี ได้แก่ การทดสอบสมมติฐานซ้ำ กรณีตัวอย่าง การสร้างข้อโต้แย้งและการถามคำถาม

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร เป็นการนำโครงร่างของหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 จำนวน 48 คน รูปแบบการทดลองใช้แบบสุ่มเพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง 10 ครั้งๆละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง ผลพบว่า ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมของกลุ่มทดลองสูงกว่าทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลของกลุ่มควบคุมและสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรเสริม

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเสริม เป็นการประเมินการทดลองใช้หลักสูตรเสริมโดยผู้เรียนเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละหน่วยการเรียน โดยให้ผู้เรียนประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีสอนและกิจกรรม สื่อการเรียนการสอนและข้อเสนอแนะ ซึ่งพบว่าทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสม ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรเสริมควรมีการเพิ่มตัวอย่างและเพิ่มเวลาให้เหมาะสมกับกิจกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าหลักสูตรเสริมสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารญาณในกระบวนการพยาบาลที่สอดคล้องกับหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตได้อย่างดี

ชวลิต ชูกำแพง (2546) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา และทดสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร รูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจากผู้ปกครองและเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ 3) การศึกษาความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ พบว่ายังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ การรับรู้ที่มีอยู่ในวงจำกัด รวมทั้งการขาดรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสกัดกั้นปัญหาของเด็กเหล่านี้ ผู้วิจัยนำผลดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่สะท้อนทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับเด็ก ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นนำเข้า ขั้นกระบวนการ ขั้นการจำ และขั้นการแสดงออก

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ โดยมุ่งซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ทักษะที่สำคัญ คือ 1) ทักษะด้านกระบวนการรับรู้ 2) ทักษะด้านภาษา และ 3) ทักษะด้านความรู้ความจำ ผ่านการตรวจสอบโครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ 4 คน ทั้งในด้านความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตร ตลอดทั้งการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือประกอบหลักสูตร หลักสูตรที่ได้เป็นหลักสูตรซ่อมเสริมมุ่งการจัดกิจกรรมตามสภาพปัญหาของเด็กเป็นหลักสามารถยืดหยุ่นเพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับเด็กที่มีปัญหาที่แตกต่างกัน

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 อนุบาลกันทรวิชัย อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 14 คน ที่ผ่านกระบวนการคัดแยกแบบสำรวจปัญหาในการเรียนรู้ การประเมินพฤติกรรมและผลงานนักเรียน ใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 60 ชั่วโมง ตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยใช้การทดลองแบบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลอง พบว่าผู้เรียนมีทักษะด้านกระบวนการรับรู้และทักษะเบื้องต้นด้านภาษาไทยและทักษะเบื้องต้นด้านความรู้ความจำภายหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและติดตามผลหลักสูตร จากการประชุมสัมมนาหลังทดลองใช้หลักสูตรพบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่พึงพอใจกับระดับทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก และมีความเห็นว่าโรงเรียนควรจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในระดับมากที่สุด กิจกรรมจากหลักสูตรช่วยเพิ่มโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ปกครอง ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีพร้อมทั้งความร่วมมือหาแนวทางการแก้ไขปัญหามากขึ้น

รัชนีกร ไพศาล (2547) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะศิลปะ ด้านการวาดภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยมีขั้นตอนการพัฒนา 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 4 ชนิด ได้แก่ การจัดการศึกษาของโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สภาพการเรียนวิชาศิลปศึกษา ประสบการณ์ในการวาดภาพ และทักษะพื้นฐานด้านการวาดภาพของนักเรียนโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ขั้น คือ 1) กำหนดกรอบแนวคิดของหลักสูตรโดยใช้เนื้อหาที่เป็นหลักการพื้นฐานของการวาดภาพ ได้แก่ ทฤษฎีเบื้องต้นทางศิลปะหลักการวาดภาพ และวิธีการวาดภาพ 2) กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์หลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร แนวการจัดกิจกรรม แนวทางการวัดและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจคุณภาพหลักสูตรเบื้องต้น เป็นการตรวจสอบความสมบูรณ์ ความเหมาะสมและสอดคล้องขององค์ประกอบและเอกสาร โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องทุกองค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 4 ปรับปรุงแก้ไขเบื้องต้น เป็นการนำผลจากการตรวจสอบคุณภาพมาปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 5 สร้างเอกสารหลักสูตร ได้แก่ แผนการสอน ใบความรู้ ใบงาน แบบบันทึกข้อมูล และแบบทดสอบวัดทักษะศิลปะด้านการวาดภาพ

ขั้นตอนที่ 6 ทดลองใช้เพื่อประเมินหลักสูตร โดยทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ระยะเวลาทดลอง 14 ชั่วโมง ผลพบว่าคะแนนส่วนที่เพิ่มขึ้นของทักษะศิลปะด้านการวาดภาพของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงขึ้นกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากทุกรายการ

ขั้นตอนที่ 7 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการปรับปรุงแก้ไขให้ได้หลักสูตรฉบับสมบูรณ์

ปรียานุช สถาวรมณี (2548) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนและตรวจสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมในหลักสูตรเสริม การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้พัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน โดยศึกษาจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าการพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนประกอบด้วยสาระ 3 ประการได้แก่ 1) หลักเอกัตบุคคล 2) หลักประชาธิปไตย และ 3) หลักการปฏิบัติ เป็นหลักการพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมโดยสอดแทรกยุทธศาสตร์การมีส่วนเกี่ยวข้องของนักเรียนใน 3 ลักษณะได้แก่ 1) การมีอิสระ 2) การแสดงความคิดเห็น และ 3) การสื่อสารบนพื้นฐานของทฤษฎีการมีส่วนเกี่ยวข้องของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน เป็นการเขียนโครงร่างกิจกรรมในหลักสูตรเสริมให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ โครงสร้างกิจกรรมประกอบด้วย จุดประสงค์ สาระการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้ กระบวนการจัดกิจกรรม สื่อ และการประเมินผลกิจกรรม แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเสริมที่เน้นสาระและกระบวนการพัฒนา ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และหลักการพัฒนากิจกรรมนักเรียนที่สอดแทรกยุทธศาสตร์การมีส่วนเกี่ยวข้องของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นคือ ขั้นที่ 1 การสร้างโครงร่าง กิจกรรมในหลักสูตรเสริม เพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน ขั้นที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงร่างกิจกรรมในหลักสูตรเสริม และขั้นที่ 3 การสร้างเครื่องมือวัดทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือวัด

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมในหลักสูตรเสริม ครั้งที่ 1 โดยนำกิจกรรมในหลักสูตรเสริมที่พัฒนาแล้วมาดำเนินการตรวจสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมในหลักสูตรเสริม โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ ขั้นที่ 1 ประชุมปฏิบัติการการพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมกับผู้บริหารและครูฝ่ายกิจกรรม ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์ผู้บริหารและครูฝ่ายกิจกรรมพัฒนานักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในลักษณะการวิพากษ์และเสนอแนะเรื่องความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมที่สอดแทรกยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเข้าไปในทุกส่วนของกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมในหลักสูตรเสริม โดยดำเนินการแก้ไขกิจกรรมในหลักสูตรเสริมจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูฝ่ายกิจกรรมพัฒนานักเรียนช่วงชั้นที่ 2 หลังการประชุมเชิงปฏิบัติการการพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อให้ได้กิจกรรมในหลักสูตรเสริมฉบับปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบประสิทธิภาพของกิจกรรมในหลักสูตรเสริม (ครั้งที่ 2) ผู้วิจัยนำกิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ฉบับปรับปรุงที่ผ่านการประชุมปฏิบัติการกับผู้บริหารและครูฝ่ายกิจกรรมพัฒนานักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในขั้นตอนที่ 3 ทดลองกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแม่พระฟาติมา จำนวน 36 คน ระยะเวลาในการทดลอง 5 วันๆละ 8 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 40 ชั่วโมง และประเมินทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ช่วงก่อนและหลังการทดลองกิจกรรมในหลักสูตรเสริม ผลพบว่าหลังทดลองนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ทั้ง 5 ด้าน สูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ปราโมทย์ นาสารีย์ (2548) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยหาประสิทธิภาพของหลักสูตรและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษ โดยมีขั้นตอน 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร เป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจความคิดเห็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เกี่ยวกับความต้องการหลักสูตรและรายชื่อนิทานพื้นบ้านอีสานเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างโครงร่างหลักสูตรและแผนการสอน เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมากำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเน้นวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด และกำหนดวิธีการประเมินผล องค์ประกอบของโครงร่างหลักสูตร ได้แก่ กรอบหลักสูตร ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา การจัดหน่วยการเรียน และการวิเคราะห์แผนการสอน 12 แผน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระเป็นนิทานพื้นบ้านอีสานเพื่อความบันเทิงและนิทานคติธรรมที่แปลเป็นภาษาอังกฤษจำนวน 12 เรื่อง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินโครงร่างหลักสูตรและแผนการสอน โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินในด้านความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงโครงร่างหลักสูตรและแผนการสอน เป็นการนำผลการประเมินโครงร่างหลักสูตรและแผนการสอนจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองใช้หลักสูตร โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวิจิตราพิทยา จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 30 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้หลักสูตรเสริมทักษะการอ่าน รวม 36 ชั่วโมง ส่วนกลุ่มควบคุมสอนการอ่านแบบปกติ ผลพบว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน นักเรียนที่ได้รับการสอนอ่านโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสานมีทักษะการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขั้นตอนที่ 6 การทบทวน ปรับปรุง แก้ไขหลักสูตร เป็นการตรวจสอบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่ขั้นตอนแรก แล้วนำข้อบกพร่องปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

สุธินรัตน์ พานอ่อน (2549) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยหาประสิทธิภาพของหลักสูตรและ

เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษ ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยการศึกษาความต้องการจำเป็น โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการหลักสูตรและรายชื่อแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย 3 ขั้น คือ 1) สร้างโครงร่างหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบคือ กรอบหลักสูตร ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร หลักการ จุดมุ่งหมาย แผนการจัดการเรียนรู้ มีสาระเป็นแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี 10 เรื่อง และ การวัดและประเมินผล 2) การประเมินโครงร่างหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ และ 3) การปรับปรุงโครงร่างหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร นำโครงร่างหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนห้วยไผ่ จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองได้รับการสอนอ่านภาษาอังกฤษด้วยหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับท้องถิ่น และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ จำนวนกลุ่มละ 29 คน กลุ่มทดลองได้รับการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มสาระเพิ่มเติมภาษาต่างประเทศ จำนวน 40 ชั่วโมง ผลพบว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนได้รับการสอนอ่านภาษาอังกฤษด้วยหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับท้องถิ่นมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านภาษาอังกฤษสูงกว่านักเรียนได้รับการสอนโดยใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพโครงร่างหลักสูตรโดยหาประสิทธิภาพของหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5 การทบทวน ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการพิจารณาขั้นตอนตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 4 แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

จันทิมา แสงเลิศอุทัย (2550) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านไอซีทีทั้งทางด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ โดยการพัฒนาหลักสูตรเสริมในครั้งนี้ได้พัฒนาตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญทางด้านไอซีที เพื่อกำหนดสมรรถภาพทางด้านไอซีทีสำหรับนักศึกษา ซึ่งได้ผลสรุปว่าสมรรถภาพทางด้านไอซีทีที่นักศึกษา

วิชาชีพครูขาดและควรได้รับการเสริมสร้าง ได้แก่ ความรู้ ทักษะและเจตคติทางด้านไอซีที จากนั้นจึงได้นำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเสริม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรเสริม เป็นการพัฒนาโครงร่างหลักสูตรเสริมให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน โดยในหลักสูตรเสริมประกอบด้วยหลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรเสริม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริมและโครงสร้างของหลักสูตรเสริม หลักสูตรนี้มี 4 หน่วยการเรียน เนื้อหาในหลักสูตรครอบคลุมสมรรถภาพทางด้านไอซีทีและกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ แล้วนำโครงร่างหลักสูตรเสริมไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง พบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมเหมาะสมและสอดคล้องกับนักศึกษาและสมรรถภาพทางด้านไอซีที จากนั้นจึงนำข้อมูลจากการประเมินโครงร่างหลักสูตรเสริมมาปรับปรุงเพื่อให้โครงร่างหลักสูตรเสริมเหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริม นำโครงร่างหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 ในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จำนวน 26 คน รูปแบบการทดลองใช้หลักสูตรเสริมเป็นแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนหลัง ซึ่งผลการทดลองพบว่าสมรรถภาพทางด้านไอซีทีภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงว่าหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านไอซีทีสำหรับนักศึกษาได้

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรเสริม จากผลการประเมินการทดลองใช้หลักสูตรเสริม พบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรเสริมมีความเหมาะสม แต่อย่างไรก็ตามภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมได้มีการปรับปรุงหลักสูตรโดยขยายเวลาการปฏิบัติกิจกรรม ปรับปรุงภาษาที่ใช้และปรับขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมให้มีความต่อเนื่องกัน

ดนุพล สุนทรัตน์ (2550) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน โดยวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน โดยแบ่งเป็น 2 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ขั้นที่ 2 การจัดสนทนากลุ่มเพื่อหาความต้องการจำเป็นด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนเอกชนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรเสริม ดำเนินการเป็น 3 ขั้น ดังนี้คือ ขั้นที่ 1 การสร้างเค้าโครงหลักสูตรเสริม โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตร คือ หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินกิจกรรม 5 แผน ได้แก่ วินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด และความขยันหมั่นเพียร กระบวนการจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นผู้กระทำและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สื่อการจัดกิจกรรม และการวัดและประเมินผล ขั้นที่ 2 การตรวจสอบเค้าโครงหลักสูตรเสริม โดยการประเมินความเหมาะสมและ

สอดคล้องของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ผลพบว่าเค้าโครงหลักสูตรเสริมมีความเหมาะสมระดับมาก เค้าโครงหลักสูตรมีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบและสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกองค์ประกอบ ขั้นที่ 3 การแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรเสริมก่อนนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริม เป็นการใช้หลักสูตรกับนักเรียนโรงเรียนวชิรานุกูล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 40 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 40 คน ทำการทดลองเป็นเวลา 5 วัน ผลพบว่าเจตคติกับพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน หลังการทดลองมีความสัมพันธ์ทางบวกกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยเจตคติการมีคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการมีคุณธรรมจริยธรรมด้านความมีวินัยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรเสริม เป็นการปรับปรุงหลักสูตรหลังทดลองเพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีลักษณะสมบูรณ์ พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนมัธยมศึกษาเอกชนต่อไป

อุบลรัตน์ โพธิพัฒนชัย; และคนอื่นๆ (2550) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิสำหรับนักศึกษาพยาบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิสำหรับนักศึกษาพยาบาลโดยมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการเตรียมเพื่อกำหนดข้อมูลพื้นฐาน ประกอบ ด้วย 3 ขั้น คือ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสมรรถนะการพยาบาลและการพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยสึนามิ 2) การจัดกลุ่มสนทนาเกี่ยวกับสมรรถนะการพยาบาลที่จำเป็นสำหรับพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยสึนามิและวิธีการพัฒนาสมรรถนะ 3) การสอบถามประชาชนผู้ประสบภัยสึนามิเกี่ยวกับความต้องการได้รับความช่วยเหลือจากพยาบาล

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรเสริม ประกอบด้วย 3 ขั้น คือ 1) การสร้างหลักสูตรโดยองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร 3 หน่วยการเรียน ได้แก่ สมรรถนะด้านการตัดสินใจ สมรรถนะการพยาบาลผู้ป่วยฉุกเฉิน สมรรถนะการดูแลด้านจิตใจ วิธีการสอนและกิจกรรม ได้แก่ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้แบบซิปปา สื่อการสอน และการวัดและประเมินผล 2) การตรวจสอบหลักสูตร ประเมินความเหมาะสมและสอดคล้องของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน 3) การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ทดลองต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริม นำไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาล 40 คน เป็นเวลา 1 สัปดาห์ ผลพบว่าผลสัมฤทธิ์และเจตคติการพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยสึนามิสำหรับนักศึกษาพยาบาลหลังใช้หลักสูตรเสริมสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทักษะทางการพยาบาลของนักศึกษาร้อยละ 100 อยู่ในระดับมาก

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรเสริม ผู้วิจัยปรับปรุงกิจกรรม เวลา และสื่อการเรียนการสอนให้น่าสนใจ และปรับปรุงรายละเอียดให้เหมาะสมเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรเสริมฉบับสมบูรณ์

อดุล นาคะโร (2551) ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเอง โดยใช้กิจกรรมแนะแนวสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีรูปแบบการวิจัยและพัฒนา 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาโครงร่างหลักสูตร โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการตนเอง ได้ผลสรุปคือ ความสามารถ ในการจัดการ ตนเองประกอบด้วย ประกอบด้วยความสามารถในการรู้จักตนเองความสามารถในการบริหารเวลา ความสามารถในการบริหารอารมณ์ตนเอง และการมีวินัยในตนเอง

2. การศึกษาความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน เกี่ยวกับคุณลักษณะความสามารถในการจัดการตนเองที่จำเป็นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม ผลสรุป คือ ด้านความสามารถในการรู้จักตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะ คือ การรู้จักลักษณะทั่วไป จุดเด่นจุดด้อย ความถนัดของตนเอง การปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ด้านความสามารถในการบริหารเวลา ประกอบด้วยคุณลักษณะ คือ การวิเคราะห์การใช้เวลาของตนเอง การวางแผนการใช้เวลา การจัดลำดับความสำคัญของงาน ด้านความสามารถในการบริหารจัดการอารมณ์ตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะการรู้จักอารมณ์ตนเอง การควบคุมอารมณ์ตนเอง และการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม ด้านการมีวินัยในตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะการมีความรับผิดชอบ การมีความซื่อสัตย์ การมีความอดทน และการมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตรเป็นการเขียนโครงร่างหลักสูตรให้สอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตร คือ ปัญหาและความจำเป็นหลักการ จุดมุ่งหมาย หน่วยกิจกรรม โดยแต่ละหน่วยประกอบด้วยคำอธิบายหน่วยกิจกรรม จุดประสงค์การจัดกิจกรรม สาระกิจกรรม สื่อ และการวัดและประเมินผล

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินโครงร่างหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรฉบับร่างที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง ผลการประเมินพบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้อง และนำข้อเสนอแนะจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงเพื่อให้โครงร่างหลักสูตรมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 63 คน เป็นเวลา 10 สัปดาห์ รวม 30 ชั่วโมง โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งพบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการจัดการตนเองหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .001 ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการจัดการตนเองหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความเหมาะสมของการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการตนเองระหว่างกระบวนการเรียนกับผลสัมฤทธิ์สูงกว่าเกณฑ์ ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านเจตคติต่อความสามารถในการจัดการตนเองสูงกว่าเกณฑ์ และค่าเฉลี่ยคะแนนด้านคุณลักษณะความสามารถในการจัดการตนเองสูงกว่าเกณฑ์

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร จากผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่าหลักสูตร ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรโดยปรับปรุงสภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร ด้านกิจกรรม การใช้ภาษาให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น แล้วจัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

สมพร หลิมเจริญ (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สาหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 และประเมินประสิทธิภาพหลักสูตรเสริม โดยมีขั้นตอนดำเนินการ 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ผลการดำเนินการศึกษาได้องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ในครั้งนี้ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 มิติ คือ 1) มิติด้านการคิด ได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น และความคิดริเริ่ม และ 2) มิติด้านจิตใจและบุคลิกภาพ ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็น และความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร และประเมินคุณภาพของหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ หลักสูตรเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้เป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดเนื้อหา (Content Free) มีสาระสำคัญประกอบด้วย แนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทั้งสองมิติ ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรไปเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีโครงสร้างเนื้อหา 4 หน่วยการเรียนรู้ และใช้ระยะเวลารวมทั้งสิ้น 29 ชั่วโมง กิจกรรมหลักที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ใช้เทคนิคการระดมพลังสมอง และกิจกรรมการสอนสืบสวนสอบสวนแบบอิงอริยสัจสี่

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงทดลองโดยใช้แผนแบบการทดลองแบบ Randomized Pretest-Posttest Control Group Design กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 ห้องเรียน ซึ่งเลือกมาโดยการใช้กระบวนการสุ่มโดยมีห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนห้องเรียนละ 30 คน กำหนดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้วิธีการสุ่ม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มทดลอง

มีระดับความคิดเห็นต่อหลักสูตรเสริมอยู่ในระดับดีมาก ผลการประเมินหลักสูตรเสริมพบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ได้ดำเนินการปรับปรุงแผนการสอน ด้านระยะเวลา และด้านภาษาในคำชี้แจงในแผนการสอนบางหน่วยเพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้นแล้วจัดทำเป็นหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ฉบับสมบูรณ์

อัคพงศ์ สุขมาตย์ (2553) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยมีขั้นตอนการพัฒนาตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษา สำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการจำเป็นในการสร้างหลักสูตร พร้อมทั้งศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตตปัญญาและการพัฒนาหลักสูตร ได้ผลสรุปว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จำเป็นคือ ความตระหนักรู้ในตนเอง ความเมตตากรุณา และจิตสาธารณะ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร เป็นการร่างโครงร่างหลักสูตรโดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดหลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐาน จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และแนวการวัดและประเมินผล โดยยึดแนวจิตปัญญาศึกษาเป็นหลักในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การสร้างความพร้อม ขั้นที่ 2 การเสริมสร้างคุณลักษณะและการคิด และขั้นที่ 3 สร้างความเชื่อมโยง นำโครงร่างหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและสอดคล้อง พบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้อง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองปัตตานี จำนวน 35 คน เป็นเวลา 20 สัปดาห์ รวม 40 ชั่วโมง ใช้แบบแผนการทดลองแบบสองกลุ่มทดสอบก่อน-หลัง (Pretest-posttest Control Group Design) พบว่ากลุ่มทดลองมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรระดับมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร จากการประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตร พบว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้อง และผู้วิจัยได้ปรับปรุงหลักสูตรโดยปรับเวลาในการทำกิจกรรมและปรับปรุงด้านภาษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรเสริมข้างต้น พบว่าสามารถนำหลักสูตรเสริมไปใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาตรี โดยมีประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ในการพัฒนาหลักสูตรครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ การพัฒนาทักษะทางสติปัญญา การคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์ สมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สมรรถนะการพยาบาล ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการ

อ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะศิลปะด้านการวาดภาพ ทักษะทางชีวิตและสังคม ความสามารถในการจัดการตนเอง การพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2. กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (วิจิตร์พร หล่อสุวรรณกุล. 2544; ชวลิต ชูกำแพง. 2546; จันทิมา แสงเลิศอุทัย. 2550; ดนุพล สุนทรัตน์. 2550; อุบลรัตน์ โพธิพัฒนชัย; และคนอื่นๆ. 2550; สมพร หลิมเจริญ. 2552; อัคพงศ์ สุขมาตย์. 2553) 5 ขั้นตอน (ปรียานุช สถาวรมณี. 2548; สุธินรัตน์ พานอ่อน. 2549; อดุล นาคะโร. 2551) 6 ขั้นตอน (ปราโมทย์ นาสารีย์. 2548) และ 7 ขั้นตอน (รัชนีกร ไพศาล. 2547)

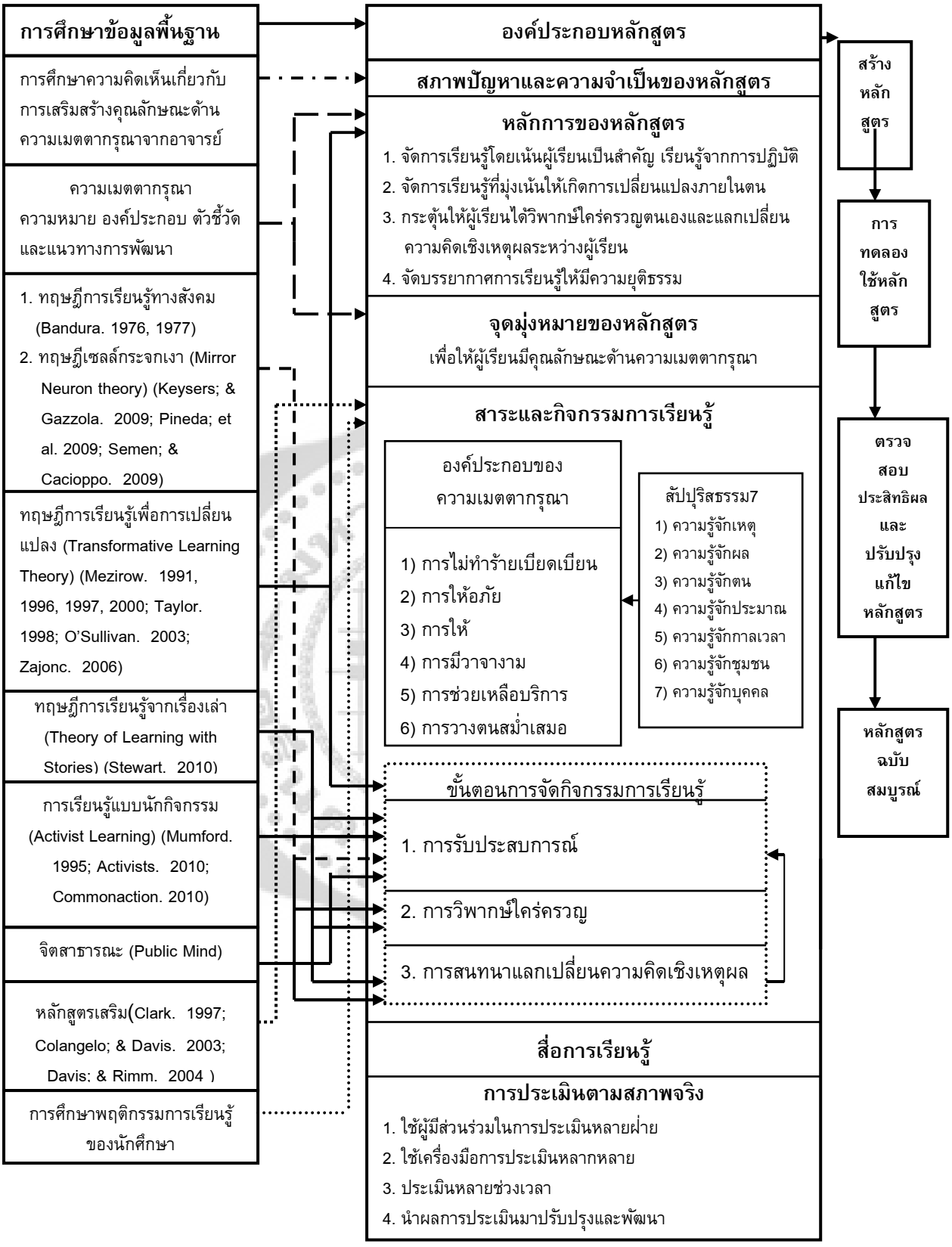
3. องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร วัตถุประสงค์ หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วย คำอธิบายหน่วยการเรียนรู้ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

4. แบบแผนการทดลองที่ใช้ มี 2 แบบแผน ได้แก่ One Group Pretest Posttest Design (ชวลิต ชูกำแพง. 2546; ปรียานุช สถาวรมณี. 2548; จันทิมา แสงเลิศอุทัย. 2550; อุบลรัตน์ โพธิพัฒนชัย; และคนอื่นๆ. 2550) และ Pretest Posttest Control Group Design (วิจิตร์พร หล่อสุวรรณกุล. 2544; รัชนีกร ไพศาล. 2547; ปราโมทย์ นาสารีย์. 2548; สุธินรัตน์ พานอ่อน. 2549; ดนุพล สุนทรัตน์. 2550; อดุล นาคะโร. 2551; สมพร หลิมเจริญ. 2552; อัคพงศ์ สุขมาตย์. 2553)

5. ระยะเวลาที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร พบว่าหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการคิดใช้เวลาในการพัฒนารวม 20-40 ชั่วโมง (วิจิตร์พร หล่อสุวรรณกุล. 2544; ปรียานุช สถาวรมณี. 2548; สมพร หลิมเจริญ. 2552) หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการอ่านใช้เวลาในการพัฒนารวม 36-40 ชั่วโมง (ปราโมทย์ นาสารีย์. 2548; สุธินรัตน์ พานอ่อน. 2549) หลักสูตรซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 60 ชั่วโมง (ชวลิต ชูกำแพง. 2546) หลักสูตรเสริมทักษะ ศิลปะด้านการวาดภาพใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 14 ชั่วโมง (รัชนีกร ไพศาล. 2547) หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 27 ชั่วโมง (จันทิมา แสงเลิศอุทัย. 2550) หลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 40 ชั่วโมง (ดนุพล สุนทรัตน์. 2550; อัคพงศ์ สุขมาตย์. 2553) หลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 1 สัปดาห์ (อุบลรัตน์ โพธิพัฒนชัย; และคนอื่นๆ. 2550) และหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเองใช้ระยะเวลาในการพัฒนารวม 30 ชั่วโมง (อดุล นาคะโร. 2551)

ดังนั้นจากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตรเสริมจะเห็นได้ว่าหลักสูตรเสริมเป็นหลักสูตรมีความเหมาะสมในการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การทดลองใช้

หลักสูตร การตรวจสอบประสิทธิภาพผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ใช้แบบแผนการทดลองแบบ Pretest Posttest Control Group Design สำหรับการกำหนดระยะเวลาในกรอบโครงสร้างของหลักสูตร จากการศึกษาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตร ผู้วิจัยจึงได้กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเมตตากรุณารวมทั้งสิ้น 28 ชั่วโมง โดยมีแนวคิดการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาดังภาพประกอบ 16

ภาพประกอบ 16 แนวคิดการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เป็นหลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล โดยแนวคิดในจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นที่การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) โดยการจัดประสบการณ์ (Experience) ให้เป็นจุดขับเคลื่อนให้เกิดการวิพากษ์ใคร่ครวญ (Critical Reflection) อย่างมีวิจารณญาณ และสนทนาแลกเปลี่ยนทางความคิดเชิงเหตุผล (Rational Discourse) เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับวัย ใช้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมโดยการสังเกตตัวแบบจากกลไกการทำงานของเซลล์กระจกเงา (Mirror Neurons) ซึ่งมีความสามารถในการเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ ความรู้ และกระบวนการภายในของตัวแบบ ทำให้ผู้สังเกตเข้าใจเจตนาของตัวแบบ ทำให้เกิดความรู้สึกร่วม เข้าใจและคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น การเรียนรู้จากเรื่องเล่า (Learning with Stories) ซึ่งเป็นการรับรู้เรื่องราวหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องจริงจากประสบการณ์ของบุคคลทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องแต่งขึ้น ได้แก่ เรื่องเล่าสืบต่อกันมา นิทาน ตำนาน และเรื่องเล่าที่เกิดจากผู้เรียนได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น ผ่านการพูด การเขียน หรือภาษาสัญลักษณ์ โดยเป็นเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา เรื่องเล่าจะเข้าสู่สมองระดับแอลฟาซึ่งกระตุ้นให้เกิดความหมายอย่างลึกซึ้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ในระดับจิตไร้สำนึก รูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม (Activist Learning) ที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติ แสวงหาประสบการณ์ใหม่ รวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมทางสังคม มีการแลกเปลี่ยนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ลงมือปฏิบัติและสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับ และกิจกรรมจิตสาธารณะ (Public Mind) ทำให้นักศึกษาเกิดการตระหนักรู้ มองเห็นคุณค่าแก่การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลในสังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน ตระหนักถึงปัญหาและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนและสังคม เป็นความสำนึกต่อส่วนรวม และไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม อีกทั้งมีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม เสียสละด้วยทรัพย์สิน กำลังกาย เวลา และสติปัญญา ริเริ่มและให้ความร่วมมือกับชุมชนและสังคมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ก่อให้เกิดความรักและห่วงใยในสังคม และการที่นักศึกษาได้วิพากษ์ใคร่ครวญสะท้อนตนเองผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ การสนทนาแลกเปลี่ยนทางความคิดเชิงเหตุผลกับเพื่อนจะช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ทำให้สามารถตัดสินเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องและสอดคล้องกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาได้ โดยคาดหวังว่าหลังการใช้หลักสูตรซึ่งมีองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล จะสามารถทำให้นักศึกษามีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา อันจะส่งผลดีต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงได้ดังภาพประกอบ 17

ภาพประกอบ 17 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา แนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม จิตสาธารณะ และหลักสูตรเสริม ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก และการตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากผู้เชี่ยวชาญ สำหรับนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา แนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม จิตสาธารณะ แล้วทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

ส่วนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา โดยการสอบถามอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ส่วนที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยการสังเกตพฤติกรรม

ส่วนที่ 4 การสังเคราะห์คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมโดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ 5 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมาพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง เป็นการสร้างหลักสูตรเสริมให้สอดคล้องกับผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1

ส่วนที่ 2 การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตร แล้วทำการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองนำร่องและทดลองใช้จริงกับนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การทดลองนำร่อง (Pilot Study) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรในสถานการณ์จริง

ส่วนที่ 2 การทดลองใช้จริง เป็นการนำหลักสูตรไปใช้กับนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้ต่อไป ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร เป็นการประเมินผลหลังจากการทดลองใช้โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ส่วนที่ 2 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการนำผลการทดลองใช้หลักสูตรและข้อเสนอแนะต่างๆหลังการทดลองใช้หลักสูตรมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์

การดำเนินงานตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 4 ขั้นตอน แสดงไว้ในตาราง 7

ตาราง 7 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน	1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา แนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม และจิตสาธารณะ	ศึกษาจากตำรา หนังสือ เอกสาร งานวิจัย	ตำรา หนังสือ เอกสาร	สภาพปัญหาความต้องการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาและแนวทางการพัฒนา
	2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	สำรวจความคิดเห็นอาจารย์ มทร.ล้านนา ตาก	อาจารย์ มทร. ล้านนา ตาก จำนวน 133 คน	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
	3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา	สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา มทร. ล้านนา ตาก	นักศึกษา มทร. ล้านนา ตาก	พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา

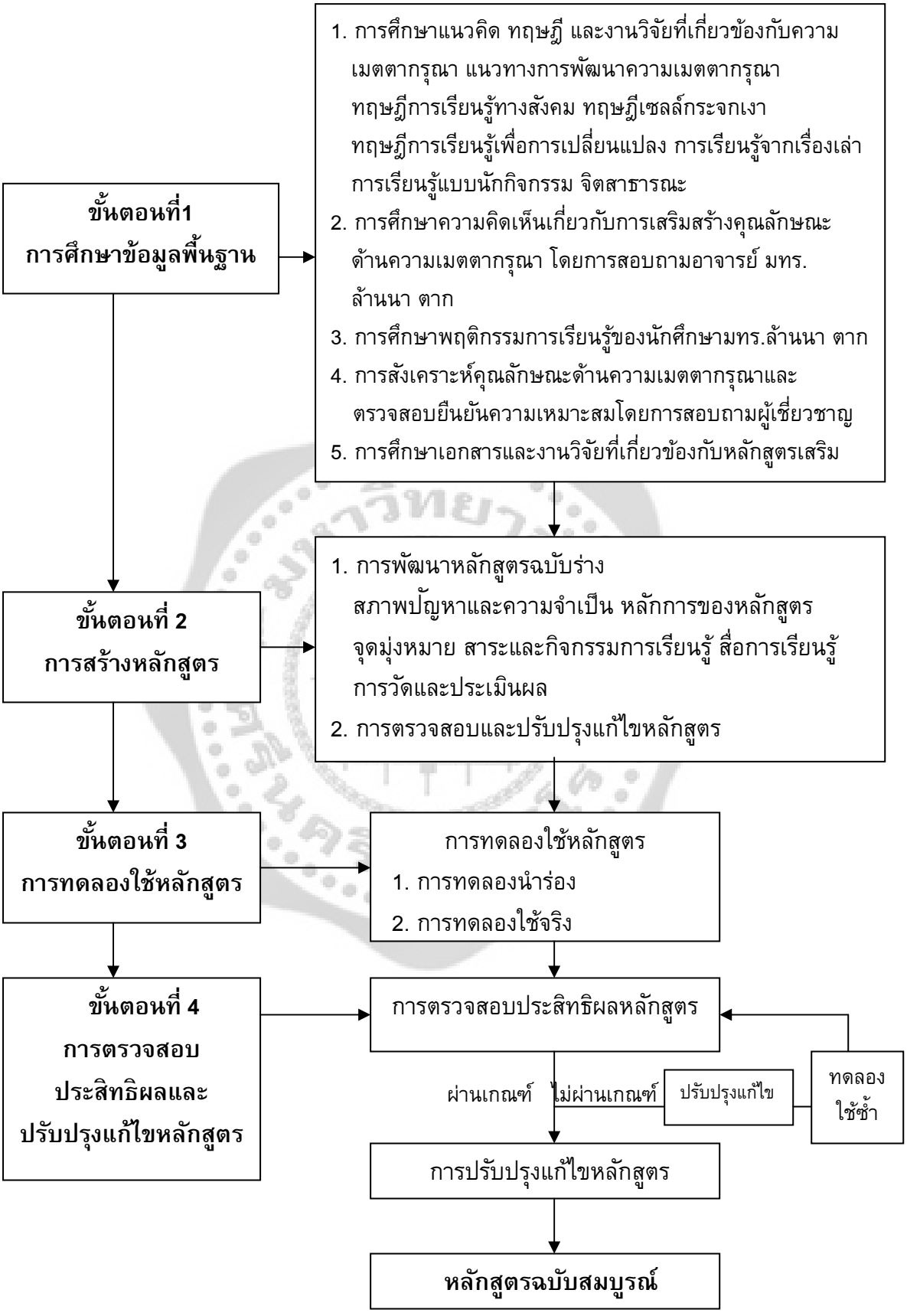
ตาราง 7 (ต่อ)

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้
	4. เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษาและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมโดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ	สอบถามผู้เชี่ยวชาญ	พระภิกษุสงฆ์ 2 รูป และผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 5 คน	ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
	5. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย	เอกสารและงานวิจัย	แนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร	1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาฉบับร่าง	ร่างหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากขั้นตอนที่ 1	หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาฉบับร่าง
	2. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่าง	ผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตรฉบับร่าง	ผู้เชี่ยวชาญด้านด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน จำนวน 5 คน	หลักสูตรฉบับร่างที่ผ่านการประเมินความเหมาะสมและสอดคล้อง

ตาราง 7 (ต่อ)

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร	1. เพื่อทดลองนำร่องหลักสูตร	ทดลองนำร่องหลักสูตร	กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 17 คน	ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรในสถานการณ์จริง
	2. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่าง	ทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบแผนการทดลอง Pretest Posttest Control Group Design	กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 30 คน และกลุ่มทดลอง 30 คน	ผลการทดลองใช้หลักสูตร
ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	1. เพื่อประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร	ประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้	ข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตร	ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร
	2. เพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์	นำผลการประเมินหลักสูตรและข้อเสนอแนะต่างๆ มาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร และข้อเสนอแนะต่างๆ	หลักสูตรฉบับสมบูรณ์

จากขั้นตอนที่ปรากฏในตาราง 7 สามารถแสดงเป็นแผนภาพขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังภาพประกอบ 18

ภาพประกอบ 18 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

รายละเอียดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา แนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม จิตสาธารณะ และหลักสูตรเสริม แล้วทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากอาจารย์ ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก และการตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้รายละเอียดที่จำเป็นมากที่สุดสำหรับเป็นพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา แนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม จิตสาธารณะ แล้วทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นกรอบคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ส่วนที่ 2 การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาโดยการสอบถามอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สำหรับขั้นตอนนี้มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สำหรับนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตร

2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก จำนวน 199 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) สุ่มจากทุกคณะ และทุกสาขา จำนวน 133 คน โดยใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างดังนี้ (Yamane. 1970: 886)

$$n = \frac{N}{1+ Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร

e = ความคลาดเคลื่อนที่กำหนด 5%

และ ระดับนัยสำคัญ = .05

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนในการสร้างแบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสำรวจคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

2. สร้างแบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ ประกอบด้วยด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ สอบถามเกี่ยวกับประโยชน์ของความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษา ความจำเป็นในการพัฒนาความเมตตากรุณา วิธีการพัฒนาความเมตตากรุณา และการจัดทำหลักสูตรเสริมสร้างความเมตตากรุณา

3. ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสำรวจที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 2 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ประเมินโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of item Objective Congruence) ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่ามีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2527: 69) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1) มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงการใช้ภาษาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำแบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ไปสอบถามอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนมาแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความคิดเห็นระดับมากที่สุด ให้คะแนนเป็น 5
มีความคิดเห็นระดับมาก ให้คะแนนเป็น 4
มีความคิดเห็นระดับปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3
มีความคิดเห็นระดับน้อย ให้คะแนนเป็น 2
มีความคิดเห็นระดับน้อยที่สุด ให้คะแนนเป็น 1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาคำนวณค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญแล้วแปลความหมายระดับความเหมาะสมโดยใช้เกณฑ์ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2554: ออนไลน์)

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับน้อยที่สุด

ผลการสำรวจความคิดเห็นพบว่าอาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยรวมในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.46)

ส่วนที่ 3 การศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สำหรับขั้นตอนนี้มีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี จำนวน 2,767 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี จำนวน 632 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนในการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรม

2. สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีลักษณะเป็นแบบสังเกตชนิดมีโครงสร้าง โดยสังเกตพฤติกรรมการเรียนในห้องเรียน การศึกษาค้นคว้าในห้องสมุด เวลาพักระหว่างเรียน และการทำกิจกรรมนอกหลักสูตร

3. ตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยนำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 2 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ประเมินโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่ามีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1) มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ในช่วงเวลาและสถานที่ที่กำหนด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์เนื้อหา แล้วสรุปประเด็นต่างๆ

ส่วนที่ 4 การสังเคราะห์คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมโดยการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ

เป็นการนำผลการศึกษาจากส่วนที่ 1 มาสังเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของผลการสังเคราะห์โดยพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 2 รูป และ ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม จำนวน 5 คน

1. วัตถุประสงค์

เพื่อการสังเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบ ตัวชี้วัดของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของผลการสังเคราะห์คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

2. เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

2.1 พระภิกษุสงฆ์ มีประสบการณ์หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนในการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา มีดังนี้

1. ศึกษาผลการสังเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากส่วนที่ 1

2. สร้างแบบแบบประเมินความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 3 ระดับ

3. ตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยนำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำแบบประเมินความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC จากผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาแปลงเป็นคะแนนดังนี้

มีความเห็นว่าสอดคล้องกัน กำหนดคะแนนเป็น +1

มีความเห็นว่าไม่แน่ใจ กำหนดคะแนนเป็น 0

มีความเห็นว่าไม่สอดคล้องกัน กำหนดคะแนนเป็น -1

นำมาคะแนนมาแทนค่า ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจากการผลตรวจสอบได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.57 – 1.00 อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง ผู้วิจัยได้ปรับปรุงความหมายของความเมตตากรุณาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น และปรับปรุงการใช้ภาษาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ 5 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง

ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะความเมตตากรุณาของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ฉบับร่าง มีองค์ประกอบ ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร เป็นการพิจารณาข้อมูลที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำมากำหนดเป็นหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความเมตตากรุณา

2. หลักการของหลักสูตร เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานมาพิจารณากำหนดแนวคิดและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้น ด้วยความคาดหวังว่าเมื่อดำเนินการตามหลักสูตรแล้วจะสามารถบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้น

4. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการนำข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามากำหนดเป็นสาระการเรียนรู้ โดยแบ่งสาระการเรียนรู้เป็นหน่วยการเรียน โดยแต่ละหน่วยประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และ การวัดและประเมินผล โดยประกอบด้วย 11 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 ความเมตตากรุณา	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 3 ไมตรีจิต	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 4 ใยต้องทำร้ายเบียดเบียน	2 ชั่วโมง

หน่วยที่ 5 อภัยได้ไหม	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 6 ช่างน่าสงสาร	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 7 ยิ่งให้ยิ่งได้	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 8 วาจางาม	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 9 การวางตน	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 10 อาสาด้วยใจ	8 ชั่วโมง
หน่วยที่ 11 ใคร่ครวญตนเองจากภายใน	2 ชั่วโมง
	รวม 28 ชั่วโมง

กิจกรรมการเรียนรู้ผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นหลัก โดยการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม และจิตสาธารณะ ให้นักศึกษาได้ลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆด้วยตนเอง มีการวิพากษ์ใคร่ครวญข้อสันนิษฐานของตนเองและแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลระหว่างนักศึกษาภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับการรับรู้ การให้ความหมาย ความเข้าใจ และอารมณ์ความรู้สึก เปิดมุมมองหรือโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น และเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตน

สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ 11 หน่วย ได้ถูกออกแบบให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นทฤษฎีหลักและแนวคิดและทฤษฎีรอง ซึ่งได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม และจิตสาธารณะ ดังแสดงในตาราง 8

การดำเนินกิจกรรมประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ก่อนการดำเนินกิจกรรม สร้างบรรยากาศในห้องเรียนโดยการเคารพและยอมรับความเป็นบุคคลของผู้เรียนแต่ละคน ใช้หลักเหตุผล ความเท่าเทียม มีความเป็นกลางไม่เอนเอียงเข้าข้างบุคคลใด หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ผู้เรียนมีอิสระ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เรียน สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และเอื้อให้เกิดการพัฒนาความเมตตากรุณา

2) การดำเนินกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้ โดยแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีขั้นตอนหลักดังนี้

2.1 การรับประสบการณ์ เป็นการจัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตรวจสอบหรือพิจารณาใคร่ครวญความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา

2.2 การวิพากษ์ใคร่ครวญ เป็นการทบทวนข้อสันนิษฐานของตนเองเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับว่ามีปฏิกิริยาในด้านความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกเป็นอย่างไร ปฏิกิริยานั้นมีที่มาอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และปฏิกิริยานั้นส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไร

2.3 การสนทนาแลกเปลี่ยนเความคิดเชิงเหตุผล เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างผู้เรียน โดยการตั้งคำถามและตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก คุณค่าต่าง ๆ ในข้อสันนิษฐานของตนเองและผู้อื่น และ ประเมินและตัดสินใจเลือกข้อสันนิษฐาน

3) ระหว่างดำเนินกิจกรรมประเมินความสนใจและความมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และประเมินการมีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล

4) เมื่อสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรม ทำการประเมินผลในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

ตาราง 8 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของหน่วยการเรียนรู้กับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม และแนวคิดจิตสาธารณะ

หน่วยการเรียนรู้	**ทฤษฎี/แนวคิด**					
	การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	การเรียนรู้ทางสังคม	เซลล์กระจกเงา	การเรียนรู้จากเรื่องเล่า	การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม	จิตสาธารณะ
1. ความเมตตากรุณา	✓				✓	✓
2. ด้วยรักและห่วงใย	✓	✓	✓	✓		
3. ไมตรีจิต	✓	✓	✓	✓		
4. ใยต้องทำร้ายเบียดเบียน	✓	✓	✓	✓		
5. อภัยได้ไหม	✓	✓	✓	✓		
6. ช่างน่าสงสาร	✓	✓	✓	✓		
7. ยิ่งให้ยิ่งได้	✓				✓	✓
8. วาจางาม	✓	✓	✓	✓		
9. การวางตน	✓	✓	✓	✓		
10. อาสาด้วยใจ	✓	✓	✓		✓	✓
11. ใคร่ครวญตนเองจากภายใน	✓					

5. สื่อการเรียนรู้ เป็นการกำหนดสื่อที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น เรื่องเล่า ตัวแบบจากชีวิตจริง สไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

6. การวัดและประเมินผล เป็นการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้การประเมินตามสภาพจริง ดังนี้

6.1 การประเมินตนเอง (Self Assessment) โดยผู้เรียนประเมินตนเองก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร โดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามาเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

2) สร้างตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

3) สร้างแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามตัวชี้วัด เป็นแบบประเมินตนเองมีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 47 ข้อ

4) ตรวจสอบความเที่ยงตรง ด้วยวิธีให้พระภิกษุสงฆ์ 1 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 1 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ตรวจสอบโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข (รายละเอียดในภาคผนวก ข) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ มีประสบการณ์หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงการใช้ภาษาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5) ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดสอบกับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 120 คน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - coefficient) ของครอนบัค ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.93

6) หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ด้วยวิธี Item - total Correlation คัดเลือกข้อที่มีค่า Item - total Correlation เท่ากับ 0.20 ขึ้นไป ได้ค่า Item - total Correlation ระหว่าง 0.20 – 0.64

6.2 การประเมินโดยผู้วิจัย โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีลักษณะการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินหลังการทดลองใช้หลักสูตร มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา

2) สร้างตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และพฤติกรรมบ่งชี้ความเมตตากรุณา

3) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาตามตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ความเมตตากรุณา มีลักษณะการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ

4) ตรวจสอบความเที่ยงตรง ด้วยวิธีให้พระภิกษุสงฆ์ 1 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 1 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ตรวจสอบ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข (รายละเอียดในภาคผนวก ข) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ มีประสบการณ์หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6.3 การประเมินโดยอาจารย์ประจำสาขา โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีลักษณะการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ โดยให้อาจารย์ประจำสาขาจำนวน 1 คน เป็นผู้ประเมินหลังการทดลองใช้หลักสูตร มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา

2) สร้างตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และพฤติกรรมบ่งชี้ความเมตตากรุณา

3) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาตามตัวชี้วัด และ พฤติกรรมบ่งชี้ มีลักษณะการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ

4) หาความเที่ยงตรงด้วยวิธีให้พระภิกษุสงฆ์ 1 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 1 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ตรวจสอบโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข (รายละเอียดในภาคผนวก ข) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ มีประสบการณ์หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6.4 การประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment) โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีลักษณะการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ โดยให้เพื่อนเป็นผู้ประเมินหลังการทดลองใช้หลักสูตร มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณามาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา

2) สร้างตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และพฤติกรรมบ่งชี้ความเมตตากรุณา

3) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาตามตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ความเมตตากรุณา มีลักษณะการให้คะแนนเป็นเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ

4) ตรวจสอบความเที่ยงตรง ด้วยวิธีให้พระภิกษุสงฆ์ 1 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 1 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ตรวจสอบ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข (รายละเอียดในภาคผนวก ข) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ มีประสบการณ์หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6.5 การประเมินโดยใช้แบบบันทึกอนุทิน (Journal Writing) ให้ผู้เรียนเขียนบันทึกการใคร่ครวญสะท้อนความรู้สึก ความคิดเห็น การวางแผนการนำไปปฏิบัติและการปฏิบัติหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) นำข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบบันทึกอนุทิน

2) สร้างแบบบันทึกอนุทิน มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด โดยมีลักษณะเป็นเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics)

3) ตรวจสอบความเที่ยงตรง ด้วยวิธีให้พระภิกษุสงฆ์ 1 รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม 1 คน และด้านการวัดและประเมินผล 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 คน ตรวจสอบโดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข (รายละเอียดในภาคผนวก ข) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ มีประสบการณ์หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านการวัดและประเมินผล

ผลการประเมินความสอดคล้องได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนที่ 2 การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องของหลักสูตร แล้วทำการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญประเมินใน 2 ลักษณะ คือ

1.1 ประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร เป็นการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ สภาพปัญหาและความต้องการ หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

1.2 ประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร เป็นการประเมินแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามีความสอดคล้องกันเพียงใดระหว่างสภาพปัญหาและความต้องการ หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2. เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

2.1 มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป

2.2 มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการเรียนการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร และแบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร

1. ศึกษาหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2. สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 5 ระดับ

3. ตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยนำแบบประเมินที่สร้างขึ้นไปให้คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร

1. ศึกษาหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2. สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร มีลักษณะเป็นมาตรประเมินค่า 3 ระดับ

3. ตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยนำแบบประเมินที่สร้างขึ้นไปให้คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อคำถาม และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร นำผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่าเหมาะสมมากที่สุด ให้คะแนนเป็น 5

มีความเห็นว่าเหมาะสมมาก ให้คะแนนเป็น 4
มีความเห็นว่าเหมาะสมปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3
มีความเห็นว่าเหมาะสมน้อย ให้คะแนนเป็น 2
มีความเห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด ให้คะแนนเป็น 1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาคำนวณค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ แล้วแปลความหมายระดับความเหมาะสมโดยใช้เกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง เหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง เหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร พบว่า มีความเหมาะสมระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.48, S.D.= 0.20) และได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5.2 การประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร นำผลการประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง IOC จากผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาแปลงเป็นคะแนนดังนี้

มีความเห็นว่าสอดคล้องกัน กำหนดคะแนนเป็น +1
มีความเห็นว่าไม่แน่ใจ กำหนดคะแนนเป็น 0
มีความเห็นว่าไม่สอดคล้องกัน กำหนดคะแนนเป็น -1

จากนั้นนำมาคะแนนมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง ถ้าได้ดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน ถ้าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไข

ผลการประเมินความสอดคล้องของหลักสูตร พบว่า ดัชนีความสอดคล้องมีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 โดยรวมหลักสูตรมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.99 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการนำผลการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องตลอดจนข้อเสนอแนะต่างๆจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองนำร่องและนำไปทดลองใช้จริงกับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เพื่อหาประสิทธิผลของหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การทดลองนำร่อง (Pilot Study) มีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์จริง

2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2554 จำนวน 2,767 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สาขาวิชา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 1 ห้องเรียน นักศึกษา 17 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 และ 2

3.2 แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

3.3 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยผู้วิจัย

3.4 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยอาจารย์ประจำสาขา

3.5 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยเพื่อน

3.6 แบบบันทึกอนุทิน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 2 สัปดาห์ นอกเวลาเรียนตามปกติ ระหว่างวันที่ 1 กันยายน 2554 ถึง 15 กันยายน 2554 มีขั้นตอนดังนี้

4.1 ผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาตผู้บริหารและขอความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทดลองนำร่อง

4.2 ก่อนการทดลอง ประเมินโดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

4.3 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ขั้นตอนและวิธีดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน

4.4 ดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 และ 2 และบันทึกปัญหาและอุปสรรคระหว่างการเรียนการสอน

4.5 ระหว่างดำเนินกิจกรรมประเมินความสนใจและความมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และประเมินการมีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล

4.6 เมื่อสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรม ทำการประเมินผลในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

4.7 หลังการทดลอง ประเมินโดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา และแบบบันทึกอนุทิน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เนื้อหา ความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรไปใช้ ความเป็นไปได้ของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

ส่วนที่ 2 การทดลองใช้จริง เป็นการนำหลักสูตรไปใช้กับนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

1. วัตถุประสงค์

เพื่อทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่าง

2. แบบแผนการทดลอง ใช้แบบแผนการทดลอง Pretest Posttest Control Group Design ซึ่งกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการจัดกระทำ (No-treatment Control Group Design) (Kerlinger, Fred N.; & Lee, Howard B. 2000: 537) ดังนี้

Y_b X Y_a (กลุ่มทดลอง)

Y_b ~ X Y_a (กลุ่มควบคุม)

เมื่อ Y_b คือ การวัดก่อนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

X คือ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

Y_a คือ การวัดหลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

3. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2554 จำนวน 2,767 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระดับปริญญาตรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 ได้มาโดยการสุ่มหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling) แต่ละขั้นตอนใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย โดยการสุ่มตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

1) สุ่มคณะ จาก 4 คณะ ได้แก่ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ โดยสุ่มได้คณะวิศวกรรมศาสตร์

2) สุ่มสาขาของคณะวิศวกรรมศาสตร์ จาก 3 สาขา ได้แก่ วิศวกรรมเครื่องกล วิศวกรรมอุตสาการ และวิศวกรรมไฟฟ้าและคอมพิวเตอร์ โดยสุ่มได้สาขาวิศวกรรมไฟฟ้าและคอมพิวเตอร์

3) สุ่มวิชาเอกของสาขาวิศวกรรมไฟฟ้าและคอมพิวเตอร์ จาก 4 วิชาเอก ได้แก่ วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และครุศาสตร์ไฟฟ้า โดยสุ่มได้วิชาเอกวิศวกรรมไฟฟ้า

4) สุ่มชั้นปีวิชาเอกวิศวกรรมไฟฟ้า จาก 4 ชั้นปี ได้แก่ ชั้นปีที่ 1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 โดยสุ่มได้ชั้นปีที่ 1 ซึ่งมีนักศึกษาจำนวน 2 ห้องเรียนๆละ 30 คน

5) สุ่มห้องเรียนเข้ากลุ่มทดลอง โดยสุ่มได้ห้องเรียนหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ภาคปกติเป็นกลุ่มทดลอง และหลักสูตรปริญญาตรีเทียบโอน ภาคปกติ เป็นกลุ่มควบคุม ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้นักศึกษาทั้งห้องเรียนเป็นกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้หลักสูตร

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

4.1 หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น

4.2 แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

4.3 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยผู้วิจัย

4.4 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยอาจารย์ประจำสาขา

4.5 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยเพื่อน

4.6 แบบบันทึกอนุทิน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

5.1 เตรียมก่อนการทดลอง

5.1.1 ผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาตผู้บริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ผู้บริหารศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดตาก และขอความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทดลองใช้หลักสูตร

5.1.2 จัดเตรียมเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ ข้อแนะนำในการนำหลักสูตรไปใช้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และจัดเตรียมสถานที่ที่ใช้ในการทดลอง

5.2 การดำเนินการทดลอง

5.2.1 ก่อนการทดลอง ประเมินโดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณานักศึกษาที่เป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

5.2.2 ปฐมนิเทศ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ขั้นตอนและวิธีดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน นักศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลอง

5.2.3 ดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยทดลองสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 14 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 28 ชั่วโมง นอกเวลาเรียนตามปกติ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2554 ถึง กุมภาพันธ์ 2555 และบันทึกปัญหาและอุปสรรคระหว่างการเรียนการสอน

5.2.4 ระหว่างดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจำนวน 3 คน แบ่งกันดูแลนักศึกษาแต่ละกลุ่มในการปฏิบัติกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนซึ่งได้แก่ แหล่งศึกษาดูงาน และสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการหรือแผนงานที่นักศึกษาร่วมกันคิดขึ้น รวมทั้งประเมินความสนใจและความมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และประเมินการมีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล

5.2.5 เมื่อสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรม ทำการประเมินผลในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้

5.3 หลังการทดลอง

ประเมินโดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา นักศึกษาที่เป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง และประเมินโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา และแบบบันทึกอนุทิน นักศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลอง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

6.1.1 นำผลการประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มตัวอย่างมาแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด ให้คะแนนเป็น 5
มีระดับการปฏิบัติมาก ให้คะแนนเป็น 4
มีระดับการปฏิบัติปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3
มีระดับการปฏิบัติน้อย ให้คะแนนเป็น 2
มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ให้คะแนนเป็น 1

6.1.2 พิจารณาคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยนำคะแนนมาคำนวณค่าเฉลี่ยและนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับน้อยที่สุด

6.1.3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ Independent t-test

6.1.4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตร โดยใช้สถิติ Pair t-test

6.2 ประเมินพฤติกรรมเมตตากรุณา

ประเมินพฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองจากแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาแต่ละฉบับ ได้แก่ ฉบับผู้วิจัยประเมิน ฉบับอาจารย์ประจำสาขาประเมิน และฉบับเพื่อนประเมิน โดยนำคะแนนไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์คุณภาพ 3 ระดับ ดังนี้

6.2.1 นำผลการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรมาแปลงเป็นคะแนน โดยมีเกณฑ์คุณภาพเป็น 3 ระดับ ดังนี้

3 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับดีมาก
2 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับดี
1 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับพอใช้

6.2.2 พิจารณาระดับคุณภาพคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตร โดยนำคะแนนจากแบบสังเกตมาคำนวณค่าเฉลี่ยและนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.00 หมายถึง มีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับดีมาก
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับดี
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับพอใช้

6.3 ประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากแบบบันทึกอนุทิน

6.3.1 นำผลการบันทึกอนุทินของกลุ่มทดลองหลังเรียนแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาแปลงเป็นคะแนน โดยมีเกณฑ์คุณภาพเป็น 3 ระดับ ดังนี้

3 คะแนน หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับดีมาก
2 คะแนน หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับดี
1 คะแนน หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับพอใช้

6.3.2 พิจารณาระดับคุณภาพคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตร โดยนำคะแนนจากแบบบันทึกอนุทินมาคำนวณค่าเฉลี่ยและนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.00 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับดีมาก
ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับดี
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับพอใช้

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลและความเหมาะสมของหลักสูตรตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้ต่อไป ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร เป็นการประเมินผลหลังจากการทดลองใช้โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิผลหลักสูตร ดังนี้

1.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่ากลุ่มควบคุม พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.2 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตร และไม่ต่ำกว่า 3.51 หรือมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.3 พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา

1.4 คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทิน

ส่วนที่ 2 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นการนำข้อเสนอแนะต่าง ๆหลังการทดลองใช้หลักสูตรมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตร

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตร

ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ผลการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก จำนวน 133 คน พบว่าอาจารย์มีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยรวมระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.46) โดยอาจารย์มีความคิดเห็นว่า 1) ความเมตตากรุณาเป็นคุณลักษณะที่มีประโยชน์สำหรับนักศึกษาในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.56, S.D.= 0.58) 2) การเรียนรู้เกี่ยวกับความเมตตากรุณาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักศึกษาระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.45, S.D.= 0.60) 3) นักศึกษาควรได้รับประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองด้านความเมตตากรุณาระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.65) 4) นักศึกษาควรได้รับการพัฒนาคุณลักษณะความเมตตากรุณาด้วยวิธีการที่เหมาะสมและเป็นระบบระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.35, S.D.= 0.65) 5) การพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาต้องทำให้นักศึกษาเกิดความคิดขึ้นภายในตนเองระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.18, S.D.= 0.73) และ 6) ควรมีการจัดทำหลักสูตรเสริมสร้างความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.18, S.D.= 0.73)

1.2 ผลการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ระหว่างวันที่ 27 มกราคม 2554 ถึง 9 กุมภาพันธ์ 2554 ตั้งแต่เวลา 8.00-19.00 น. ในห้องเรียน ห้องสมุด บริเวณอาคารเรียน บริเวณหลังมหาวิทยาลัย บริเวณหอประชุมภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โรงอาหารมหาวิทยาลัย โรงอาหารของหอพักมหาวิทยาลัย หอพักนักศึกษาในมหาวิทยาลัย พบดังนี้

1.2.1 พฤติกรรมด้านการเรียนรายวิชาต่าง ๆในห้องเรียน พบว่า นักศึกษาบางส่วนขาดเรียน เข้าห้องเรียนสาย นักศึกษาที่ไม่ตั้งใจเรียนจะนั่งหลังห้อง พูดคุย รับประทานอาหาร และหลับ

นักศึกษาจะไม่ค่อยให้ความสนใจการสอนด้วยวิธีการบรรยาย จะให้ความสนใจมากขึ้นเมื่อมีการใช้สื่อ วีดีทัศน์ การสาธิต ใช้กรณีศึกษา หรือยกตัวอย่างสถานการณ์ปัจจุบัน มีความสนใจและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การนำเสนอหน้าชั้นเรียน กล้าซักถามและแสดงความคิดเห็น

1.2.2 พฤติกรรมการใช้ห้องสมุด พบว่า นักศึกษาเข้าห้องสมุดชั้น 2 ซึ่งให้บริการวารสารต่างๆ และชั้น 3 ซึ่งให้บริการหนังสือ จำนวนน้อย ไม่สนใจค้นคว้าและยืมหนังสือ นักศึกษาส่วนมากที่เข้าห้องสมุดเพื่อทำการบ้าน พิมพ์รายงาน และหลับ มีบางส่วนที่ค้นคว้าหนังสือเพื่อทำรายงานหรืออ่านหนังสือ นักศึกษาส่วนมากชอบนั่งบริเวณห้องโถงชั้นล่างของห้องสมุด เพื่อพูดคุย หลับ ใช้คอมพิวเตอร์ส่วนตัวหรือบางส่วนเข้าห้องศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อใช้อินเตอร์เน็ตเล่นเกม ดูหนัง พูดคุย (Chat) กับเพื่อน หรือค้นหาข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียน

1.2.3 พฤติกรรมช่วงเวลาพัก นักศึกษาใช้เวลาพักระหว่างคาบเรียน พักกลางวัน และหลังเลิกเรียน อยู่บริเวณอาคารเรียน โรงอาหารของมหาวิทยาลัย และโรงอาหารของหอพักมหาวิทยาลัย ช่วงพักระหว่างคาบเรียนและพักกลางวันจะนั่งพูดคุยกัน คุยโทรศัพท์ และรับประทานอาหาร ส่วนหลังเลิกเรียนจะใช้เวลาพูดคุยกัน คุยโทรศัพท์ รับประทานอาหาร ทำการบ้าน เล่นอินเตอร์เน็ต ดูโทรทัศน์ และออกกำลังกาย เช่น วิ่ง หรือ ถีบจักรยาน หลังบริเวณหอพักนักศึกษา

1.2.4 พฤติกรรมการทำกิจกรรมนอกหลักสูตร นักศึกษาทำกิจกรรมนอกหลักสูตรตามสถานที่ต่างๆ ได้แก่ บริเวณด้านหน้าอาคารเรียน บริเวณหอประชุมภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ด้านหลังมหาวิทยาลัย และลานออกกำลังกายบริเวณหอพักภายในมหาวิทยาลัย กิจกรรมที่ทำ ได้แก่ 1) การเดิน-วิ่งการกุศล 2) การพัฒนาภูมิทัศน์รอบอาคารเรียน ได้แก่ เก็บกวาดขยะ ตีเส้นรถ ทำป้าย ตัดตกแต่งต้นไม้ และ 3) ออกกำลังกาย ได้แก่ การเดิน วิ่ง ถีบจักรยาน เล่นบาสเกตบอล แบดมินตัน และตระกร้อ โดยนักศึกษาทำกิจกรรมต่างๆดังกล่าวด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน ยิ้มแย้มแจ่มใส และร่วมมือทำกิจกรรมเป็นอย่างดี 4) การปัจฉิมนิเทศ นักศึกษาส่วนมากที่เข้ารับฟังการบรรยายจะพูดคุย เล่นเกม หลับ วาดรูป

1.3 ผลการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมาย องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา และตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 2 รูป และผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม จำนวน 5 คน จากการผลตรวจสอบผู้วิจัยได้ปรับปรุงความหมายของความเมตตากรุณาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น และพบว่าองค์ประกอบของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.57 – 1.00 อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และได้ปรับปรุงการใช้ภาษาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ รายละเอียดดังนี้

ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคล มีน้ำใจไมตรีจิตเผื่อแผ่ ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับประโยชน์ มีความปรารถนาให้ทุกคนมีความสุข ไม่ต้องการให้ได้รับความทุกข์ ไม่คิดทำร้ายหรือเบียดเบียน อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ มีความสงสารเห็นใจ เข้าใจ

ในความทุกข์ร้อนของทุกคน และปรารถนาจะช่วยให้พ้นจากความทุกข์ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ และตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

1. การไม่ทำร้ายเบียดเบียน หมายถึง การไม่ข่มแหงรังแก ไม่ทำร้าย และไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

1.1 การไม่ข่มแหงรังแก ทำร้ายบุคคล

1.2 การไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

2. การให้อภัย หมายถึง การไม่ถือโทษโกรธแค้นผู้อื่น ไม่อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ และไม่ซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาด ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

2.1 การไม่ถือโทษโกรธแค้นผู้อื่น

2.2 การไม่อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ

2.3 การไม่ซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาด

3. การให้ หมายถึง การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวัตถุสิ่งของและทรัพย์สิน รวมทั้งการให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน และสนับสนุน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

3.1 การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละด้วยวัตถุสิ่งของ และทรัพย์สิน

3.2 การให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน และสนับสนุน

4. การมีวาจางาม หมายถึง การพูดจาสุภาพอ่อนหวาน พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือพูดในเชิงบวก ให้เกิดความรักสามัคคี เกิดไมตรี พูดด้วยความเคารพนับถือ ให้เกียรติผู้อื่น และพูดจูงใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

4.1 การพูดจาสุภาพอ่อนหวาน

4.2 การพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือพูดเชิงบวก

4.3 การพูดให้เกิดความรักสามัคคี ไมตรี

4.4 การพูดด้วยความเคารพนับถือผู้อื่น

4.5 การพูดจูงใจผู้อื่นให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

5. การช่วยเหลือบริการ หมายถึง การกระทำตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม โดยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รับใช้บริการช่วยเหลือสังคม และร่วมแก้ปัญหาชุมชนและสังคม ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

5.1 การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม

5.2 การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคม

6. การวางตนสม่ำเสมอ หมายถึง การกระทำตนเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ เสมอต้นเสมอปลายแก่ทุกคน รับรู้ ร่วมทุกข์ร่วมสุข อยู่เคียงข้าง และร่วมแก้ไขโดยใช้หลักเหตุผล ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้

6.1 การกระทำตนเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ

6.2 การกระทำตนเสมอต้นเสมอปลายแก่ทุกคน

6.3 การรับรู้ ร่วมทุกข์สุขของผู้อื่น
6.4 การร่วมแก้ไขปัญหาของผู้อื่นโดยใช้หลักเหตุผล

ตอนที่ 2 ผลการสร้างหลักสูตร

การสร้างหลักสูตรเสริมนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง และ 2) การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ดังนี้

2.1 ผลการพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง เป็นการนำผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นหลักสูตรฉบับร่าง โดยมีองค์ประกอบ คือ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

2.1.1 สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร ความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมค้ำจุนโลก เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดสันติสุข ความเมตตากรุณาจะทำให้เกิดการสนับสนุนช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอาใจใส่ ห่วงใย เห็นใจ ให้กำลังใจ และให้อภัยผู้อื่น ผู้มีเมตตาจะไม่โกรธง่าย มีจิตใจเยือกเย็นเป็นสุขและทำให้ผู้อื่นเป็นสุข แต่เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งกระแสเศรษฐกิจของประเทศและโลกส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ทำให้มุ่งแสวงหาความเจริญทางวัตถุ มีการแข่งขัน แย่งชิงกันมากขึ้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เอารัดเอาเปรียบ ต่างคนต่างอยู่ปราศจากความเมตตากรุณาต่อกัน ใช้อารมณ์และความรู้สึกตนเองเป็นที่ตั้ง สะท้อนให้เห็นได้จากภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวและสังคมไทยจากสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่าความก้าวร้าวรุนแรงในเด็กและเยาวชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีและมีหลากหลายรูปแบบ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

2.1.2 หลักการของหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตา กรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เป็นหลักสูตรที่ใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ โดยการให้ประสบการณ์เป็นจุดขับเคลื่อนให้เกิดการใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ และแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียน ก่อให้เกิดเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง จนเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนะต่อโลกและชีวิต ทำให้สามารถตัดสินเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องและสอดคล้องกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาได้

2.1.3 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา 6 ประการ ได้แก่ 1) การไม่ทำร้ายเบียดเบียน 2) การให้อภัย 3) การให้ 4) การมีวาจางาม

5) การช่วยเหลือบริการ และ 6) การวางตนสม่ำเสมอ

2.1.4 โครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วย 11 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่

หน่วยที่ 1 ความเมตตากรุณา	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 3 ไมตรีจิต	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 4 ใยต้องทำร้ายเบียดเบียน	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 5 อภัยได้ไหม	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 6 ช่างน่าสงสาร	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 7 ยิ่งให้ยิ่งได้	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 8 วาจางาม	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 9 การวางตน	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 10 อาสาด้วยใจ	8 ชั่วโมง
หน่วยที่ 11 ใคร่ครวญตนเองจากภายใน	2 ชั่วโมง
	รวม 28 ชั่วโมง

2.1.5 สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและจัดให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ โดยใช้หลักการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม และจิตสาธารณะ รวมทั้งสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้มีการเคารพและยอมรับความเป็นบุคคลของผู้เรียนแต่ละคน ใช้หลักเหตุผล ความเท่าเทียม มีความเป็นกลางไม่เอนเอียงเข้าข้างบุคคลใด และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา โดยในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การรับประสบการณ์ 2) การวิพากษ์ใคร่ครวญ และ 3) การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล.

2.1.6 สื่อการเรียนรู้ ใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวแบบที่มีชีวิต ตัวแบบจากเรื่องเล่า แหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาดูงานและปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา และสไลด์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2.1.7 การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) การประเมินก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 3) การประเมินหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.2 ผลการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ผู้วิจัยนำหลักสูตรฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 5 คน พิจารณาประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตร แล้วทำการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ ดังนี้

2.2.1 ผลการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมของหลักสูตร ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมของหลักสูตร

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความเหมาะสม
1. สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร			
1.1 มีความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตร	4.40	0.55	มาก
1.2 มีความสมเหตุสมผล	4.20	0.45	มาก
1.3 ตรงกับสภาพความต้องการของสังคม	4.80	0.45	มากที่สุด
1.4 แนวทางการแก้ปัญหาเหมาะสม	4.20	0.45	มาก
2. หลักการของหลักสูตร			
2.1 มีความสมเหตุสมผล	4.60	0.55	มากที่สุด
2.2 มีความชัดเจน สามารถนำไปใช้ได้จริง	4.60	0.55	มากที่สุด
2.3 มีแนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐานรองรับ	4.60	0.55	มากที่สุด
3. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร			
3.1 มีความชัดเจน	4.60	0.55	มากที่สุด
3.2 มีความเป็นไปได้	4.60	0.55	มากที่สุด
3.3 มีความเหมาะสมกับผู้เรียน	4.60	0.55	มากที่สุด
4. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้			
4.1 สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	4.60	0.55	มากที่สุด
4.2 มีขั้นตอนชัดเจน	4.60	0.55	มากที่สุด
4.3 สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	4.60	0.55	มากที่สุด
4.4 มีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์	4.40	0.55	มาก
4.5 มีความเหมาะสมกับผู้เรียน	4.40	0.55	มาก
4.6 มีความเหมาะสมกับเวลา	4.20	0.84	มาก
5. สื่อการเรียนรู้			
5.1 มีความเหมาะสมกับสาระและกิจกรรมการเรียนรู้	4.80	0.45	มากที่สุด
5.2 ส่งเสริมให้กิจกรรมการเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์	4.80	0.45	มากที่สุด
5.3 มีความเหมาะสมกับผู้เรียน	4.80	0.45	มากที่สุด

ตาราง 9 (ต่อ)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความเหมาะสม
6. การวัดและประเมินผล			
6.1 ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวัดและประเมิน	4.60	0.55	มากที่สุด
6.2 มีความเหมาะสมกับผู้เรียน	4.60	0.55	มากที่สุด
6.3 มีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้	4.20	0.45	มาก
6.4 เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน	4.80	0.45	มากที่สุด
7. หน่วยการเรียนรู้			
7.1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1	4.20	0.84	มาก
7.2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2	4.40	0.55	มาก
7.3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3	4.40	0.55	มาก
7.4 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4	4.40	0.55	มาก
7.5 หน่วยการเรียนรู้ที่ 5	4.40	0.55	มาก
7.6 หน่วยการเรียนรู้ที่ 6	4.40	0.55	มาก
7.7 หน่วยการเรียนรู้ที่ 7	4.40	0.55	มาก
7.8 หน่วยการเรียนรู้ที่ 8	4.40	0.55	มาก
7.9 หน่วยการเรียนรู้ที่ 9	4.20	0.84	มาก
7.10 หน่วยการเรียนรู้ที่ 10	4.40	0.55	มาก
7.11 หน่วยการเรียนรู้ที่ 11	4.20	0.84	มาก
รวม	4.48	0.20	มาก

จากตาราง 9 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.20 – 4.80 โดยรวมหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48

2.2.2 ผลการประเมินความสอดคล้องของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้ดัชนีความสอดคล้องของหลักสูตร ดังแสดงในตาราง 10

ตาราง 10 ดัชนีความสอดคล้องของหลักสูตร

รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
1. สภาพปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรเสริมกับหลักการของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
2. สภาพปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
3. หลักการของหลักสูตรกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
4. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
5. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับสาระและกิจกรรมการเรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
6. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล	1.00	สอดคล้อง
7. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้กับสื่อการเรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
8. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้กับการวัดและประเมินผล	0.80	สอดคล้อง
9. หน่วยการเรียนรู้กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร		
9.1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1	1.00	สอดคล้อง
9.2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2	1.00	สอดคล้อง
9.3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3	1.00	สอดคล้อง
9.4 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4	1.00	สอดคล้อง
9.5 หน่วยการเรียนรู้ที่ 5	1.00	สอดคล้อง
9.6 หน่วยการเรียนรู้ที่ 6	1.00	สอดคล้อง
9.7 หน่วยการเรียนรู้ที่ 7	1.00	สอดคล้อง
9.8 หน่วยการเรียนรู้ที่ 8	1.00	สอดคล้อง
9.9 หน่วยการเรียนรู้ที่ 9	1.00	สอดคล้อง
9.10 หน่วยการเรียนรู้ที่ 10	1.00	สอดคล้อง
9.11 หน่วยการเรียนรู้ที่ 11	1.00	สอดคล้อง
รวม	0.99	สอดคล้อง

จากตาราง 10 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 โดยรวมหลักสูตรมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.99

2.2.3 ผลการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ผู้วิจัยนำผลการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ โดยการปรับปรุงหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. หลักการของหลักสูตร ได้เพิ่มเติมรายละเอียดของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้

2.1 เพิ่มสาระสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้หน่วยที่ 1 ให้ครอบคลุมองค์ประกอบของความเมตตากรุณา ปรับปรุงการเขียนกิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยที่ 1 โดยนำกิจกรรมการปฐมนิเทศแยกเป็นหัวข้อการปฐมนิเทศไว้ตอนต้น และเพิ่มเวลาการปฏิบัติกิจกรรมจาก 30 นาที เป็น 45 นาที และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยที่ 10 ลดเวลาการศึกษาและเขียนโครงการเป็น 1 ชั่วโมง และเพิ่มเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมจาก 2 ชั่วโมง เป็น 3 ชั่วโมง

2.2 ปรับปรุงการใช้ภาษาอธิบายในใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญให้เข้าใจง่ายขึ้น

3. การวัดและประเมินผล ได้ปรับเกณฑ์การให้คะแนนของแบบประเมินการวิพากษ์ใคร่ครวญ และแบบบันทึกอนุทิน ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้หลักสูตร

ผู้วิจัยนำหลักสูตรไปทดลองนำร่องและทดลองใช้จริงกับนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

3.1 ผลการทดลองนำร่อง การทดลองนำร่องมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตรในสถานการณ์จริง โดยนำไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สาขาวิชา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 1 ห้องเรียน นักศึกษา 17 คน ทำการทดลองนำร่องเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ คือ ระหว่างวันที่วันที่ 1 กันยายน 2554 ถึง 15 กันยายน 2554 โดยจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความเมตตากรุณา และหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย ก่อนทดลองดำเนินการประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาก่อนเรียน ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินหลังกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละหน่วยด้วยเครื่องมือที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วย หลังทดลองประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา สังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา และประเมินจากบันทึกอนุทิน สรุปผลการประเมินความเป็นไปได้ของหลักสูตรในสถานการณ์จริง ดังนี้

1. หลักสูตรสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีความเหมาะสมกับวัยนักศึกษา กิจกรรมมีความเหมาะกับเวลา นักศึกษาให้ความร่วมมือ สนใจและกระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี และปฏิบัติด้วยความสนุกสนาน

2. กิจกรรมสามารถกระตุ้นให้นักศึกษาวิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง สามารถส่งเสริมให้นักศึกษาสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล และสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองได้

3. เครื่องมือที่ใช้ประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถนำไปประเมินได้จริง ทั้งเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาผู้สังเกตสามารถสังเกตพฤติกรรมตามรายการสังเกตได้ ส่วนแบบบันทึกอนุทิน การเขียนบันทึกอนุทินหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 นักศึกษาบางส่วนสามารถเขียนได้อย่างชัดเจน หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 มีนักศึกษาบางส่วนเขียนไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้อธิบายเพิ่มเติมทำให้นักศึกษาเขียนบันทึกอนุทินได้อย่างชัดเจน และสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงตนเองได้

หลังทดลองนำร่อง ผู้วิจัยจึงได้ปรับปรุงขยายคำอธิบายในแบบบันทึกอนุทินให้มีความละเอียดและชัดเจนเพิ่มขึ้น

3.2 ผลการทดลองใช้จริง ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สาขาวิชา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) ระดับปริญญาตรี 4 ปี และเทียบโอน ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2554 โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย และสุ่มแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 1 ห้องเรียน โดยกลุ่มทดลอง ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี จำนวน 1 ห้องเรียน นักศึกษา 30 คน กลุ่มควบคุม ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี เทียบโอน จำนวน 1 ห้องเรียน นักศึกษา 30 คน ใช้แบบแผนการทดลองแบบสองกลุ่มการทดลองวัดสองครั้ง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา และแบบบันทึกอนุทิน ผลการทดลองสรุปได้ดังนี้

3.2.1 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองใช้หลักสูตร ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองใช้หลักสูตร

คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	กลุ่มทดลอง (n=30)		กลุ่มควบคุม (n=30)		t	p
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน	4.13	0.47	4.03	0.46	0.83	.411
2. ด้านการให้อภัย	3.21	0.43	3.27	0.44	-0.52	.604
3. ด้านการให้	3.83	0.31	3.82	0.29	0.05	.958
4. ด้านการมีวาจางาม	3.53	0.42	3.67	0.27	-1.41	.165
5. ด้านการช่วยเหลือบริการ	3.56	0.52	3.74	0.37	-1.57	.122
6. ด้านการวางตนสม่ำเสมอ	3.76	0.38	3.81	0.21	-0.56	.581
รวม	3.67	0.29	3.72	0.18	-0.82	.417

จากตาราง 11 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองใช้หลักสูตร พบว่าคะแนนเฉลี่ยรวมทุกด้านและคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3.2.2 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองใช้หลักสูตร ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 12

ตาราง 12 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองใช้หลักสูตร

คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	กลุ่มทดลอง (n=30)		กลุ่มควบคุม (n=30)		t	p
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน	4.37	0.36	4.15	0.37	2.27*	.027
2. ด้านการให้อภัย	3.76	0.46	3.35	0.42	3.59**	.001
3. ด้านการให้	4.19	0.45	3.93	0.33	2.51*	.015
4. ด้านการมีวาจางาม	3.94	0.33	3.76	0.30	2.28*	.026
5. ด้านการช่วยเหลือบริการ	4.13	0.46	3.78	0.34	3.40**	.001
6. ด้านการวางตนสม่ำเสมอ	4.22	0.41	3.85	0.31	3.95**	.000
รวม	4.10	0.29	3.80	0.23	4.40**	.000

*p < .05, **p < .01

จากตาราง 12 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองใช้หลักสูตร พบว่าคะแนนเฉลี่ยรวมทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองมีค่าสูงกว่ากลุ่มควบคุมรวมทุกด้านและในแต่ละด้าน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าคะแนนเฉลี่ยด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน ด้านการให้ และด้านการมีวาจางามมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านการให้อภัย ด้านการช่วยเหลือบริการ และด้านการวางตนสม่ำเสมอ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2.3 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร

คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	ก่อนทดลอง (n=30)		หลังทดลอง (n=30)		t	p
	$\overline{X}$	S.D.	$\overline{X}$	S.D.		
1. ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน	4.13	0.47	4.37	0.36	3.20**	.003
2. ด้านการให้อภัย	3.21	0.43	3.76	0.46	6.46**	.000
3. ด้านการให้	3.83	0.31	4.19	0.45	5.39**	.000
4. ด้านการมีวาจางาม	3.53	0.42	3.94	0.33	5.10**	.000
5. ด้านการช่วยเหลือบริการ	3.56	0.52	4.13	0.46	5.16**	.000
6. ด้านการวางตนสม่ำเสมอ	3.76	0.38	4.20	0.41	6.62**	.000
รวม	3.67	0.29	4.10	0.29	8.99**	.000

**p < .01

จากตาราง 13 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร พบว่าคะแนนเฉลี่ยรวมทุกด้าน และคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลังทดลองใช้หลักสูตรมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรรวมทุกด้าน และมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าหลังทดลองใช้หลักสูตรมีคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้านสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรโดยด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.37, S.D.= 0.36) และด้านการให้อภัยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 3.76, S.D.= 0.46)

3.2.4 การประเมินพฤติกรรมเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตร พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตความเมตตากรุณาโดยผู้วิจัย อาจารย์ประจำสาขา และเพื่อนนักศึกษา ผลปรากฏดังแสดงในตาราง 14

ตาราง 14 การประเมินพฤติกรรมเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองโดยผู้วิจัย อาจารย์ประจำสาขา และเพื่อนนักศึกษา

พฤติกรรมเมตตากรุณา	ผู้วิจัย			อาจารย์ประจำสาขา			เพื่อนนักศึกษา			รวม		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน	2.75	0.29	ดีมาก	2.73	0.23	ดีมาก	2.80	0.30	ดีมาก	2.76	0.21	ดีมาก
2. ด้านการให้อภัย	2.65	0.25	ดีมาก	2.65	0.27	ดีมาก	2.55	0.38	ดีมาก	2.62	0.22	ดีมาก
3. ด้านการให้	2.68	0.25	ดีมาก	2.61	0.28	ดีมาก	2.73	0.33	ดีมาก	2.67	0.25	ดีมาก
4. ด้านการมีวาจางาม	2.66	0.26	ดีมาก	2.54	0.32	ดีมาก	2.62	0.29	ดีมาก	2.61	0.22	ดีมาก
5. ด้านการช่วยเหลือบริการ	2.68	0.42	ดีมาก	2.77	0.26	ดีมาก	2.71	0.40	ดีมาก	2.72	0.29	ดีมาก
6. ด้านการวางตนสม่ำเสมอ	2.68	0.31	ดีมาก	2.68	0.27	ดีมาก	2.73	0.28	ดีมาก	2.70	0.23	ดีมาก
รวม	2.68	0.23	ดีมาก	2.66	0.18	ดีมาก	2.69	0.23	ดีมาก	2.68	0.17	ดีมาก

จากตาราง 14 แสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยประเมินว่านักศึกษามีพฤติกรรมเมตตากรุณารวมทุกด้านและในแต่ละด้านระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 2.75, S.D.= 0.29) และด้านการให้อภัยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 2.65, S.D.= 0.25) อาจารย์ประจำสาขาประเมินว่านักศึกษามีพฤติกรรมเมตตากรุณารวมทุกด้านและในแต่ละด้านระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการช่วยเหลือบริการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 2.77, S.D.= 0.26) และด้านการมีวาจางามมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 2.54, S.D.= 0.32) และเพื่อนนักศึกษาประเมินว่านักศึกษามีพฤติกรรมเมตตากรุณารวมทุกด้านและในแต่ละด้านระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 2.80, S.D.= 0.30) และด้านการให้อภัยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 2.55, S.D.= 0.38)

เมื่อพิจารณาผลรวมการประเมินจากผู้วิจัย อาจารย์ประจำสาขา และเพื่อนนักศึกษาพบว่า นักศึกษามีพฤติกรรมเมตตากรุณารวมทุกด้านและในแต่ละด้านระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 2.76, S.D.= 0.21) และด้านการมีวาจางามมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 2.61, S.D.= 0.22)

3.2.5 คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตร พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทิน ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 15

ตาราง 15 คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษากลุ่มทดลอง

คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน	2.80	0.31	ดีมาก
2. ด้านการให้อภัย	2.58	0.21	ดีมาก
3. ด้านการให้	2.92	0.19	ดีมาก
4. ด้านการมีวาจางาม	2.51	0.23	ดีมาก
5. ด้านการช่วยเหลือบริการ	2.97	0.13	ดีมาก
6. ด้านการวางตนสม่ำเสมอ	2.49	0.32	ดีมาก
รวม	2.71	0.13	ดีมาก

จากตาราง 15 แสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณารวมทุกด้านและในแต่ละด้านระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการช่วยเหลือบริการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 2.97, S.D.= 0.13) และด้านการวางตนสม่ำเสมอมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\overline{X}$ = 2.49, S.D.= 0.32)

นอกจากนี้พบว่าบันทึกอนุทินหลังการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของนักศึกษาแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองและเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองในแต่ละองค์ประกอบของความเมตตากรุณาทั้ง 6 องค์ประกอบ โดยบันทึกไว้ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน จากการบันทึกของนักศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา ดังนี้ “...ผมได้รู้และคิดตามสถานการณ์ต่างๆที่เพื่อนๆเล่าให้ฟัง ทำให้เข้าใจความรู้สึกของเพื่อน จนทำให้ผมเข้าใจว่าการทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นนั้นไม่ดี ทำให้ผมเปลี่ยนแนวคิดจากเดิมที่ไม่ใส่ใจเพื่อนกลับมาใส่ใจเพื่อน แล้วทำให้ผมอยากกลับไป

แก้ไขเหตุการณ์นั้นใหม่ ผมไม่ว่าหรือทำร้ายเบียดเบียนเพื่อนในทางคำพูด ไม่พูดให้เพื่อนเสียใจ ไม่นำเรื่องไม่ดีไปใส่ให้เพื่อน..." และ

...บางครั้งผมเจอมด ผมชอบเอาไฟเผามัน เหยียบมัน เพราะผมไม่ชอบมัน เจอมันทีไรขนลุกทุกครั้ง แต่ตอนนี้ผมไม่ฆ่ามัน จะกวาดมันทิ้งไป ทุกทีผมจะแกล้งเพื่อน เอารองเท้าเพื่อนไปซ่อน แกล้งกินขนมของเพื่อน แกล้งขับรถหนีเพื่อนบ้าง พอได้เรียนก็เลยคิดได้ว่าบางทีแกล้งเขาเราก็อาจจะโดนคนอื่นแกล้งบ้าง เราก็จะเสียใจ การเบียดเบียนผู้อื่นเป็นการกระทำไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ผิดศีลธรรมและเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่นอีกด้วย...

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการให้อภัย จากการบันทึกของนักศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองของนักศึกษา ดังนี้

...ทำให้เรารู้จักให้อภัยผู้อื่นเมื่อผู้อื่นทำอะไรผิดพลาดไป ไม่ว่าใครก็สามารถที่จะทำผิดพลาดได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนๆ ญาติพี่น้องหรือแม้กระทั่งตัวเรา ทำให้เราสามารถที่จะเข้าใจและสามารถที่จะเป็นคนให้อภัย และจะทำให้จิตใจของเราเป็นสุขไม่ร้อนรุ่ม และเราควรที่จะให้อภัยตัวเองด้วย แล้วยังทำให้เราเป็นคนใจกว้างไม่ถือโทษโกรธแค้นใคร ทำให้เราคิดถึงจิตใจผู้อื่น เมื่อผู้อื่นทำผิดผู้นั้นย่อมต้องการการให้อภัย การให้อภัยไม่ยากอย่างที่คิด อย่าถืออคติและไม่ซ้ำเติมผู้ที่กระทำความผิดให้กลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้ไม่ว่าความผิดนั้นคืออะไร...

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการให้ จากการบันทึกของนักศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาในการเปลี่ยนแปลงตนเองและการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองของนักศึกษา ดังนี้ "...มีความคิดที่จะพัฒนาตัวเองให้ดี มีน้ำใจ มีความรู้สึกดีที่ได้แบ่งปันอะไรดีๆให้กัน ฝึกตัวเองเป็นผู้ให้ด้วยความเหมาะสม ภูมิใจที่ได้ทำเพื่อคนอื่น..." "...ทำให้ความคิดของเราเปลี่ยนไป ทำให้เราอยากช่วยเหลือผู้อื่น มากขึ้นตามความสามารถของตน อยากแบ่งปันผู้อื่น เพราะทำไปแล้วจะทำให้เรามีความสุข..." และ

...การให้เป็นการมอบสิ่งดีๆ แล้วเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่มากๆในชีวิต การให้มีหลายแบบ การให้ทางกาย ทางทรัพย์สิน และทางวาจา ทำให้มีความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ การให้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต้องให้ด้วยความจริงใจ การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินสิ่งของมีค่าเท่านั้น อาจจะเป็นคำแนะนำดีๆที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อคนอื่นก็ได้ รู้สึกมีความสุขใจที่ได้เป็นผู้ให้ และมีความสุขที่เห็นคนเดือดร้อนมีโอกาสดีๆที่พวกเรามอบให้ และมีความรู้สึกที่อยากจะทำดีๆและเป็นผู้ให้ตลอดไป และพร้อมจะเป็นผู้รับที่ดี มีความคิดอยากจะเป็นผู้ให้และอยากให้สังคมของเราคอยช่วยเหลือกันและไม่ลืมคนที่เดือดร้อน การให้นั้นจะเป็นบุญกุศลกับตัวผู้ให้ ยิ่งให้ยิ่งได้ ได้ความสุข และได้โอกาสทำดี อิ่มใจ...

องค์ประกอบที่ 4 ด้านการมีวาจางาม จากการบันทึกของนักศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองและพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งการมีวาจางามของนักศึกษา ดังนี้

...การที่เราคิดไตร่ตรองก่อนพูด พูดในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ก็จะพบแต่สิ่งที่ดี แต่ถ้าพูดในสิ่งไม่ดี ไม่มีสาระก็อาจจะทำให้เจอสิ่งร้าย ไม่มีความสุข ควรพูดให้ถูกเวลาและสถานที่ ถ้าไม่เหมาะสมก็ไม่ควรพูด การพูดมีทั้งคุณและโทษ ควรพูดในด้านที่ถูกต้องเหมาะสมและคิดก่อน พูดด้วยเหตุผล ใช้คำพูดสุภาพ รู้สึกแย่เมื่อได้ยินวาจาที่ไม่มีสาระ ไม่สุภาพ รู้สึกดีใจที่ได้พูดในสิ่งที่มีสาระและมีประโยชน์ต่อตัวเราและคนอื่น ทำให้ผมคิดจะพัฒนาตัวเองด้านการพูดให้ถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น วันนี้ได้คุยกับเพื่อนเรื่องการแสดงนิทานในวันจันทร์ ได้วางแผนการทำงานกันอย่างสามัคคีด้วยวาจาสุภาพ มีเหตุผล รู้สึกดีที่ได้คุยกันอย่างมีเหตุผล ทำให้ทำงานอย่างมีความสุข และผมพูดคุยเชิงบวกกับแฟนพูดให้กำลังใจที่แฟนเครียด ทำการบ้านไม่ได้ ได้สอนการบ้านและบอกไปว่าทุกอย่างย่อมมีอุปสรรค ถ้าเราผ่านมันไปได้ก็จะเจอแต่ความสำเร็จ รู้สึกดีใจที่ได้พูดในเชิงบวก และวันต่อมาผมได้พูดเชิญชวนเพื่อนไปเดินวิ่งเฉลิมพระเกียรติในหลวง ผมรู้สึกดีใจที่ได้พูดให้เกิดประโยชน์เช่นนี้... และ

...การพูดเป็นสิ่งสำคัญมากในการดำเนินชีวิตของคนเรา เพราะว่าการที่เราจะติดต่อสื่อสารกับใครในโลกย่อมใช้ภาษาพูดกันทั้งนั้น การที่จะทำให้ผู้ฟังรู้สึกดีเราต้องใช้วาจาที่ไพเราะ ผู้ฟังก็จะคล้อยตามเราได้ เข้าใจถึงการใช้วาจาในแต่ละโอกาสและแต่ละเวลา การใช้วาจาดีเราควรจะพูดให้คนไม่แตกแยกกัน เพราะเวลานี้ประเทศเราเกิดความขัดแย้งกัน เพราะการใช้วาจาไม่ถูกไม่ควร ฉะนั้นเวลาจะพูดอะไรควรที่จะคิดก่อนพูด เมื่อเกิดการแบ่งแยกกันเราก็ต้องใช้วาจาคลี่คลายปัญหา พูดให้เกิดความรักความสามัคคี และการพูดจาอ่อนหวานกับผู้ใหญ่จะทำให้เราดูน่ารัก ดูเป็นเด็กมีสัมมาคารวะไม่แข็งกร้าวกับผู้ใหญ่ และเราจะพูดกับใครก็ไม่ควรพูดจาส่อเสียดคนอื่น วันนี้หลังจากที่ฉันกลับบ้านไปกำลังจะเอาการบ้านออกมาทำ ได้ยินน้องข้างบ้านทะเลาะกัน ฉันจึงเข้าไปไกล่เกลี่ย เมื่อน้องเลิกทะเลาะกัน ฉันก็ได้พูดตักเตือนด้วยวาจาที่ดีว่าเราจะทะเลาะกันทำไมในเมื่อเราเป็นเพื่อนกัน รักกันไว้จะดีที่สุด น้องๆทั้งหมดเข้าใจและแยกย้ายกันกลับบ้าน ทำให้ดิฉันคิดว่าเราสามารถใช้วาจาที่ดีแก้ไขปัญหาต่างๆได้ทุกปัญหา รู้สึกดีใจที่ได้ช่วยแก้ปัญหาและสร้างความสามัคคีในหมู่น้องๆได้...

องค์ประกอบที่ 5 ด้านการช่วยเหลือบริการ จากการบันทึกของนักศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาในการเปลี่ยนแปลงตนเอง การเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง และพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งการช่วยเหลือบริการของนักศึกษา ดังนี้

...การอาสาเป็นการช่วยเหลือด้วยใจจริง การช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ให้ต้องไม่เดือดร้อน ส่งความสุขให้กัน การอาสาไม่ต้องรอโอกาส สามารถทำได้เลย การทำสิ่งดีๆ ไม่ต้องใช้ทรัพย์สินหรือของมีค่าใดๆ การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสหรือทำประโยชน์ให้แก่สังคมก็เป็นสิ่งที่ดีและควรทำในปัจจุบัน ทำให้คิดอยากจะอาสาช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเมื่อเรามีเวลาว่าง และอยากเป็นผู้ให้โอกาสดีๆแก่ผู้อื่น อยากทำเพื่อส่วนรวมและสังคมที่อาศัยของเราให้ดีขึ้น รู้สึกอบอุ่นที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ และได้ส่งความสุขให้กับน้องๆและสถานที่ที่ไปบำเพ็ญประโยชน์ รู้สึกดีใจที่ได้ทำตนเป็นคนดี เป็นผู้ให้ที่ดี...

...ทำให้เราได้รู้เรื่องจิตอาสา การอาสาไปทำอะไรโดยไม่หวังผลตอบแทน การไปสร้างสิ่งของต่างๆให้แก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากถือเป็นเรื่องที่ดี ยังเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อีกด้วยและยังได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ดีกว่าไปรวมตัวกันทำอะไรไม่ดี ทำให้เข้าใจถึงจิตอาสาด้วยใจทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เข้าใจถึงปัญหาที่ชาวบ้านต้องการที่จะให้เราช่วยเหลือในปัญหาต่างๆที่ประสบอยู่ เข้าใจถึงจิตใจผู้ประสบความเดือดร้อนต่างๆว่าประสบปัญหามากน้อยเพียงใดเพื่อเราจะได้ช่วยเหลือถูกจุด ทำให้เราคิดที่จะอาสาช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน คิดที่จะทำให้ผู้อื่นหลุดพ้นจากความทุกข์ ดังนั้นเราต้องอาสาที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัยเหล่านี้ทั้งนี้จะไม่ทำให้เกิดปัญหาสังคม รู้สึกดีที่ได้อาสาเข้าไปช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อน ทำให้เขาหมดจากความทุกข์ และยังทำให้เราสบายใจที่ได้เห็นความสุขของชาวบ้านกลับมาอีกครั้ง... และ

...จากการทำกิจกรรมครั้งนี้ทำให้ผมได้รู้ถึงความเดือดร้อนของคนที่เขาลำบากกว่าเรา ได้รู้ถึงความตั้งใจและความพยายามของเพื่อนๆที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมนี้ เข้าใจถึงปัญหาและการแก้ปัญหาภายในกลุ่มที่ทำให้ไปถึงเป้าหมายได้สำเร็จลุล่วงไปอย่างดี ทำให้คิดถึงเรื่องการมีน้ำใจต่อผู้อื่น ได้ช่วยเหลือผู้อื่นที่เขาลำบากกว่า รู้สึกภูมิใจที่ตนเองนั้นทำสิ่งที่มีประโยชน์และรู้สึกดีที่ได้ทำอะไรดีๆต่อชุมชน ปกติผมไปเล่นบอลแถวบ้าน ก็มีคนอื่นมาเล่นกัน แต่เวลาหญ้ารกไม่มีใครสนใจมาตัดหญ้า ผมเลยอาสาตัดหญ้าเอง ผมรู้สึกดีที่ได้ทำเพื่อคนอื่น เพราะคิดว่าถ้าไม่มีใครทำสักคนมันก็ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น...

องค์ประกอบที่ 6 ด้านการวางตนสม่ำเสมอ จากการบันทึกของนักศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงการวางตนสม่ำเสมอของนักศึกษา ดังนี้

...จากการที่ได้เรียนมาทั้งหมดทำให้ดิฉันรู้ในเรื่องที่ดิฉันยังไม่รู้จริงหรือแค่รู้ภายนอก ได้รู้ว่าความเมตตาเกิดจากจิตใจของคนเราที่อ่อนโยน รัก คิดเป็นห่วงและสงสารคนอื่นจากใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน ทำให้ดิฉันเข้าใจอย่างแท้จริง และได้นำไปใช้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ถูกโอกาส ถูกกาลเทศะ ทำให้ดิฉันกลับไปแก้ไขตนเอง ปรับปรุงในเรื่องที่ไม่ดีของตนเอง เพื่อให้ชีวิตตนเองดีขึ้น คนรอบข้างก็จะได้มีสุขเมื่อเห็นเราเปลี่ยนแปลงตนเอง รู้สึกสนุกและประทับใจมากที่ได้เรียน ได้ใช้ความคิดของตัวเองจริงๆในการทำกิจกรรมเรียนแล้วไม่เครียด รู้สึกอิสระ สบายใจที่ได้แสดงความคิดเห็นต่างๆตามความรู้สึกที่ออกมาจากใจ จริงๆหลังเรียนดิฉันก็กลับไปมองดูตัวเองใหม่ เวลาทำอะไรก็ต้องคิดให้รอบคอบขึ้น ทำให้มีสติในการดำรงอยู่ เมื่อก่อนดิฉันเป็นคนเห็นอกเห็นใจคนอื่น แต่ก็ไม่ได้ช่วยคนอื่นสักเท่าไหร่ เพราะมีเรื่องต้องทำเยอะ แต่ตอนนี้ดิฉันช่วยคนอื่นมากขึ้น การที่ดิฉันได้ช่วยคนอื่นเพียงเล็กน้อยก็ทำให้ดิฉันมีความสุข ได้รู้สึกว่าสามารถทำประโยชน์เพื่อคนอื่นได้ ดิฉันคิดว่าตนเองมีจิตสำนึกมากขึ้น จากเดิมที่คิดว่าให้ผ่านไปวันๆทั้งที่ตัวเองไม่ได้ทำประโยชน์อะไรเลย แต่ตอนนี้ดิฉันเริ่มทำประโยชน์เพื่อคนอื่น เมื่อได้ทำประโยชน์ดิฉันก็ภูมิใจและมีความสุขมากๆที่ได้ทำมันลงไป...

นอกจากนี้ภายหลังการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ พบว่านักศึกษาได้มีการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติอย่างกว้างขวาง เช่น การรวมกลุ่มกันไปช่วยทำความสะอาดหมู่บ้าน เก็บขยะหน้าชุมชน ปลูกป่า ทำฝายชะลอน้ำ ซ่อมแซมสิ่งที่เก่าในวัดและทาสี ปลูกต้นไม้ในวัดและรดน้ำต้นไม้ ช่วยคนตาบอด เด็ก คนชราข้ามถนน ช่วยคนพิการเข้าห้องน้ำ รวมกลุ่มกันรณรงค์ให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสวมหมวกกันน็อค มีการช่วยพ่อแม่ทำงานเพิ่มขึ้น ช่วยประหยัดเงิน ช่วยเหลือเพื่อนในเรื่องการเรียนและเรื่องส่วนตัว อาสาช่วยอาจารย์ถือของ เก็บขยะในห้อง ในมหาวิทยาลัย บริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม บริจาคเงินช่วยเหลือคนพิการ บริจาคโลหิต และให้อาหารสัตว์จรจัด เป็นต้น

3.2.6 ผลการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ระหว่างดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร ปรากฏผลดังนี้

หน่วยที่ 1 ความเมตตากรุณา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปความหมายและองค์ประกอบของความเมตตากรุณา และให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มเพื่อวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา พบว่านักศึกษาให้ความสนใจและตั้งใจรับฟังเป็นอย่างดี สามารถเข้าใจความหมายและองค์ประกอบของความเมตตากรุณา สามารถวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมได้ภายในเวลา 45 นาที โดยกลุ่มที่ 1 ชื่อ*กิจกรรม "ทำความสะอาดห้องน้ำหอประชุมชั้น 2"* กลุ่มที่ 2 *"เก็บขยะเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม"* เป็นการทำความสะอาดบริเวณหน้าอาคารวิศวกรรมศาสตร์ กลุ่มที่ 3 *"บำเพ็ญสาธารณประโยชน์"* เป็นการทำความสะอาดบริเวณสนามบาสในมหาวิทยาลัย และกลุ่มที่ 4 *"ปันรักให้สัตว์โลก"* เป็นการไปรวบรวมเศษอาหารเพื่อนำไปให้แก่สุนัขจรจัด โดยนักศึกษาทุกกลุ่มมีความกระตือรือร้นในการร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายด้วยความสนุกสนาน และภาคภูมิใจในผลงาน หลังปฏิบัติ

กิจกรรมนักศึกษาดำเนินการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษาสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนบางส่วน ผู้วิจัยจึงได้อธิบายใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญเพิ่มเติม ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม และสามารถได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ จากนั้นขออาสาสมัคร 2 คน ออกมาช่วยกันเล่าเรื่อง *“เปิดประตูใจ”* นักศึกษาให้ความสนใจและตั้งใจฟังเรื่องเล่า ขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้อธิบายใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญเพิ่มเติม ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 3 ไมตรีจิต การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ จากนั้นขออาสาสมัคร 2 คน ออกมาช่วยกันเล่าเรื่อง *“คุกกี้ของฉัน”* นักศึกษาให้ความสนใจและตั้งใจฟังเรื่องเล่า มีการซักถามเมื่อไม่เข้าใจ ขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยได้อธิบายใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญเพิ่มเติม และพบว่ามีนักศึกษาบางคนให้คำแนะนำแก่เพื่อนและมีการแบ่งปันเครื่องเขียนให้เพื่อนใช้ ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย แม้ว่านักศึกษาหลายคนจะเป็นไข้หวัด ผู้วิจัยแสดงความห่วงใยและเอาใจใส่แก่นักศึกษาเหล่านั้น ผลได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 4 ใยต้องทำร้ายเบียดเบียน ก่อนการจัดกิจกรรมหน่วยการเรียนรู้นี้ขณะที่ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเดินถือกระเป๋าเอกสารเดินกำลังจะเข้าอาคารเรียน นักศึกษาได้เข้ามาช่วยผู้วิจัยถือกระเป๋าด้วยตนเองด้วยความเต็มใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ จากนั้นนักศึกษาแบ่งกลุ่มโดยทุกคนผลัดกันเล่าเรื่องจากประสบการณ์ตนเองเกี่ยวกับการไม่ทำร้ายเบียดเบียนหรือการทำร้าย

เบียดเบียนให้เพื่อนในกลุ่มฟัง พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่สามารถเล่าเรื่องได้อย่างรวดเร็ว มีเพียงส่วนน้อยที่ต้องใช้เวลาคิด เพื่อนนักศึกษาในกลุ่มให้ความสนใจและตั้งใจฟังเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของเพื่อน เล่าเรื่องด้วยความสนุกสนานและมีการพูดจาหยอกล้อกันในกลุ่ม ขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยได้อธิบายใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญเพิ่มเติมแก่นักศึกษาที่ยังวิพากษ์ได้ไม่ชัดเจนนัก ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 5 อภัยได้ไหม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยผู้วิจัยมอบของขวัญวันเกิดให้นักศึกษา เพื่อเป็นตัวแบบแสดงให้เห็นถึงการให้ นักศึกษาตื่นเต้นที่ได้รับของขวัญโดยไม่คาดคิดมาก่อน หลังร่วมกันร้องเพลงสุขสันต์วันเกิด นักศึกษาเจ้าของวันเกิดขออนุญาตนำขนมที่ได้รับเป็นของขวัญแจกให้เพื่อนในห้องรับประทาน จากนั้นเจ้าของวันเกิดออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ จากนั้นนักศึกษาแบ่งกลุ่มโดยทุกคนในแต่ละกลุ่มร่วมกันแต่งเรื่องเกี่ยวกับการให้อภัย พบว่านักศึกษาสามารถแต่งเรื่องได้อย่างรวดเร็วด้วยความสนุกสนาน เรื่องแต่ง ได้แก่ *“มิตรภาพระหว่างเรา” “ไอ้สองขโมยหมู” “ตีนตำตา” “สวนยางคอยรัก”* และ *“เรื่องของเม่น”* ขั้นตอนวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงได้อธิบายเพิ่มเติมแก่นักศึกษาที่ยังวิพากษ์ได้ไม่ชัดเจนนัก และมีนักศึกษาบางคนให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่เพื่อน ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม และสามารถได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย ขณะนำเสนอเรื่องแต่งและข้อสรุปของแต่ละกลุ่มเพื่อนนักศึกษากลุ่มอื่นให้ความสนใจและตั้งใจฟัง มีการหยอกล้อระหว่างกลุ่ม หลังการนำเสนอของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 6 ช่างน่าสงสาร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยผู้วิจัยมอบของขวัญวันเกิดให้นักศึกษา หลังร่วมกันร้องเพลงสุขสันต์วันเกิดนักศึกษาเจ้าของวันเกิดทำตามเพื่อนเมื่อสัปดาห์ก่อน คือแจกขนมให้เพื่อนในห้องรับประทาน จากนั้นเจ้าของวันเกิดออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ จากนั้นให้นักศึกษาแบ่งกลุ่มโดยทุกคนในแต่ละกลุ่มร่วมกันแต่งเรื่องเกี่ยวกับความสงสารเห็นใจและการช่วยเหลือ นักศึกษาสามารถแต่งเรื่องได้อย่างรวดเร็วด้วยความสนุกสนาน เรื่องแต่ง ได้แก่ *“เด็กน้อย” “เกี่ยวกับแกะมั้ย” “หนุ่มน้อยหงอยเหงา มองจันทร์ อกหักริมน้ำปิง”* และ *“โรงเรียนแห่งหนึ่ง”* ขั้นตอนวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่า

นักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงได้อธิบายเพิ่มเติมแก่นักศึกษาที่ยังวิพากษ์ได้ไม่ชัดเจนและเพื่อนในกลุ่มได้ช่วยเหลือเพื่อนโดยช่วยอธิบายให้เพื่อนฟัง ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย ขณะนำเสนอเรื่องแต่งและข้อสรุปของแต่ละกลุ่ม เพื่อนนักศึกษากลุ่มอื่นให้ความสนใจและตั้งใจฟัง มีการหยอกล้อระหว่างกลุ่ม หลังการนำเสนอของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 7 ยิ่งให้ยิ่งได้ ก่อนการจัดกิจกรรมหน่วยการเรียนรู้นี้ นักศึกษาทั้งกลุ่มเห็นผู้ช่วยวิจัยถือของมาเป็นจำนวนมากจึงรีบเข้าไปช่วยถือของด้วยความเต็มใจ หลังจากอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง นักศึกษาได้แบ่งกลุ่มเพื่อวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมการให้ พบว่านักศึกษาทุกกลุ่มมีความกระตือรือร้นในการร่วมแสดงความคิดเห็นช่วยกันเสนอความคิดเห็นอย่างเต็มใจ และสามารถวางแผนและปฏิบัติกิจกรรมได้ภายในเวลา 45 นาที โดยปฏิบัติกิจกรรม *“บริจาคสิ่งของ”* เป็นการรวบรวมเงินกันไปซื้ออุปกรณ์กีฬาแล้วนำไปบริจาค *“บริจาคเสื้อผ้าให้น้อง”* เป็นการนำเสื้อผ้าที่มีอยู่ไปบริจาค และ *“ติวเตอร์ตัวน้อย”* เป็นการรวมกลุ่มอธิบายเกี่ยวกับวงจรไฟฟ้า ทุกกลุ่มร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายด้วยความเต็มใจ สนุกสนาน และภาคภูมิใจ หลังปฏิบัติกิจกรรมนักศึกษาดำเนินการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษาสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจน ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม มีการหยอกล้อกันในกลุ่มเพื่อนที่ต้องเสียสละเงินไปซื้อของว่า “เสียดายตังค์หรอ” คนตอบทำหน้าทะเล้นแล้วตอบว่า “อือ” คนถามเลยพูดว่า “คิดแบบนั้น เดี๋ยวประเทศชาติจะไม่เจริญ” เพื่อนในกลุ่มร้องเฮ้พร้อมปรบมือให้ คนตอบหัวเราะชอบใจพร้อมพูดว่า “ล้อเล่น” ทุกกลุ่มสามารถได้ข้อสรุปอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 8 วาจางาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ นักศึกษาคนหนึ่งถามว่า “วันนี้แต่งเรื่องหรือเปล่าครับอาจารย์ ผมชอบแต่ง สนุกดี มีประโยชน์” ผู้วิจัยจึงตอบว่า “วันนี้เพื่อนจะเล่าเรื่องให้ฟัง ลองฟังดูนะคะว่านักศึกษาจะคิดยังไง” จากนั้นขออาสาสมัคร 2 คน ออกมาช่วยกันเล่าเรื่อง *“เต่าเหาะ”* นักศึกษาให้ความสนใจและตั้งใจฟังเรื่องเล่า ขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนขึ้น ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความ

สนุกสนาน ผ่อนคลาย และได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่ม นักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 9 การวางตน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง กิจกรรมเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ จากนั้นนักศึกษาแบ่งกลุ่มโดยทุกคนผลัดกันเล่าเรื่องจากประสบการณ์ตนเองเกี่ยวกับการกระทำตนเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับกาลเทศะให้เพื่อนในกลุ่มฟัง พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่สามารถเล่าเรื่องได้อย่างรวดเร็ว เพื่อนนักศึกษาในกลุ่มให้ความสนใจและตั้งใจฟังเรื่องเล่าจากประสบการณ์ของเพื่อน เล่าเรื่องด้วยความสนุกสนานและมีการพูดจาหยอกล้อกันในกลุ่ม ขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยได้อธิบายใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญเพิ่มเติมแก่นักศึกษาที่ยังวิพากษ์ไม่ชัดเจน ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้มอบหมายงานให้นักศึกษาแบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในศูนย์การศึกษาพิเศษกลุ่มละ 15 นาที ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 10 ต่อไป นักศึกษามีความกระตือรือร้น ตั้งใจและช่วยกันคิดกิจกรรมด้วยความเต็มใจ

หน่วยที่ 10 อาสาด้วยใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้ 3 ชั่วโมงแรก ผู้วิจัยได้นำนักศึกษาเดินทางไปยังศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตาก นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมการเคารพธงชาติ สวดมนต์ และออกกำลังกาย กับครูและเด็กพิเศษหน้าเสาธง โดยเด็กพิเศษและนักศึกษาสลับกันเป็นผู้นำออกกำลังกายด้วยความสนุกสนาน หลังออกกำลังกายเด็กพิเศษแยกย้ายเข้าห้องเรียนตามกลุ่มทักษะ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการศูนย์การศึกษาพิเศษได้สรุปวิธีการจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาฟัง นักศึกษาแต่ละกลุ่มแยกย้ายเข้าร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่เด็กแต่ละห้อง นักศึกษากระตือรือร้นในการทำกิจกรรม มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความเต็มใจ นักศึกษาสัมผัสตัวเด็ก พูดคุยกับเด็กและช่วยเหลือเด็กด้วยความอ่อนโยน เด็กคนหนึ่งกอดนักศึกษาไว้และพูดว่า “หนูขอพี่คนนี้ หนูรัก” เด็กๆตื่นเต้นดีใจและให้ความสนใจในสิ่งที่พี่นักศึกษาสอน คุณครูประจำศูนย์คนหนึ่งกล่าวว่า “น้องคนนี้ปกติไม่ค่อยยอมเข้าห้องเรียน จะนั่งชิงช้าคนเดียวนอกห้อง แต่วันนี้พวกพี่ๆมา น้องยอมเข้ามาเรียนเป็นอย่างดี” หลังเรียนเป็นเวลาที่เด็กพิเศษพักรับประทานอาหารว่าง นักศึกษาจูงมือพาเด็กๆไปห้องอาหาร หรือเด็กๆจูงมือพี่ไปอย่างสนุกสนาน นักศึกษาดูแลและช่วยเหลือเด็กๆในการล้างมือและดื่มนม และนั่งที่โต๊ะอาหารร่วมกับเด็ก พอคุณครูบอกว่ารับประทานอาหารว่างได้เด็กคนหนึ่งหยิบกล่องนมของพี่นักศึกษาและใช้หลอดเจาะกล่องนมให้พี่นักศึกษา ครูประจำศูนย์คนหนึ่งกล่าวว่า “ปกติน้องคนนี้ไม่

เคยใช้หลอดเจาะนมเองเลย คุณครูต้องทำให้ตลอด วันนี้กลับทำให้พี่" แสดงให้เห็นว่าการที่นักศึกษาได้มาปฏิบัติกิจกรรมที่นี่ นอกจากนักศึกษาได้พัฒนาความเมตตากรุณาแล้ว ยังมีส่วนช่วยพัฒนาเด็กพิเศษด้วย หลังจากดื่มนมเสร็จนักศึกษาพาเด็กๆไปยังห้องประชุมเพื่อดูการแสดงที่เตรียมมา นักศึกษาบางคนทำผมเปียให้น้องก่อน เมื่อเข้าห้องประชุมผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการกล่าวต้อนรับอีกครั้งอย่างเป็นทางการ จากนั้นนักศึกษาเริ่มการแสดงโดยกลุ่มแรกเล่านิทานประกอบหุ่นกระดาษเรื่อง *"แรดใจร้าย"* กลุ่มที่สองทำกิจกรรม *"พี่ร้องน้องฟัง"* เป็นการเล่นกีตาร์และร้องเพลง กลุ่มที่สามพาเด็กๆเล่นเกมส์ *"มอญซ่อนผ้า"* และกลุ่มที่สี่พาเด็กๆเล่นเกมส์ *"เก้าอี้ดนตรี"* โดยนักศึกษาจับคู่ช่วยเหลือเด็กๆในการเล่น หลังเสร็จกิจกรรมเด็กๆได้แสดงการเต้นประกอบเพลงเพื่อเป็นการขอบคุณแก่พี่ๆ จากนั้นนักศึกษาเข้าร่วมเต้นด้วย กิจกรรมการแสดงและเกมส์ดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน น่าประทับใจ ทั้งเด็กพิเศษและนักศึกษาร่วมมือกันเป็นอย่างดี หลังเสร็จสิ้นกิจกรรมนักศึกษานำขนมที่เตรียมมาแจกให้เด็กๆ ผู้วิจัยให้นักศึกษาเป็นผู้มอบของที่ระลึกและมอบเงินบริจาคที่ผู้วิจัยและนักศึกษาร่วมบริจาคให้ศูนย์การศึกษาพิเศษพร้อมกล่าวขอบคุณที่ได้รับโอกาสและประสบการณ์อันมีค่าในครั้งนี้ คุณครูคนหนึ่งกล่าวว่า "ดีใจจังที่อาจารย์พานักศึกษามา ทำให้นักศึกษาได้ประสบการณ์ในอีกแง่มุมหนึ่งที่อาจไม่เคยสัมผัส ได้เกิดความเห็นใจและช่วยเหลือเด็กๆเหล่านี้ และยินดีเป็นอย่างยิ่งถ้าอาจารย์จะพานักศึกษามาจัดกิจกรรมให้กับเด็กๆที่นี่อีก"

ชั่วโมงที่ 4 นักศึกษาแต่ละกลุ่มร่วมกันคิดโครงการบริการชุมชนหรือสังคมและดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมในชั่วโมงที่ 5-7 เป็นเวลา 3 ชั่วโมง พร้อมสรุปผลการดำเนินงาน ได้แก่ *"โครงการจากสายใยหัวใจพี่สู่น้อง"* ทำกิจกรรมทำความสะอาด กวาดเช็ดถู โรงอาหาร ห้องประชุมและห้องน้ำโรงเรียนแสงประทีป *"โครงการตรวจเช็คอุปกรณ์ไฟฟ้า"* ทำกิจกรรมตรวจเช็คซ่อมแซมและติดตั้งอุปกรณ์ไฟฟ้าให้แก่วัดเขาถ้ำ *"โครงการ Indy รักวัดและธรรมชาติ"* ทำกิจกรรมพรวนดิน รดน้ำ ใส่ปุ๋ยคอก และกวาดบริเวณรอบวัดพร้าว และ *"โครงการจากเด็กกลุ่มน้อยๆ ใจอาสา ก้าวเข้ามาในวัดสร้างความดี เพื่อญาติโยมสุขสันต์และเปรมปรีด์ ชวนมาทำความดีละกิเลส วัดสะอาดคนสะอาด อยากทำบุญให้สุขกายสุขใจทั่วหน้าเทอญ"* ทำกิจกรรมทำความสะอาดห้องน้ำ กวาดบริเวณโบสถ์ และบริเวณโดยรอบวัดโบสถ์ จะเห็นได้ว่าแม้แต่ชื่อโครงการที่นักศึกษาตั้งขึ้นก็สะท้อนให้เห็นถึงการเห็นคุณค่าและการมีจิตอาสา และนักศึกษาตั้งใจปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการด้วยความเต็มใจและสนุกสนาน มีการหยอกล้อกัน ผลการปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย และได้รับพรจากพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งได้รับคำชมจากผู้พบเห็น ชั่วโมงที่ 8 เป็นขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนขึ้น ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

หน่วยที่ 11 ใคร่ครวญตนเองจากภายใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน่วยนี้เริ่มต้นด้วยอาสาสมัครออกมานำเพื่อนเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลงเพื่อให้นักศึกษาได้รับการกระตุ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจพร้อมที่จะเรียนรู้ หลังจากนักศึกษารับฟังการสรุปเรื่องความเมตตากรุณา ขั้นตอนการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองพบว่านักศึกษามีความตั้งใจในการวิพากษ์ตนเองและสามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนขึ้น ขณะปฏิบัติกิจกรรมนักศึกษาบางคนแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อแบ่งปันขนม และให้คำแนะนำแก่เพื่อน ขั้นตอนการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลภายในกลุ่มนักศึกษาสามารถใช้เหตุผลแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนภายในกลุ่ม บรรยากาศการสนทนาเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ผ่อนคลาย และได้ข้อสรุปของกลุ่มอย่างมีเหตุผล หลังการนำเสนอข้อสรุปของแต่ละกลุ่มนักศึกษากลุ่มอื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในทิศทางเดียวกัน

ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

หลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก ผู้วิจัยได้ตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ดังนี้

4.1 การตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร โดยพิจารณาจากเกณฑ์ประสิทธิผลของหลักสูตร พบว่า

4.1.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่ากลุ่มควบคุมรวมทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน ด้านการให้ และด้านการมีวาจางามสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านการให้อภัย ด้านการช่วยเหลือบริการ และด้านการวางตนสม่ำเสมอ สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.1.2 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรรวมทุกด้านและในแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการให้อภัยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

4.1.3 พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการมีวาจางามมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

4.1.4 คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณากลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทิน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการช่วยเหลือบริการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการวางตนสม่ำเสมอมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

4.2 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

จากการทดลองใช้หลักสูตรและตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาปรับปรุงหลักสูตร ดังต่อไปนี้

4.2.1 ปรับปรุงภาษาที่ใช้ในการอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละหน่วยให้มีความชัดเจนขึ้น เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.2.2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เพิ่มเติมกิจกรรมการมอบหมายงานให้ผู้เรียนเตรียมตัวสำหรับการปฏิบัติกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 10 และหน่วยการเรียนรู้ที่ 10 เพิ่มเติมรายละเอียดกิจกรรมการศึกษาดูงาน การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในศูนย์การศึกษาพิเศษ เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.3 ปรับปรุงการใช้ภาษาและเพิ่มเติมรายละเอียดลงในใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญในแต่ละหน่วยให้มีความชัดเจนขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองได้อย่างชัดเจนและส่งผลให้การสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากผลการตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตรที่พบว่า หลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิผลของหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลและสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาได้

บทที่ 5
สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

เป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา แนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีเซลล์กระจกเงา ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากเรื่องเล่า การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม จิตสาธารณะ และหลักสูตรเสริม ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก และการตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 2 รูป และผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม จำนวน 5 คน และนำข้อสรุปที่ได้ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ฉบับร่าง โดยกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร แล้วนำหลักสูตรฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและ

การเรียนการสอน จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องของหลักสูตร แล้วทำการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองนำร่องและนำไปทดลองใช้จริงกับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยการทดลองนำร่องกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สาขาวิชา วศ.บ.(วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ภาคปกติ ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 1 ห้องเรียน นักศึกษา 17 คน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์จริง และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปทดลองจริงกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก สาขาวิชา วศ.บ. (วิศวกรรมไฟฟ้า) หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี และเทียบโอน ภาคปกติ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2554 ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 2 ห้องเรียนฯละ 30 คน และสุ่มห้องเรียนแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้แบบแผนการทดลอง Pretest Posttest Control Group Design การดำเนินการทดลองเป็นเวลา 14 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 28 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วย หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยผู้วิจัย แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยอาจารย์ประจำสาขา แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาโดยเพื่อน และแบบบันทึกอนุทิน ใช้สถิติทดสอบ Independent t-test เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้สถิติทดสอบ Pair t-test เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองก่อนและหลังทดลองใช้หลักสูตร เปรียบเทียบพฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรกับเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด และเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรจากแบบบันทึกอนุทินกับเกณฑ์คุณภาพที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 4 การตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

เป็นการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรหลังการนำหลักสูตรไปทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่ากลุ่มควบคุม พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

2. ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตร และไม่ต่ำกว่า 3.51 หรือมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก พิจารณาจากคะแนนที่ได้จากแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

3. พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา

4. คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทิน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ผลการการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา และแนวทางการพัฒนาความเมตตากรุณา ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากอาจารย์ ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก และการพัฒนาหลักสูตรเสริม พบว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มีความคิดเห็นว่าควรมีการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาด้วยวิธีการที่เหมาะสมและเป็นระบบโดยการจัดทำหลักสูตรเสริมสร้างความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน 2) ด้านการให้อภัย 3) ด้านการให้ 4) ด้านวาจางาม 5) ด้านการช่วยเหลือบริการ และ 6) ด้านการวางตนสม่ำเสมอ หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาควรมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาภายในตน ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมซิโรว์ โดยมี 3 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างประสบการณ์ 2) การวิพากษ์ใคร่ครวญเพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงแนวคิดและความรู้สึกของตนผ่านกระบวนการวิพากษ์อย่างสมเหตุสมผล และ 3) การแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อตรวจสอบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าต่างๆซึ่งกันและกัน ได้ใคร่ครวญข้อสรุปต่างๆอย่างมีวิจารณญาณ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดและกระบวนการคิด เปิดรับความคิดเห็นอื่นๆได้ดีขึ้น จำแนกแยกแยะได้ดีขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทัศนะ และการตอบสนองทางอารมณ์ที่มีต่อความก้าวร้าวรุนแรงมุ่งไปสู่การพัฒนาตนเองในด้านคุณลักษณะเมตตากรุณาได้ สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความเหมาะสมกับวัย พฤติกรรมการเรียนรู้ และความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้หลักสูตรเกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยใช้ตัวแบบจากเรื่องเล่าที่ช่วยกระตุ้นการทำงานของเซลล์กระจกเงาให้เกิดการเลียนแบบ เน้นกิจกรรมการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม ให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นผู้แสวงหาประสบการณ์ รวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมทางสังคม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะช่วยสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นในผู้เรียน นอกจากนี้กิจกรรมการเรียนรู้ควรเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง และได้สนทนาแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลระหว่างผู้เรียน และประเมินผลตามสภาพจริง

2. ผลการสร้างหลักสูตร

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ฉบับร่าง โดยมีองค์ประกอบ คือ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล จากนั้นได้นำหลักสูตรฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนจำนวน 5 คน พิจารณาประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตร พบว่า ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรฉบับร่างมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.20 – 4.80 โดยรวมหลักสูตรฉบับร่างมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรมีความสอดคล้องกัน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 และผู้วิจัยได้เพิ่มเติมรายละเอียดของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในหลักการของหลักสูตร เพิ่มสาระสำคัญ ปรับปรุงการเขียนกิจกรรมการเรียนรู้ และเพิ่มเวลาการปฏิบัติกิจกรรมในหน่วยที่ 1 และ 10 ปรับปรุงการใช้ภาษาอธิบายในใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญให้เข้าใจง่ายขึ้น และปรับเกณฑ์การให้คะแนนของแบบประเมินการวิพากษ์ใคร่ครวญ และแบบบันทึกอนุทิน ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้หลักสูตรที่มีความเหมาะสมพร้อมจะนำไปทดลอง

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร

ผลการทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏผลดังต่อไปนี้

3.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรและกลุ่มควบคุมรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน ด้านการให้ และด้านการมีวาจางามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านการให้อภัย ด้านการช่วยเหลือบริการ และด้านการวางตนสม่ำเสมอ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรมีค่าสูงกว่ากลุ่มควบคุม

3.2 ค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรและก่อนทดลองใช้หลักสูตรรวมทุกด้านและแต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังทดลองใช้หลักสูตรมีค่าสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตร และมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการให้อภัยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

3.3 พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการมีวาจางามมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

3.4 คุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก พิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทิน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการช่วยเหลือบริการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านการวางตนสม่ำเสมอมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด

4. ผลการตรวจสอบประสิทธิผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

หลังทดลองใช้หลักสูตรนักศึกษากลุ่มทดลองมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสูงกว่ากลุ่มควบคุมและสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา นักศึกษามีพฤติกรรมเมตตากรุณาระดับดีมาก และเมื่อพิจารณาจากเกณฑ์คุณภาพที่ได้จากแบบบันทึกอนุทิน นักศึกษามีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับดีมาก และแสดงให้เห็นว่านักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง นอกจากนี้บรรยากาศในห้องเรียนมีความเป็นกันเอง ผ่อนคลาย นักศึกษาให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ตั้งใจในการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง และกระตือรือร้นในการสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลกับเพื่อนในกลุ่ม ได้ข้อสรุปที่สมเหตุผล ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสนุกสนานและภาคภูมิใจ บรรยากาศการไปศึกษาดูงานและร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กพิเศษรวมทั้งจัดกิจกรรมให้แก่เด็ก และการปฏิบัติตามแผนงานและโครงการที่นักศึกษาร่วมกันจัดทำขึ้นเป็นไปด้วยความสนุกสนาน นักศึกษาให้ความสนใจและตั้งใจในการปฏิบัติกิจกรรม และผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาปรับปรุงหลักสูตรในประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1 ปรับปรุงภาษาที่ใช้ในการอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละหน่วยให้มีความชัดเจนขึ้น เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.2 หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 เพิ่มเติมกิจกรรมการมอบหมายงานให้ผู้เรียนเตรียมการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในศูนย์การศึกษาพิเศษในหน่วยที่ 10 และหน่วยการเรียนรู้ที่ 10 เพิ่มเติมรายละเอียดกิจกรรมการศึกษาดูงาน การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในศูนย์การศึกษาพิเศษ เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 ปรับปรุงการใช้ภาษาและเพิ่มเติมรายละเอียดลงในใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญในแต่ละหน่วยให้มีความชัดเจนขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองได้อย่างชัดเจนและส่งผลให้การสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

3. ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา และผลการตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมจากพระภิกษุสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญด้านคุณธรรม จริยธรรม พบว่าคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน 2) ด้านการให้อภัย 3) ด้านการให้ 4) ด้านวาจางาม 5) ด้านการช่วยเหลือบริการ และ 6) ด้านการวางตนสม่ำเสมอ หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง บนพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมซิโรว์ (Mezirow. 2000: 16-17; Mezirow. 1997: 11) ที่เชื่อว่าเป้าหมายของการศึกษาคือการช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ที่คิดได้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนค่านิยม การให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ และการกำหนดเป้าหมายของตนเองมากกว่าการปฏิบัติตามที่ผู้อื่นกำหนดให้เป็นโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงสามารถนำมาใช้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในตนเอง โดยให้ความสำคัญกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงแนวคิดและความรู้สึกของตน ผ่านกระบวนการวิพากษ์อย่างสมเหตุสมผล การได้แลกเปลี่ยนทางความคิด เพื่อตรวจสอบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าต่างๆซึ่งกันและกัน ได้ใคร่ครวญข้อสรุปต่างๆอย่างมีวิจารณญาณ และมีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับประสบการณ์ จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิดและกระบวนการคิด เปิดรับความคิดเห็นอื่นๆได้ดีขึ้น ความคิดที่เปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้นจะทำให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะสิ่งต่างๆได้ดีขึ้น รวมทั้งเกิดการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆบนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทัศนะ และการตอบสนองทางอารมณ์ที่มีต่อความก้าวร้าวรุนแรงมุ่งไปสู่การพัฒนาตนเองในด้านคุณลักษณะเมตตากรุณาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไซมอน; และคนอื่นๆ (Simons; et al. 2008: 19-45) ที่ได้ศึกษาการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ประสบการณ์การให้บริการสังคมโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานกับนักศึกษาที่เรียนวิชาจิตวิทยาการศึกษาในมหาวิทยาลัยไวเนอร์ หลังปฏิบัติกิจกรรมผู้เรียนได้พิจารณาใคร่ครวญ อภิปรายวิพากษ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน พบว่านักศึกษามีพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดีและมีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือสังคม เพิ่มความผูกพันและการมีส่วนร่วมในชุมชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และมีความชอบในการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน มีทักษะการแก้ปัญหาและทักษะความสัมพันธ์

ระหว่างบุคคลเพิ่มขึ้น ได้แก่ ความสามารถในการฟัง การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร การผูกมิตร การเข้าใจบทบาทผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และแก้ปัญหา และมีเจตคติทางบวกต่อความยุติธรรมในสังคม และฮาร์คเนส (Harkness. 2010) ได้ศึกษาผลของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมของพลเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยโคลัมเบียที่เข้าร่วมโปรแกรมการใช้ประสบการณ์ กิจกรรม และการใช้ชุมชนเป็นฐาน และเขียนสะท้อนตนเอง สะท้อนกิจกรรมที่ทำรวมทั้งใคร่ครวญสรุป ผลพบว่านักศึกษาเกิดการตระหนักรู้ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม นักศึกษารู้สึกผูกพันและต้องการมีส่วนร่วมในสังคม และมีพฤติกรรมช่วยเหลือสังคม เนื่องจากประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับมีผลทำให้นักศึกษาเกิดการสร้างความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคมและเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในลักษณะของการมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายของสังคม

หลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่มีประสิทธิภาพควรเป็นหลักสูตรเสริมที่มุ่งเน้นกระบวนการ ไม่ยึดเนื้อหาเป็นหลัก (Content Free) เปลี่ยนเนื้อหาเป็นวิธีการ (Means) ไปสู่ผลการเรียนรู้ ดังเช่นที่เพอร์กินส์; ลอชเฮด; และบิเชพ (Perkins; Lochhead; & Bishep. 1978: 158-159) กล่าวว่า หลักสูตรเสริมที่เน้นกระบวนการเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ทักษะทางปัญญาและสังคม เป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดติดกับเนื้อหา แต่จะให้ทักษะการใช้เหตุผลที่เพียงพอและประสบการณ์ที่ควรจะได้รับ มุ่งเน้นที่กระบวนการคิด โดยการเตรียมให้ผู้เรียนได้พบกับสถานการณ์ใหม่ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแยกแยะสิ่งที่มีประโยชน์และมีความหมายกับสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ วิพากษ์โต้แย้งเชิงเหตุผล และเลือกอย่างมีเหตุผล ทำให้มีรูปแบบการปรับตัวที่กว้างขึ้นและสามารถปรับเปลี่ยนเป็นคนใหม่ได้ เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำกลยุทธ์ไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคุณค่า นอกจากนี้ควรเป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาภายในตนโดยสร้างประสบการณ์ให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์ วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง กระตุ้นการสนทนาวิพากษ์แลกเปลี่ยนความคิดร่วมกันระหว่างผู้เรียน เพื่อสร้างความตระหนักและเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองใหม่ ต่อชีวิตและโลก (Ryan. 2002: online; ทิศนา แขมมณี. 2546; Educational Materials Center. 2003; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549; สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ. 2549; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2551ค) ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ถูกต้องต่อความเมตตากรุณา ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่ผู้เรียนได้

สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความเหมาะสมกับวัย พฤติกรรมการเรียนรู้ และความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้หลักสูตรเกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เป็นผู้ริเริ่มดำเนินกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเมตตากรุณาด้วยตนเอง ทำให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์และเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Ryan. 2002: online; Educational Materials Center. 2003) การประเมินผลเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ประเมินหลายฝ่ายและวิธีการที่หลากหลาย เนื่องจากความเมตตากรุณาเป็นคุณลักษณะด้านจิตพิสัย การวัดและประเมินจิตพิสัยให้ใกล้เคียงกับคุณลักษณะภายในของบุคคลมากที่สุด ต้องเลือกเครื่องมือวัดให้เหมาะสมและอาศัยข้อมูลหลักฐาน

อ้างอิงหลายๆด้านมาประกอบการพิจารณาร่วมกับเกณฑ์ที่ชัดเจนน่าเชื่อถือ (ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง. 2546: 196)

จากนั้นผู้วิจัยจึงได้นำผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวมาพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา ตาก

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา ตาก

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้ดำเนินการพัฒนาตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา และพัฒนาหลักสูตรตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ โดยเป็นหลักสูตรเสริมที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนที่เข้มข้นกว่าปกติ เป็นหลักสูตรที่ไม่ยึดติดกับเนื้อหาแต่เน้นกระบวนการไปสู่ผลการเรียนรู้ หลักสูตรได้ออกแบบให้ผู้เรียนได้วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง มีอิสระในการคิด และได้สนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล ทำให้ผู้เรียนมีความคิดที่เปิดกว้างและครอบคลุมขึ้น สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆได้ นำไปสู่การตระหนักรู้และตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ การตัดสินคุณค่า เป็นการเปลี่ยนมุมมองของตนเองต่อชีวิตและโลก ซึ่งมีความเหมาะสมในการนำไปใช้เสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาที่ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในตนเองและเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง และหลักสูตรยังได้รับการประเมินความเหมาะสมและสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งพบว่าหลักสูตรมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งได้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงหลักสูตร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ดำเนินการนำแผนการจัดการเรียนรู้หน่วยที่ 1 และ 2 ไปทดลองนำร่อง เพื่อประเมินว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ในสถานการณ์จริงเพียงใด รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตร โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตและบันทึกระหว่างการทดลอง ทำให้ได้ข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในส่วนที่ยังบกพร่อง แล้วจึงนำหลักสูตรไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป นอกจากนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลหลักสูตรได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ ได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตรวจสอบความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.93 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาฉบับผู้วิจัย ฉบับอาจารย์และฉบับนักศึกษาตรวจสอบความเที่ยงตรงได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง และแบบบันทึกอนุทินตรวจสอบความเที่ยงตรงได้ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ไม่ต้องปรับปรุง

3. ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

หลังการทดลองใช้หลักสูตร พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

ของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่ากลุ่มควบคุมรวมทุกด้าน และสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติ .01 และมีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาระดับมาก พฤติกรรมเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองหลังการทดลองอยู่ในระดับดีมาก และคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของกลุ่มทดลองประเมินจากบันทึกอนุทินอยู่ในระดับดีมาก แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ปัจจัยที่ทำให้เกิดประสิทธิผลของหลักสูตรน่าจะเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ได้ออกแบบไว้อย่างมีขั้นตอนตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นการรับประสบการณ์ ได้มีการเตรียมผู้เรียนโดยเริ่มจากการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อกระตุ้นให้ร่างกายและจิตใจให้พร้อมในการปฏิบัติกิจกรรม การใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับวัย ความสนใจ และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาความเมตตากรุณาด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ และสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เกิดความตั้งใจในการทำกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ เป็นผู้แสวงหาประสบการณ์ รวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมทางสังคม มีการแลกเปลี่ยนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ลงมือปฏิบัติและสะท้อนสิ่งสำคัญที่ได้รับ การเรียนรู้แบบนี้ช่วยเสริมพลังผู้เรียนให้สามารถเชื่อมโยงตนเองสู่ชีวิตจริง มีบทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลง และสิ่งสำคัญช่วยขับเคลื่อนให้ผู้เรียนได้กระทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ และเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Mumford. 1995: 16-17; Commonaction. 2010: online) การเรียนรู้แบบนักกิจกรรมจึงมีความเหมาะสมในการนำไปพัฒนาความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยที่มีคุณลักษณะของนักกิจกรรม คือ มีพลัง มีความกระตือรือร้น เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ชอบแสวงหาสิ่งใหม่ และชอบเรียนรู้โดยการเป็นผู้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติโดยตรง ทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนพลังทางลบไปเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์ ดังบันทึกอนุทินของนักศึกษาที่ได้บันทึกไว้ว่า "...ตอนแรกคิดว่าคงเป็นแค่การเรียนที่น่าเบื่อ แต่เมื่อได้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติแล้ว รู้สึกตนเองเองเกิดจิตสาธารณะจริงๆ ทุกคนดูจริงจังในสิ่งที่ได้รับมอบหมาย ไม่มีใครเกี่ยงงาน พร้อมใจกันทำงาน และทำด้วยความสนุกสนาน ยิ้มแย้ม รู้สึกภาคภูมิใจในผลงานที่เกิดขึ้น..." "...ทำให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆอย่างกว้างขวางและเข้าใจ ทำให้เกิดแนวคิดสร้างสรรค์ใหม่ มีอิสระขึ้น คิดในทางที่ดีขึ้น มีการพัฒนาปัญญาขึ้น ไม่คิดในเรื่องที่ไม่ใช้เหตุผล ฝึกการพัฒนาจิต พอคนเราคิดด้านบวกก็ถือว่าดีไปครึ่งหนึ่งยิ่งทำดีด้วยยิ่งได้ 100%..." "...ตอนแรกที่ได้ทำกิจกรรมก็ไม่ได้คิดอะไรมาก คิดว่าเป็นแค่งานๆหนึ่ง แต่พอได้ลงมือทำ เกิดความรู้สึกเห็นใจคนอื่นและรู้สึกดีที่เราได้ช่วยเหลือคนอื่น คิดว่าเป็นผลดีที่เราได้มีโอกาสทำความดีให้กับคนอื่น..." และ

...ได้รับความรู้จากประสบการณ์ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงๆ หลังจากการได้ลงมือปฏิบัติแล้วทำให้ดิฉันเข้าใจคำว่าอาสาด้วยใจจริงๆ ซึ่งมันหมายถึงการทำด้วยใจ ทำโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ซึ่งตอนแรกดิฉันก็รู้สึกหนักใจที่ต้องทำในสิ่งที่ตัวเองไม่เคยทำ แต่เมื่อทำกิจกรรมเสร็จรู้สึกมีความสุขและภาคภูมิใจที่เราทำได้ ได้ทำเพื่อคนอื่นภาคภูมิใจมากเลย ทำให้ดิฉันอยากอาสาช่วยคนอื่นบ่อยๆ อยากทำให้คนอื่นมีความสุข แล้วก็จะทำให้เราภาคภูมิใจที่ทำได้...

แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบนักกิจกรรมมีความเหมาะสมกับนักศึกษาและสามารถพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสหสวรรษ ผลอรรถ (2551) ที่ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยเซนต์จอห์นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านบำเพ็ญประโยชน์ ด้านกีฬา และโดยรวม ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาเห็นด้วยกับการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาโดยรวมและในแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก และ พัชรินทร์ เสตะจันทร์ (2550) ที่ได้ศึกษาผลของกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมที่มีต่อการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยของนักศึกษามหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ พบว่านักศึกษามีการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม และดีขึ้นมากกว่านักศึกษาที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม

นอกจากนี้การที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมบริการสังคม หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เป็นการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในสังคม คำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรวม การได้ช่วยเหลือผู้อื่นจะช่วยลดความเห็นแก่ตัว เกิดความเข้าใจ สงสารและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น ห่วงใยและเอาใจใส่ต่อผู้อื่นและสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจไมตรีและการเสียสละ(Ryan. 2002: online; Educational Materials Center. 2003; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549; สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ. 2549; นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. 2551) ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวสะท้อนถึงคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา สอดคล้องกับจุมพล พูลภัทรชีวิน (2546: 12) ที่กล่าวว่าจิตสาธารณะเป็นความเข้าใจที่แท้จริงที่เห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม รู้เห็นความเป็นไปตามสภาพของธรรมชาติที่แท้จริง เพราะฉะนั้นจึงทำให้เกิดความเมตตากรุณา เอื้ออาทร เพราะว่าทุกอย่างคือสิ่งเดียวกัน จึงไม่ทำร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อมและสรรพสิ่ง และจากบันทึกอนุทินของนักศึกษาสะท้อนได้ให้เห็นถึงการมีจิตสาธารณะ ได้แก่ “...ทำให้เรามีความคิดว่าถ้าเราช่วยกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม สังคมเราก็จะน่าอยู่ขึ้น...” “...ทำให้เราเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่พวกเราร่วมกันทำ และดีใจที่เราได้ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สิ่งที่เราทำมาทำให้เรารู้ว่าการทำความดีไม่ได้ลำบากยากเย็นอะไรเลย เพียงแต่เรามีความตั้งใจทำและต้องทำให้สำเร็จ ผลที่ออกมาทำให้หายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้งเลยค่ะ ทำให้มีกำลังใจอยากทำดีเพิ่มมากขึ้น

อยากฝากว่าการทำความดีทำได้ทุกที่ทุกเวลาทุกวันนะคะ…” “…กิจกรรมครั้งนี้ทำให้เราเป็นคนจิตใจดี และมีความดีติดตัว มุ่งมั่นที่จะทำความดี ช่วยเหลือผู้อื่น การได้ช่วยผู้อื่นนั้นทำให้เรามีความสุขได้ และยิ่งเมื่อได้รับคำชม ก็มีความรู้สึกที่อยากจะทำต่อไปเรื่อยๆ...”

...การที่เราได้ไปอาสาช่วยเหลือคนอื่นๆนั้น ทำให้ได้ผลประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ได้เข้าใจถึงความรู้สึกของตนและบุคคลที่เราได้ไปช่วยให้เขามีความสุข และช่วยให้เขาสะดวกสบายยิ่งขึ้น ได้รู้ถึงการกระทำที่ทำให้คนอื่นประทับใจ การที่เราได้ไปแบ่งปันความสุขให้แก่คนอื่น เราได้ไปช่วยซ่อมแซมสิ่งของให้ ได้ใช้ทั้งความรู้ มีความสนุก และมีความสุข และคนอื่นมีความประทับใจในตัวเราอีกด้วย คิดว่าเราทุกคนน่าจะได้ลองทำกิจกรรมแบบนี้ เพราะเป็นกิจกรรมที่ดีและถ้ามีโอกาสทำอีกก็อยากจะช่วยด้วยร่วมกันตลอด รู้สึกประทับใจในกิจกรรมและตนเองมาก เพราะทำให้รู้สึกสนุก มีความสุข และบุคคลอื่นก็ได้รับความสุข ความสนุกเหมือนกัน... และ

...การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์คือสิ่งที่ทำให้เรามีความสุขทางจิตใจได้มากที่สุด มนุษย์หรือสัตว์ย่อมมีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอไม่มีใครอยู่บนโลกนี้คนเดียวได้ การให้ความช่วยเหลือกับผู้ด้อยโอกาสจะทำให้เราเป็นผู้ที่ได้รับความสุขใจ การทำประโยชน์แก่สาธารณะ ชุมชน ทำให้เรารู้จักความเสียสละ ตัวเราเองสามารถทำให้สถานที่ที่เป็นสาธารณะดีขึ้นได้ด้วยการลงมือปฏิบัติ ไม่ใช่แค่ความคิด รู้สึกมีความสุขที่ได้รู้จักการให้ การแบ่งปัน...

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภัทรา ภูษิตรัตนาลี (2547) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่ากระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิต ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

การจัดกิจกรรมโดยใช้เรื่องเล่าที่เป็นนิทานพื้นบ้าน นิทานโบราณ เรื่องเล่าสืบต่อกันมา เรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องแต่งที่ผู้เรียนร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา เนื่องจากเรื่องเล่ากระตุ้นให้เกิดการใคร่ครวญตนเองเกี่ยวกับแบบแผนความคิด ความเชื่อ การตัดสินคุณค่า และความรู้สึก ที่มีความสำคัญในการแปลความหมายประสบการณ์ รวมทั้งข้อสันนิษฐานที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินสิ่งต่างๆ อีกทั้งยังช่วยแบ่งปันความรู้สึกและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้เข้าใจและยอมรับมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย สามารถสร้างมโนทัศน์เชื่อมโยงสิ่งต่างๆและนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันได้ กระตุ้นจินตนาการ สร้างแรงจูงใจและเป้าหมายในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมในด้านภาษา อารมณ์ บุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมและจริยธรรม ถ่ายทอดวัฒนธรรมค่านิยมต่างๆของสังคม ให้สาระและความบันเทิง กระตุ้นความสนใจ และเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน (สุปราณี เมฆขจร. 2549: 33; ฉวีวรรณ กินาวงศ์. 2533: 101–102; ประภาศรี สีหอำไพ;

และคนอื่นๆ. 2535: 68; Ellis; & Brewster. 1991: 1-2; Hovland. 2005: 23) ดังที่นักศึกษาได้สะท้อนออกมาว่า “...การแต่งเรื่องช่วยให้ได้รู้ความคิดของแต่ละคน ทำให้เรามองเพื่อนได้หลายแบบแตกต่างจากที่เรามองเห็น เข้าใจเพื่อนแต่ละแง่มุมมากขึ้น ทำให้รู้จักเพื่อนมากขึ้น ทำให้เข้าใจว่าแต่ละคนคิดต่างกันตามประสบการณ์ที่เคยได้รับหรือพบเจอ เราควรเข้าใจและยอมรับแต่ละคนจะได้อยู่ร่วมกันได้ รู้สึกดีที่ได้แต่งเรื่องร่วมกัน ได้ใช้ความคิดจากจินตนาการแต่ละคนมาถ่ายทอด เป็นเรื่องที่น่าสนุก...”

...ได้ทราบถึงสิ่งที่เพื่อนๆได้ไปพบเจอและนำมาเล่าสู่กันฟังในกลุ่ม แล้วร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์ของเพื่อนแต่ละคนในกลุ่มนำมาเล่าให้เราฟัง รวมทั้งนำประสบการณ์ของเราไปเล่าให้เพื่อนๆฟังอีกด้วย ทำให้เราได้เข้าใจในความรู้สึกของเพื่อนแต่ละคนต่อประสบการณ์ที่แต่ละคนนำมาเล่าให้กันและกันได้รับฟัง แล้ววิจารณ์ประสบการณ์ พร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้เราได้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดหลังจากที่เราไม่เคยใส่ใจกับสิ่งเล็กๆน้อยๆ เราจะหันมาสนใจในปัญหา ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ หรือไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาส่วนตัวหรือส่วนรวม เราต้องช่วยกัน คิดว่าการช่วยเหลือกันจะแก้ปัญหานั้นให้ผ่านพ้นไป...

...เรื่องแต่งเกี่ยวกับการออกเดินทางพบกันของสัตว์ทั้ง 4 ต่างคนต่างที่มา อาจจะไม่ชอบหน้ากัน เข้าใจผิดกัน ทะเลาะกัน ดังนั้นหากรู้จักปล่อยวาง ให้อภัยกับสิ่งไม่ดี คุยกันด้วยเหตุผล อาจแค่เหตุผลเล็กน้อย ถ้าให้อภัยกันได้ก็จะได้ไม่เจ็บตัว มีความรู้สึกว่าจินตนาการของแต่ละคนลึกซึ้ง มีความสนุกและผจญภัยปะปนกัน และมีข้อคิดดี รู้สึกเฮฮา เรื่องแต่งเป็นไปตามต้องการ มีผลสรุปได้ดีเพราะการทะเลาะกันทำให้สูญเสีย ดังนั้นควรให้อภัย ส่งผลให้อยากแต่งเรื่องให้ได้ข้อคิดดีๆและอยากที่ให้อภัยคนที่ทำผิด และมีชีวิตที่สนุกอย่างมีสาระ ได้รู้ว่าการแต่งเรื่องให้สละสลวยเป็นเรื่องยาก แต่ทำให้ยอมรับในความแตกต่างของความคิดของแต่ละคนที่นำมารวมกัน ฝึกการคิดอย่างสร้างสรรค์และจินตนาการด้วย... และ

...ได้รับความรู้จากสไลด์และจากประสบการณ์ตรงจากอาจารย์และเพื่อนๆมากมาย ที่ผมประทับใจก็คือการเล่าเรื่องต่างๆ เพราะมันสอดแทรกแง่คิดดีๆเสมอ ทำให้ผมอยากปรับตัวให้เป็นคนใหม่ อยากทำแต่สิ่งดีๆ อยากทำประโยชน์ต่อผู้อื่น รู้สึกดีทุกครั้งที่ได้เรียน จากการได้รับประสบการณ์ใหม่ทุกครั้ง และพร้อมที่จะปรับปรุงตัวเสมอ ปัจจุบันผมเริ่มรู้สึกว่าผมคิดเป็นระบบขึ้นและวางแผนการทำ รู้จักอะไรผิดอะไรถูกมากขึ้น เริ่มให้กับคนอื่นมากขึ้น สนใจคนรอบข้างมากขึ้น เพราะอยากแบ่งปันและอยากทำเพื่อคนอื่น ผมกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือคนอื่นมากขึ้น และเริ่มยับยั้งการกระทำที่ไม่ดี เพราะอยากปรับตนเองให้ดีขึ้น....

ซึ่งสอดคล้องกับแมกวิลเลียมส์ (McWilliams: 1998: online) ที่กล่าวว่าเรื่องเล่าเป็นศิลปะที่งดงามและมีประสิทธิภาพอย่างมากในการเรียนรู้ สามารถช่วยให้ก้าวข้ามอุปสรรคแห่งวัย

ตรึงความสนใจของผู้ฟังและเข้าถึงผู้ฟังด้วยตัวมันเอง ทำให้จดจำได้อย่างยาวนาน เรื่องเล่าสามารถทำให้คนเปิดใจรับสิ่งใหม่ เป็นทักษะชีวิตที่ทรงพลังในการสื่อสารที่มีคุณภาพอย่างมากเพราะเรื่องเล่าสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของคนได้ และโคซา (Kosa: 2008: 43-46) ได้กล่าวว่าเรื่องเล่ามีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้เรียนทุกประเภทได้มีส่วนร่วม ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการเล่าเรื่องราวของตนเองผ่านการสะท้อนบางสิ่งที่มีความหมายและเป็นเป้าหมายของตนเอง รวมทั้งความรู้สึก และทำให้ผู้สอนได้เข้าใจอารมณ์และค่านิยมของผู้เรียน และเรื่องเล่าจะไปกระตุ้นประสาทสัมผัสการมอง การได้ยิน การอ่าน ตัวแบบจากเรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำไว้ในใจตลอดไป โดยข้อมูลจากเรื่องเล่าจะถูกนำไปไว้ในความถี่ของคลื่นสมองระดับแอลฟา ซึ่งเป็นระยะที่สมองจะทำการจัดระบบเรื่องเล่าใหม่ ทำให้สมองได้ค้นหาความหมายอย่างลึกซึ้ง ถ้าเรื่องเล่าเข้ามาสู่ความถี่ของคลื่นสมองในระดับนี้จะสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระดับจิตไร้สำนึก (Stewart. 2010: online) นอกจากนี้ตัวแบบจากเรื่องเล่ายังช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาได้สังเกต เลียนแบบ และเกิดความรู้สึกร่วมกับผู้อื่น ดังเช่นที่พิเนด้า; และคนอื่นๆ (Pineda; et al. 2009: 135-140) กล่าวว่าเนื่องจากมนุษย์มีเซลล์กระจกเงาทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้สังเกตและตัวแบบ โดยเซลล์กระจกเงาทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้อื่น เป็นความรู้สึกเหมือนได้รับประสบการณ์เช่นเดียวกับคนอื่น จากการสังเกต ความจำ ความรู้ การเชื่อมโยงของเหตุผลทำให้หยั่งถึงความคิดและความรู้สึกของคนอื่น ซึ่งความสามารถในการเป็นตัวแทนความคิด ความเชื่อ ความรู้ และกระบวนการภายในที่เหมือนคนอื่นทำให้เข้าใจและคิดถึงจิตใจผู้อื่น และเป็นแรงขับที่ทำให้เกิดการความเห็นอกเห็นใจ คิดอยากจะช่วยเหลือผู้อื่น

1.2 ขั้นวิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักศึกษาได้มองตนเอง ได้คิดพิจารณา ทบทวนตนเอง เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และข้อสันนิษฐานของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา ทำให้เข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิด ความเชื่อ ความรู้สึกเช่นนั้น และเข้าใจถึงอิทธิพลของประสบการณ์ที่มีต่อตนเอง และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง จนเกิดความเข้าใจและตระหนักรู้ในตนเอง ดังเช่นผลการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองที่ว่า

> ...รู้สึกว่าโลกใบนี้เริ่มสดใสขึ้น รู้ว่าการทำอะไรดีๆสักอย่างมันง่ายกว่าที่คิดเยอะ รู้สึกมีความสุขที่ได้ทำกิจกรรม สาเหตุให้รู้สึกเช่นนั้นเพราะการที่ทำให้เห็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราดีขึ้น มันทำให้จิตใจเราดีขึ้นตามไปด้วย การที่ได้ทำอะไรดีมันอยู่ที่ตัวเราเป็นคนตัดสินใจ และเราทำได้ทุกเวลา ความคิดแบบนั้นทำให้การประพฤติตัวดีขึ้น นึกถึงสิ่งต่างๆรอบตัวเราที่เราสามารถช่วยหรือส่งเสริมเราในเรื่องความเมตตาได้ ประสบการณ์ในอดีตช่วยในการคิด การตัดสินใจทำสิ่งต่างๆ เพราะการที่เราได้ทำอะไรดีๆในอดีตที่ผ่านมามันจะช่วยพัฒนาตัวเราให้ทำกิจกรรมดีๆต่อไป รู้สึกมีความสุขต่อการทำกิจกรรมเมตตากรุณานี้ด้วย และช่วยการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เข้าใจแล้วลงมือกระทำได้ทันที...

...ควรรักตัวเองเท่ากับรักผู้อื่น เป็นเรื่องที่สอนให้รักทุกคนแบบไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เรื่องเล่านี้ดี สาเหตุที่รู้สึกแบบนั้นเพราะรักนั้นสามารถทำให้เรารู้สึกสงบ ไม่ทุกข์ หากเราไม่เปิดใจรักคนอื่น มัวแต่ตั้งแง่เกลียดชังเราก็จะไม่มีความสุข ทำให้เก็บเป็นบทเรียนไว้เป็นแง่คิดที่ทำให้เรารู้จักเปิดรับคนอื่น เคยมีประสบการณ์ที่รู้สึกเกลียดชังใครสักคน ก็เหมือนกับแบกความทุกข์ไว้คนเดียว ฉะนั้นเราควรเปิดใจให้กับผู้อื่น ควรปล่อยวาง ไม่ยึดติด จากเรื่องนี้ทำให้เรามองย้อนไปในอดีต ความขัดแย้งทุกอย่างจบลงหรือคลี่คลายด้วยความรัก ได้เรียนรู้ว่าความรักคือรักผู้อื่นให้เท่ากับตนเอง การให้อภัยเป็นการปล่อยวางความเกลียดชัง...

...สงสารเด็กคนนั้นมีชีวิตที่ยากลำบาก แต่ก็ยังสามารถมีความสุขได้เพราะมีผู้อื่นช่วยเหลืออยู่ แม้ว่าจะเจอเรื่องร้ายแต่ก็สามารถมีคนช่วยเหลือให้ผ่านพ้นได้ รู้สึกว่าสนุกกับการแต่งเรื่อง เป็นเรื่องที่ให้ข้อคิดได้หลายอย่าง ผลสรุปเป็นไปตามที่ต้องการเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความน่าสงสาร เห็นใจ ความช่วยเหลือที่สะท้อนออกมาให้ผู้อ่าน ผู้ฟังเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ได้ สาเหตุที่รู้สึกแบบนั้นเพราะจากการมองดูตนเองและคนรอบข้าง การเห็นสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น เจอบุคคลที่เห็นแก่ตัวไม่ยอมช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน เราเห็นแล้วเกิดความรู้สึกสงสาร ความรู้สึกแบบนี้คอยเตือนสติเราให้เราว่าไม่ควรเห็นแก่ตัว มีอะไรพอจะช่วยเหลือได้ถ้าไม่เกินความสามารถก็ควรช่วย เรื่องแต่งทำให้เรียนรู้ว่าเราควรมีน้ำใจต่อบุคคลที่เดือดร้อน ไม่ควรที่จะเห็นแก่ตัว ควรเห็นใจผู้อื่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและมีความสุข...

...รู้สึกดีใจที่ได้บริจาค มีบทบาทในการเป็นผู้ให้ รู้สึกได้บุญ อิ่มอกอิ่มใจ รู้สึกมีความยินดีที่ได้ทำสิ่งดีๆ เพราะเป็นการสิ่งดีๆที่เรียกว่าการให้ หรือ บริจาคสิ่งของช่วยผู้ยากไร้ และการร่วมแรงร่วมใจกับเพื่อนๆทำสิ่งดีๆเพื่อเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ส่งผลให้อยากทำต่อไป เพราะการเป็นผู้ให้นอกจากจะรู้สึกดีแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อผู้รับให้เขาได้มีความสุขต่อไป จากประสบการณ์ทำให้เราเข้าใจว่าการบริจาคสิ่งของหรือการให้ส่งผลหรือช่วยเหลือผู้รับอย่างไรในยามที่เดือดร้อนจำเป็นต้องการสิ่งของหรือความช่วยเหลือ เมื่อเรามีสิ่งของและเข้าไปช่วยเหลือเพื่อคลายทุกข์แก่ผู้เดือดร้อน เราก็สุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ กิจกรรมครั้งนี้ทำให้เรียนรู้ว่าการให้มีค่าแค่ไหนและสำคัญต่อการใช้ชีวิตร่วมกัน เวลาที่เราลำบากเราก็ต้องการสิ่งของและความช่วยเหลือต่างๆจากผู้ให้... และ

...เรื่องเล่าจากประสบการณ์ที่ตนเองปกป้องเพื่อนอย่างผิดๆ เนื่องจากเพื่อนไปขโมยของแล้วผมกลัวแม่เพื่อนตีเพื่อน เลยปกป้องโดยไม่ยอมบอกแม่เพื่อน มีรู้สึกว่าการกระทำเช่นนั้นไม่ถูกต้อง จริงๆแล้วเราควรเตือนเพื่อนไม่ให้เพื่อนทำผิด เรื่องราวที่เกิดขึ้นสามารถนำมาเป็นแนวคิดให้ผมได้คิดว่าการปกป้องเพื่อนแบบผิดๆนั้นอาจส่งผลเสียต่อคนอื่นได้ ประสบการณ์นั้นจึงเป็นสิ่งที่ทำให้จดจำว่าตัวเราเองได้ปกป้องเพื่อนแบบผิดๆ ส่งผลกระทบให้ผมอยากกลับไปแก้ไขสิ่งเหล่านั้นที่ผิดพลาดไป และคิดอยากจะทำความดีและทำในสิ่งที่ถูกต้อง ประสบการณ์จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เราคิดว่าเราจะแนะนำเพื่อนเรื่องอะไรก็ควรดูว่ามันถูกหรือผิด อะไรที่ผิดเราก็ต้องเตือน ได้เรียนรู้จากเรื่องเล่าจากประสบการณ์ตนเองว่าควรชี้แนะว่าอะไรถูกอะไรผิด ควรกระทำในสิ่งที่ถูก การกระทำที่ผิดอาจส่งผลร้ายแรงตามมาภายหลัง...

1.3 ขั้นการสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล ทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสเสนอแนวความคิดของตนเอง รวมทั้งเปิดรับความคิดเห็นอื่นๆจากเพื่อนในกลุ่ม และยอมรับในความแตกต่าง ได้มีการตั้งคำถาม ทบทวนใคร่ครวญมุมมองต่างๆที่หลากหลาย และตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และคุณค่าต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณาของตนเองและเพื่อน ทำให้ความคิดในเรื่องความเมตตากรุณาเปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น สามารถแยกแยะในเรื่องความเมตตากรุณาได้ดีขึ้น นำไปสู่การตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆอย่างถูกต้องเหมาะสมบนฐานความเข้าใจใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ดังเช่นผลการสรุปเป็นมติกลุ่มของนักศึกษาดังนี้ “ควรเปิดใจยอมรับและให้ความรักแก่ทุกคนเหมือนที่เรารักตัวเอง ทำให้เราเป็นคนเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความรักแก่ผู้อื่น และเปิดใจยอมรับผู้อื่น” “การเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรกระทำ ทำแล้วมีผลกระทบทำให้สูญเสียทั้งทางกายใจ สิ่งของมีค่า และสภาพแวดล้อม การช่วยเหลือเป็นการให้ที่ดีที่สุดที่ต้องทำด้วยใจ และดูความเหมาะสมของเหตุการณ์นั้นด้วย ดังนั้นเวลาเราช่วยเหลือใครควรดูกาลเทศะด้วย” “ความเมตตากรุณาเป็นการให้ความรัก เห็นใจที่ดีที่สุด ความเมตตาทำได้ทุกที่ เมื่อมีเวลาและโอกาสทำได้ทั้งเพื่อน คนอื่นๆ หรือสัตว์โลก เมตตาต้องเป็นไปในทางที่ดีเหมาะสม และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย การใช้ชีวิตในแต่ละวันของคนเราจะต้องรู้จักเป็นผู้ให้ มีเมตตาธรรมในชีวิต มีความสุขในการใช้เหตุผล มีความรู้สึกดีถ้าทุกคนมีความเมตตากรุณาในทางที่เหมาะสม”

> “ได้รู้จักที่จะให้ในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ให้แล้วรู้สึกดีมีความสุข ได้เข้าใจว่าการให้และการรับมีค่าแค่ไหน การให้หรือการรับนั้นเป็นสิ่งที่มีค่า เพราะเป็นผลดีต่อผู้ให้และผู้รับ จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีแต่ความสุขสบายใจ คิดว่าการให้นั้นควรทำให้ถูกวิธี ถูกสถานที่ ให้อย่างเหมาะสม ถ้าเราให้สิ่งที่จำเป็นเหมาะสมก็จะทำให้ผู้รับมีความสุข และได้รับในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เราต้องรู้จักการให้กันให้มากขึ้นจะทำให้สังคมเราน่าอยู่ยิ่งขึ้น” และ

> “ได้รู้จักการอาสาทำในสิ่งที่ดีๆต่อสังคม เป็นการช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยผู้ให้นั้นต้องไม่เดือดร้อน เข้าใจว่าถ้าคิดจะทำสิ่งที่ดีไม่ต้องรอ ตัดสินใจทำไปเลยถ้าคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อสังคมเป็นสิ่งที่ควรทำ เมื่อเรามีเวลาว่างเราก็ควรหากิจกรรมที่ช่วยเหลือสังคมหรือผู้ด้อยโอกาส ได้ช่วยเหลือสังคมโดยทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ถ้าเราได้ช่วยผู้อื่นจนเค้ามีความสุขเราก็จะมีความสุขตามไปด้วย ก็คือทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความสุข”

แสดงให้เห็นว่าสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรตามขั้นตอนของแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และการใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับ

วัย ความสนใจและพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา มีประสิทธิผลในการทำให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองในด้านความเมตตากรุณา

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบของความเมตตากรุณาจากผลการประเมินตนเองของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรพบว่าองค์ประกอบด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด อาจเป็นเพราะการไม่ทำร้ายเบียดเบียน หมายถึง การไม่ข่มเหงรังแก ทำร้ายบุคคล ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา ซึ่งพบว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรนักศึกษาไม่มีการทำร้ายเพื่อนหรือผู้อื่นให้บาดเจ็บ หรือข่มเหงเพื่อน เพียงแต่มีการแกล้งเพื่อน ก่อความรำคาญให้เพื่อน หรือเอาเปรียบเพื่อนในเรื่องเล็กๆน้อยๆเท่านั้น เช่น เคยแกล้งเอารองเท้าเพื่อนไปซ่อน แกล้งขับรถหนีเพื่อน เปิดเพลงในห้องเสียงดังรบกวนเพื่อน พูดคุยเสียงดังรบกวนเพื่อนที่ทำการบ้าน พูดคุยเพ้อเจ้อจนเพื่อนรำคาญ ใช้น้องทำงานต่างๆให้โดยที่ตนเองก็ไม่ได้ทำอะไร ไม่จ่ายเงินค่าเอกสาร เป็นต้น หลังการทดลองนักศึกษาได้ลดและเลิกการทำพฤติกรรมต่างๆเหล่านั้นลงอย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่สามารถหยุดกระทำได้ง่ายหลังจากที่นักศึกษาได้วิพากษ์ใคร่ครวญตนเองและสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลกับเพื่อน ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น

ส่วนองค์ประกอบด้านการให้อภัยมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด อาจเป็นเพราะการให้อภัยนั้นเป็นการให้ที่ไม่มีข้อผูกพันกับวัตถุ ข้อเรียกร้อง หรือเงื่อนไขใดๆ จากผู้ให้อภัย การให้อภัยจัดว่าเป็นคุณธรรมขั้นสูง เป็นเรื่องที่ทำได้ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ ดังคำกล่าวของพระราชพรหมยานเถระ (หลวงพ่อฤาษี ลิงดำ) (2553: 85) ที่ว่าการให้อภัยหรืออภัยทานนี้มีคุณค่ามาก เป็นการให้ทานที่ไม่ต้องลงทุนด้วยวัตถุแล้วก็เป็นทานสูงสุด พระพุทธเจ้ากล่าวว่าใครเป็นผู้มีอภัยทานประจำใจคนนั้นก็เป็นผู้เข้าถึง ปรมัตถบารมีแล้ว เป็นบารมีสูงสุด เป็นบารมีที่จะทำให้เข้าถึงซึ่งพระนิพพาน และพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2553: 35-37)กล่าวว่าเราจะให้วัตถุสิ่งของ ให้ทรัพย์สินนี่ให้ได้ ให้คำแนะนำสั่งสอนนี่ก็ให้ได้ แม้จะยากขึ้นหน่อย แต่การให้อภัยนี่ให้ได้ยากเหลือเกิน ขอให้รู้ว่าอภัยทานนี่มันทำยากกว่าที่จะให้วัตถุ เพราะมันเป็นเรื่องของจิตใจมากขึ้นไปอีก การให้อภัยต้องทำให้ครบถ้วน ให้ถูกต้องว่าต้องยอมรับขมา ไม่เบียดเบียน ไม่กระทบกระทั่ง ไม่ประทุษร้ายใครหมด และต้องอยู่ด้วยจิตที่แผ่เมตตาทั้งกลางวันกลางคืน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการให้อภัยเป็นเรื่องของจิตใจจึงต้องกระทำโดยอาศัยการฝึกจิต และต้องอาศัยระยะเวลาเวลาในกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบของพฤติกรรมเมตตากรุณาของผลรวมจากการสังเกตของผู้วิจัย อาจารย์ประจำสาขา และเพื่อนนักศึกษาของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรพบว่าองค์ประกอบด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเช่นเดียวกันกับผลการประเมินตนเองของนักศึกษา ส่วนองค์ประกอบด้านวาจางามมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด อาจเป็นเพราะนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เป็นนักศึกษาสายอาชีพและส่วนมากเป็นเพศชาย การที่นักศึกษาเพศชายจำนวนมากเรียนด้วยกันและใช้ชีวิตอยู่ในหอพักภายในมหาวิทยาลัยเดียวกันทำให้นักศึกษามีความสนิทสนมกันมาก การพูดจาจึงไม่สุภาพเรียบร้อยเท่าที่ควร ไม่ได้ระวังคำพูด

ของตนเองมากนัก และแสดงอาการพลั้งปากบ่อยครั้ง ซึ่งพฤติกรรมด้านวาจาเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนและสามารถสังเกตได้โดยง่าย

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาจากผลการบันทึกอนุทินของกลุ่มทดลองหลังทดลองใช้หลักสูตรพบว่าองค์ประกอบด้านการช่วยเหลือบริการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด อาจเป็นเพราะลักษณะของแบบบันทึกอนุทินที่นักศึกษาต้องมีการวางแผนการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติและบันทึกการปฏิบัติตนของนักศึกษา ซึ่งด้านการช่วยเหลือบริการเป็นด้านที่สามารถวางแผนการนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ทำให้ปฏิบัติได้ตามแผนและสามารถบันทึกสิ่งที่ตนเองได้ปฏิบัติอย่างชัดเจนที่สุด ดังที่นักศึกษาได้บันทึกเกี่ยวกับการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ไว้อย่างกว้างขวาง เช่น การรวมกลุ่มกันไปช่วยทำความสะอาดหมู่บ้าน เก็บขยะหน้าชุมชน ปลูกป่า ทำฝายชะลอน้ำ ซ่อมแซมสิ่งที่เก่าในวัดและทาสี ปลูกต้นไม้ในวัดและรดน้ำต้นไม้ รวมกลุ่มกันรณรงค์ให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสวมหมวกกันน็อค เป็นต้น นอกจากนี้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือกิจการต่างๆของผู้อื่นยังสามารถกระทำได้โดยง่ายเมื่อพบกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าโดยไม่ต้องใช้เงินทองหรือวัตถุสิ่งของ และสามารถกระทำได้ทันทีโดยไม่ต้องวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น การช่วยคนตาบอด ช่วยเด็กและคนชราข้ามถนน ช่วยคนพิการเข้าห้องน้ำ ช่วยพ่อแม่ทำงาน ช่วยเหลือเพื่อนในเรื่องการเรียนและเรื่องส่วนตัว การอาสาช่วยอาจารย์ถือของ เก็บขยะในห้องและบริเวณมหาวิทยาลัย เป็นต้น ส่วนด้านการวางตนสม่ำเสมอมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด อาจเป็นเพราะธรรมชาติของนักศึกษาเพศชายมักไม่ค่อยแสดงออกซึ่งความเห็นใจในความทุกข์ร้อนของผู้อื่นมากนัก และด้วยวัยของนักศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่น เป็นวัยที่มีความรักพวกพ้องเป็นอย่างมาก ทำให้มีการเลือกปฏิบัติเฉพาะกับเพื่อนหรือคนที่ตนเองรัก อีกทั้งการช่วยเหลือหรือให้คำปรึกษาแก่เพื่อนในบางครั้งยังไม่ถูกต้องตามหลักเหตุผลเท่าที่ควร

2. สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างบรรยากาศแห่งความยุติธรรม โดยผู้วิจัยให้การปฏิบัติต่อนักศึกษาอย่างเสมอภาคกัน เคารพในความมีเหตุผล ให้อิสระในการตัดสินใจและยอมรับโดยยึดหลักของเหตุผล ให้เกียรติในความเป็นบุคคลของนักศึกษา เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของนักศึกษา บรรยากาศแห่งความยุติธรรมนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้วิจัยกับนักศึกษา และเกื้อกูลให้นักศึกษาเกิดความเห็นอกเห็นใจ รักสามัคคี และเกิดความเมตตากรุณาได้ง่ายขึ้น เนื่องจากการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความเมตตากรุณาเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาความเมตตากรุณา (Ryan. 2002: online; นฤมล โอสถานุเคราะห์. 2549) ซึ่งภายใต้ปรัชญาความคิดของเพลโตนั้นความยุติธรรมเป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวบรวมเอาคุณธรรมทางสังคมทั้งหมดไว้ด้วยกัน ความยุติธรรมจึงเป็นพื้นฐานของคุณธรรมทุกประการ อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมอื่นอาจเป็นเพียงแง่ต่างๆ ของความยุติธรรมนั่นเอง ความยุติธรรมจึงเป็นแก่นแท้หรือสารัตถะของคุณธรรมทุกชนิด ผู้ใดมีความยุติธรรมสูงย่อมเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมทุกประการ คุณธรรมบางประการอาจไม่ปรากฏออกมาให้เห็นเพราะไม่มีโอกาสในการแสดงออก แต่ถ้ามีโอกาสเมื่อใดก็พร้อมที่จะแสดงออกได้ทันทีอย่างถูกต้องเพียบพร้อม (กีรติ บุญเจือ.

2551: ออนไลน์; สุพรรณี ไชยอำพร. 2550: 29) ดังนั้นการสร้างบรรยากาศแห่งความยุติธรรมในการเรียนรู้ จะสามารถช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมในการแสดงคุณลักษณะเมตตากรุณาได้โดยง่าย และการที่ผู้วิจัยเป็นตัวแบบความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาในด้านต่างๆ ได้แก่ การแสดงความเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทาย ถามไถ่ทุกข์สุขนักศึกษา แสดงความห่วงใยนักศึกษาที่เจ็บป่วย ใช้วาจาสุภาพ อ่อนโยนกับนักศึกษา รวมทั้งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ให้ของขวัญวันเกิดนักศึกษา บริจาคเงินช่วยเหลือ ช่วยเก็บของที่นักศึกษาทำตก ช่วยอาสาเป็นธุระหาของที่นักศึกษาทำตกหาย และผู้วิจัยได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอแก่นักศึกษาโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง จึงน่าจะมีผลในการทำให้นักศึกษาเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมเมตตากรุณา นอกจากนี้นักศึกษาด้วยกันยังแสดงพฤติกรรมเลียนแบบความเมตตากรุณาจากเพื่อนอีกด้วย เช่น นักศึกษาที่เห็นเพื่อนเข้ามาช่วยผู้วิจัยถือของก็รีบเข้ามาช่วยด้วยเช่นกัน และนักศึกษาที่เคยเห็นเพื่อนแจกขนมที่ได้รับเป็นของขวัญวันเกิดให้เพื่อนเมื่อสัปดาห์ก่อน เมื่อตนเองได้รับของขวัญเป็นขนมจึงได้แจกขนมให้กับเพื่อนๆด้วยเช่นกัน กล่าวคือนักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้จากตัวแบบที่มีชีวิตอีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ใช้การเรียนรู้จากตัวแบบที่แสดงคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา เพื่อให้นักศึกษาได้สังเกต และพิจารณาเพื่อนำไปสู่การกระทำที่ถูกต้องเหมาะสม (Ryan. 2002: online; นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. 2551; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2551)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้มีการนำหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบท

1.2 ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายในการเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา โดยบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยให้มีการนำหลักสูตรไปใช้กับนักศึกษาทุกวิชาเอก

2. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

2.1 การนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิผลนั้นควรศึกษาองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรรวมทั้งข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรโดยละเอียด และควรมีความรู้ ความเข้าใจแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และสามารถดำเนินตามขั้นตอนกิจกรรมที่กำหนดไว้

2.2 การนำหลักสูตรไปใช้ควรคำนึงถึงบริบทต่างๆของมหาวิทยาลัยและสังคมในขณะนั้นและตารางเวลาในการดำเนินการใช้หลักสูตรที่เหมาะสม ทั้งนี้อาจารย์ผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนแหล่งเรียนรู้ที่ใช้สำหรับการศึกษาดูงานและปฏิบัติกิจกรรมเมตตากรุณาให้เหมาะสมกับบริบทในช่วงเวลานั้นๆ เพื่อให้สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของมหาวิทยาลัยและสังคม

2.3 อาจารย์ผู้สอนควรกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองและสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียน จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยการสร้างบรรยากาศแห่งความยุติธรรม และเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมเมตตากรุณา

2.4 การนำหลักสูตรไปใช้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษาในสถานศึกษาอุดมศึกษาอื่น ๆ ควรคำนึงถึงบริบทของสถาบันอุดมศึกษานั้นๆด้วย เนื่องจากหลักสูตรเสริมนี้พัฒนาขึ้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาโดยการพิจารณาตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจส่งผลต่อคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาร่วมด้วย เช่น การอบรมเลี้ยงดู ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว และสื่อมวลชน เป็นต้น

3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยระยะยาวเพื่อได้ทราบถึงพัฒนาการและระดับความคงทนของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาของนักศึกษา

3.3 ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจมีการเพิ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล เช่น พ่อแม่หรือผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาของนักศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลที่ตรงตามสภาพจริงมากขึ้น

3.4 ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับการบูรณาการคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาเข้าด้วยกันกับหลักสูตรปกติ

3.5 ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะในด้านอื่น ๆของนักศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษาให้รอบด้านมากขึ้น

3.6 จากผลของการวิจัยที่พบว่าหลังทดลองใช้หลักสูตรนักศึกษามีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาด้านการให้อภัยน้อยกว่าด้านอื่นๆ จึงควรมีการศึกษา วิจัย พัฒนาคุณลักษณะด้านการให้อภัยให้แก่เด็กและเยาวชน เนื่องจากการให้อภัยจะก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

บรรณานุกรม

กนกวรรณ วิวัฒน์ธนศิษฎ์. (2545). *การศึกษาองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา; และคนอื่นๆ. (2541). *จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

กรมวิชาการ. (2546). *แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.* กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.

กรรณิการ์ พันทอง. (2550). *การศึกษาและพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของนักเรียนวัยรุ่น.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

กัลยกร วรกุลลัฏฐานีย์. (2551). *การรับรู้ พฤติกรรมที่มีต่อจิตสำนึกสาธารณะและการสื่อสารการตลาดที่มีประสิทธิผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชน.* กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กีรติ บุญเจือ. (2551). *คุณธรรมและจริยธรรมในมุมมองของนักปรัชญา.* สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2553. จาก http//www.upf.0r.th/iifwp/Data/Speed/Speed Krati.htm

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543, มกราคม-มีนาคม). โรงเรียนสร้างคนมีจิตสาธารณะ. *การศึกษา 2000.* 65(3): 14-17.

เกียรติคุณ สิทธิชัย; และคนอื่นๆ. (2549). *การออกแบบหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กลุ่มภาคใต้.* สงขลา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตภาคใต้.

คณพศ สิทธิเลิศ. (2551, กรกฎาคม – ธันวาคม). ครอบครัวไทย: ความเปลี่ยนแปลง. *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์.* 3(6): 37-46.

จันทิมา แสงเลิศอุทัย. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2546). *การประชุมระดมสมองเรื่องขอบเขตความหมายสุขภาพมิติที่ 4.* กรุงเทพฯ: อุษาความพิมพ์.

เจริญลักษณ์ สุขไข่. (2540). *ผลของการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (ศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ถ่ายเอกสาร.

เจษฎา หนูรุ่น. (2551). *ปัจจัยจิตลักษณะที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนสาธิตในสังกัดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ฉลอง ชาตรูประชีวิน. (2551). *การพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่พึงประสงค์ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ.* วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.

ฉวีวงศ์ ศรีสุวรรณ์. (2549). *เปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องความกตัญญูกตเวที และความเมตตากรุณา.* วิทยานิพนธ์ คม. (หลักสูตรและการสอน). ลพบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. ถ่ายเอกสาร.

ฉวีวรรณ กินาวงศ์. (2533). *การศึกษาเด็ก*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ชวลิต ชูกำแพง. (2546). *การพัฒนาหลักสูตรซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

_____. (2550). *การประเมินการเรียนรู้.* มหาสารคาม: ตุลา.

ชาย โพธิสิตา; และคนอื่นๆ. (2540). *รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องจิตสำนึกต่อสาธารณะ: ศึกษากรุงเทพมหานคร.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ฑิฆัมพร สุภาพ. (2535). *วิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา.* วิทยานิพนธ์ คม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ณัฏฐภรณ์ หลาวทอง. (2546). การประเมินจิตพิสัย. ใน *รวมบทความการประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่.* สุวิมล ว่องวาณิช. หน้า 195-208. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐณิชากร ศรีบริบูรณ์. (2550). *การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ดนุพล สุนทรัตน์. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). ชลบุรี:

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

ดลดาว ปูรณานนท์. (2551). *ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธแบบกลุ่มต่อการเพิ่มพูนสันติภาวะโดยมีความเมตตาเป็นตัวแปรสื่อ.* วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ดวงพร อุทัยสุริ. (2548). *ศึกษาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพในจังหวัดสงขลา.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.

ต้องจิตต์ ทะสุวรรณ. (2538). *การเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบหุ่นมือกับการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนการัญศึกษา จ.นนทบุรี.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

ทิศนา แขมมณี. (2546). *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.

ธนา นิลชัยโกวิทย์; และ อดิศร จันทรสุข. (2552). *ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: คู่มือกระบวนการจิตตปัญญา.* นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธนินทร จำนงผล. (2548). *ผลการใช้กรณีตัวอย่างที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่4 โรงเรียนวัดภาษี เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ธรรมนันทิกา แจ้งสว่าง. (2547). *ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมุติกับตัวแบบในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา.* กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

ธีรนาถ กลิ่นชั้น. (2541). *การศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับจริยธรรมของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา.* วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2541). *ความเป็นครู.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธีริศรา บุญรุ่ง. (2549). *คู่มือพัฒนาความเมตตากรุณาของเด็กปฐมวัย.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นงนุช เทศทอง. (2547). *คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน นักศึกษาอาชีวศึกษาในสังกัด*

วิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 7. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. ถ่ายเอกสาร.

นงลักษณ์ วิรัชชัย; และรุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล. (2551). *การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงคุณธรรม จริยธรรม ของคนไทย.* กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.

นเรศวรวิชาการ. (2553). *จิตสาธารณะ.* สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2553. จาก http://www.academic.nu.ac.th/content view.php?n id=44&img=1&action=view

นฤมล โอสถานุเคราะห์. (2549). *แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.* กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

นันทวัฒน์ ชุนชี. (2546). *การใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อพัฒนาจิตลักษณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นิรมล เสริฐศรี. (2550). *คู่มือพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

_____. (2554). *การแปลผลเครื่องมือรวบรวมข้อมูลแบบมาตราส่วนประมาณค่า.* สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2554. จาก http:/www.watpon.com/boonchom/trans.pdf

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2527). *การทดสอบแบบอิงเกณฑ์: แนวคิดและวิธีการ.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

บุญทัน ภูบาล. (2549). *การใช้วีดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

บุญศรี พรหมมาพันธ์. (2538). การพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลด้านเจตพิสัย. ใน *ประสบการณ์วิชาชีพการวัดและประเมินผลการศึกษา หน่วยที่ 1-8.* หน้า 156-183. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

บุญสม หรรษาศิริพจน์. (2542, มกราคม). จิตสำนึก. *วารสารวิชาการสภาอาจารย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.* 4(1): 71-73.

ประภาศรี สีหอำไพ. (2543). *พื้นฐานทางการศึกษาและวัฒนธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาศรี สีหอำไพ; และคนอื่นๆ. (2535). *ภาษาไทย 4.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

ปราโมทย์ นาสารีย์. (2548). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน). อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ถ่ายเอกสาร.

ปริญญา เห็นสุข. (2549). *การสื่อสารและการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์ วม. (สื่อสารมวลชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ปรียานุช สถาวรมณี. (2548). *การพัฒนากิจกรรมในหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ของนักเรียน.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ผเดิม ยี่สมบุญ. (2549). *ผลการสอนด้วยวิธีวีดีทัศน์การ์ตูนจริยธรรมที่มีต่อจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา: กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบุคคโล กรุงเทพมหานคร.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พรพรหม พรรคพวก. (2550). *ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 ในสหวิทยาลัยกรุงเทพตะวันออก กรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2550). *ชีวิตนี้สำคัญนัก.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. (2552). *ธรรมาภิธาน พจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา.* คณะรัฐบาลจัดพิมพ์ถวายในงานฉลองพระชันษา 96 ปี สมเด็จพระญาณสังวร. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

_____. (2553). *รสแห่งความเมตตาชุ่มเย็นยิ่งนัก.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ). (2553). อภัยทาน การให้ที่ยากยิ่ง. ใน *อภัยทาน: การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์.* หน้า 33-37. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *ธรรมนูญชีวิต.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ).* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

_____. (2550). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม).* พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

_____. (2551ก). *การเสริมสร้างคุณลักษณะเด็กไทย.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

_____. (2551ข). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ:

เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.

_____. (2551ค). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.

_____. (2551ง). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ศยาม.

_____. (ม.ป.ป.). เมตตา: ปรารถนาให้เป็นสุขและมีประโยชน์. ใน *เมตตาทาน.* หน้า 71-88. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

พระพรหมมังคลาจารย์ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ (2552). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. (ม.ป.ป.). เมตตา: สิ่งที่ควรมีอยู่ประจำ. ใน *เมตตาทาน.* หน้า 55-69. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. (ม.ป.ป.). เมตตา: คือเกราะป้องกันภัย. ใน *เมตตาทาน.* หน้า 171-189. กรุงเทพฯ: สถาบันบันลือธรรม.

พระราชพรหมยานเถระ (หลวงพ่อฤาษีลิงดำ). (2553). อภัยทานการให้ที่ไม่ต้องลงทุน. ใน *อภัยทาน: การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์.* หน้า 83-89. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระราชสุทธิญาณมงคล. (2534). *คู่มือการฝึกอบรมพัฒนาจิต.* พิมพ์ครั้งที่ 5. สิงห์บุรี: วิริยะพัฒนา

พระสมชาย ฐานวุฒโฒ. (2539). *มงคลชีวิตฉบับธรรมทายาท.* กรุงเทพฯ: กราฟฟิกอาร์ค 28.

พระสุรเชษฎ์ แสวงเจริญ. (2552). *การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านความเมตตาสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2.* วิทยานิพนธ์ คม. (หลักสูตรและการสอน). ลพบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. ถ่ายเอกสาร.

พระไสว สีหปัญญา. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.* วิทยานิพนธ์ คม. (หลักสูตรและการสอน). ลพบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. ถ่ายเอกสาร.

พัชรินทร์ เสตะจันทร์. (2550). *ผลของกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมที่มีต่อการปรับตัวเข้ากับสังคมในมหาวิทยาลัยของนักศึกษามหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ* กรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พิชัย วาจนสุนทร. (2551). *การพัฒนาคุณธรรมด้านการมีวินัยในตนเองของนักเรียนวิทยาลัยการอาชีพกุมภวาปี อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี.* วิทยานิพนธ์ คม. (การบริหารการศึกษา). อุดรธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. ถ่ายเอกสาร.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2545). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เฮ้า ออฟ เคอร์มีสท์.

พิษณุรักษ์ ปิตาทะสังข์. (2548). *การเล่าเรื่องและการสร้างความจริงทางสังคมในข่าวคลื่นยักษ์*

สืนามิ. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (วารสารสนเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

พูนสิริ เกษสังข์. (2539). *การเปรียบเทียบคุณภาพของแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านพรหมวิหารสี่ที่มีรูปแบบการถามต่างกัน.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ฟิลลิปส์, ซาร่า. (1993). *กิจกรรมภาษาอังกฤษกับเด็ก.* แปลโดย เตือนใจ เฉลิมกิจ. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง.

ภิกหยุ่น เจนเจริญวงศ์. (2530). *การเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาของนักเรียนจากการอ่านหนังสือภาพที่มีการนำเสนอพฤติกรรม.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (บรรณารักษ์ศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

ภูมิพลอดุลยเดช, พระบามสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2550). *คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: กรุงเทพ.

_____. (2551). *คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: กรุงเทพ.

มนัส นิลสวัสดิ์. (2547). *แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). *สุขภาพคนไทย 2552: เพื่อสุขภาวะแห่งมวลมนุษย์ หยุดความรุนแรง.* นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

มัลลิกา มัติโก. (2541). *จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.* กรุงเทพฯ: เจริญดีการพิมพ์.

มาณิตา พรวราภา. (2552). *การเข้าร่วมกิจกรรมชมรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การจัดการนันทนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มารศรี กลางประพันธ์. (2548). *การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี.* ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มาลีวัลย์ วงศ์ใหญ่; และคนอื่นๆ. (2550). *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมพื้นฐาน 8 ประการของนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์ ปีการศึกษา 2550.* อุตรดิตถ์: วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์.

มุทิตา หวังคิด. (2547). *การฝึกทักษะการแก้ปัญหาโดยนำเสนอสถานการณ์ผ่านสื่อคอมพิวเตอร์เพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การ

วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เมธี ธรรมวัฒนา. (2551, ตุลาคม 2550 – มกราคม 2551). กิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาช่างอุตสาหกรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์.* 19(1): 99-108.

ยุทธนา วรุณปิติกุล. (2542). *สำนึกพลเมือง: ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม.

ยุภาดี ปณะราช. (2551). *การพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ.* ปริญญานิพนธ์ วท.ด. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รังสิมา สีนะพงษ์พิพิธ. (2540). ผลของการใช้ตัวแบบในนิทานหุ่นมือต่อการลดพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

รัชนีกร ไพศาล. (2547). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะศิลปะ ด้านการวาดภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (หลักสูตรและการสอน). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.* กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

รุ่งรัตน์ สนธ์ขันธ์. (2551). *การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนกลุ่มสนามชัยสังกัดกรุงเทพมหานครที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ต่างกัน.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

รุจิร์ ภู่สาระ. (2541). *แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการเสริมสร้างลักษณะนิสัย.* พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. (2543). *การวัดด้านจิตพิสัย.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร; ประทีป จินงี่; และ ทัศนา ทองภักดี. (2547). รูปแบบการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีจิตสาธารณะ: การศึกษาระยะยาว. ใน *วันสถาปนาสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ครบรอบ 49 ปี.* หน้า 1-16.

วรศักดิ์ ขันทอง. (2544). *การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาที่มีการนำเสนอเนื้อหาเป็นกรณีตัวอย่างสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ถ่ายเอกสาร.

วราภรณ์ เชื้ออินทร์; และคนอื่นๆ. (2549, มิถุนายน). ศึกษาการสอนแบบบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 5. *ศรีนครินทร์เวชสาร.* 21(3): 240-245.

วสันต์ จุลพล. (2540). *ผลของการปรับพฤติกรรมจริยธรรมความเมตตากรุณาและความขยัน*

หมั่นเพียรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ถ่ายเอกสาร.

วันวิสาข์ สกุลณี. (2552). *การทดลองสอนโดยใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.* วิทยานิพนธ์ คม. (หลักสูตรและการสอน). ลพบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

วิจิตร์พร หล่อสุวรรณกุล. (2544). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วิทยพัฒนท สีห; สมบัติ ท้ายเรือคำ; และ จินดารัตน์ ปีมณี. (2551, สิงหาคม). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับจิตสาธารณะของนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *ครบรอบ 53 ปี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.* หน้า 170-179.

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. (2546, กันยายน). เพื่อสังคม. *วารสารการศึกษา.* 26(12): 18-20.

วินัย พัฒนรัฐ; และคนอื่นๆ. (2533). *แบบเรียนมาตรฐานฉบับพิเศษ สลน. 6.* กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2547, พฤศจิกายน-ธันวาคม). จิตสาธารณะ. *มศว. พลวัต.* 1(1): 2-3.

เศรษฐกร มงคลจตุรงค์. (2546). *ผลการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 กรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สงัด อุทรานันท์. (2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.

สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้. (2552). *การใช้การเล่าเรื่องราวเพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในวัฒนธรรมและยอมรับความหลากหลายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดปัตตานี.* สงขลา: สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

สนธยา อ่อนน้อม. (2538). *ผลของการเสริมแรงในกิจกรรมการเล่าเรื่องที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

สมคิด ชนแดง. (2540). *ผลของการจัดประสบการณ์การเล่าเรื่องคำรูปธรรมและการเล่าเรื่องคำรูปธรรมประกอบการวาดภาพที่มีต่อความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัย.*

ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

สมบูรณ์ ชิตพงศ์. (2549ก). การตรวจสอบและพัฒนาเครื่องมือวัดผลด้านเจตพิสัย. ใน *การพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยที่ 8-15.* หน้า 461-479. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2549ข). การสร้างเครื่องมือวัดผลด้านเจตพิสัย. ใน *การพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยที่ 8-15.* หน้า 431-460. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมพงษ์ สิงหะพล. (2542, มิถุนายน-ตุลาคม). ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่. *สีมาจารย์.* 13(27): 15-16.

สมพร หลิมเจริญ. (2552). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สมศักดิ์ ปริบูรณะ. (2542, พฤษภาคม-มิถุนายน). *"นิทานสำหรับเด็ก." สถาบันราชภัฏราชบุรี.* สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2550, จาก http://www.archs.bsru.ac.th/pdf_files/bmayjun 44.pdf

สมัคร ภูมิเขต. (2551). *ความพึงพอใจของนิสิตระดับปริญญาตรีที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การจัดการนันทนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สมาคมสร้างสรรค์กิจกรรมอิสรชน. (2549). *SUPERMEN: วิธีการเข้าสู่การเป็นยอดคนนักกิจกรรมเพื่อเด็ก.* Retrieved July 18, 2010, from http://www. gotoknow.org/blog/ Trainingvaca /33619

สรณัฐ ไตลังคะ. (2549). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ กับโฉมหน้าบันเทิงคดีร้อยแก้วยุคแรกในสมัยรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ใน *วารสารภาษาและหนังสือ.* 1(37). สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2550, จาก http://www.lit.hum.ku.ac.th/web_50/Link_16/article_3.doc

สหสวรรษ ผลอรรถ. (2551). *ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยเซนต์จอห์นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สายไหม ศรีโสมา. (2549). *คู่มือพัฒนาความเมตตากรุณาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2534). *คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา.* กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). *กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ*

พ.ศ. 2552 และแนวทางการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2542). *วาระการวิจัยแห่งชาติในภาวะวิกฤติเพื่อฟื้นฟูชาติ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2537). *ชุดฝึกอบรมการพัฒนาตนเอง.* กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักราชเลขาธิการ. (2553). *พระราชดำรัสในโอกาสที่ประธานศาลปกครองสูงสุด นำตุลาการศาลปกครองสูงสุด และตุลาการศาลปกครองชั้นต้นตำแหน่งตุลาการศาลปกครองกลาง เข้าเฝ้า ฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่.* สืบค้นเมื่อ 4 พฤษภาคม 2553. จาก http://www.ohmpps.go.th.

สุคนธรส หุตะวัฒนะ. (2550). *ผลการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยเทคนิคเสนอตัวแบบผ่านภาพการ์ตูนร่วมกับการชี้แนะทางวาจา ที่มีต่อจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุชาญ โกศิน. (2539). วิสัยทัศน์ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานิสิต. ใน *เอกสารประกอบการบรรยายการสัมมนาทางวิชาการเรื่องวิกฤตอุดมศึกษาไทย.* หน้า 1. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

สุชาดา จักรพิสุทธิ์. (2544, กรกฎาคม). จิตสำนึกสาธารณะ. *ศิลปวัฒนธรรม.* 22(9): 22-23.

สุธินรัตน์ พานอ่อน. (2549). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน). อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ถ่ายเอกสาร.

สุนิสา แสงอนันต์. (2548). *การใช้ตัวแบบจากการเล่านิทานเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

สุปราณี เมฆขจร. (2549). *ผลการสอนโดยการเขียนโยงคำและภาพในเรื่องเล่าเพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านคำศัพท์ของนักเรียนที่มีภาวะบกพร่องการเรียนรู้ด้วยการอ่าน.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาพิเศษ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

สุพรรณี ไชยอำพร. (2550). *รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.

สุภัทรา ภูษิตรัตนาลี. (2547). *ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิจัยการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุมาลี วงศ์ษา. (2550). *การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเมตตากรุณาของนักเรียน*

ช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุวิภา ภาคย์อัต. (2547). *การพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุวิมล ว่องวาณิช; และคนอื่นๆ. (2549). *รายงานการวิจัยโครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชน.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.

หฤทัย อาจปรุ. (2544). *ความสำพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาล.* วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

อดุล นาคะโร. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเองโดยใช้กิจกรรมแนะแนวสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อรพินทร์ สันติชัยอนันต์. (2549). *การศึกษาคุณลักษณะคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อัคพงศ์ สุขมาตย์. (2553). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อัญชลี ยิ่งรักพันธุ์. (2550). *ผลการใช้สถานการณ์จำลองผสานกับเทคนิคการประเมินผลจากสภาพจริงเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อัศวิน นันทะแสง. (2542). *การสร้างสื่อหนังสือการ์ตูนเรื่องความเสียสละและความเมตตากรุณากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

อารีญา เชี่ยวจอหอ. (2551). *การใช้การเล่าเรื่องเพื่อเพิ่มความสามารถด้านการฟังภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ สีลม.* สารนิพนธ์ ศศ.ม. (การสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อำพร สุทธวานิช. (2550). *การใช้กิจกรรมเล่านิทานเพื่อเสริมสร้างการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหมื่นข้าว อำเภอแม่ทา จังหวัด ลำพูน.* วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

อุบลรัตน์ โพธิพัฒนชัย; และคนอื่นๆ. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาสมรรถนะการพยาบาลในเขตพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิสำหรับนักศึกษาพยาบาล.* สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี.

อุไรวรรณ โชติชุษณะ. (2547). *ผลของการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวประกอบการเล่าเรื่องที่มีต่อพัฒนาการกล้ามเนื้อใหญ่ของวัยเตาะแตะ.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

Activists. (2010). *Activists.* Retrieved July 18, 2010, from http://www.brainboxx.co.uk/a2_learnstyles/pages/activists.htm

Aiex, Nola K. (2006). *Storytelling by Children*. Retrieved March 12, 2010, from http://www.vtaide.com/png1ERIC/Storytelling.htm

Baker, Augusta; & Greene, Ellin. (1987). *Storytelling: Art and Technique.* NY: R.R. Bowker.

Bandura, A. (1976). Social Learning Analysis of Aggression. In E. Ribes-Inesta & A. Bandura (Eds.), *Analysis of Delinquency and Aggression*. Hillsdale, NJ: Erlbaum

_____. (1977). *Social Learning Theory.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Barnhardt, Ray. (1981). *Culture, Community and The Curriculum.* Retrieved August 14, 2010, from http://www.ankn.uaf.edu/curriculum/Articles/RayBarnhardt/ccc.html

Berman, Louise M. (1968). *A. Columbus.* Ohio: Charles E. Merrill.

Bones, Indiana. (2008). *A Battery Way to Educate Through Storytelling.* Retrieved May 18, 2010, from http://www.storyteller.net/tellers/mmccartney.

Chan, Aline G. (1987). *The Art of Story.* Retrieved May 14, 2010, from http://www.eldrbarry. net.roos/storytel.htm

Clark, Barbara. (1997). *Growing up Gifted.* 5 th ed. NJ: Printice-Hall.

Colangelo, Nicholas; & Davis, Gary A. (2003). *Handbook of Gifted Education.* Boston: Pearson Education.

Commonaction. (2010). *Activist Learning.* Retrieved July 18, 2010, from http://www.freechild.org/AL/summary.htm

Corley, May A. (2008, August). *Adult Learning Theories.* Retrieved March 3, 2010, from http://www.calproonline.org/adultlearningtheoriesFinal.pdf

Daisey, Pedgy; & Jose-Kamfner, Cristina. (2002). *Journal of Adolescent & Adult Literacy.*

45(7). pp 578-587.

Davis, Gary; & Rimm, Sylvia B. (2004). *Education of The Gifted and Talented.* 5 th ed. Boston: Pearson Education

Demircloglo, Ismail. (2008, May-June). Using Historical Stories to Teach Tolerance: The Experiences of Turkish Eighth-grade Student. In *The Social Studies.* pp. 105-110.

Ducey, Mary G. (2005). *Hints for Selecting and Learning Stories.* Retrieved March 3, 2010, from http://www.storytelling.net

Gonzalez, D. (2002). *A Whole Language Project: Using Story Grammar in EFL High School Classroom.* Retrieved January 25, 2010, from http://exchanges.State .gov./forum/vols/ vol36/no1/p14.htm

Educational Materials Center. (2003). *Ten Best Practice Strategies in Character Education.* Retrieved June 8, 2010, from http://www.emc.cmich.edu/Character /Ed/matrix1.htm

Ellis, Gail; & Brewster, Jean. (1991). *The Storytelling Handbook: A Guide for Primary Teachers of English.* London: Penguin Group.

Ganske, Ludwig. (2007). Storytelling: The Forgotten Technology. *International Journal of Instructional Media.* 34(3): 335-347.

Harkness, S.Suzan J. (2010). *Beyond the Soup Kitchen Model and Drive by Volunteerism: Transformative Civic Engagement – an Analysis of Learning Outcome.* Wochington DC: The Center for Academic Technology. University of the District Columbia.

Heller, Kurt; Monks, Franz J.; & Passow, A. Harry. (1993). citing Passow. 1958. Acceleration and Enrichment: The Context and Development of Program Options. In *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent.* Oxford: Pergamon Press.

Hollrah, R. (2000). *Extracurricular Activities.* Retrieved August 14, 2010, from http:// www.iastate.edu/rhetorical 105H17/hollrah/cof.html

Hovland, Ingie. (2005). *Successful Communication: A Toolkit for Researchers and Civil Society Organizations.* London: ODI.

Jordan, M.; & Herrell, A. (2002). *Active Learning Strategies for Improving Reading Comprehension.* New Jersey: Merrill Prentice Hall. pp. 174-178.

Kaltag, Judy H. (2006). *Learning Through Experience.* Retrieved August 14, 2010, from http://www.ankn.uaf.edu/Curriculum/CXCS/Lessons/Learning.html

Kerlinger, Fred N.; & Lee, Howard B. (2000). *Foundations of Behavioral Research.* 4th ed. USA: Wadsworth Thomson Learning.

Keysers, Christian; & Gazzola Valeria. (2009). Unifying Social Cognition. In *Mirror Neuron Systems.* Pineda, Jaime A. pp. 3-37. New York: Humana Press.

Knowles, Malcolm S.; Holton, Elwood F.; & Swanson, Richard A. (1998). *The Adult Learner.* 5th ed. Houston Texas: Gulf Publishing Company.

Kosa, Jaymie R. (2008, October). Tell a Story. *The Education Digest.* 74(2): 43-47.

Malkina, Natasha. (1995, January - March). *Story telling in Early Language Teaching*. Russia. Retrieved August 30, 2006, from www//exchange.stage.gov/forum/vols/vol00/no1/P38.htm

McWilliams, Barry. (1998). *Effective Storytelling A Manual for Beginners.* Retrieved May 14, 2010, from http://www.eldrbarry.net/clas/ecem/cstm.pdf

Mezirow, J. (1990). *Fortering Critical Reflection in Adulthood: A Guide to Transformative and Emancipatory Learning.* San Francisco: Jossey-Bass.

_____. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning.* San Francisco: Jossey-Bass.

_____. (1997). Transformative Learning: Theory to Practice. In *Transformative Learning in Action: Insights from Practice.* New Directions for Adult and Continuing Education. P. Cranton. pp. 5-12. San Francisco: Jossey Bass.

_____. (2000). *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress.* San Francisco: Jossey Bass.

Miller, M David.; Linn, Robert L.;& Gronlund, Norman E. (2009). *Measurement and Assessment in Teaching.* 10th ed. New Jersey: Pearson Education.

Molaro, Anthony. (2009, December). Who's an Info Activist?. *American Libraries.* 40(2): 37-38.

Moore, Keith L. (1992). *Clinical Oriented Anatomy.* 3th ed. Baltimore: Williams & Wilkins.

Mumford, A. (1995). *Learning at the Top.* NY: McGraw-Hill.

Oberman, Lindsay M.; & Ramachandran, V.S. (2009). Reflections on the Mirror Neuron System: Their Evolutionary Functions Beyond Motor Representation. In *Mirror Neuron Systems.* Pineda, Jaime A. pp. 107-120. New York: Humana Press.

O'Sullivan, E. (2003). Bringing a Perspective of Transformative Learning to Globalized Consumption. *International Journal of Consumer Studies.* 27 (4): 326–330.

Perkins, D.N.; Lochhead, Jack; & Bishep, John. (1978). *Thinking: The Second International Conference.* NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Phillips, M. (1993). *Storytelling.* Retrieved May 14, 2010, from http://www.storynet.org/

Piirto, Jane. (1994). *Talented Children and Adults.* NY: Macmillan College.

Pineda, Jaime A.; et al. (2009). Hierarchically Organized Mirroring Processes in Social Cognition: The Functional Neuroanatomy of Empathy. In *Mirror Neuron Systems.* Pineda, Jaime A. pp. 135-160. New York: Humana Press.

Rombokas, M. (1995). *High School Extra-curricular Activities and College Grades.* Paper Presented at The Southeastern Conference of Counseling Personal Jekyll Island, GA. Eric document.

Rosemary, Vohs. (2008, May-June). *The Power of Storytelling.* Knowledge Quest. 36(5): 19-20.

Ryan, K. (2002). *The six E's of Character Education.* Retrieved June 8, 2010, from http:// www.bu.edu/education/caec/files/6E.htm

Semin, Gun R.; & Cacioppo, John T. (2009). From Embodies Representation to Co-regulation. In *Mirror Neuron Systems.* Pineda, Jaime A. pp. 107-120. New York: Humana Press.

Simons, Lori; et al. (2008). Cultural- based Service-learning as a Transformative Learning Experience for Undergraduate Students and Community Recipients. *A Journal for Service-learning Research with Children and Youth.* 1(2): 19-45.

Sprecher, Susan; & Fehr, Beverley. (2006). Enhancement of Mood and Self-esteem as a Result of Giving and Receiving Compassionate Love. *Social Psychology.* 11: 227-242.

Sprecher, Susan; Fehr, Beverley; & Zimmerman, Corinne. (2007, March). Expectation for Mood Enhancement as a Result of Helping: The Effects of Gender and Compassionate Love. *Sex Roles.* 56: 543-549.

Stein, N.L.; & Glenn, C.F. (1979). An Analysis of Story Comprehension in Elementary School Children. In *New Direction in Discourse Processing*. Edited by Roy O.Freedle, pp. 76-77. New Jersey: ABLEX Publishing Corporation.

Stewart, Jan. (2010). *The Basic Theory of Learning with Stories.* Retrieved March 3, 2010, from http://www.businessperform.com/articles/training-practice/learning_with_ stories_html

Taylor, Edward W. (1998). *The Theory and Practice of Transformative Learning: A Critical Review.* Information Series No. 374. Columbus: College of Education. The Ohio State University.

Tyler, Ralph W. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction.* Chicago: The University of Chicago Press.

Taba, Hilda. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice.* New York: Harcourt, Brace & World.

Yamane, Taro. (1970). *Statistics: an Introductory Analysis.* New York: Harper&Row.

Whaley, T.F. (1981, April). Story Grammas and Reading Instruction. *The Reading Teacher.* 34: 762-771.

Wiley, Norbert. (1988, Autumn). The Micro-macro Problem in Social Theory. *Sociological Theory.* 6(2): 254-261.

Zajonc, A. (2006). Love and Knowledge: Recovering the Heart of Learning through Contemplation. *Teachers College Record.* 108(9):1742-1759.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก
- แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
- แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา
- แบบบันทึกอนุทิน

หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

โดย

อรอนงค์ นิยมธรรม
นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำนำ

หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาภายในตน ให้ผู้เรียนได้ใคร่ครวญตนเอง กระตุ้นการสนทนาวิพากษ์แลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลร่วมกันระหว่างผู้เรียน เพื่อสร้างความตระหนักและเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองใหม่ ต่อชีวิตและโลก บนพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ที่กรุณาตรวจสอบ ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งเสมอมา ทำให้หลักสูตรสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี และขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบการพัฒนาหลักสูตรและคุณภาพเครื่องมือ และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ส่งผลให้หลักสูตรฉบับนี้มีความสมบูรณ์

อรอนงค์ นิยมธรรม

หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร

ความเมตตากรุณาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดสันติสุข และเป็นเครื่องค้ำจุนสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับโลก หากมนุษย์มีคุณธรรมเรื่องความเมตตากรุณาแล้ว สังคมย่อมมีแต่ความสุขสงบและมีความเจริญก้าวหน้า ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ ข่มเหง รังแกกัน มนุษย์จะช่วยเหลือเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ความเมตตากรุณาเป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่นทั้งที่เป็นคนใกล้ชิด คนแปลกหน้า มวลมนุษยชาติ และสิ่งมีชีวิตทั้งปวง ซึ่งประกอบด้วยความเมตตากับความกรุณา โดยความเมตตาเป็นความรัก มีไมตรีจิต เผื่อแผ่ ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนได้รับประโยชน์ มีความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์ ไม่คิดร้าย ไม่อาฆาตพยาบาท ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่น เป็นจิตใจที่มีความนุ่มนวลอ่อนโยนและละเอียดอ่อน ส่วนความกรุณา คือ ความสงสาร เห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น มีความปรารถนาหรือคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเมตตากรุณาจะทำให้เกิดการสนับสนุนช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอาใจใส่ ห่วงใย เห็นใจ ให้กำลังใจ และให้อภัยผู้อื่น ผู้มีเมตตาจะไม่โกรธง่าย มีจิตใจเยือกเย็นเป็นสุขและทำให้ผู้อื่นเป็นสุข

เนื่องจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และสภาวะความทันสมัยที่เน้นปัจเจกบุคคลและค่านิยมในการบริโภคและวัตถุนิยม ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งกระแสเศรษฐกิจของประเทศและโลกส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ทำให้มุ่งแสวงหาความเจริญทางวัตถุ เกิดความไม่สมดุลทางจิตใจ มีการแข่งขัน แย่งชิงกันมากขึ้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เอารัดเอาเปรียบ ต่างคนต่างอยู่ปราศจากความเมตตากรุณาต่อกัน ใช้อารมณ์และความรู้สึกตนเองเป็นที่ตั้ง สะท้อนให้เห็นได้จากภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวและสังคมไทยจากสื่อมวลชนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพข่าวเหตุการณ์กรณีนักศึกษายกพวกตีกัน ใช้อาวุธฟัน แทง ยิง ปาระเบิดใส่กัน ซึ่งพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงในเด็กและเยาวชนมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี และมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การประพฤติเกเร ทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายกันเอง แก๊งวัยรุ่น อาชญากรรม ความผิดทางเพศหลายแบบ เลียนแบบเกมคอมพิวเตอร์ และการมั่วสุมในอบายมุข เป็นต้น

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาด้านวิชาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญาตรี มีพันธกิจที่จะผลิตบัณฑิต ให้โอกาสผู้สำเร็จอาชีวศึกษาได้ศึกษาต่อ สร้างงานวิจัย ให้บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มุ่งพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติให้เป็นที่

ยอมรับในระดับมาตรฐานสากล ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 และไม่พบว่ามีรายวิชาหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา แต่เนื่องจากนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก เป็นช่วงวัยที่ต้องพัฒนาจากวัยรุ่นตอนปลายไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ คือ พัฒนาไปสู่ความมีวุฒิภาวะ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์และบุคลิกภาพ โดยเฉพาะด้านอารมณ์จะมีอารมณ์รุนแรงและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย และสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการหล่อหลอมคุณลักษณะต่างๆ จึงควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษา

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของเมซิโรว์ (Mezirow) มีแนวคิดว่ามนุษย์จะรับรู้สิ่งต่างๆตามประสบการณ์ที่ได้รับ จากการแปลความหมายประสบการณ์ เกิดเป็นมุมมอง ทัศนะ หรือโลกทัศน์ต่อเรื่องนั้นๆ และมุมมองการให้ความหมายในเรื่องนั้นๆจะกลายเป็นกรอบอ้างอิง (Frame of Reference) ในการแปลความหมายประสบการณ์ที่ได้รับภายหลัง ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ภายในตน ซึ่งประกอบด้วย ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก อารมณ์ ในเรื่องต่างๆ ทำให้ความคิดเปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น สร้างความตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนมุมมองหรือทัศนะใหม่ต่อชีวิตและโลก และเกิดการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงของตนเอง ทำให้ตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆบนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้นซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ แนวคิดนี้สามารถนำมาใช้พัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะด้านเมตตากรุณา เนื่องจากเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาภายในตน โดยให้ความสำคัญกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงแนวคิดและความรู้สึกของตน ผ่านกระบวนการวิพากษ์อย่างสมเหตุสมผล การได้แลกเปลี่ยนทางความคิด เพื่อตรวจสอบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าต่างๆซึ่งกันและกัน ได้ใคร่ครวญข้อสรุปต่างๆอย่างมีวิจารณญาณ และมีความพร้อมทางอารมณ์ที่จะเปลี่ยนแปลง เปิดรับความคิดเห็นอื่นๆได้ดีขึ้น ความคิดที่เปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น ดังนั้นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจะทำให้นักศึกษาสามารถจำแนกแยกแยะดีขึ้น รวมทั้งเกิดการตระหนักรู้ในการตัดสินใจเลือกหรือกระทำสิ่งต่างๆบนฐานของความเข้าใจใหม่ที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทัศนะ และการตอบสนองทางอารมณ์ที่มีต่อความก้าวร้าวรุนแรงมุ่งไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะตนเองด้านเมตตากรุณา

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก เพื่อยังประโยชน์ให้มหาวิทยาลัยได้มีหลักสูตรไว้สำหรับพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาให้แก่นักศึกษาต่อไป

หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ได้พัฒนาขึ้นจากหลักการดังต่อไปนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตน เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ โดยการให้ประสบการณ์เป็นจุดขับเคลื่อนให้เกิดการใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณและแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผลจนเกิดการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจ แนวคิด ความเชื่อ ทัศนคติที่บิดเบือน มุ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่ความมีเมตตากรุณา

2. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง และแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลระหว่างผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองได้ ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง สามารถหลุดพ้นจากกรอบความคิดเดิม เกิดปรับเปลี่ยนทัศนะต่อโลกและชีวิต ทำให้สามารถตัดสินเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องและสอดคล้องกับคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาได้

3. จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ โดยใช้หลักการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) โดยการสังเกตตัวแบบจากกลไกการทำงานของเซลล์กระจกเงา (Mirror Neurons) การเรียนรู้จากเรื่องเล่า(Learning with Stories) การเรียนรู้แบบนักกิจกรรม (Activist Learning) และจิตสาธารณะ (Public Mind)

4. จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้มีความยุติธรรม โดยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้มีการเคารพและยอมรับความเป็นบุคคลของผู้เรียนแต่ละคน ใช้หลักเหตุผล ความเท่าเทียม มีความเป็นกลางไม่เอนเอียงเข้าข้างบุคคลใด หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ผู้เรียนมีอิสระ และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เพื่อพัฒนาให้นักศึกษามีคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา 6 ด้าน ได้แก่ 1) การไม่ทำร้ายเบียดเบียน 2) การให้อภัย 3) การให้ 4) การมีวาจางาม 5) การช่วยเหลือบริการ และ 6) การวางตนสม่ำเสมอ

โครงสร้างของหลักสูตร

โครงสร้างหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ประกอบด้วย 11 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยที่ 1 ความเมตตากรุณา	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย	2 ชั่วโมง

หน่วยที่ 3 ไมตรีจิต	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 4 ใยต้องทำร้ายเบียดเบียน	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 5 อภัยได้ไหม	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 6 ช่างน่าสงสาร	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 7 ยิ่งให้ยิ่งได้	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 8 วาจางาม	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 9 การวางตน	2 ชั่วโมง
หน่วยที่ 10 อาสาด้วยใจ	8 ชั่วโมง
หน่วยที่ 11 ใคร่ครวญตนเองจากภายใน	2 ชั่วโมง
	รวม 28 ชั่วโมง

สาระและกิจกรรมการเรียนรู้

สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้จากตัวแบบ การเรียนรู้จากเรื่องเล่า และการเรียนรู้แบบนักกิจกรรม โดยในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรับประสบการณ์ เป็นการจัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้นักศึกษาได้มีโอกาสตรวจสอบ หรือพิจารณาใคร่ครวญความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของตนเองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเมตตากรุณา

2. การวิพากษ์ใคร่ครวญ เป็นการให้นักศึกษาทบทวนข้อสันนิษฐานของตนเองเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับว่ามีปฏิกิริยาในด้านความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกเป็นอย่างไร ปฏิกิริยานั้นมีที่มาอย่างไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และปฏิกิริยานั้นส่งผลกระทบต่อตนเองอย่างไร

3. การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างนักศึกษา โดยการตั้งคำถามและตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก คุณค่าต่าง ๆ ในข้อสันนิษฐานของตนเองและผู้อื่น และประเมินและตัดสินใจเลือกข้อสันนิษฐาน

.

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความสอดคล้องกับสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

1. เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ ใบความรู้ ใบงาน เรื่องเล่า
2. ตัวแบบที่มีชีวิต
3. แหล่งเรียนรู้สำหรับการศึกษาดูงานและปฏิบัติกิจกรรมเมตตากรุณา

4. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1. การประเมินก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

2. การประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการประเมินหลังกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละหน่วย ด้วยเครื่องมือที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วย

3. การประเมินหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.1 แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

3.2 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาฉบับผู้วิจัย

3.3 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาฉบับอาจารย์ประจำสาขา

3.4 แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาฉบับเพื่อน

3.5 แบบบันทึกอนุทิน

ตัวอย่าง
แผนการจัดการเรียนรู้

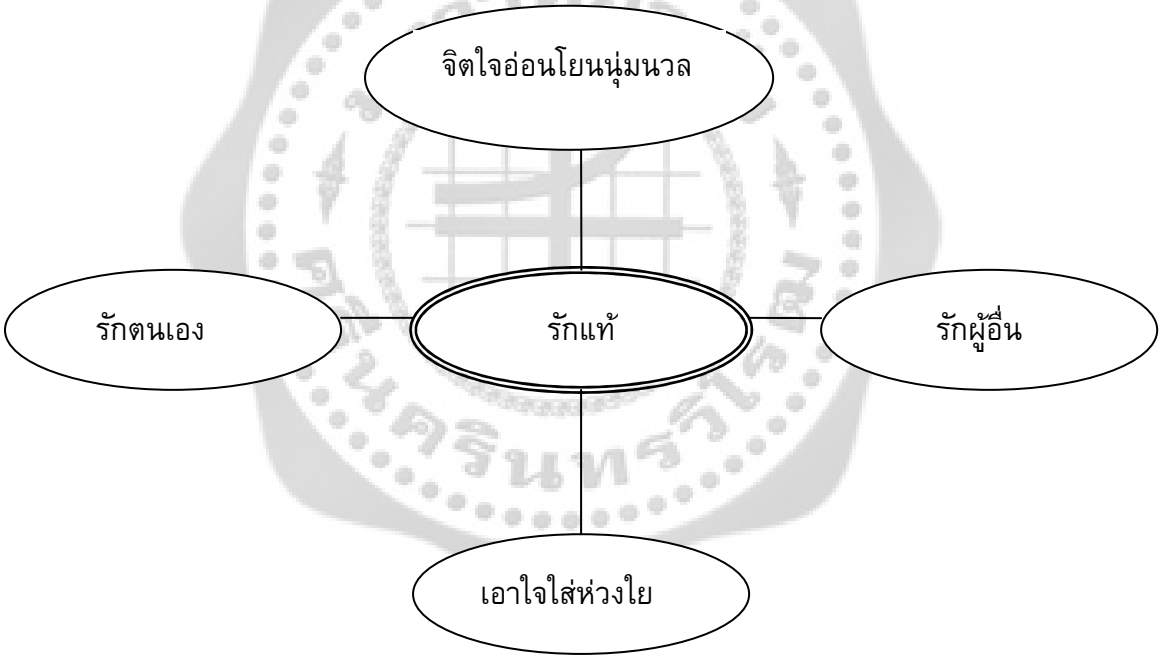
แผนการจัดการเรียนรู้

หน่วยที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย เวลา 2 ชั่วโมง

ผลการเรียนรู้

ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญ ปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองเกี่ยวกับความรักที่แท้จริง และเกิดความรักตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสม

สาระสำคัญ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. ตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของความรักที่แท้จริง
2. รักตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสม
3. วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง
4. ปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองเกี่ยวกับความรักที่แท้จริง
5. สนใจและให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการทำกิจกรรม

สาระและกิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นประสบการณ์

1.1 นักศึกษาอาสาสมัครออกมานำเพื่อนนักศึกษาเคลื่อนไหวร่างกายประกอบเพลง ประมาณ 5-10 นาที

1.2 นักศึกษาร่วมกันศึกษาวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย และกิจกรรมที่นักศึกษาต้องกระทำ

1.3 นักศึกษาอาสาสมัคร 1 คน ออกมาเล่าเรื่อง “เปิดประตูใจไว้” โดยให้เวลาในการเตรียมตัวเล่าเรื่องประมาณ 10 นาที

2. ขั้นการวิพากษ์ใคร่ครวญ

2.1 นักศึกษารับใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

2.2 นักศึกษาเขียนวิพากษ์ใคร่ครวญข้อสันนิษฐานของตนเองเกี่ยวกับเรื่องเล่าที่รับฟัง ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้

2.2.1 เข้าใจความหมายของเรื่องเล่าว่าอย่างไร

2.2.2 มีความรู้สึกอย่างไรต่อเรื่องเล่า

2.2.3 เรื่องที่เกิดในเรื่องเล่าดีหรือไม่หรือไม่ อย่างไร

2.2.4 อะไรเป็นสาเหตุให้เกิดการรับรู้เช่นนั้น

2.2.5 การรับรู้เช่นนั้นส่งผลกระทบต่อนักศึกษาในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

2.2.6 เคยประสบกับสถานการณ์ใกล้เคียงเช่นนี้หรือไม่ เรื่องราวเป็นอย่างไร เกิดขึ้นบ่อยแค่ไหน เกิดความรู้สึกสบายใจหรือเกิดความขัดแย้งหรือไม่ อย่างไร

2.2.7 ข้อมูลหรือประสบการณ์ที่เคยรับรู้มาในอดีต ส่งผลต่อความเข้าใจหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนี้หรือไม่ อย่างไร

2.2.8 ได้เรียนรู้อะไรจากเรื่องเล่า

3. ขั้นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล

3.1 นักศึกษาแบ่งกลุ่มๆละ 6-7 คน เลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม พร้อมตั้งชื่อกลุ่ม

3.2 นักศึกษาแต่ละกลุ่มรับใบงานมติกลุ่ม

3.3 นักศึกษาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผลซึ่งกันและกัน โดยให้นักศึกษาแต่ละคนในกลุ่มเสนอความคิดเห็นจากการวิพากษ์ใคร่ครวญข้อสันนิษฐานของตนเอง พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุน

3.4 นักศึกษาคนอื่นในกลุ่มทั้งที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันและไม่สอดคล้องกัน ร่วมกันวิพากษ์ พร้อมให้เหตุผลสนับสนุน

3.5 กลุ่มร่วมกันประเมินและตัดสินผลการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล และสรุปเขียนลงในใบงานมติกลุ่ม

3.6 นักศึกษานำเสนอผลการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล

3.7 นักศึกษาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

3.8 นักศึกษารับฟังสรุปสาระสำคัญของรักแท้

3.9 นักศึกษาแต่ละคนกลับไปเขียนบันทึกอนุทิน โดยสรุปสาระการเรียนรู้จากหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วางแผนการนำไปปฏิบัติ และบันทึกสิ่งที่ได้กระทำลงในแบบบันทึกอนุทิน ภายใน 1 สัปดาห์

สื่อการเรียนรู้

1. สไลด์อิเล็กทรอนิกส์พร้อมคอมพิวเตอร์
2. เรื่องเล่า “เปิดประตูใจไว้”
3. ใบงานการวิพากษ์ใคร่ครวญ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2
4. ใบงานมติกลุ่ม

การวัดและประเมินผล

จุดประสงค์การเรียนรู้	วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	แหล่งข้อมูล	เกณฑ์การประเมิน
1. ตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของความรักที่แท้จริง	การประเมิน	แบบบันทึกอนุทิน	บันทึกอนุทิน	ผ่านเกณฑ์โดยได้ระดับคุณภาพระดับดีขึ้นไป
2. รักตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสม	การประเมิน	แบบบันทึกอนุทิน	บันทึกอนุทิน	ผ่านเกณฑ์โดยได้ระดับคุณภาพระดับดีขึ้นไป
3. วิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง	การประเมิน	แบบประเมินการวิพากษ์ใคร่ครวญ	นักศึกษา	ผ่านเกณฑ์โดยได้คะแนนในแต่ละรายการ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน
4. ปรับเปลี่ยนทัศนะหรือมุมมองเกี่ยวกับความรักที่แท้จริง	การสังเกต	แบบสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล	นักศึกษา	ผ่านเกณฑ์โดยได้คะแนนในแต่ละรายการ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

จุดประสงค์การเรียนรู้	วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	แหล่งข้อมูล	เกณฑ์การประเมิน
5. สนใจและให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการทำกิจกรรม	การสังเกต	แบบสังเกตความสนใจและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	นักศึกษา	ผ่านเกณฑ์โดยได้คะแนนในแต่ละรายการ 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

บันทึกผลการจัดการเรียนรู้

……
……
……
……
……
……
……

ลงชื่อ……..ผู้บันทึก

(……)

เรื่องเล่า
เปิดประตูใจไว้

พระอาจารย์พรหมได้เล่าเรื่องไว้ว่า เมื่อหลายร้อยปีก่อน มีพระเจ็ดรูปอาศัยอยู่ในถ้ำในป่าแห่งหนึ่งในทวีปเอเชีย ปฏิบัติภาวนาให้มีความรักแท้ โดยมีพระอาจารย์เป็นพระประธานสงฆ์ พร้อมด้วยพระน้องชาย พระที่เป็นเพื่อนสนิทของท่าน พระรูปที่สี่เป็นคู่อริของพระอาจารย์เพราะนิสัยใจคอเข้ากันไม่ได้เลย รูปที่ห้าเป็นพระที่ชราภาพมากจนคาดว่าท่านจะมรณภาพได้ทุกเมื่อ รูปที่หกเป็นพระที่กำลังอาพาธหนักพร้อมจะมรณภาพได้ทุกขณะ และพระรูปสุดท้ายเป็นพระที่ไม่เอาไหนเลย เวลาทำสมาธิภาวนาท่านก็กรนเป็นประจำ ท่องบทสวดมนต์ก็ไม่ได้ แถมเวลาสวดก็ยังสวดเสียงหลงอีกด้วย ไม่เคยสวมจีวรได้เรียบร้อย แต่พระรูปอื่นๆก็ไม่ได้รังเกียจท่าน แถมยังให้คุณค่าที่ท่านมีส่วนช่วยให้พระทุกๆรูปฝึกความอดทน

วันหนึ่งมีโจรกลุ่มหนึ่งได้ค้นพบถ้ำนี้ มันอยู่ไกลโพ้นเหมาะจะเป็นที่หลบซ่อนได้ดีมาก โจรจึงต้องการจะยึดถ้ำนี้ไว้เป็นฐานที่มั่นและตกลงใจจะฆ่าพระทิ้งทั้งหมด เคราะห์ดีที่พระอาจารย์เป็นนักเทศน์ สามารถโน้มน้าวโจรได้ โดยให้ปล่อยพระไปเสียโดยเหลือพระไว้เพียงรูปเดียวที่โจรจะฆ่า เพื่อข่มขวัญพระรูปอื่นๆไม่ให้เปิดเผยแหล่งถ้ำนี้ให้ผู้ใดทราบ ซึ่งเป็นข้อตกลงที่ดีที่สุดเท่าที่พระอาจารย์จะสามารถต่อรองกับโจรได้

โจรปล่อยให้พระอาจารย์อยู่ตามลำพังราวสองสามนาทีเพื่อจะได้ตัดสินใจเรื่องที่แสนยากยิ่งนี้ว่า ผู้ใดสมควรจะเสียสละชีวิตเพื่อให้พระรูปอื่นๆรอดไปได้

ขณะที่พระอาจารย์เล่าเรื่องนี้จะหยุดถามผู้ฟังว่า “เอาล่ะ พวกโยมคิดว่าพระอาจารย์จะเลือกใคร มีบางคนเสนอว่า “คู่อริ” พระอาจารย์ตอบว่า “ไม่ใช่”

“น้องชายหรือ”

“ผิด”

พระที่ไม่เอาไหนและไม่มีประโยชน์ถูกเอ่ยนามอยู่เสมอ พวกเราช่างไร้ความเมตตาปรานีเสียจริง เมื่อพระอาจารย์สนุกกับการทายพอสมควรแล้ว จึงเฉลยคำตอบว่า พระอาจารย์ไม่สามารถเลือกใครได้

ความรักที่ท่านมีต่อน้องชายท่านเท่าเทียมไม่มากไม่น้อยไปกว่าความรักที่มีต่อเพื่อนสนิทที่สุดของท่าน และทัดเทียมเช่นเดียวกับความรักที่มีต่อคู่อริของท่าน ต่อพระแก่ พระอาพาธ และแม้แต่พระผู้ไม่เอาไหนไร้ประโยชน์รูปนั้นด้วย ท่านเป็นผู้ที่ให้ความหมายของคำพูดเหล่านั้นสมบูรณ์ “ประตูใจของฉันจะเปิดรับเธอเสมอ ไม่ว่าเธอจะทำอะไร และไม่ว่าเธอจะเป็นใคร”

ประตูใจของพระอาจารย์เปิดกว้างสำหรับทุกๆคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นความรักที่ไม่สิ้นสุด ความรักที่ท่านมีต่อผู้อื่นเท่าเทียมกับความรักที่ท่านมีต่อตนเอง ประตูใจของท่านเปิดกว้างสำหรับตนเองด้วย ท่านจึงไม่สามารถเลือกระหว่างตนเองกับพระรูปอื่นๆได้

จงรักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง ไม่มากกว่าตนเองและไม่น้อยกว่าตนเอง แต่เท่ากับตนเอง หมายถึงการมองผู้อื่นเหมือนกับมองตนเอง และมองตนเองเหมือนกับมองผู้อื่น

การรักตนเองหมายถึงการให้อภัย ปลดปล่อยตนเองจากความรู้สึกผิด อยู่กับตนเองอย่างสงบสุข ซื่อสัตย์และจริงใจ มั่นคงภายในใจ

ผู้คนมักถามพระอาจารย์ว่าเกิดอะไรขึ้นกับพระทั้งเจ็ดรูป เมื่อพระอาจารย์อธิบายให้โจรฟังถึงเหตุผลที่ท่านไม่สามารถเลือกระหว่างตัวท่านเองและพระรูปอื่นๆได้ อธิบายความหมายของความรักและเมตตา ตลอดจนการให้อภัย พวกโจรฟังแล้วซาบซึ้งประทับใจมาก จนไม่เพียงแต่จะปล่อยพระทั้งหมดให้มีชีวิตต่อไป แต่ยังกลับใจขอบวชเป็นพระอีกด้วย

ที่มา: พระอาจารย์พรหม. (2550). *ชวนม่วนชื่น ธรรมะบันเทิงหลายเรื่องเล่า.* พิมพ์ครั้งที่ 5. แปลโดย ศรีวรา อิสสระ. จาก Open the Door of Your Heart. 2004. กรุงเทพฯ: คิว พริ้นท์ แมเนจเม้นท์.

ใบงาน
การวิพากษ์ใคร่ครวญ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย

ชื่อ.....ชื่อกลุ่ม.....

ภาพสะท้อน	ความคิดเห็น
1. เข้าใจความหมายของเรื่องเล่าว่าอย่างไร	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
2. มีความรู้สึกอย่างไรต่อเรื่องเล่า	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……

ภาพสะท้อน	ความคิดเห็น
3. เรื่องราวที่เกิดขึ้นในเรื่องเล่าดีหรือไม่ดีอย่างไร	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
4. อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้นักศึกษาให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกเช่นนั้น	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……

ภาพสะท้อน	ความคิดเห็น
5. ความเข้าใจ ความคิดและความรู้สึกเช่นนั้นส่งผลกระทบต่อนักศึกษาในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
6. เคยประสบกับสถานการณ์ใกล้เคียงเช่นนี้หรือไม่ เรื่องราวเป็นอย่างไร เกิดบ่อยแค่ไหน และเกิดความรู้สึกสบายใจหรือเกิดความขัดแย้งเพียงใด	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……

ภาพสะท้อน	ความคิดเห็น
7. ข้อมูลหรือประสบการณ์ที่เคยได้รับรู้มาในอดีตของนักศึกษาส่งผลต่อความคิด ความเข้าใจหรือช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องเล่านี้หรือไม่ อย่างไร	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
8. ได้เรียนรู้อะไรจากเรื่องเล่า	…… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… …… ……

ใบงาน
มติกลุ่ม
หน่วยการเรียนรู้ที่.....เรื่อง.....

ชื่อกลุ่ม.....

ประธาน.....

เลขานุการ.....

สมาชิก 1..... 4……

2…… 5……

3…… 6……

ข้อสรุป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

……

เหตุผลสนับสนุน

……

……

……

……

……

……

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกอนุทิน
หน่วยการเรียนรู้ที่.....เรื่อง.....

ชื่อ.....ชื่อกลุ่ม.....

1. ข้อสรุปที่ได้จากหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 (ด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึก)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. ให้นักศึกษาจะนำข้อสรุปจากข้อ 1 ไปวางแผนเพื่อการนำไปปฏิบัติ และเขียนบรรยายถึงสิ่งที่ได้ปฏิบัติ รวมทั้งความคิด ความรู้สึก ที่ได้กระทำ และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นโดยละเอียด ในระยะเวลา 1 สัปดาห์

การวางแผนเพื่อการนำไปปฏิบัติ	การปฏิบัติ
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

ลงชื่อ.....ผู้บันทึก

วันที่...../...../.....

เกณฑ์การให้คะแนนแบบบันทึกอนุทิน
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ด้วยรักและห่วงใย

1. คุณค่าของรักแท้ มี 3 ระดับ ดังนี้

3 คะแนน หมายถึง ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของความรักแท้ด้วยตนเอง

2 คะแนน หมายถึง ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของความรักแท้เมื่อเห็นตัวแบบ หรือได้รับการชี้แนะ

1 คะแนน หมายถึง ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของความรักแท้เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ

2. รักตนเองและผู้อื่น มี 3 ระดับ ดังนี้

3 คะแนน หมายถึง รัก เอาใจใส่ ห่วงใยตนเองและผู้อื่นด้วยตนเอง

2 คะแนน หมายถึง รัก เอาใจใส่ ห่วงใยตนเองและผู้อื่น เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ

1 คะแนน หมายถึง รัก เอาใจใส่ ห่วงใยตนเองและผู้อื่น เมื่อได้รับควบคุมสั่งการ

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

เกณฑ์การผ่าน นักศึกษาต้องได้ระดับคุณภาพระดับดี

แบบประเมินการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง

หน่วยการเรียนรู้ที่..... **กลุ่มที่.....ชื่อกลุ่ม.....**

เรื่อง..... **วันที่.....**

คำชี้แจง 1. โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องการวิพากษ์ใคร่ครวญตนเองของนักศึกษา

2. เกณฑ์การให้คะแนน

3 คะแนน หมายถึง สามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนทุกส่วน

2 คะแนน หมายถึง สามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนบางส่วน

1 คะแนน หมายถึง สามารถวิพากษ์ตนเองได้ชัดเจนน้อย

3. เกณฑ์การผ่าน นักศึกษาต้องได้คะแนน 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

ชื่อ-สกุล	**การวิพากษ์ใคร่ครวญตนเอง**				**ผลการประเมิน**	
	สามารถสะท้อนตนเองด้านความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก (3)	เข้าใจสาเหตุของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของตนเอง (3)	เข้าใจผลกระทบของประสบการณ์ในอดีตที่มีต่อความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของตนเอง (3)	เข้าใจความสำคัญของประสบการณ์ในอดีตที่มีต่อการตัดสินใจ (3)	ผ่าน	ไม่ผ่าน
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน

(.....)

แบบสังเกตการมีส่วนร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเชิงเหตุผล

หน่วยการเรียนรู้ที่..... **กลุ่มที่.....ชื่อกลุ่ม.....**

เรื่อง..... **วันที่.....**

คำชี้แจง 1. โปรดใส่คะแนนลงในช่องพฤติกรรมของนักศึกษา

2. เกณฑ์การให้คะแนน

3 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

2 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับการกระตุ้นหรือมีตัวแบบ

1 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ

3. เกณฑ์การผ่าน นักศึกษาต้องได้คะแนน 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

ชื่อ-สกุล	**พฤติกรรม**					**ผลการประเมิน**	
	ความพร้อม (3)	ความกระตือรือร้น (3)	การแสดงความคิดเห็น (3)	การรับฟังความคิดเห็น (3)	ความมีเหตุผล (3)	ผ่าน	ไม่ผ่าน
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

(.....)

แบบสังเกตความสนใจและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่..... **กลุ่มที่.....ชื่อกลุ่ม.....**

เรื่อง..... **วันที่.....**

คำชี้แจง 1. โปรดใส่คะแนนลงในช่องพฤติกรรมของนักศึกษา

2. เกณฑ์การให้คะแนน

3 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

2 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับการกระตุ้นเตือนหรือมีตัวแบบ

1 คะแนน หมายถึง ปฏิบัติเมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ

3. เกณฑ์การผ่าน นักศึกษาต้องได้คะแนน 2 คะแนนขึ้นไป จาก 3 คะแนน

ชื่อ-สกุล	**พฤติกรรม**					**ผลการประเมิน**	
	ตั้งใจฟังคำแนะนำจากผู้สอน (3)	ตั้งใจทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ (3)	ทำกิจกรรมด้วยความเต็มใจ (3)	เอื้อเฟื้อช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อน (3)	ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามเวลา (3)	ผ่าน	ไม่ผ่าน
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

(.....)

แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก

คำชี้แจง

1. แบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับ นักศึกษามทร.ล้านนา ตากนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงความเมตตากรุณาของนักศึกษา ผลจากการประเมินมิได้ส่งผลต่อคะแนนการเรียนในรายวิชาต่าง ๆของนักศึกษา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพรวมโดยไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคล และขอขอบคุณนักศึกษาเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการตอบครบทุกข้อเป็นอย่างดี

2. โปรดพิจารณารายการในแต่ละรายการ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปฏิบัติ ที่ท่านคิดว่าตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองมากที่สุด เพียงคำตอบเดียว

รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ข้าพเจ้าไม่ข่มเหงรังแกหรือทำร้ายผู้อื่น.....	.....	.....	.....	.....	.....
2. ข้าพเจ้าไม่หาประโยชน์จากคนที่กำลังเดือดร้อน.....	.....	.....	.....	.....	.....
3. ข้าพเจ้าเคารพในสิทธิของผู้อื่น.....	.....	.....	.....	.....	.....
4. ข้าพเจ้าไม่เอาของของผู้อื่นมาเป็นของตนหากเจ้าของไม่เต็มใจ.....	.....	.....	.....	.....	.....
5. ข้าพเจ้าจะไม่ตอบโต้ถ้ามีคนมาทำไม่ดีด้วย.....	.....	.....	.....	.....	.....
6. ข้าพเจ้าจะไม่หาวิธีการที่เอาคืนถ้ามีคนมาใช้กำลังทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ.....	.....	.....	.....	.....	.....
7. ข้าพเจ้าไม่หัวเราะเยาะคนที่ทำผิดพลาด.....	.....	.....	.....	.....	.....
8. ข้าพเจ้าไม่ถือสาคนที่ทำผิดพลาด.....	.....	.....	.....	.....	.....
9. ข้าพเจ้าให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียน.....	.....	.....	.....	.....	.....
10. ข้าพเจ้ายินดีแบ่งปัน บริจาควัตถุสิ่งของ เงินทองให้แก่ผู้อื่นตามกำลังความสามารถ.....	.....	.....	.....	.....	.....
11. เมื่อข้าพเจ้าเห็นคนตกทุกข์ได้ยากจะช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ.....	.....	.....	.....	.....	.....
12. ข้าพเจ้าจะไม่ขอรับในส่วนแบ่งซึ่งตนเองก็มีอยู่แล้ว....	.....	.....	.....	.....	.....
13. ข้าพเจ้าช่วยอธิบายเพื่อนที่เรียนไม่รู้เรื่อง.....	.....	.....	.....	.....	.....

รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
14. ข้าพเจ้าให้คำแนะนำเมื่อเพื่อนมาขอความคิดเห็น…..	.....	.....	.....	.....	.....
15. ข้าพเจ้าจะคอยห้ามปรามเพื่อนที่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง….	.....	.....	.....	.....	.....
16. ข้าพเจ้าส่งเสริมสนับสนุนให้เพื่อนทำในสิ่งที่ถูกต้อง…	.....	.....	.....	.....	.....
17. ข้าพเจ้าไม่ใช้คำพูดโต้เถียงรุนแรง……	.....	.....	.....	.....	.....
18. ข้าพเจ้าไม่พูดจาประชดประชัน……	.....	.....	.....	.....	.....
19. ข้าพเจ้าพูดชื่นชมคนอื่นด้วยความจริงใจ…….	.....	.....	.....	.....	.....
20. ข้าพเจ้าใช้วาจาอ่อนโยนต่อคนอื่นแม้ว่าเขาจะไม่สุภาพด้วย……..	.....	.....	.....	.....	.....
21. ข้าพเจ้าพูดถามไถ่ทุกข์สุขของคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
22. ข้าพเจ้าเลือกพูดถึงแต่สิ่งที่ดีของคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
23. ข้าพเจ้าพูดจาปลอบโยนให้กำลังใจคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
24. ข้าพเจ้าไม่พูดนินทาว่าร้ายคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
25. ข้าพเจ้าไม่ทะเลาะกับคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
26. ข้าพเจ้าไม่พูดจาหาเรื่องคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
27. ข้าพเจ้าไม่พูดข่มขู่คนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
28. ข้าพเจ้าไม่พูดจาดูหมิ่นเสียดสี หรือล้อเลียนผู้อื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
29. ข้าพเจ้าไม่พูดตำหนิคนอื่น……	.....	.....	.....	.....	.....
30. ข้าพเจ้าไม่พูดยกตนข่มท่าน……	.....	.....	.....	.....	.....
31. ข้าพเจ้าพูดชักชวนให้เพื่อนทำสิ่งที่ดี……	.....	.....	.....	.....	.....
32. ข้าพเจ้าชักชวนเพื่อนให้เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เสียสละแก่ผู้อื่น และส่วนรวม……	.....	.....	.....	.....	.....
33. เมื่อมีคนต้องการความช่วยเหลือข้าพเจ้าจะอาสาช่วย	.....	.....	.....	.....	.....
34. ข้าพเจ้าช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส…….	.....	.....	.....	.....	.....
35. ข้าพเจ้าเข้าไปปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวมด้วยความเต็มใจ……..	.....	.....	.....	.....	.....
36. ข้าพเจ้าบริจาควัตถุสิ่งของ หรือทรัพย์สิน ให้ส่วนรวมตามกำลังความสามารถ……	.....	.....	.....	.....	.....
37. ข้าพเจ้าเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนที่เดือดร้อน……	.....	.....	.....	.....	.....
38. ข้าพเจ้าชักชวนผู้อื่นให้ร่วมแก้ปัญหาส่วนรวม……	.....	.....	.....	.....	.....

รายการ	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
39. ข้าพเจ้าจะเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ…….....……	.....	.....	.....	.....	.....
40. ข้าพเจ้าจะใช้เหตุผล,พิจารณาอย่างรอบคอบก่อนช่วยเหลือผู้อื่น…….....	.....	.....	.....	.....	.....
41. ข้าพเจ้าช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง.....	.....	.....	.....	.....	.....
42. ข้าพเจ้าแสดงความยินดีกับเพื่อนที่ได้รับคำชม รางวัลหรือประสบความสำเร็จ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย.....	.....	.....	.....	.....	.....
43. ข้าพเจ้าเต็มใจที่จะรับฟังปัญหาของผู้อื่น……..	.....	.....	.....	.....	.....
44. ข้าพเจ้าใส่ใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น……..	.....	.....	.....	.....	.....
45. ข้าพเจ้าแสดงความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อน……	.....	.....	.....	.....	.....
46. ข้าพเจ้าให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่นโดยยึดหลักเหตุผล……	.....	.....	.....	.....	.....
47. ข้าพเจ้าไม่ช่วยเหลือหรือเข้าข้างเพื่อนที่กระทำผิด…	.....	.....	.....	.....	.....

*******ขอขอบคุณนักศึกษาเป็นอย่างยิ่งในการตอบแบบประเมิน*******

แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา
สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก
(ฉบับผู้วิจัย/อาจารย์ประจำสาขา)

คำชี้แจง

1. แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ฉบับนี้ เป็นเครื่องมือที่ใช้ประกอบหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ขอขอบพระคุณผู้ช่วยวิจัย/อาจารย์ประจำสาขา เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาของนักศึกษา

2. โปรดสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาของนักศึกษาตามรายการพฤติกรรมแต่ละด้านแล้วใส่คะแนน ลงในช่องแต่ละรายการตามความคิดเห็นของท่าน

3. พฤติกรรมเมตตากรุณาที่สังเกตประกอบด้วย 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) การไม่ทำร้ายเบียดเบียน
2) การให้อภัย
3) การให้
4) การมีวาจางาม
5) การช่วยเหลือบริการ
6) การวางตนสม่ำเสมอ

4. เกณฑ์ให้คะแนน

3 คะแนน หมายถึง แสดงพฤติกรรมด้วยตนเอง
2 คะแนน หมายถึง แสดงพฤติกรรมเมื่อได้รับการชี้แนะ
1 คะแนน หมายถึง แสดงพฤติกรรมเมื่อได้รับการว่ากล่าวตักเตือน

อรอนงค์ นิยมธรรม
นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1. พฤติกรรมด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน

ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม				รวม
	ไม่รังแกคนที่อ่อนแอกว่า (3)	ไม่ใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น (3)	ไม่แสวงหาประโยชน์จากผู้อื่น (3)	ไม่เอาของของผู้อื่นมาเป็นของตน หากเจ้าของไม่เต็มใจ (3)	12
1					
2					
3					
4					
5					
.					
.					
.					
.					
.					
30					

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

2. พฤติกรรมด้านการให้อภัย

ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม					รวม
	ไม่ดีใจเมื่อเห็นคนที่ไม่ชอบประสบความเดือดร้อน (3)	ไม่โกรธแค้นคนที่เคยมาทำไม่ดีด้วย (3)	ไม่ใช้กำลังหรือวาจาตอบโต้คนที่ทำไม่ดีด้วย (3)	ไม่หัวเราะเยาะคนที่ทำผิดพลาด (3)	ไม่ถือสาคนที่ทำผิดพลาด (3)	15
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
.						
.						
.						
.						
.						
30.						

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

3. พฤติกรรมด้านการให้

ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม					รวม
	แบ่งปันบริจาควัตถุสิ่งของเงินทองให้แก่คนที่เดือดร้อนตามกำลังความสามารถ (3)	ช่วยอธิบายให้เพื่อนที่เรียนไม่รู้เรื่อง (3)	ให้คำแนะนำเมื่อผู้อื่นมาขอความคิดเห็น (3)	คอยห้ามปรามคนที่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (3)	ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ถูกต้อง (3)	15
1						
2						
3						
4						
5						
.						
.						
.						
.						
.						
30						

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

4. พฤติกรรมด้านการมีวาจางาม

ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม								รวม
	ใช้วาจาอ่อนโยนต่อทุกคน (3)	พูดถามไถ่ทุกข์สุขของผู้อื่น (3)	พูดถึงแต่สิ่งที่ดีของผู้อื่น (3)	พูดจาปลอบโยนให้กำลังใจผู้อื่น (3)	ไม่ทะเลาะหรือหาเรื่องผู้อื่น (3)	พูดจาให้เพื่อนรักสามัคคีกัน (3)	พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน (3)	ไม่พูดล้อเลียนดูหมิ่นเสียดสี หรือตำหนิผู้อื่น (3)	24
1									
2									
3									
4									
5									
.									
.									
.									
.									
.									
30									

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

5. พฤติกรรมด้านการช่วยเหลือบริการ

ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม				รวม
	ช่วยเหลือทำธุระให้ผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส (3)	บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม (3)	ร่วมแก้ปัญหาชุมชนหรือสังคมที่เดือดร้อน (3)	ชักชวนผู้อื่นให้ร่วมแก้ปัญหาส่วนรวม (3)	12
1					
2					
3					
4					
5					
.					
.					
.					
.					
.					
30					

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

6. พฤติกรรมด้านการวางตนสม่ำเสมอ

ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม						รวม
	ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ (3)	แสดงความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับรางวัล คำชม หรือประสบความสำเร็จอย่างเสมอต้นเสมอปลาย (3)	ช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (3)	รับฟังปัญหาของผู้อื่น (3)	แสดงความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน (3)	ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือแก่ผู้อื่นโดยใช้หลักเหตุผล (3)	18
1							
2							
3							
4							
5							
.							
.							
.							
.							
30							

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(……..)

แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา
สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก
(ฉบับนักศึกษา)

คำชี้แจง 1. แบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาสำหรับนักศึกษามทร.ล้านนา ตาก นี้ใช้เป็นเครื่องมือประกอบหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา สำหรับนักศึกษามทร.ล้านนา ตาก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาของเพื่อนนักศึกษา ผลจากการประเมินมิได้ส่งผลต่อคะแนนการเรียนในรายวิชาต่าง ๆของนักศึกษาและเพื่อน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพรวมโดยไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคล และขอขอบคุณนักศึกษาเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการตอบครบทุกข้อเป็นอย่างดี

2. โปรดสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณาของเพื่อนนักศึกษาตามรายการสังเกต แล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับคะแนนแต่ละรายการตามความคิดเห็นของท่าน

3. แนวทางการพิจารณาให้คะแนน

3 คะแนน หมายถึง แสดงพฤติกรรมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

2 คะแนน หมายถึง แสดงพฤติกรรมเมื่อได้รับการชี้แนะ

1 คะแนน หมายถึง แสดงพฤติกรรมเมื่อได้รับการว่ากล่าวตักเตือน

ชื่อ.....ผู้ถูกประเมิน วันที่.....

รายการสังเกต	ระดับคะแนน			ผลการประเมิน
	3	2	1	
ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน				
1. ไม่รังแกคนที่อ่อนแอกว่า.....	.....	.....	.....	
2. ไม่แสวงหาประโยชน์จากผู้อื่น.....	.....	.....	.....	
3. ไม่ใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น.....	.....	.....	.....	
4. ไม่เอาของของผู้อื่นมาเป็นของตนหากเจ้าของไม่เต็มใจ.....	.....	.....	.....	
รวม				
ด้านการให้อภัย				
1. ไม่ดีใจเมื่อเห็นคนที่ไม่ชอบประสบความเดือดร้อน.....	.....	.....	.....	
2. ไม่แสดงความโกรธแค้นคนที่เคยมาทำไม่ดีด้วย.....	.....	.....	.....	
3. ไม่ใช้กำลังหรือวาจาตอบโต้คนที่ทำไม่ดีด้วย.....	.....	.....	.....	
4. ไม่หัวเราะเยาะคนที่ทำผิดพลาด.....	.....	.....	.....	
5. ไม่ถือสาคนที่ทำผิดพลาด.....	.....	.....	.....	

รายการสังเกต	ระดับคะแนน			ผลการประเมิน
	3	2	1	
รวม				
ด้านการให้				
1. แบ่งปัน บริจาควัตถุ สิ่งของ เงินทอง ให้แก่คนที่เดือดร้อนตามกำลังความสามารถ……	…….	…….	…….	
2. ช่วยอธิบายเพื่อนที่เรียนไม่รู้เรื่อง……	…….	…….	…….	
3. ให้คำแนะนำเมื่อผู้อื่นมาขอความคิดเห็น……	…….	…….	…….	
4. ห้ามปรามคนที่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง……	…….	…….	…….	
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ถูกต้อง……	…….	…….	…….	
รวม				
ด้านการมีวาจางาม				
1. ใช้วาจาอ่อนโยนต่อทุกคน……	…….	…….	…….	
2. พูดถามไถ่ทุกข์สุขของผู้อื่น……	…….	…….	…….	
3. พูดถึงแต่สิ่งที่ดีของผู้อื่น……	…….	…….	…….	
4. พูดจาปลอบโยนให้กำลังใจผู้อื่น……..	…….	…….	…….	
5. ไม่ทะเลาะหรือหาเรื่องผู้อื่น……	…….	…….	…….	
6. พูดจาไกล่เกลี่ยความแตกแยกในกลุ่ม……	…….	…….	…….	
7. พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน……	…….	…….	…….	
8. ไม่พูดล้อเลียน ดูหมิ่นเสียดสี หรือตำหนิผู้อื่น……	…….	…….	…….	
รวม				
ด้านการช่วยเหลือบริการ				
1. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส……..	…….	…….	…….	
2. บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม……..	…….	…….	…….	
3. ร่วมแก้ปัญหาชุมชนหรือสังคมที่เดือดร้อน……..	…….	…….	…….	
4. ชักชวนผู้อื่นให้แก้ปัญหาส่วนรวม……..	…….	…….	…….	
รวม				
ด้านการวางตนสม่ำเสมอ				
1. ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ……	…….	…….	…….	
2. แสดงความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับรางวัล คำชม หรือประสบความสำเร็จอย่างเสมอต้นเสมอปลาย……..	…….	…….	…….	
3. ช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง……	…….	…….	…….	

รายการสังเกต	ระดับคะแนน			ผลการประเมิน
	3	2	1	
4. รับฟังปัญหาของผู้อื่น……	…….	…….	…….	
5. แสดงความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน……..	…….	…….	…….	
6. ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือแก่ผู้อื่นโดยใช้หลักเหตุผล……..	…….	…….	…….	
รวม				

ลงชื่อ……ผู้สังเกต

(.....)

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 2.51 – 3.00 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 1.51 – 2.50 หมายถึง ดี

คะแนน 1.00 – 1.50 หมายถึง พอใช้

ภาคผนวก ข

- ตารางแสดงผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
- ตารางแสดงค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
- ตารางแสดงผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
- ตารางแสดงผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา
- ตารางแสดงผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของของแบบบันทึกอนุทิน

ตาราง 16 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ							IOC
	1	2	3	4	5	6	7	
ความหมาย								
ความเมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้รับความทุกข์ ไม่คิดทำร้ายเบียดเบียน อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ	0	0	1	1	0	1	1	.57
ความกรุณา หมายถึง ความสงสารเห็นใจ เข้าใจในความทุกข์ร้อนของผู้อื่น และปรารถนาจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์	1	1	1	1	1	0	1	.86
องค์ประกอบ								
1. การไม่ทำร้ายเบียดเบียน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้	1	1	1	1	1	1	1	1
1.1 การไม่ข่มแหงรังแก ทำร้ายผู้อื่น	0	1	1	0	1	1	1	.71
1.2 การไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น	1	1	1	1	1	1	1	1
2. การให้อภัย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้	1	1	1	1	1	1	1	1
2.1 การไม่ถือโทษโกรธแค้นผู้อื่น	1	1	1	1	1	1	1	1
2.2 ไม่อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ	1	1	1	1	1	1	1	1
2.3 การไม่ซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาด	1	1	1	1	1	1	1	1
3. การให้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้	1	1	1	1	1	1	1	1
3.1 การแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละด้วยสิ่งของ ทรัพย์สิน	1	0	1	1	1	1	1	.86
3.2 การให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน	1	0	0	1	1	1	0	.57
4. การมีวาจางาม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้	1	1	1	1	1	1	1	1
4.1 การพูดจาสุภาพอ่อนหวาน	1	1	1	0	1	1	1	.86
4.2 การพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์	1	1	1	1	1	1	1	1
4.3 การพูดให้เกิดความรักสามัคคี เกิดไมตรี	1	1	1	1	1	1	0	1
4.4 การพูดเคารพนับถือผู้อื่น	1	1	1	0	1	-1	1	.57
4.5 การพูดจูงใจผู้อื่นให้กระทำในสิ่งที่ถูกต้อง	1	1	1	1	1	1	1	1

ตาราง 16 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ							
	1	2	3	4	5	6	7	IOC
5. การช่วยเหลือบริการ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้	1	1	1	1	1	1	1	1
5.1 การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ช่วยเหลือกิจการต่างๆ	1	1	1	1	1	1	1	1
5.2 การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคม	1	1	1	1	1	1	1	1
6. การวางตนสม่ำเสมอ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้	1	1	1	1	1	1	1	1
6.1 การกระทำตนเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ	1	1	1	1	1	1	1	1
6.2 การกระทำตนเสมอต้นเสมอปลายแก่ทุกคน	1	1	1	1	1	1	1	1
6.3 การรับรู้ความทุกข์ของผู้อื่น	1	1	0	1	1	-1	1	.57
6.4 การร่วมแก้ไขปัญหาของผู้อื่นโดยใช้หลักเหตุผล	1	1	0	1	1	1	-1	.57

ตาราง 17 ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

Item-Total Statistics

item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1	176.16	310.118	.580	.922
2	176.01	313.739	.261	.925
3	176.03	315.159	.441	.924
4	175.79	314.771	.290	.925
5	177.42	314.833	.220	.926
6	177.20	315.708	.200	.926
7	176.96	312.124	.363	.924
8	176.61	312.089	.391	.924
9	175.93	312.701	.412	.924
10	176.08	313.986	.406	.924
11	176.17	310.902	.494	.923
12	176.70	310.514	.503	.923
13	176.39	309.736	.510	.923
14	176.12	310.154	.547	.923
15	176.39	311.786	.439	.923
16	175.96	311.250	.519	.923
17	176.86	311.047	.346	.924
18	177.07	310.802	.436	.923
19	176.20	311.472	.500	.923
20	177.04	307.217	.493	.923
21	176.54	312.166	.409	.924
22	176.77	314.344	.363	.924
23	176.27	310.869	.504	.923
24	177.00	311.126	.387	.924

ตาราง 17 (ต่อ)

Item-Total Statistics

item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
25	176.64	306.702	.524	.923
26	176.34	311.555	.328	.925
27	176.45	306.182	.449	.923
28	176.51	303.966	.553	.922
29	176.78	307.617	.532	.923
30	176.39	305.854	.445	.924
31	176.25	310.592	.546	.923
32	176.44	306.467	.590	.922
33	176.33	310.207	.498	.923
34	176.17	310.779	.513	.923
35	176.32	310.857	.497	.923
36	176.29	308.813	.583	.922
37	176.80	311.103	.417	.924
38	176.70	312.934	.401	.924
39	176.43	311.306	.511	.923
40	176.38	312.759	.434	.923
41	176.67	306.944	.552	.922
42	176.01	310.344	.512	.923
43	175.96	313.519	.414	.924
44	175.97	312.100	.395	.924
45	176.10	308.948	.637	.922
46	176.14	310.089	.531	.923
47	176.52	312.252	.339	.924

ค่าความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha เท่ากับ .93

ตาราง 18 ผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบประเมินคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
1. ข้าพเจ้าไม่ข่มเหงรังแกหรือทำร้ายผู้อื่น	0.67	สอดคล้อง
2. ข้าพเจ้าไม่หาประโยชน์จากคนที่กำลังเดือดร้อน	1.00	สอดคล้อง
3. ข้าพเจ้าเคารพในสิทธิของผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
4. ข้าพเจ้าไม่เอาของของผู้อื่นมาเป็นของตนหากเจ้าของไม่เต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
5. ข้าพเจ้าจะไม่ตอบโต้ถ้ามีคนมาทำไม่ดีด้วย	1.00	สอดคล้อง
6. ข้าพเจ้าจะไม่หาวิธีการที่เอาคืนถ้ามีคนมาใช้กำลังทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ	1.00	สอดคล้อง
7. ข้าพเจ้าไม่หัวเราะเยาะคนที่ทำผิดพลาด	1.00	สอดคล้อง
8. ข้าพเจ้าไม่ถือสาคนที่ทำผิดพลาด	1.00	สอดคล้อง
9. ข้าพเจ้าให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียน	1.00	สอดคล้อง
10. ข้าพเจ้ายินดีแบ่งปัน บริจาควัตถุสิ่งของ เงินทองให้แก่ผู้อื่นตามกำลังความสามารถ	1.00	สอดคล้อง
11. เมื่อข้าพเจ้าเห็นคนตกทุกข์ได้ยากจะช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ	1.00	สอดคล้อง
12. ข้าพเจ้าจะไม่ขอรับในส่วนแบ่งซึ่งตนเองก็มีอยู่แล้ว	0.67	สอดคล้อง
13. ข้าพเจ้าช่วยอธิบายเพื่อนที่เรียนไม่รู้เรื่อง	1.00	สอดคล้อง
14. ข้าพเจ้าให้คำแนะนำเมื่อเพื่อนมาขอความคิดเห็น	1.00	สอดคล้อง
15. ข้าพเจ้าจะคอยห้ามปรามเพื่อนที่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
16. ข้าพเจ้าส่งเสริมสนับสนุนให้เพื่อนทำในสิ่งที่ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
17. ข้าพเจ้าไม่ใช้คำพูดโต้เถียงรุนแรง	1.00	สอดคล้อง
18. ข้าพเจ้าไม่พูดจาประชดประชัน	1.00	สอดคล้อง
19. ข้าพเจ้าพูดชื่นชมคนอื่นด้วยความจริงใจ	1.00	สอดคล้อง
20. ข้าพเจ้าใช้วาจาอ่อนโยนต่อคนอื่นแม้ว่าเขาจะไม่สุภาพด้วย	1.00	สอดคล้อง
21. ข้าพเจ้าพูดถามไถ่ทุกข์สุขของคนอื่น	1.00	สอดคล้อง
22. ข้าพเจ้าเลือกพูดถึงแต่สิ่งที่ดีของคนอื่น	0.67	สอดคล้อง
23. ข้าพเจ้าพูดจาปลอบโยนให้กำลังใจคนอื่น	1.00	สอดคล้อง
24. ข้าพเจ้าไม่พูดนินทาว่าร้ายคนอื่น	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 18 (ต่อ)

รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
25. ข้าพเจ้าไม่ทะเลาะกับคนอื่น	1.00	สอดคล้อง
26. ข้าพเจ้าไม่พูดจาหาเรื่องคนอื่น	1.00	สอดคล้อง
27. ข้าพเจ้าไม่พูดข่มขู่คนอื่น	1.00	สอดคล้อง
27. ข้าพเจ้าไม่พูดข่มขู่คนอื่น	1.00	สอดคล้อง
28. ข้าพเจ้าไม่พูดจาดูหมิ่นเสียดสี หรือล้อเลียนผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
29. ข้าพเจ้าไม่พูดตำหนิคนอื่น	1.00	สอดคล้อง
30. ข้าพเจ้าไม่พูดยกตนข่มท่าน	1.00	สอดคล้อง
31. ข้าพเจ้าพูดชักชวนให้เพื่อนทำสิ่งที่ดี	0.67	สอดคล้อง
32. ข้าพเจ้าชักชวนเพื่อนให้เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เสียสละแก่ผู้อื่น และส่วนรวม	1.00	สอดคล้อง
33. เมื่อมีคนต้องการความช่วยเหลือข้าพเจ้าจะอาสาช่วย	1.00	สอดคล้อง
34. ข้าพเจ้าช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	1.00	สอดคล้อง
35. ข้าพเจ้าเข้าไปปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวมด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
36. ข้าพเจ้าบริจาควัตถุสิ่งของ หรือทรัพย์สิน ให้ส่วนรวมตามกำลังความสามารถ	0.67	สอดคล้อง
	1.00	สอดคล้อง
37. ข้าพเจ้าเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนที่เดือดร้อน	1.00	สอดคล้อง
38. ข้าพเจ้าชักชวนผู้อื่นให้ร่วมแก้ปัญหาส่วนรวม	1.00	สอดคล้อง
39. ข้าพเจ้าจะเข้าไปช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ	1.00	สอดคล้อง
40. ข้าพเจ้าจะใช้เหตุผลพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนช่วยเหลือผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
41. ข้าพเจ้าช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง	1.00	สอดคล้อง
42. ข้าพเจ้าแสดงความยินดีกับเพื่อนที่ได้รับคำชม รางวัล หรือประสบความสำเร็จ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย	1.00	สอดคล้อง
	1.00	สอดคล้อง
43. ข้าพเจ้าเต็มใจที่จะรับฟังปัญหาของผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
44. ข้าพเจ้าใส่ใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
45. ข้าพเจ้าแสดงความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อน	1.00	สอดคล้อง
46. ข้าพเจ้าให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่นโดยยึดหลักเหตุผล	1.00	สอดคล้อง
47. ข้าพเจ้าไม่ช่วยเหลือหรือเข้าข้างเพื่อนที่กระทำผิด	0.67	สอดคล้อง

ตาราง 19 ผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสังเกตพฤติกรรมเมตตากรุณา

รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
ด้านการไม่ทำร้ายเบียดเบียน		
1. ไม่รังแกคนที่อ่อนแอกว่า	1.00	สอดคล้อง
2. ไม่แสวงหาประโยชน์จากผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
3. ไม่ใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
4. ไม่เอาของของผู้อื่นมาเป็นของตนหากเจ้าของไม่เต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
ด้านการให้อภัย		
1. ไม่ดีใจเมื่อเห็นคนที่ไม่ชอบประสบความเดือดร้อน	1.00	สอดคล้อง
2. ไม่แสดงความโกรธแค้นคนที่เคยมาทำไม่ดีด้วย	1.00	สอดคล้อง
3. ไม่ใช้กำลังหรือวาจาตอบโต้คนที่ทำไม่ดีด้วย	1.00	สอดคล้อง
4. ไม่หัวเราะเยาะคนที่ทำผิดพลาด	1.00	สอดคล้อง
5. ไม่ถือสาคนที่ทำผิดพลาด	1.00	สอดคล้อง
ด้านการให้		
1. แบ่งปัน บริจาควัตถุ สิ่งของ เงินทอง ให้แก่คนที่เดือดร้อน ตามกำลังความสามารถ	1.00	สอดคล้อง
2. ช่วยอธิบายเพื่อนที่เรียนไม่รู้เรื่อง	1.00	สอดคล้อง
3. ให้คำแนะนำเมื่อเพื่อนมาขอความคิดเห็น	1.00	สอดคล้อง
4. ห้ามปรามคนที่ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ถูกต้อง	1.00	สอดคล้อง
ด้านการมีวาจางาม		
1. ใช้วาจาอ่อนโยนต่อทุกคน	0.67	สอดคล้อง
2. พูดถามไถ่ทุกข์สุขของผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
3. พูดถึงแต่สิ่งที่ดีของผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
4. พูดจาปลอบโยนให้กำลังใจผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
5. ไม่ทะเลาะหรือหาเรื่องผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
6. พูดจาให้เพื่อนรักสามัคคีกัน	1.00	สอดคล้อง
7. พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน	1.00	สอดคล้อง
8. ไม่พูดล้อเลียน ดูหมิ่นเสียดสี หรือตำหนิผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 19 (ต่อ)

รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
ด้านการช่วยเหลือบริการ		
1. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	1.00	สอดคล้อง
2. บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม	1.00	สอดคล้อง
3. ร่วมแก้ปัญหาชุมชนหรือสังคมที่เดือดร้อน	1.00	สอดคล้อง
4. ชักชวนผู้อื่นให้แก้ปัญหาส่วนรวม	1.00	สอดคล้อง
ด้านการวางตนสม่ำเสมอ		
1. ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ	1.00	สอดคล้อง
2. แสดงความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับรางวัล คำชม หรือประสบ	1.00	สอดคล้อง
ความสำเร็จอย่างเสมอต้นเสมอปลาย	1.00	สอดคล้อง
3. ช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง	1.00	สอดคล้อง
4. รับฟังปัญหาของผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง
5. แสดงความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน	1.00	สอดคล้อง
6. ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือแก่ผู้อื่นโดยใช้หลักเหตุผล	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 20 ผลการประเมินความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบบันทึกอนุทิน

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
1. การไม่ทำร้ายเบียดเบียน			
1.1 ไม่ข่มเหงรังแก ทำร้ายผู้อื่น	3 คะแนน หมายถึง ไม่ข่มเหงรังแก ทำร้ายผู้อื่น ทั้งทางกายและวาจา	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ข่มเหงรังแก ทำร้ายผู้อื่น ทางกายหรือวาจา	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง ข่มเหงรังแก ทำร้ายผู้อื่น ทางกายหรือวาจา แม้ได้รับการตักเตือนหรือห้ามปราม	1.00	สอดคล้อง
1.2 ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น	3 คะแนน หมายถึง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นทางกายหรือวาจา	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นทางกายหรือวาจา แม้ได้รับการตักเตือนหรือห้ามปราม	1.00	สอดคล้อง
2. การให้อภัย			
2.1 ไม่ถือโทษโกรธแค้น	3 คะแนน หมายถึง ไม่ถือโทษโกรธแค้นคนที่ดูถูกเหยียดหยาม ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ หรือทำไม่ดีด้วย	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ถือโทษโกรธแค้นคนที่ดูถูกเหยียดหยาม ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจหรือทำไม่ด้วย	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง ถือโทษโกรธแค้นคนที่ดูถูกเหยียดหยาม ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจหรือทำไม่ดีด้วย แม้ได้รับการตักเตือนหรือห้ามปราม	1.00	สอดคล้อง
2.2 ไม่อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ	3 คะแนน หมายถึง ไม่อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ คิดหาวิธี หรือตอบโต้คนที่เคยมาทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 20 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
	2 คะแนน หมายถึง อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ คิดหาวิธี หรือตอบโต้คนที่เคยมาทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง อาฆาตพยาบาทผูกใจเจ็บ คิดหาวิธีหรือตอบโต้คนที่เคยมาทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ แม้ได้รับการตักเตือนหรือห้ามปราม	1.00	สอดคล้อง
2.3 ไม่ซ้ำเติมผู้ทำผิดพลาด	3 คะแนน หมายถึง ไม่เหยียบย่ำซ้ำเติม หัวเราะเยาะถือสาเอาความผู้ที่ทำผิดพลาด	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง เหยียบย่ำซ้ำเติม หัวเราะเยาะ หรือถือสาเอาความผู้ที่ทำผิดพลาด	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง เหยียบย่ำซ้ำเติม หัวเราะเยาะ หรือถือสาเอาความผู้ที่ทำผิดพลาด แม้ได้รับการตักเตือนหรือห้ามปราม	1.00	สอดคล้อง
3. การให้			
3.1 แบ่งปันเอื้อเฟื้อเสียสละด้วยวัตถุสิ่งของและทรัพย์สิน	3 คะแนน หมายถึง แบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ด้วยวัตถุสิ่งของ หรือทรัพย์สิน เมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง แบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ด้วยวัตถุสิ่งของ และทรัพย์สิน เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง แบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ด้วยวัตถุสิ่งของ และทรัพย์สิน เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
3.2 ให้ความรู้คำแนะนำสั่งสอน และสนับสนุน	3 คะแนน หมายถึง ให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ถูกต้องเมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ถูกต้องเมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง ให้ความรู้ คำแนะนำ สั่งสอน หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ถูกต้องเมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง

ตาราง 20 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
4. การมีวาจางาม			
4.1พูดจาสุภาพอ่อนหวานจริงใจ	3 คะแนน หมายถึง พูดจาสุภาพอ่อนโยน ชื่นชมผู้อื่นเมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง พูดจาสุภาพอ่อนโยน หรือชื่นชมผู้อื่นเมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง พูดจาสุภาพอ่อนโยน หรือชื่นชมผู้อื่นเมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
4.2 พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือพูดเชิงบวก	3 คะแนน หมายถึง พูดไถ่ถามทุกข์สุข ปลอบโยนให้กำลังใจ หรือพูดในสิ่งที่ดีของผู้อื่นเมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง พูดไถ่ถามทุกข์สุข ปลอบโยนให้กำลังใจ หรือพูดในสิ่งที่ดีของผู้อื่นเมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง พูดไถ่ถามทุกข์สุข ปลอบโยนให้กำลังใจ หรือพูดในสิ่งที่ดีของผู้อื่นเมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
4.3 พูดให้เกิดความรักสามัคคี ไมตรี	3 คะแนน หมายถึง ไม่พูดจาหาเรื่อง ทะเบาะแว้ง หรือพูดจาไกล่เกลี่ยความแตกแยกในกลุ่ม เมื่อมีโอกาส	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ไม่พูดจาหาเรื่อง ทะเบาะแว้ง หรือพูดจาไกล่เกลี่ยความแตกแยกในกลุ่ม เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง ไม่พูดจาหาเรื่อง ทะเบาะแว้ง หรือพูดจาไกล่เกลี่ยความแตกแยกในกลุ่ม เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
4.4 พูดด้วยความเคารพนับถือผู้อื่น	3 คะแนน หมายถึง พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ล้อเลียนดูหมิ่นเสียดสี หรือตำหนิผู้อื่นเมื่อมีโอกาส	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ล้อเลียนดูหมิ่นเสียดสี หรือตำหนิผู้อื่น	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 20 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
	1 คะแนน หมายถึง พูดจาอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ล้อเลียน ดูหมิ่นเสียดสี หรือตำหนิผู้อื่น แม้ได้รับการตักเตือนหรือห้ามปราม	1.00	สอดคล้อง
4.5 พูดจูงใจให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง	3 คะแนน หมายถึง พูดตักเตือนผู้อื่นให้กระทำสิ่งที่ดี หรือชักชวนให้เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เสียสละแก่ผู้อื่นและส่วนรวม เมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง พูดตักเตือนผู้อื่นให้กระทำสิ่งที่ดี หรือชักชวนให้เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เสียสละแก่ผู้อื่นและส่วนรวม เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง พูดตักเตือนผู้อื่นให้กระทำสิ่งที่ดี ชักชวนให้เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เสียสละแก่ผู้อื่นและส่วนรวม เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
5. การช่วยเหลือบริการ			
5.1 บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม	3 คะแนน หมายถึง ช่วยเหลือกิจการต่างๆของผู้อื่น ปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวม หรือรับใช้บริการสังคม เมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ช่วยเหลือกิจการต่างๆของผู้อื่น ปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวม หรือรับใช้บริการสังคม เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง ช่วยเหลือกิจการต่างๆของผู้อื่น ปฏิบัติกิจกรรมส่วนรวม หรือรับใช้บริการสังคม เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
5.2 มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชนและสังคม	3 คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนที่เดือดร้อน หรือชักชวนผู้อื่นให้ร่วมแก้ปัญหาส่วนรวม เมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 20 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
	2 คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนที่เดือดร้อน หรือชักชวนผู้อื่นให้ร่วมแก้ปัญหาส่วนรวม เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ		
	1 คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนที่เดือดร้อน หรือชักชวนผู้อื่นให้ร่วมแก้ปัญหาส่วนรวม ส่วนรวม เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	1.00 0.67	สอดคล้อง สอดคล้อง
6. การวางตนสม่ำเสมอ			
6.1 กระทำตนเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ	3 คะแนน หมายถึง พิจารณาอย่างรอบคอบ และช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ ด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง พิจารณาอย่างรอบคอบ และช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง พิจารณาอย่างรอบคอบ และช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
6.2 กระทำตนเสมอต้นเสมอปลาย	3 คะแนน หมายถึง ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น หรือเต็มใจช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เมื่อมีโอกาสอย่างเสมอต้นเสมอปลาย	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น และเต็มใจช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง

ตาราง 20 (ต่อ)

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง	ความหมาย
	1 คะแนน หมายถึง ยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น และเต็มใจช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
6.3 รับรู้ ร่วมทุกข์สุขของผู้อื่น	3 คะแนน หมายถึง อยู่เคียงข้างรับฟังปัญหาของผู้อื่น ใส่ใจ เข้าใจ หรือแสดงความเห็นใจในความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง รับฟังปัญหาของผู้อื่น หรือแสดงความเห็นใจในความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง รับฟังปัญหาของผู้อื่น หรือแสดงความเห็นใจในความทุกข์ร้อนของผู้อื่น เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง
6.4 ร่วมแก้ปัญหาของผู้อื่นโดยใช้หลักเหตุผล	3 คะแนน หมายถึง ช่วยเหลือ หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่นในทางที่ถูกที่ควรตามหลักเหตุผล เมื่อมีโอกาสด้วยความเต็มใจ	1.00	สอดคล้อง
	2 คะแนน หมายถึง ช่วยเหลือ หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่นในทางที่ถูกที่ควร ควรตามหลักเหตุผล เมื่อเห็นตัวแบบหรือได้รับการชี้แนะ	1.00	สอดคล้อง
	1 คะแนน หมายถึง ช่วยเหลือ หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่นในทางที่ถูกที่ควรตามหลักเหตุผล เมื่อได้รับการควบคุมสั่งการ	0.67	สอดคล้อง

ภาคผนวก ค

- รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา
- รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ประกอบหลักสูตร
- รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบหลักสูตร

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณา

1. พระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวโส	พระครูวัดสุทัศนเทพวราราม
2. พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ	รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน นครปฐม
3 ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ	ข้าราชการบำนาญ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. อาจารย์อุทุมพร มุลพรม	ข้าราชการบำนาญ กระทรวงศึกษาธิการ
5. ดร.จำเริญรัตน์ จิตต์จิรจรรย์	รองคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เวทย์ บรรณกรกุล	อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
7. พ.ท.หญิง ดร.ปราณี อ่อนศรี	อาจารย์วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ	รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน นครปฐม
2. ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ	ข้าราชการบำนาญ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ทองไทย	อาจารย์ภาควิชาวิจัยและประเมินผล คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบหลักสูตร

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วิชิต สุรัตน์เรืองชัย	รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ ทองไทย	อาจารย์ภาควิชาวิจัยและประเมินผล คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตันยะ	อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
4. รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตนะ	ข้าราชการบำนาญ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. ดร.ภิญญาพัชญ์ ปลากัดทอง	ครู คศ.2 วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนวัดแจงร้อน

ภาคผนวก ง
ภาพกิจกรรม

ทีมผู้วิจัย

กิจกรรมการเคลื่อนไหวประกอบเพลง

กิจกรรมเมตตากรุณา

กิจกรรมการให้

กิจกรรมการศึกษาดูงานและร่วมจัดการเรียนการสอน ณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ

การจัดกิจกรรมให้แก่เด็ก ณ ศูนย์การศึกษาพิเศษ

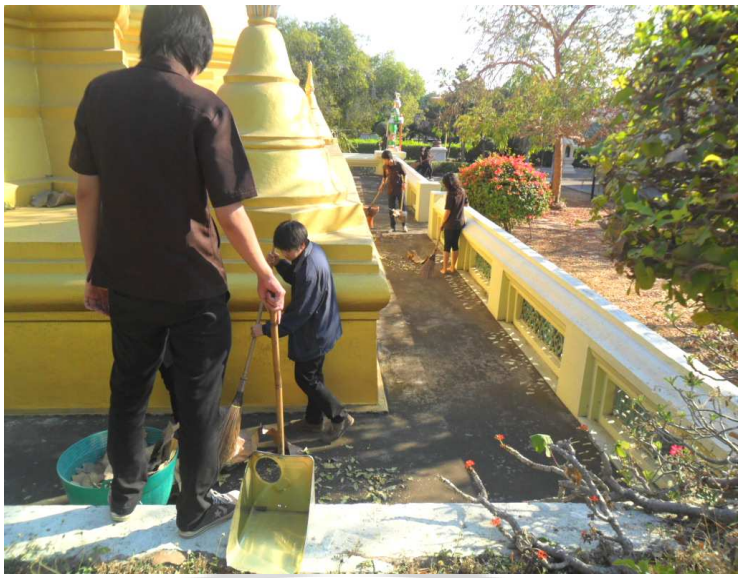

กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

การวิพากษ์ใคร่ครวญ

การสนทนาแลกเปลี่ยนเชิงเหตุผล

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางอรอนงค์ นิยมธรรม
วันเดือนปีเกิด	20 ตุลาคม 2505
สถานที่เกิด	จังหวัดลพบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	53/29 หมู่ 7 ซ.นวมินทร์ 105 ถ.นวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร 10230
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ถ.พหลโยธิน ต.ไม้งาม อ.เมือง จ.ตาก 63000

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2523	ชั้นมัธยมศึกษา สายวิทยาศาสตร์ จาก โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)
พ.ศ. 2527	วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาพยาบาลและผดุงครรภ์ จาก มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2531	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2540	ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2555	การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ